

9—15 april.

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 april.

Sid.

Svar på interpellation av fröken Elmén ang. pension eller engångsersättning till biträden vid växelstationer på landsbygden, vilka entledigas till följd av den pågående automatiseringen	14
Interpellation av herr Jönsson i Rossbol ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnaderna för anordningar i korsningar av järnväg och väg m. m.	18

Onsdagen den 15 april fm.

Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel:	
Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar	22
Bidrag till Hemmens forskningsinstitut	27
Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.	34
Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor	55
Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel:	
Karolinska sjukhuset: Avlöningar	58
Serafimerlasarettet: Avlöningar	70
Civildövsvarsstyrelsen: Avlöningar	72
Inköp av verkskyddsmateriel för statliga myndigheter	85
Riktlinjerna för den statliga exportkrediten	86
Anslag till odontologisk försöksverksamhet	89
Interpellationer av:	
Herr Nihlfors ang. utfärdande av bestämmelser till förhindrande av kollektiv bestraffning inom skolväsendet	98
Herr Boija ang. åstadkommande av erforderlig kontakt mellan militära och civila myndigheter vid lösandet av föreliggande intressekonflikter, m. m.	98

Herr Gustafson i Göteborg ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, sjökaptanen O. F. Lorentzon.	99
--	----

Onsdagen den 15 april em.

Tulltaxorna för importerad frukt m. m.	100
Ändrade grunder för beskattningen av icke börsnoterade aktier	103
Flyttning av de s. k. talmansporträtten till kamrarnas plenisar ..	104
Förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.	107
Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken	111
Ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.	119
Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till bestridande av kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet	121
Ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen	130
Ändring i 12 § lagen om semester	132
Landsbygdens elektrifiering	138
Upplysning ang. äktenskapets juridik och ekonomi m. m.	143

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 15 april fm.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. ändring av § 21 riksdagsstadgan	21
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. utgifter under tionde huvudtiteln (handelsdepartementet)	21
— nr 11, ang. utgifter under elfte huvudtiteln (inrikesdepartementet)	58
— nr 55, ang. stat för försvarets fastighetsfond	86
— nr 56, ang. ändringar i riktlinjerna för den statliga exportkrediten	86
— nr 57, ang. förlängning av statens borgen för Husaby aktiebolag	89
— nr 58, ang. anslag till Sveriges geologiska undersökning	89
— nr 59, ang. odontologisk försöksverksamhet vid Vipeholms sjukhus i Lund	89
— nr 60, ang. medicinsk undervisning vid vissa Stockholms stads sjukhus	98

Onsdagen den 15 april em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, ang. tulltaxorna för importerad frukt, m. m.	100
— nr 28, ang. beskattningen av icke börsnoterade aktier	103
— nr 30, ang. ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen m. m. ..	104
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. fortsatt tillämpning av förordningen om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit	104
— nr 7, ang. fortsatt giltighet av valutalagen	104

Sid.

— nr 8, ang. flyttning av de s. k. talmansporträtten från konstitutionsutskottet till kamrarna	104
— nr 9, om ändring av direktiven för oavslutade strukturutredningar	107
— nr 10, ang. förläggningen av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.	107
— nr 11, om ändring i avlöningsbestämmelserna för riksdagens tjänstemän	111
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. ändringar i rättegångsbalken	111
— nr 25, om utredning av redogöraransvaret	119
— nr 26, om ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.	119
— nr 27, om undantag för medborgare i våra nordiska grannländer från de för utlänning gällande föreskrifterna ang. vistelse inom skyddsområde	120
— nr 28, ang. fortsatt giltighet av lagen ang. olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.	120
— nr 29, ang. ändrad lydelse av 5 § lagen om disciplinstraff för krigsmän	120
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 17, om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen ang. bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.	121
— nr 18, om ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen	130
— nr 19, om viss lagstiftning ang. saluförande av smör m. m.	131
— nr 20, om ändring i 12 § lagen om semester	132
— nr 21, om auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet	138
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 7, om anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering	138
— nr 8, rörande anslag till veterinärstaten	143
— nr 9, rörande anslag till jordbrukets lagerhusfond	143
— nr 10, rörande anslag till fiskerilånefonden	143
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 8, om upplysning ang. äktenskapets juridik och ekonomi m. m.	143

Torsdagen den 9 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 40 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 218 och II: 296 ävensom motionen II: 164 till Bidrag till inrättande av inackorderingshem m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 15 600 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 164 samt med bifall till motionerna I: 218 och II: 296 till Bidrag till inrättande av inackorderingshem m. m. för budgetåret 1953/54 anvisat ett reservationsanslag av 46 600 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 63 Ja och 146 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovan intagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 71 Ja och 61 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller

63 Ja och 146 Nej,

sammanräkningen visade

134 Ja och 207 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollen för den 28 och den 31 nästlidna mars samt den 1 innevarande april.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Till riksdagens andra kammare.

Härmed intygas att riksdagsman Karl-Olof Carlsson från Ljungskile sedan den 3/4 1953 vårdas å med. avd. Uddevalla lasarett för ledbesvär m. m. Han behöver antagligen vara sjukledig minst 10 dagar från dags dato.

Uddevalla den 7/4 1953.

Stefan Eriksson,
avd.-läk.

Kammaren beviljade herr Carlsson i Bakeröd ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 3 innevarande april tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att herr Gavelin och fru Ericsson i Luleå, som med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrade att delta i riksdagsgörömlen, herr Gavelin vid kammarens sammanträde den 18 mars och fru Ericsson i Luleå vid sammanträdet den 28 mars, under gårdagen åter intagit sina platser i kammaren.

§ 4.

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 177, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36

s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.; och

nr 180, med förslag till lag om tillsättning av vissa befattningshavare inom socialvården.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner. Därvid remitterades

till konstitutionsutskottet motionen nr 486 av herr *Thapper m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 487 av herr *Boija*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 488 av herrar *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm;

nr 489 av herr *Severin* i Stockholm m. fl.; och

nr 490 av herr *Sjölin*;

till statsutskottet motionen nr 491 av herr *Nyberg m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 492 av herrar *Åhman* och *Rimås*;

nr 493 av herrar *Königson* och *Stenberg*;

nr 494 av herr *Svensson* i Ljungskile; och

nr 495 av herr *Lindström*;

till statsutskottet motionerna:

nr 496 av herr *von Friesen*;

nr 497 av herr *Severin* i Stockholm m. fl.;

nr 498 av fröken *Höjer m. fl.*;

nr 499 av herr *Larsson* i Hedenäset;

nr 500 av herr *Nihlfors m. fl.*;

nr 501 av herr *Gustafson* i Göteborg;

nr 502 av herr *Nestrup*;

nr 503 av herr *Lindberg*; och

nr 504 av herrar *Hammar* och *Jacobsson* i Sala; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 505 av herr *Ahlsten m. fl.*

§ 6.

Anmälades att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 176, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 178, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 179, angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 181, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

nr 182, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.;

nr 183, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), m. m.;

nr 184, angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.;

nr 185, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, m. m.; och

nr 190, angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m. motionerna:

nr 506 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 507 av herrar *Munktell* och *Nygren*; samt

nr 508 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1953/54 m. m. motionerna:

nr 509 och 510 av herr *Ståhl*;
nr 511 av herr *Thapper m. fl.*;
nr 512 av herr *von Seth m. fl.*; samt
nr 513 och 514 av herrar *Hjalmarson*
och *Håstad*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m. motionerna:

nr 515 av herrar *von Seth* och *Svensson* i Krokstorp; samt
nr 516 av herr *Adolfsson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om alkoholhalten i maltdrycker av andra klassen m. m. motionen nr 517 av herrar *Cassel* och *Magnusson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 till vissa i arbetslöshetsbekämpande syfte anordnade arbeten m. m. motionen nr 518 av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 132, angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl. motionerna:

nr 519 av herr *von Seth m. fl.*;
nr 520 av fru *Sjöstrand m. fl.*;
nr 521 av herr *Rubbestad*; och
nr 522 av herr *Lundqvist m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, angående anslag för budgetåret 1953/54 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. motionerna:

nr 523 och 524 av herr *Ohlin m. fl.*;
nr 525 av herrar *Wedén* och *Dahlén*;
nr 526 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.;
nr 527 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Wedén*;
nr 528 av herr *Edström*;
nr 529 av fru *Wallin m. fl.*; och
nr 530 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 140, angående anslag till

kommerskollegium m. m. motionen nr 531 av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 144, angående vissa anslag till fångvården m. m. motionen nr 532 av herr *Lundqvist*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 145, angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m. motionerna:

nr 533 av herr *Widén m. fl.*;
nr 534 av herr *Nelander m. fl.*;
nr 535 av herr *Håstad*;
nr 536 av herrar *Håstad* och *Kyling*;
nr 537 av herrar *Håstad* och *Staxäng*;
samt
nr 538 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 295) om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., m. m. motionen nr 539 av herr *Senander* och fru *Nilsson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m. motionerna:

nr 540 av herr *Ståhl* och fru *Johansson* i Norrköping;
nr 541 av herr *Svensson* i Ljungkile m. fl.;
nr 542 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.; samt
nr 543 och 544 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 155, angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1953/54, m. m. motionen nr 545 av herr *Jonsson* i Järvsund m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 158, angående anslag för bud-

getåret 1953/54 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. motionerna:

nr 546 av herr *Braconier*; och

nr 547 av herr *Dahlén m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 160, angående anslag till avlöningar till häradsskrivarna m. fl. för budgetåret 1953/54 motionen nr 548 av fröken *Wetterström m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m. motionen nr 549 av herr *Kristensson* i Osby m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en statens nämnd för byggnadsforskning motionerna:

nr 550 av herr *Severin* i Gävle m. fl.;

nr 551 av herrar *Carlsson* i Stockholm och *von Seth*; samt

nr 552 av herrar *Edström* och *Nordqvist* i Karlskoga;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 165, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m. motionerna:

nr 553 av herr *von Selh*;

nr 554 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl.; och

nr 555 av herr *Munktell*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 166, angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m. motionerna:

nr 556 av herr *Nilsson* i Svalöv;

nr 557 av herr *Senander* och fru *Nilsson*; samt

nr 558 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Lindberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 169, angående förhöjning av vissa arvoden m. m. motionen nr 559 av herr *Agerberg m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m. motionen nr 560 av herrar *Cassel* och *Edström*;

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178, med förslag till lag angående ändring av lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från propositionens avlämnande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.11 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Lördagen den 11 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 176, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till behandling av lagutskott propositionen nr 178, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 179, angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

till bankoutskottet propositionen nr 181, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

till bevillningsutskottet propositionen nr 182, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 183, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 184, angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 185, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 190, angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord liggande motioner. Därvid remitterades

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 506 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 507 av herrar *Munktell* och *Nygren*; samt

nr 508 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 509 och 510 av herr *Ståhl*;

nr 511 av herr *Thapper m. fl.*;

nr 512 av herr *von Seth m. fl.*; samt

nr 513 och 514 av herrar *Hjalmarson* och *Håstad*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 515 av herrar *von Seth* och *Svensson* i Krokstorp;

nr 516 av herr *Adolfsson m. fl.*; samt

nr 517 av herrar *Cassel* och *Magnusson*;

till statsutskottet motionerna:

nr 518 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 519 av herr *von Seth m. fl.*;

nr 520 av fru *Sjöstrand m. fl.*;

nr 521 av herr *Rubbestad*;

nr 522 av herr *Lundqvist m. fl.*;

nr 523 och 524 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 525 av herrar *Wedén* och *Dahlén*;

nr 526 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.;

nr 527 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Wedén*;

nr 528 av herr *Edström*;

nr 529 av fru *Wallin m. fl.*;

nr 530 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

nr 531 av herr *Ohlin m. fl.*;
 nr 532 av herr *Lundqvist*;
 nr 533 av herr *Widén m. fl.*;
 nr 534 av herr *Nelander m. fl.*;
 nr 535 av herr *Håstad*;
 nr 536 av herrar *Håstad* och *Kyling*;
 nr 537 av herrar *Håstad* och *Stax-
 äng*; samt

nr 538 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 539 av herr *Senander* och fru *Nilsson*;

nr 540 av herr *Ståhl* och fru *Johansson* i Norrköping;

nr 541 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*;

nr 542 av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*; och

nr 543 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 544 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 545 av herr *Jonsson* i Järvsänd *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 546 av herr *Braconier*;

nr 547 av herr *Dahlén m. fl.*; och

nr 548 av fröken *Wetterström m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 549 av herr *Kristensson* i Osby *m. fl.*; samt

till statsutskottet motionen nr 550 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*

Vid härefter skedd föredragning av följande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en statens nämnd för byggnadsforskning avgivna motioner, nämligen

nr 551 av herrar *Carlsson* i Stockholm och *von Seth* samt

nr 552 av herrar *Edström* och *Nordqvist* i Karlskoga,

hänvisades motionerna, såvitt angick Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 553 av herr *von Seth*;

nr 554 av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*; och

nr 555 av herr *Munktell*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 556 av herr *Nilsson* i Svalöv;

nr 557 av herr *Senander* och fru *Nilsson*; samt

nr 558 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Lindberg*; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 559 av herr *Agerberg m. fl.*; och

nr 560 av herrar *Cassel* och *Edström*.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 273, innefattande delgivning av nämnda kammarbeslut över dess allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 7, över motion angående kvarstående olösta norrlandsfrågor; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt allmänna beredningsutskott.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighetsandel;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54, i vad

avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Stornorrfor kraftstation m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från betalningsskyldighet för viss allmänna arvsfonden tillkommande fordran på grund av borgen;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1953 m. m.; och

nr 122, i anledning av väckta motioner om ersättning åt S. T. Magnusson för skada, ådragen under värnplikts-tjänstgöring; samt

från andra lagutskottet:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg;

nr 127, i anledning av väckta motioner om viss ändring i och översyn av förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik; och

nr 128, i anledning av väckt motion om ställande av vissa kronan tillhöriga

båtar under kontroll av inspektionsmyndighet.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om viss ändring av § 21 riksdagsstadgan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1953/54;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i riktlinjerna för den statliga exportkrediten jämte i ämnet väckt motion;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Sveriges geologiska undersökning jämte i ämnet väckt motion;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till odontologisk försöksverksamhet vid Vipeholms sjukhus i Lund jämte i ämnet väckt motion; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av medicinsk undervisning vid vissa Stockholms stad tillhöriga sjukhus;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner

om utredning angående tulltaxorna för importerad frukt, m. m.;

nr 28, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för beskattningen av icke börsnoterade aktier; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 30 maj 1952 (nr 325) med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 8, i anledning av väckta motioner om flyttning av de s. k. talmansporträtten från konstitutionsutskottets sammanträdesrum till kamrarnas plenisalar;

nr 9, i anledning av väckta motioner om ändring av direktiven för ännu ej avslutade strukturutredningar;

nr 10, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av centrala arbetsverk till annan ort än Stockholm och den statliga rådgivningen rörande näringslivets lokalisering m. m.; och

nr 11, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag om ändring i avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion angående ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken;

nr 25, i anledning av väckt motion om utredning av redogöraransvaret;

nr 26, i anledning av väckt motion om ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.;

nr 27, i anledning av väckta motioner om undantag för medborgare i våra nordiska grannländer från de för utlän-

ning gällande föreskrifterna angående vistelse inom skyddsområde;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen;

nr 19, i anledning av väckta motioner om viss lagstiftning angående saluförande av smör m. m.;

nr 20, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 12 § lagen om semester; och

nr 21, i anledning av väckt motion om utredning av frågan rörande auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till veterinärstaten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Jordbrukets

lagerhusfond jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 10, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Fiskerilånefonden jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 8, över motion om åtgärder i syfte att bringa upplysning angående äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

§ 6.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 191, angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelstornaget;

nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 193, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

nr 194, angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 195, angående det fortsatta stödet åt hampodlingen m. m.;

nr 199, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 14 § 1 mom. vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

nr 200, angående flyttning av Stockholms örlogsbas;

nr 201, angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 202, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder;

nr 203, med begäran om riksdagens medgivande att överenskommelse må

träffas med Amerikas Förenade Stater angående biträde och handräckning för indrivning av vissa skatter å utdelning å aktier;

nr 204, med förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 205, angående nya bestämmelser om medlemskap av finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.;

nr 207, med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 208, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;

nr 209, med förslag till lag om anstånd i visst fall med beslut angående landstingsområdes indelning i valkretsar m. m.;

nr 211, med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 214, angående den framtida verksamheten vid Solhems sjukhus;

nr 215, angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare;

nr 217, angående försäljning av vissa, kronan tillhöriga områden; och

nr 219, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.08 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 14 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herrar Johnsson i Kastanjegården och Carlsson i Bakeröd samt fru Torbrink, vilka vid kammarens sammanträden respektive den 18 februari, den 9 april och den 31 mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara förhindrade att delta i riksdagsarbetet, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 2.

Svar på interpellation ang. pension eller engångsersättning till biträden vid växelstationer på landsbygden, vilka entledigas till följd av den pågående automatiseringen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en interpellation har fröken Elmén frågat mig om jag ämnar ordna någon form av pension eller engångsersättning för sådana biträden med många tjänstår, som vid automatisering av växelstationer blir arbetslösa och som uppnått sådan levnadsålder, att de inte kan tänkas söka sig annat arbete.

Till svar får jag meddela följande.

Enligt telefonreglementet av 1951 är telegrafverkets stationer indelade i två grupper. Till grupp I hör bl. a. manuella växelstationer med minst 20 fortlöpande huvudabonnemang. För dessa stationer gäller, att telegrafverket bestrider kostnaderna för såväl betjäning som lokaler. Till grupp II hör

bl. a. manuella stationer med mindre än 20 abonnemang. För dessa stationer bestrider däremot abonnenterna kostnaderna enligt skriftliga avtal, som upprättas mellan stationernas föreståndare och abonnenterna. Telegrafverket lämnar dock visst bidrag till kostnaderna för betjäningen, och mellan vederbörande stationsföreståndare och telegrafverket upprättas en särskild överenskommelse om bidraget och om föreståndarens skyldigheter gentemot telegrafverket.

Vid flertalet av stationer av grupp I, för vilka alltså telegrafverket helt bestrider kostnaderna, har telegrafverket med stationsföreståndaren upprättat kontrakt angående stationens skötsel. Föreståndaren har att själv anställa och att av den ersättning som utgår till honom avlöna erforderliga biträden vid stationen. Biträdena är sålunda icke anställda vid telegrafverket. Ersättningen från telegrafverket till föreståndaren utgår enligt grunder, som telegrafstyrelsen fastställt efter överläggningar med Växelstationsföreståndarnas riksförbund. Ersättningsbeloppet beror bl. a. på stationens storlek och på det antal biträden, som normalt anses erforderligt vid stationen. För stationer med minst 250 abonnenter sker dock en noggrannare genomgång av stationsföreståndarens kostnader.

Mellan Växelstationsföreståndarnas riksförbund och Telegraf- och telefonmannaförbundet har upprättats avtal beträffande löneförmåner m. m. till biträdena. Något formellt godkännande från telegrafverkets sida av avtalen sker ej, men ett nära samband föreligger

Svar på interpellation ang. pension eller engångsersättning till biträden vid växelstationer på landsbygden, vilka entledigas till följd av den pågående automatiseringen.

givetvis mellan de avtalade lönevillkoren m. m. för biträdena och de grunder, enligt vilka ersättning utgår från telegrafverket till föreståndarna.

Genom beslut den 10 juni 1949 och den 30 maj 1952 har Kungl. Maj:t meddelat vissa bestämmelser angående ersättning till växelstationsföreståndare, som entledigats till följd av växelstations automatisering. Någon form av ersättning från telegrafverket till de av vederbörande föreståndare anställda biträdena, då anställningen av samma skäl upphör, utgår f. n. icke. Frågan har emellertid under senare år behandlats vid överläggningar mellan telegrafstyrelsen och Växelstationsföreståndarnas riksförbund. Någon enighet har dock icke nåtts.

Genom remiss den 30 maj 1952 har emellertid styrelsen anmodats att avgiva förslag till närmare bestämmelser och villkor för utgivande, i fall då styrelsen anser så böra ifrågakomma, av avskedsersättning åt på grund av automatisering övertaliga biträden vid växelstationer. Med anledning härav har styrelsen ånyo inlett förhandlingar med vederbörande personalförbund. Dessa överläggningar är icke avslutade, och det kan ännu icke preciseras, när resultatet av dem kan komma att föreligga. Helt naturligt vill jag icke föregripa förhandlingarna genom att redan nu uttala mig i den av interpellanten berörda ersättningsfrågan.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Fröken ELMÉN (fp): Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret. Jag får dock säga, att det inte innehöll så mycket mer information än själva interpellationen — det innehåller ju huvudsakligen historik och handlar om den uppgörelse varmed telegrafstyrelsen har fränhänt

sig det juridiska ansvaret. Detta nämnades också i interpellationen.

Statsrådet säger att han inte kan uttala sig i denna fråga, emedan det pågår förhandlingar, och man får av svaret inte heller någon uppfattning om huruvida staten känner något moraliskt ansvar i detta fall eller om den är positivt inställd till denna fråga.

Automatiseringen av växelstationerna har pågått länge. Den grupp som det här är fråga om är biträden med många tjänstår, vilka har uppnått sådan ålder, att de inte kan söka sig ut på arbetsmarknaden. De kommer i en svår situation när de permitteras på grund av automatiseringen. Deras läge var svårt från början och blir naturligtvis inte bättre under denna långa väntetid. Redan den 30 maj 1949 började man överläggningar med telegrafstyrelsen i denna fråga, och den 25 augusti 1951 tog man upp förhandlingar. Som statsrådet framhöll har dessa förhandlingar undan för undan strandat. Det har dragit ut på tiden med en lösning av frågan, och man undrar naturligtvis hur det skall bli. När man har följt med denna fråga har man nästan börjat tro, att telegrafstyrelsen hoppas kunna komma undan vissa fall som ligger långt tillbaka i tiden, men vi får väl hoppas att om det blir ett positivt resultat, frågan får en retroaktiv lösning, så att även de som blivit permitterade tidigare får del av en eventuell engångsersättning eller pension.

Nu säger statsrådet att dessa biträden inte är statligt anställda utan anställda av respektive växelstationsföreståndare — det har också framhållits i interpellationen — varför staten egentligen inte har något ansvar. Det är ett rätt egendomligt resonemang. När man har begärt yttrande om tillämpningen av arbetstidslagen har det nämligen framhållits, att växelstationerna drivs av staten och att personalen därför inte kan få del av de förmåner som arbets-

Svar på interpellation ang. pension eller engångsersättning till biträden vid växelstationer på landsbygden, vilka entledigas till följd av den pågående automatiseringen.

tidslagen ger. Det är rätt egendomligt att biträdena i det ena fallet anses som statligt anställda och i det andra fallet inte.

Det förefaller som om det kommer att bli förhandlingar om biträdena vid större stationer, men jag vill framhålla att arbetet är lika krävande på de mindre stationerna.

Jag vill vidare säga, att vi ju strävar efter rationalisering på olika områden. Här går man fram med en rationalisering som beräknas komma att medföra bättre service och i längden lägre telefonavgifter. Men man måste väl också tänka på att en rationalisering inte får gå ut över en viss grupp människor. Man försöker ju också på den privata arbetsmarknaden att få arbetsgivarna att inse sitt ansvar och i möjligaste mån undvika att ställa människor utan arbete, framför allt människor som inte har möjlighet att söka sig arbete på annat håll.

Sedan vill jag framhålla en annan synpunkt, nämligen att allmänheten i mycket stor utsträckning har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Det beror på att dessa biträden många gånger har utfört ett sådant arbete, att de kommit i speciell kontakt med allmänheten. Många gånger har de lämnat en utomordentlig service och gjort en mycket god tjänst, vilket gör att allmänheten står frågande inför den behandling, som denna personal hittills har rönt.

Men, som sagt, det går ju inte att få något ytterligare svar, och man förväntar att de förhandlingar, som nu pågår, kommer att leda till ett snabbt och positivt resultat.

Herr HENRIKSSON (s): Herr talman! Denna biträdespersonals anställningsförhållanden ligger ju litet annorlunda till än vad vi är vana vid i övrigt när det gäller verksamhet, som bedrivs av staten. Det är ju riktigt, som det sägs

här, att biträdena formellt inte är anställda av staten, men det är ju intet tvivel om att staten ändå reellt står som arbetsgivare för dem. För detta talar ju också att de överläggningar i dessa frågor, som förts hittills, har förts av det statliga organet, alltså telegrafstyrelsen.

När det så gäller den fråga, som nu har aktualiserats av fröken Elmén, vill jag säga att det är rätt rimligt att man från statens sida vid en så genomgripande rationalisering som den det här är fråga om, där personal friställs, ser till att denna personal erhåller någon ekonomisk gottgörelse. Det har ju inte gjorts gällande krav på pensioner i vanlig mening, utan det är fråga om att försöka få en sådan ekonomisk gottgörelse, att personalen under en övergångstid, innan den hinser komma in i nya arbetsuppgifter, får det så ordnat, att dess ekonomiska besvärligheter icke blir för stora.

Sedan hör det ju också till saken att år 1949 framlades ett förslag, som från personalorganisationens sida i princip godtogs. Under sådana förhållanden är det förvånansvärt, att det inte har kunnat hända någonting mera under den tid av fyra år, som gått sedan dess. Det är anmärkningsvärt att det skall behöva ta så lång tid att komma till klarhet om vad som här rimligtvis bör gälla, så mycket mer som det under den tid som gått och under den tid som går sker en fortgående rationalisering. Man ställer många inför bekymmer, som ju kunde tänkas bli till en del hävda, om man kunde komma fram till resultat i dessa frågor.

Vad jag alltså i första hand vänder mig emot är behandlingsgången av frågan. Nu säger herr statsrådet, att det har inletts förhandlingar, och jag skulle då vilja fråga herr statsrådet, om statsrådet har tagit reda på hur dessa förhandlingar förs. I svaret sägs att statsrådet inte kan lägga sig i dessa frågor under den tid förhandlingar pågår. Det

Svar på interpellation ang. pension eller engångsersättning till biträden vid växelstationer på landsbygden, vilka entledigas till följd av den pågående automatiseringen.

skulle kanske vara skäl i att ändå underätta sig om huruvida det varit några förhandlingssammanträden om dessa spörsmål. Så vitt jag vet har sådana i varje fall inte förekommit i sådan utsträckning, att man inom den organisation, som företräder biträdena, kan anse att det är fråga om förhandlingar i vanlig mening.

Om det nu inte sker något annat efter den här interpellationen, så hoppas jag i varje fall att det skall ske, att telegrafstyrelsen eller de som är närmast ansvariga för saken inte längre förhålar frågan, utan att man kommer fram till en lösning, som borde varit möjlig redan för åtskilliga år sedan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Jag vill bara erinra om vad jag säger i mitt svar på interpellationen, nämligen att Kungl. Maj:t har anmodat telegrafstyrelsen att inkomma med förslag i ämnet. Vi lägger oss inte i telegrafstyrelsens förhandlingar i frågan. Telegrafstyrelsen har emellertid meddelat mig, att förhandlingar pågår och att telegrafstyrelsen skall inkomma med de av Kungl. Maj:t begärda bestämmelserna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 191, angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelstornaget;

till behandling av lagutskott propositionen nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

till bevillningsutskottet propositionen

nr 193, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 194, angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 195, angående det fortsatta stödet åt hampodlingen m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 199, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 14 § 1 mom. vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

till statsutskottet propositionerna: nr 200, angående flyttning av Stockholms örlogsbas; och

nr 201, angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 202, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 203, med begäran om riksdagens medgivande att överenskommelse må träffas med Amerikas Förenta Stater angående biträde och handräckning för indrivning av vissa skatter å utdelning å aktier; och

nr 204, med förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 205, angående nya bestämmelser om medlemskap av finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.;

nr 207, med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; och

Interpellation ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg, m. m.

nr 208, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 209, med förslag till lag om anstånd i visst fall med beslut angående landsstingsområdes indelning i valkretsar m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 211, med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 214, angående den framtida verksamheten vid Solhems sjukhus;

nr 215, angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare; och

nr 217, angående försäljning av vissa, kronan tillhöriga områden; samt

till bankoutskottet propositionen nr 219, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 10, 11 och 55—60, bevillningsutskottets betänkanden nr 26, 28 och 30, bankoutskottets utlåtanden nr 6—11, första lagutskottets utlåtanden nr 24—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 17—21, jordbruksutskottets utlåtanden nr 7—10 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 8.

§ 5.

Interpellation ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf), som yttrade: Herr talman! Vid 1948 års riks-

dag väcktes två likalydande motioner av herr Gustaf Elofsson m. fl. (I: 189) och herr Harald Johnsson i Skoglösa m. fl. (II: 319) med hemställan att riksdagen måtte föranstalta om införande av uttrycklig bestämmelse, att innehavare av järnväg, som delade fastighetsägor, vore skyldig att hålla ur driftsynpunkt tillfredsställande anordningar för övergång av järnvägen.

Första lagutskottet föreslog i sitt utlåtande nr 22, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan rörande fördelning av kostnaderna för anordningar vid korsning mellan järnväg och ägoväg samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagen, som biföll utskottets förslag, hemställde därefter i skrivelse den 17 april 1948 (nr 116) om utredning av berörda fråga samt framläggande för riksdagen av de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

I anledning härav bemyndigade Kungl. Maj:t den 30 december 1948 chefen för justitiedepartementet att låta verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 11 januari 1949 lagman Alfred Bexelius att inom justitiedepartementet verkställa utredningen.

Den 10 december 1951 avlämnade utredningsmannen till chefen för justitiedepartementet betänkande med förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsning av järnväg och väg m. m.

Sedan infordrade utlåtanden avgivits över det framlagda lagförslaget, är ärendet enligt uppgift i justitieombudsmanens ämbetsberättelse till innevarande års riksdag beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Med hänvisning till förenämnda omständigheter får jag härmed anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartemen-

Interpellation ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg, m. m.

tet ställa en fråga när Kungl. Maj:t har för avsikt att taga ställning till och eventuellt för riksdagen framlägga ett lagförslag beträffande förenämnda spörsmål.

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 129, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till inrättande av inackorderingshem m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 186, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 187, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 188, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 189, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Belgien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 196, angående utformningen av det tekniska systemet för stödet av den inhemska smörproduktionen m. m.;

nr 197, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1953/54, m. m.;

nr 198, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 206, om godkännande av en den 26 mars 1953 träffad överenskommelse angående ändrad lydelse av artiklarna

2, 7 och 9 konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, m. m.;

nr 210, med förslag till kommunallag m. m.;

nr 212, med förslag till lag om rätt till sand-, grus- och stentäkt inom allmänt vattenområde m. m.;

nr 213, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, m. m.;

nr 216, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 218, med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385);

nr 220, med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen;

nr 221, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående tyska utlandsskulder;

nr 222, med förslag till lag om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårdslag); och

nr 223, angående godkännande av mellan Sverige och Finland undertecknad överenskommelse rörande tillägg till konventionen den 29 januari 1926 angående fredligt avgörande av tvister.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 561, av herr *Nihlfors*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.; och

nr 562, av herr *Hagård*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 180,

med förslag till lag om tillsättning av vissa befattningshavare inom socialvården.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Då jag på inbjudan av engelska utrikesdepartementet har för avsikt att företa en fjorton dagars studieresa i England, anhåller jag vördsamt om ledig-

het från riksdagsgöromålen under tiden 15 april—28 april.

Stockholm den 14 april 1953.

Yngve Hamrin.

Herr Hamrin beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 15 till och med den 28 april.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 4.22 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 15 april.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Karl Bergström på grund av sjukdom är i behov av tjänstledighet från riksdagen från den 14/4 till vårriksdagens slut.

Hälsingborg den 14/4 1953.

Hans Stenqvist.

Kammaren beviljade herr Bergström ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 15 innevarande april till vårsessionens slut.

Herr talmannen meddelade, att fröken Ager, som vid kammarens sammanträde den 3 nästlidna mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 186, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 187, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

till jordbruksutskottet propositionen nr 188, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 189, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Belgien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; och

nr 196, angående utformningen av det tekniska systemet för stödet av den inhemska smörproduktionen m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 197, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1953/54, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 198, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

till behandling av lagutskott propositionen nr 206, om godkännande av en den 26 mars 1953 träffad överenskommelse angående ändrad lydelse av artiklarna 2, 7 och 9 konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 210, med förslag till kommunallag m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 212, med förslag till lag om rätt till sand-, grus- och stentäkt inom allmänt vattenområde m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 213, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 216, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 218, med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385); och nr 220, med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen;

till utrikesutskottet propositionen nr 221, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående tyska utlandsskulder;

till behandling av lagutskott propositionen nr 222, med förslag till lag om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårdslag); samt

till utrikesutskottet propositionen nr 223, angående godkännande av mellan Sverige och Finland undertecknad

överenskommelse rörande tillägg till konventionen den 29 januari 1926 angående fredligt avgörande av tvister.

§ 3.

Föredrogs var efter annan och remitterades till behandling av lagutskott följande på bordet liggande motioner: nr 561 av herr *Nihlfors*; och nr 562 av herr *Hagård*.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Jönsson* i Rosshol vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om viss ändring av § 21 riksdagsstadgan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.*Punkterna 17—23.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 29.***Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Weiland* (I: 252) och den andra inom andra kammaren av herrar *Carlsson* i Tibro och *Mårtensson* i Smedstorp (II: 285), hade hemställts, att riksdagen måtte till Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 252 och II: 285 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile, *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 252 och II: 285 till Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Statens hantverksinstitut har i flera år begärt ett anslag av blygsam omfattning, 50 000 kronor, till särskilda rationaliseringsundersökningar. Förra året försökte några motionärer intressera riksdagen för att bevilja detta anslag, som Kungl. Maj:t inte hade tagit upp i sina äskanden. I år har några andra motionärer återkommit, och det föreligger nu

en reservation i statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Man skulle kunna säga, att de rationaliseringssträvanden, som hantverksinstitutet försöker främja, är av principiellt två olika slag. Dels har man en verksamhet, som sysslar med att förbättra yrkesskickligheten hos hantverkarna själva och åtgärder som syftar till att genomföra förbättringar i olika enskilda företag och som därför är av direkt ekonomiskt värde för dessa. Där är det följaktligen också naturligt och riktigt att kostnaderna i mycket stor utsträckning bäres av dessa enskilda företag. Men för det andra försöker man komma till rätta med förhållanden, som är utmärkande för t. ex. en hel bransch gemensamt, t. ex. traditionella arbetsmetoder, utformning av verktyg o. s. v., som är genomgående för en yrkesgrupp, och där man anser att det skulle vara möjligt att genom omläggningar åstadkomma ett större utbyte av och en större effektivitet i arbetet.

Det är för det sistnämnda ändamålet som hantverksinstitutet begärt ett anslag till särskilda rationaliseringsundersökningar. Det har gjorts en sådan undersökning för en hel yrkesgrupp, en grundläggande undersökning av arbetsförhållanden och arbetsmetoder, nämligen inom skradderiyrket. Denna undersökning gav mycket värdefulla resultat och skapade i själva verket ett underlag för en mycket betydande effektivitetsstegring i den branschen. De yrkesgrupper, som det här är fråga om, har emellertid i allmänhet inte så stor ekonomisk kapacitet och därmed inte samma möjligheter som t. ex. den medelstora och större företagsamheten att själva klara sådana rationaliseringsundersökningar. Det är också ganska tydligt, att när det gäller förhållanden, som inte direkt avser ett enda företag eller några stycken företag som samarbetar, utan som är gemensamma för en hel bransch, så framstår kanske också egenintresset icke omedelbart i samma klara

Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.

dager som när det gäller direkta inom olika enskilda företag insatta åtgärder.

Om man lägger tillsammans det sistnämnda med vad jag nyss sade om den lägre ekonomiska kapaciteten och de sämre möjligheterna för dessa grupper av småföretagare att själva bekosta allmänna undersökningar, så tror jag att motiven för hantverksinstitutets hemställan i detta avseende måste framstå som starka.

Det finns i själva verket ett stort antal yrkesgrupper som har visat intresse för samma slag av undersökningar som skraddarna på sin tid fick till stånd. Vi har t. ex. skomakarna, beträffande vilka vissa åtgärder av samma slag börjats vidtas, men där man, såvitt jag kan förstå på grund av brist på medel, måste sluta med dem innan de på ett tillfredsställande sätt kunnat fullföljas. Det finns i själva verket ett stort antal andra yrkesgrupper också. Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag när jag har försökt sätta mig in i en smula i detta spörsmål kommit till det resultatet, att här finns verklig anledning att öppna litet större möjligheter för hantverksinstitutet, detta därför att de grupper av mindre företagare det här gäller har en avsevärd betydelse för vår ekonomi över huvud taget.

Det skulle kunna ligga nära till hands att göra jämförelse med en annan grupp av oftast mindre företagare — jag tänker då på jordbrukarna — vilkas omständigheter behandlas under nionde huvudtiteln. Jag vill inte göra någon sådan jämförelse direkt. Men jag kan inte underlåta att nämna, att om man går igenom nionde huvudtiteln och ser på de anslag som till syfte och karaktär är av samma innebörd som de anslag till rationaliseringsundersökningar inom hantverk och småindustri som jag här diskuterat, ser man ju att det finns en hel serie av sådana anslag under jordbrukets huvudtitel. Jag bortser då helt och hållet från de stora anslagen, som ju har sina alldeles speciella motive-

ringar och som är förestavade av alldeles särskilda skäl, utan vad jag tänker på är den typ av anslag som just syftar till att höja effektiviteten och förbättra utbytet inom företagsamheten. Och därvidlag finner man att den serie av rätt små anslag på jordbrukshuvudtiteln av i huvudsak samma storleksordning som det anslag till hantverksinstitutet, som jag här talat om, kommer upp till ett sammanlagt belopp av något mellan 2 och 2,5 miljoner kronor. Det föreligger en höjning av de förra anslagen i Kungl. Maj:ts förslag i år i jämförelse med föregående budgetår på inemot 400 000 kronor.

Jag har inte nämnt dessa anslag under nionde huvudtiteln för att kritisera dem, även om det kanske i något fall skulle kunna finnas plats för sparsamhet, utan jag har nämnt dem för att ställa vad jag skulle vilja beteckna i detta avseende som njugghet mot hantverket och liknande småföretagsverksamhet i en belysning, som är ägnad att påvisa hur stor njuggheten och återhållsamheten i själva verket är på denna punkt. Det är ju ingen liten näringsgren som hantverkarna och småindustriföretagarna representerar. Jag skulle tro att det samlade produktionsvärdet från dessa företag väl kan mäta sig med vad det svenska jordbruket åstadkommer. Förhållandena i övrigt inom dessa båda näringsgrenar är ju mycket olikartade. Det är, som jag sade, inte min avsikt att göra någon direkt jämförelse. Men de medborgare som är företagare inom hantverket och småindustrien lever mycket ofta under villkor och har en inkomstnivå som snarare under- än överstiger den genomsnittliga svenska levnadsstandarden.

Jag har funnit att det knappast är berättigat att behandla dessa gruppers framstegs- och rationaliseringssträvanden på ett så utpräglat återhållsamt sätt. För min del anser jag, att av de anslag som handelsministern begärt under 10:e huvudtiteln kan 50 000 kronor komma till bättre användning för att stödja

Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.

hantverkets rationaliseringssträvanden än för den ekonomiska information, som det äskas ganska betydande anslag till, men där jag varit med om att föreslå en minskning. Jag ber därför, herr talman, att på förevarande punkt få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Herr CARLSSON i Tibro (fp): Herr talman! Vi som motionerat om detta anslag på 50 000 kronor till rationaliseringsundersökningar vid statens hantverksinstitut beklagar att utskottsmajoriteten inte kunnat bifalla vår framställning men noterar med glädje den välvilliga skrivning som utskottet avlätit. »Utskottet inser väl betydelsen av ett intensifierat rationaliseringsarbete på här ifrågavarande område och anser, att ett ekonomiskt statligt stöd åt denna verksamhet skulle vara önskvärt.»

Att en liknande motion förra året inte bifölls av riksdagen bör inte vara ett bärande skäl för att årets motion i ärendet avslås. Den i år väckta motionen bevisar tvärtom att behovet kvarstår.

Dagens ekonomiska läge kräver att vårt näringsliv genom en intensifierad rationalisering kan sänka sina kostnader och därmed öka konkurrensförmågan på såväl export- som hemmamarknaden. Detta är också vad som sker tack vare vetenskapliga forskningar och undersökningar på alla områden. Många av denna kammares ledamöter, med herr talmannen i spetsen, hade tillfälle att för två månader sedan göra ett besök på Svenska träforskningsinstitutet och se vilka goda resultat man kommit till såväl då det gäller utnyttjande av råvaror — i detta fall våra skogar — som då det gäller att få högsta möjliga kvalitet på den färdiga produkten, t. ex. det svenska papperet. Men vi fick även veta att de goda framsteg som vunnits har kostat en hel del pengar. Dessa kostnader har fördelats mellan staten och de stora industrier, som till övervägande

delen utnyttjat de vunna resultaten, en enligt min mening förnuftig fördelning.

För hantverket och småindustrien ställer sig möjligheterna att bekosta önskvärda forskningar och undersökningar helt annorlunda. Vi må betänka, att enligt statens hantverksinstituts uppgifter sysselsätter hantverket och småindustrien cirka 500 000 personer, vilka är uppdelade på omkring 125 000 företag, representerande 154 olika yrken. Visserligen bedriver dessa småföretagare samarbete genom föreningar och organisationer och erhåller ett värdefullt stöd genom bl. a. de kurser som anordnas av statens hantverksinstitut och till vilka staten lämnar bidrag. Men det är knappast möjligt att dessa många småföretagare, omspännande så gott som alla yrken, med framgång skulle kunna bedriva sådana rationaliseringsundersökningar som motionen avser, ty därtill saknas de ekonomiska förutsättningarna.

Med dessa få ord yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen nr 1 vid punkten 29 i förevarande utlåtande.

Herr THAPPER (s): Herr talman! Även från utskottsmajoritetens sida inser vi att det finns behov på detta område. Men det är ändå så att våra resurser är begränsade. I utlåtandet erinrar vi också om att utskottet under punkt 27 tillstyrkt att anslaget till kursverksamheten vid statens hantverksinstitut skall höjas från 170 000 till 245 000 kronor, alltså en höjning på inte mindre än 75 000 kronor.

Det kan också erinras om att denna fråga var uppe även vid föregående riksdag, då motioner med samma innehåll som dem som nu föreligger avlogs. Det betyder ingalunda att vi från utskottsmajoritetens sida inte inser betydelsen av dessa åtgärder, men med hänsyn till den återhållsamhet som vi anser böra iaktas i ekonomiskt hänseende har vi inte heller i år ansett oss kunna gå med på detta extra anslag.

Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Det har i debatten sagts vackra ord om statens hantverksinstitut och dess verksamhet, och det är jag glad för. Jag kände emellertid ett behov att begära ordet av den anledningen, att här kanske kammarens ledamöter får den uppfattningen, att statsmakterna är tämligen likgiltiga för de strävanden som herr Wedén talade om. Så är ingalunda fallet. Hela detta institut är uppbyggt på ett sådant sätt, att staten betalar alla kostnader för den fasta personalen. Staten betalar vidare kostnaderna för lokaler och alla övriga omkostnader, och dessutom lämnar staten bidrag till kursverksamheten.

Vad det i motionen är fråga om är att utvidga verksamheten med särskilda rationaliseringsundersökningar. Men detta ligger ju helt i linje med institutets övriga verksamhet. Det är bara fråga om hur snabbt man skall kunna komma fram. Man har ingalunda tänkt sig att enskilda företagare skulle vara mäktiga att bestrida kostnaderna, utan det skulle vara vederbörande branschorganisationer inom hantverket som skulle vara villiga att medverka, och det är detta vi egentligen skulle resonera om.

Det kanske kan vara angeläget att lämna kammaren det meddelandet, att statens utgifter för avlöningar — om statsutskottets förslag godkännes av riksdagen — uppgår till 411 000 kronor, vissa kostnader i övrigt till 50 000 kronor, varjämte kursverksamhetens bidrag höjes med 75 000 kronor till 245 000 kronor, vilket gör summa 741 000 kronor. Hantverkets näringsorganisationer bidrar med sammanlagt 30 000 kronor. Dessutom betalas till kursavgifter av deltagarna själva i deras eget välförstådda intresse ett belopp av 360 000 kronor. Vidare tillkommer inkomster av informationstryck med 40 000 kronor

och inkomster av informationsverksamheten med 252 000 kronor.

Jag har velat meddela detta, ty det är väl inte riktigt att ge kammaren den uppfattningen att statsmakterna inte har förståelse för den rationaliseringsverksamhet som herrar Wedén och Carlsson talat om, utan den sammanfaller med institutets hela verksamhet. Och det är ingalunda så, att vi från regeringens sida hyser ett ringa intresse för verksamheten i fråga, utan vi uppmuntrar den, vilket den anslagshöjning som i år äskats från regeringens sida bär vittne om.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h): Herr talman! Jag vill endast intyga att vi som står för utskottets utlåtande har samma intresse för och uppskattar hantverksinstitutets arbete i samma grad som motionärerna. Det gläder mig när herr Carlsson i Tibro framhåller att han var belåten med utskottets välvilliga skrivning. Jag tror den är uppriktig, och den är gjord därför att vi har aktning för det arbete som utförts vid institutet.

När emellertid hantverksinstitutet har fått en ökning av sitt anslag med 75 000 kronor, så ansåg vi att vi borde stanna vid detta, särskilt som en hel del utredningar, som dock ligger mycket nära detta område, pågår och ännu inte är färdiga. Det är bara detta, herr talman, jag vill betyga när detta ärende avgöres.

Herr Wedén gjorde en jämförelse mellan nionde huvudtiteln, alltså jordbrukets, och den som nu behandlas, och framhöll att där finns en rad anslagsposter, där man varit ännu mera välvillig. Ja, herr Wedén, det är möjligt det vore nyttigt att snart också göra en liten översyn av vissa anslag av denna art under nionde huvudtiteln, som kanske många gånger har överlevat sig själva och skulle behöva prövas från nya utgångspunkter.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Statens hantverksinstitut: Särskilda rationaliseringsundersökningar.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! En sådan översyn av de av mig omnämnda anslagen, som herr Skoglund nu talade om, skall jag gärna delta i. Jag tycker emellertid att det hade sitt intresse att här framhålla, att den grupp av mindre anslag under jordbrukets huvudtitel, som har liknande syften som hantverkets begäran om rationaliseringsanslag, nämligen att höja effektiviteten och utbytet av arbetet för ifrågavarande näringsidkare, fått en mycket betydande höjning i jämförelse med föregående budgetår.

Det är sant att anslaget till hantverksinstitutets avlöningar och kursverksamheten har höjts, men det är därvidlag ändå fråga om anslag av en annan karaktär. De rationaliseringsundersökningar berörande hela branscher, som hantverksinstitutet har avsett att bestrida kostnaderna för från detta särskilda anslag, som har begärts men som man fått avslag på, de låter sig inte pressa in inom ramen för de övriga anslagen till institutet. Jag tror inte heller att man kan göra en jämförelse på det sätt som handelsministern gjorde när han utgick från avlöningsanslaget och anslaget till kursverksamheten och sade, att dem har vi i alla fall höjt så och så mycket.

Om man skulle utsträcka jämförelsen till motsvarande anslag under jordbrukets huvudtitel, skulle man finna att även de senare är mycket större än hantverksinstitutets. Jag tycker att när vi resonerar om detta kunde vi hålla oss till de anslag, som direkt syftar till att höja effektiviteten och öka rationaliseringsgraden inom olika branscher. Då är det utan tvivel så, att i förhållande till det samlade produktionsvärde, som hantverks- och småindustrigruppen har, kan man inte påstå att den på något sätt har kommit i en gynnad ställning, utan det förhåller sig alldeles tvärtom.

Jag skall emellertid gärna säga, herr talman, att om utskottets välvilliga inställning — som det har talats om här

— och om handelsministerns i princip lika välvilliga tonfall skulle innebära att nästa års riksdag även i praktiken inför ett konkret ånyo framställt förslag skulle inta en annan hållning än riksdagen i år tyvärr kommer att göra, skall jag i förväg be att få uttala min tillfredsställelse med detta.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 29:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Carlsson i Tibro begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 144 ja och 52 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 30—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln, punkt 39, föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 130 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Boo m. fl.* (I: 17) och den andra inom andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* (II: 26), hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1953/54 bevilja Hemmens forskningsinstitut ett statsanslag av 180 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 17 och II: 26 samt I: 253 och II: 289, till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 130 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s): Herr talman! Jag har väckt en motion på denna punkt, vari yrkas anslag på ytterligare 50 000 kronor till Hemmens forskningsinstitut. Det kan ju tyckas litet egendomligt — och det har man ju påpekat i utskottsutlåtandet — att begära mera än vad institutet självt har begärt. Det har utskottet väl tagit som ett så starkt rättesnöre att det har känt sig handla i överensstämmelse med vad institutet behöver när det har avstyrkt motionen om ett ökat anslag.

Det finns emellertid många skäl för att i alla fall komma med ett anslag som är större än det institutet har begärt. Först kan det kanske vara värt att tala om vad Hemmens forskningsinstitut är. För en del människor är det känt till namnet, för andra är det säkerligen ej

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

ens känt till namnet. Men dess verksamhet är så pass allmängiltig, att man bör veta något om det, åtminstone när man sitter i riksdagen.

Hemmens forskningsinstitut har varit i arbete i åtta år. Det har intresserat sig för så vardagliga ting som matlagning, konservering, bakning, disk, tvätt, städning och arbetsställningar i hushållsarbete, för hushållsmaskiner och köksinredningar. Det är så vardagliga ting att människor av statsutskottsledamöternas typ skulle känna sig hemmastadda i det arbete som där göres. Det är inte fråga om något slags teoretiskt arbete som inte passar oss vanliga människor och inte kommer oss till del, utan det är frågan om det mest vanliga arbete som finns, som man studerar för att göra det mera rationellt för att på så sätt spara arbetsutövarna och spara pengar för de enskilda hemmen och även spara pengar för hela nationalhushållet.

Man har sovat — det är det som kanske är mest känt — bland en del av de arbetsredskap som finns ute i handeln. Det har till exempel visat sig att det fanns 300 typer av hushållsknivar när Hemmens forskningsinstitut tittade på dem. Somliga kan anse det vara likgiltigt att det finns så många typer och att det bara ger konsumenten större valmöjligheter. Men konsumenten har inga valmöjligheter när den inte vet vilken kniv som är bäst. Man har på institutet på detta område liksom på så många andra försökt att vetenskapligt utröna vilka som står i bästa överensstämmelse med det pris de betingar för konsumenten och vilka som bäst tjänar det ändamål de skall användas till. Man har bringat ned antalet typer av hushållsknivar, och man har fått fram bättre. Industrien har varit angelägen om att tillverka just sådana redskap som Hemmens forskningsinstitut har rekommenderat.

Forskningsinstitutet har också ibland kunnat ge uppslag till helt nya arbets-

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

redskap och har utexperimenterat och prövat inalles 80 stycken matlagningsredskap. När det gäller det stora område som heter hushållsmaskiner förefaller det mig ännu mera angeläget att där få fram en forskning, som hindrar människorna att lägga ned stora pengar på diskmaskiner och tvättmaskiner — sådana anses ju inte numera vara onyttiga — och hindrar dem från att skaffa sig t. ex. utländska maskiner, som sedan kanske inte alls passar de svenska hushållen utan bara står där; det är en onödig utgift som inte alls ger den tillfredsställelse man väntat sig.

Beträffande köksinredningar har Hemmens forskningsinstitut också verkligen fått fram resultat som man har lystrat till när det gäller själva produktionen av lägenheter. Hela köksmiljön för den moderna människan har helt enkelt blivit omskapad.

Det är inte lika lätt att visa på att hushållsvanorna har ändrats och moderniserats som man kan visa på att en kniv har ändrat utseende. Men den som själv har arbetat i den arbetsmiljö, som heter hushållsarbete, vet att det på tio år har blivit en helt annan syn på vad man kräver av hushållsredskap och köksinredningar och över huvud av det arbete som en husmor skall utföra. Man har fått en helt annan förståelse, inte minst från männens sida — det har visat sig att männen många gånger är mycket mera intresserade för den forskning på hemmets område, som just har skett genom Hemmens forskningsinstitut. Dåliga ben, dåliga ryggar och kanske osnyggt arbete, som man många gånger har varit dömd till i hushållen, det är någonting som vi har intresse av att på allt sätt undvika för att få en ny och fri människa i hushållsarbetet, och det är någonting som man kan hjälpa fram genom denna forskning — om den blir känd nota bene. Den har kunnat göra sig känd bland dem som skall producera nyttigheter för hemmet. Den har också, åtminstone delvis, blivit

känd av dem som arbetar i hushållen, men det återstår en hel del.

Det är därför man vågar begära 50 000 kronor utöver det anslag som har godkänts av utskottet. I utskottsutlåtandet har det sagts att det är bättre att verksamheten får konsolideras än att institutet ger sig in på nya verksamhetsgrenar, och med detta har man motiverat ett avstyrkande närmast av den folkpartimotion i vilken det begärs ett lika stort belopp just för upplysningsverksamhet. Det är nog inte möjligt att ta upp en ny verksamhetsgren för dessa 50 000 kronor. I fjol skar man nämligen ned verksamheten så väsentligt för att få det att gå ihop, att om man skall kunna få upp verksamheten till den omfattning som man dock i fjol hade planerat måste man göra en anslagsökning utöver de 130 000 kronor som man nu har tänkt sig att institutet skulle kunna få, och denna anslagsökning får naturligtvis i så fall användas till de svagaste punkterna i verksamheten. Dit hör kanske just publiceringsverksamheten, som säkerligen kan rationaliseras och göras bättre än den är.

Det har skett någonting sedan institutet begärde sitt anslag i fjol, nämligen en omorganisation, i vilken staten har tagit så livlig del att staten tillsätter halva styrelsen och ordföranden, medan den andra halvan av styrelsen tillsättes av en fullmäktigeorganisation, i vilken LO, KF, kvinnoorganisationer, Grossistförbundet, Köpmanaförbundet m. fl. är representerade. Det är alltså en i synnerligen hög grad folkligt förankrad styrelse, och det är samtidigt en styrelse som är stödd och ledd av staten.

Därför kan det vara motiverat att, när man nu har detta grepp om verksamheten från statens sida, ge styrelsen möjligheter att verka på det sätt som man har tänkt sig med det här institutet. Det är alltså för att driva verksamheten i samma skala som tidigare, som man bör utöka anslaget med 50 000

kronor. Det är inga vådligheter man därmed ger sig in på, utan det är bara ett hyggligt stöd till en verksamhet man i alla fall har tagit ansvaret för kraftigare i år än någonsin tidigare.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till motionen, som vill ha 180 000 kronor i bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

Fröken **AGER** (fp): Herr talman! Jag har också en motion på den här punkten, och jag beklagar att inte en röst har höjts i utskottet för den motionen, som ändå behandlar ett så viktigt område.

Man har avstyrkt de här motionerna — både den som fru Eriksson har talat om och min — med den motiveringen, att riksdagen redan har anslagit 115 000 kronor för det här året i ett extra anslag, men det är fel, ty de 50 000 av dessa 115 000 kronor skall uppläggas som en fond som är avsedd att ge större säkerhet åt institutet och som är föreslagen av sakrevisionen. De andra 65 000 kronorna är bara en följd av att institutet har ändrat sitt räkenskapsår och skall följa statens budgetår.

Den andra motiveringen är, som fru Eriksson påpekade, att institutionen bara begärt 130 000 kronor. Detta berodde på att styrelsen för institutet under hösten bedömde situationen så, att den inte kunde begära mera. Men redan under de sista månaderna av år 1952 och ännu mera under 1953 har konsumenterna, tack vare pressen, kunnat ställa krav på att Hemmens forskningsinstitut skall få möjligheter att föra ut upplysningar om de olika forskningsresultat man där har kommit till. Detta var anledningen till att jag lämnade in min motion och begärde 50 000 kronor för att förstärka Hemmens forskningsinstituts verksamhet. Jag hade verkligen hoppats att den opinion, som finns ute i landet bland konsumenterna, på något sätt skulle påverka statsutskottet i dess ställningstagande

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

till denna fråga. Jag vet nämligen att det är stört omöjligt för institutets styrelse och personal att uppnå en effektivare konsumentupplysning. Institutet har inte tillräckliga ekonomiska och personella resurser för detta ändamål. Jag vet att det finns undersökningar klara för ca tio broschyrer. Men vem skall arbeta ut dem, när bara undersökningsledarna finns tillgängliga för ett sådant arbete? Några broschyrer, som vi vet skulle vara till stor hjälp för konsumenterna, är en översikt av alla våra tvättmaskiner, som finns i handeln, konsten att köpa — en sparbroshyr — och revidering av småredskapen. Det talar väl för sig självt att det är nödvändigt att det finns personal för att ge ut dessa skrifter. Skall vi över huvud taget få ut dem, får undersökningsledarna skriva dem på fritid.

Det förhåller sig på samma sätt med kurser, föreläsningar och studiebesök. Det finns inte utrustning på institutet för de upplysningskurser man behöver eller för att anordna föreläsningar för institutioner och organisationer. Varje vecka måste man neka ett tiotal grupper att besöka institutet, därför att man inte har annan personal att sätta till dessa besök än undersökningspersonalen, som ju skall vetenskapliga och företagsundersökningar och föra ut materialet till allmänheten.

Lika illa är det med konsultation och rådgivning. De medel, som institutet har att på det sättet komma i kontakt både direkt med konsumenterna och med statliga och enskilda institutioner och organisationer, är mycket små. Tillverkarna och allmänheten i stort behöver kunna få upplysningar och få rådfråga. De enda som kan sättas att besvara dessa telefonförfrågningar och dessa hundratals brev är de vetenskapligt utbildade och dyrt avlönade undersökningsledarna.

Pressen skriar också efter artiklar och upplysningar. Det skall och bör

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

den göra, och vi inom institutet är tack-samma för att pressen har så stort in-tresse för dessa frågor. Men för att den skall kunna hjälpa oss måste den få artiklar, och några sådana hinner vi inte skriva. Framför allt gäller detta de aktuella sakerna. Jag vill inte nämna något speciellt, men jag vet att när det gäller en del produkter hade det varit önskvärt, att vi fått ut aktuella med-delanden långt tidigare än vad som skett, så att man kunnat hindra konsu-menterna från att köpa dåliga varor. Tusentals varor har kanske sålts under tiden. Det är konsumenterna som har lidit på detta. Vi alla här i salen får betala dessa saker dyrare, där vi hade haft möjligheter att få god konsument-upplysning.

Även organisationer, facktidsskrifter o. s. v. önskar upplysningar. Likaså filmen och radion.

Det finns inga möjligheter att till-fredsställa alla de krav som ställs på institutet med de medel vi f. n. har till vårt förfogande. Det är här inte fråga om någon utvidgning, och jag håller inte med utskottet när det i sista meningen skriver: »Utskottet vill härjämte framhålla, att utskottet ifråga-sätter, om det icke för närvarande är mera angeläget att åt institutet skapa en någorlunda stabil grund för den fortsatta verksamheten än att anslå med-el för en utvidgning av institutets ka-pacitet.» Jag har inte på något sätt avsett att utvidga institutets verksam-het. Det är fråga om att rationalisera och intensifiera verksamheten, och därtill fordras det medel. Det finns inga möjligheter att inom nuvarande anslag få önskemålen tillgodosedda.

Fru Eriksson har här redogjort för vad institutet uträttat. Jag har också under fyra år tidigare motionerat i denna fråga, och jag tror knappast att jag behöver upptaga tiden med att redogöra för vad institutet arbe-tar med. Jag skulle kunna draga fram det ena exemplet efter det andra, men

det får vara tillräckligt nu. Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till fru Erikssons motion. Jag tycker den sammanfaller med min egen. Det är inte fråga om att upprätta en speciell upplysningsavdelning utan om att förstärka Hemmens forsknings-institutets verksamhet över huvud ta-get, där den är som svagast, och det är för närvarande upplysningsavdel-ningen. Alltså avslag för utskottet och bifall till motionen nr 26 i andra kam-maren.

Häruti instämde fru *Sjöstrand* (fp) och herr *Nihlfors* (fp).

Fru **EWERLÖF** (h): Herr talman! Jag kan i stort sett instämma med de två motionärerna, fru Eriksson och fröken Ager. Jag är också förekommen på många punkter, och det skulle bara i onödan upptaga tiden om jag upprepa-de dessa. Det är emellertid några per-sonliga reflexioner jag ber att få tillåta mig i detta sammanhang.

Jag kan aldrig nog förvåna mig över att ett mycket stort anslagsyrkande har en nästan bedövande effekt och går igenom, men ju mindre anslagsyrkandet är, ju mera nagelfars det i utskottet, och ju svårare är det att få igenom det i kammaren.

Jag vill inte härmed påstå att 50 000 kronor är ett litet anslag, men om dessa 50 000 till H.F.I. beviljas, skulle det ha en mycket stor saklig räckvidd.

Det är också en annan sak som all-tid förvånar mig. När det är fråga om ett företag i vanlig mening, det må vara ett statligt eller enskilt företag, är man alltid mycket intresserad av att verksamheten befrämjas, medan de fö-retag som våra bortåt två miljoner hem-representerar endast kan räkna med ett mycket njugett intresse från stats-makternas sida. Frågan om hemmens produktivitet är emellertid något som inte endast berör hemmen utan hela nationalhushållet. Att man ser till att

arbetet där ger bästa möjliga resultat är således något som inte bara är av värde för de enskilda människorna, det har också en oerhörd betydelse för hela folkhushållet.

Chefen för Hemmens forskningsinstitut Carin Boalt höll i januari månad ett radioföredrag, ett utomordentligt bra föredrag och som verkligen gav belägg för den betydelse som hemmens produktivitet har. Vi lägger ned — jag hämtar min visdom ur detta föredrag — ungefär två miljoner arbetstimmar om året bara på skötseln av våra golv, vi använder för 30 miljoner kronor rengöringsmedel. Med lämpliga metoder skulle vi här kunna spara tio procent, d. v. s. tre miljoner kronor. Detta är bara ett litet exempel på vad de metoder, som användes i hemmen, betyder för hemmen och för folkhushållet. Vi får inte heller i detta sammanhang glömma den mänskliga faktorn: kvinnorna själva. Betydelsen av att skapa trivsel på arbetsplatsen skall man inte negligera när det gäller arbetet i hemmen. Kvinnornas möjligheter att få ut bästa möjliga resultat av sitt arbete i hemmen har betydelse inte bara för deras arbetsprestationer som sådana, utan för hela den mänskliga samvaron, för kvinnornas förmåga att fullgöra sina uppgifter i fråga om uppfostran och partnerskap och allt detta.

Det är således utomordentligt viktigt att hemmen får det stöd som behövs, och därför bör Hemmens forskningsinstitut, som arbetar just med detta som riktmål, få tillräckliga resurser för sin verksamhet. För mig är det faktum att institutet självt inte begärt 180 000 kronor utan nöjt sig med ett lägre anslag inte något som helst avgörande skäl för att nu inte ge institutet dessa 50 000 kronor ytterligare, som man vet att det så väl behöver. Det behövs dessa pengar för att förstärka svaga punkter i sin verksamhet och för att kunna föra ut sina rön i det praktiska livet. I dessa hemhjälpsbristens tider är det alldeles

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

särskilt angeläget att man kan ställa den moderna tekniken till hemmens disposition, och det förnämsta instrumentet härför är utan gensägelse Hemmens forskningsinstitutet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till fru Erikssons motion, som går ut på att Hemmens forskningsinstitut skall få ytterligare 50 000 kronor i anslag.

Herr THAPPER (s): Herr talman! Fru Eriksson började med att säga att Hemmens forskningsinstitut utträttade så mycket nyttigt arbete att även människor av den typ som sitter i statsutskottet borde kunna inse betydelsen därav. Låt mig försäkra fru Eriksson att de som sitter i statsutskottet inte representerar någon annan typ än vad t. ex. fru Eriksson själv gör, när hon här talar som motionär. Det kan väl inte sägas att vi inte visat något intresse för institutet, när vi faktiskt tillstyrkt det anslag som institutet självt begärt.

Fröken Ager säger att hon är förvånad över att i statsutskottet inte höjts en enda röst till förmån för det högre anslaget. Jag kan inte finna att detta är så förvånansvärt, då ju Hemmens forskningsinstitut efter omorganisationen har fått det anslag som man begärt.

Till fru Ewerlöf vill jag säga att jag tycker att det är ett högt betyg åt riksdagen och dess utskott, att det är lika svårt att här få igenom ett litet som ett stort anslag. Det visar väl att man inte bedömer anslagen med hänsyn till deras storlek, utan att det är anslagens behövlighet som blir det avgörande. Och om det nu är så att det finns så stort behov av ett ytterligare anslag till Hemmens forskningsinstitut, finns det ju möjlighet för institutet att begära anslag på tilläggsstat vid höstriksdagen eller i varje fall redan i januari månad göra en framställning till nästa års riksdag. Därigenom har man större möjlig-

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

heter att få saken prövad än efter en framställning från enskilda motionärer.

Med hänsyn till att det faktiskt inte skett någon framställning om ökad medelsanvisning från Hemmens forskningsinstitut utan institutet har fått vad det begärt ber jag att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Det finns kanske inte mycket att tillägga efter de utmärkta anföranden som tre av damerna på stockholmsbanken här nyss hållit. Jag har emellertid ända sedan mitt första riksdagsår ett gammalt intresse för denna fråga, och jag skall därför tillåta mig att tillägga ett par reflexioner.

Det har redan på ett övertygande sätt framhållits att frågan i själva verket är mycket större än den förefaller att vara. Det rör sig här — något som man så lätt tappar bort — om att underlätta en effektiv användning av inte miljoner, utan miljarder arbetstimmar i landet varje år. Vidare är det fråga om att åstadkomma en effektiv konsumentupplysning, något som man i alla länder numera tillmäter stor vikt, och det med all rätt. Om man jämför betydelsen härav med mycket annat som vi behandlar här i riksdagen, framstår verkligen frågan om anslag till Hemmens forskningsinstitut inte som någon liten fråga, utan som en betydelsefull sådan.

Å andra sidan är det klart att en verksamhet av denna art, som inte helt har funnit sina former, får lov att på ett naturligt sätt utvecklas steg för steg. Det skulle knappast vara klokt att medge någon språngartad utveckling, ty det skulle naturligtvis innebära risk för att de anvisade medlen inte blir använda med full effektivitet.

Om man alltså ställer upp detta krav på en naturlig utveckling av denna viktiga verksamhet, frågar man sig: Är den ökning av anslaget med 50 000 kronor som motionärerna begärt för stor? Sedan jag lyssnat till vad som anförts av

fröken Ager och fruarna Eriksson och Ewerlöf, tror jag, att det inte finns någon risk för att dessa pengar skall bli annat än väl använda. Det finns konkreta arbetsuppgifter som institutet med sin nuvarande organisation kan klara. Då har man all anledning att, även om vi vill vara försiktiga vid medelstildelingen, medge en utvidgning av verksamheten.

Herr talman! Att jag yttrat mig på denna punkt beror delvis på att jag skulle vilja framhäva, som en föregående talarinna redan gjort, att detta ju inte är ett spörsmål enbart för kvinnorna utan i lika hög grad ett spörsmål för oss alla. Jag skulle tycka det vara beklagligt, om man fick det intrycket, att kvinnorna i kammaren talade för motionen men karlarna talade mot. Jag ber, herr talman, bara att få betyga min tro, att det om några år kommer att anses alldeles självklart, att den verksamhet det här är tal om skall stödjas av samhället i långt högre grad än för närvarande. Jag tror det vara riktigt att under sådana förhållanden taga ett visserligen inte så särskilt stort men dock viktigt steg i denna riktning. Jag har därför velat instämma i det yrkande som här först framställts av fru Eriksson.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h): Herr talman! Jag har en känsla av att de föregående talarna i sina ansträngningar slår in öppna dörrar. Inom statsutskottet har det funnits endast en mening om betydelsen av Hemmens forskningsinstitut och det arbete som där utförs. Låt oss ett ögonblick stanna inför vad utskottet säger i slutet av sitt utlåtande: »Utskottet vill med anledning härav framhålla, att departementschefens av utskottet tillstyrkta förslag överensstämmer helt med institutets framställning rörande medelsbehovet för innevarande och nästa budgetår. Utskottet, som vill understryka hemhushållets och hemarbe-

tets stora samhällliga betydelse och finner ett främjande av institutets verksamhet önskvärd, anser sig dock icke nu böra förorda större medelsanvisning än vad institutet föreslagit. Motionerna avstyrkas alltså. Utskottet vill härjämte framhålla, att utskottet ifrågasätter, om det icke för närvarande är mera angeläget att åt institutet skapa en någorlunda stabil grund för den fortsatta verksamheten än att anslå medel för en utvidgning av institutets kapacitet.»

I dessa ord finner man grunden för utskottets ställningstagande. Behöver vi göra någon hemlighet av att Hemmens forskningsinstitut råkat in i en ganska svårartad kris? Det är därför det gäller att bygga upp och förstärka dess organisation och vinna det förtroende som dess fortsatta verksamhet kräver. Ifrån statsmakternas sida har undersökts hur man på lämpligt sätt skall kunna komma institutet till hjälp för att ställa dess verksamhet på en stabilare grund. Utskottet har varit fullt på det klara med dessa förhållanden och har samtidigt varit välvilligt inställt till tanken att hjälpa institutet i fortsättningen.

Herr Ohlin hoppas, att man om några år skall ha kommit väsentligt längre och att institutet då skall ha fått ett helt annat stöd. Jag är förvissad om, att alla de som står bakom detta utskottsutlåtande också är livligt övertygade om det. Vi hoppas att redan inom ett år ha en klarare sikt över läget och att statsmakterna då skall kunna bättre bedöma institutet och dess arbete.

Jag hör till dem — jag vet inte huru många av kammarens ledamöter som gjort det — som för något år sedan gjorde sig besväret att ringa institutet och fråga om man fick gå igenom det och se dess arbete. Jag fick en ytterst angenäm och på samma gång lärorik demonstration av det arbete som där utförs. Det var med beklagande jag fann, att institutet arbetade under så svaga förutsättningar som det gjorde i

Bidrag till Hemmens forskningsinstitut.

rent organisatoriska och även andra avseenden. För mig rent personligt är det mycket angeläget att skapa bättre förhållanden för institutet. Detta kan emellertid inte ske med ett anslag på 50 000 kronor utan endast genom att ge det en fastare grund att stå på i arbetet.

Fröken AGER (fp): Herr talman! Statsutskottets vice ordförande sade, att Hemmens forskningsinstitut, för att det över huvud taget skulle kunna få anslaget ökat, först skulle visa vad det kunde. Sedan kunde man lägga en stabilare grund för verksamheten. Det finns emellertid inga möjligheter att institutet med nuvarande ekonomiska och personella resurser skall kunna arbeta på något annat sätt än tidigare. För att över huvud taget få en stabilare grund måste vi få detta lilla första handtag. Institutet måste få den personella utrustning, som möjliggör en avlastning för undersökningsledarna. Man måste kunna anställa en billigare arbetskraft, som kan meddela en sådan konsumentupplysning, som den svenska allmänheten i dag kräver av forskningsinstitutet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag känner behov av att säga några ord i denna debatt. Det är allmänt känt, att det pågått en intensiv pressdebatt om detta instituts verksamhet. Vi har från departementets sida sett saken så, att det nu gällde att finna lämpliga former för institutets verksamhet. Vi har sökt förverkliga den tanken genom den omorganisation, som har verkställts beträffande institutets ledning. Vidare har vi tillmötesgått de framställningar som kommit från institutet beträffande anslagen på ett sådant sätt, att institutet har fått anslag på tilläggsstat och att det får behålla en uppkommen besparing. Vidare har man fått ytterligare ett tillägg, som skall utgöra erforderliga rörelsemedel för institutets framtida verk-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

samhet. Detta betraktar jag som ett stort framsteg.

Saken ligger vidare så till att institutet för närvarande inte finner det ändamålsenligt att begära högre anslag än vad statsutskottet nu föreslår. Jag finner i detta ett besked om att institutet vill avvakta och söka växa in i sina nya former för att inför myndigheter och allmänhet dokumentera den nytta, som institutet gör.

Jag har funnit det angeläget att framhålla, att vi från regeringens sida på intet sätt underskattat det arbete institutet redan nedlagt. Framför allt ser vi på de framtida möjligheterna att uppnå goda resultat i denna verksamhet. Jag kan nu inte säga mer än att jag gläder mig åt det intresse riksdagen har för institutet. Jag kommer att följa institutets verksamhet med stort intresse och kommer att föreslå de anslag, som kan bli nödvändiga och möjliga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 26; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 38:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 26 av fru Eriksson i Stockholm m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten 38 gjorda hemställan.

Punkterna 39—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionens tionde huvudtitel (punkterna 43 och 44) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1953/54 anvisa dels till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri ett reservationsanslag av 370 000 kronor dels ock till kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lodenus m. fl.* (I: 250) och den andra inom andra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* (II: 347), hade hemställts att riksdagen måtte anvisa dels till Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri ett reservationsanslag av 475 000 kronor dels ock till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Näslund* och *Axel Andersson* (I: 249) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå *m. fl.* (II: 267), hade hemställts att riksdagen måtte besluta dels att en lånefond skulle inrättas för lån till före-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

tagareföreningarna att upptagas bland statens utlåningsfonder dels ock att till Lån till företagareföreningarna under kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Näslund* och *Axel Andersson* (I: 248) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå m. fl. (II: 266), hade hemställts att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen, tionde huvudtiteln, måtte besluta för budgetåret 1953/54 dels till Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri anvisa ett reservationsanslag av 475 000 kronor dels, under förutsättning att yrkandet om inrättandet av en lånefond för lån till företagareföreningar bifölles, till Kostnader för främjande av företagsamhet anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor dels ock, under förutsättning att ett investeringsanslag på 3 000 000 kronor bleve beviljat för ovannämnda lånefond, till avskrivning av detta anslag anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 248 och II: 266 samt I: 250 och II: 347, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 268, till Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 370 000 kronor;

b) avslå motionerna I: 249 och II: 267 om en lånefond för lån till företagareföreningarna;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 248 och II: 266 samt I: 250 och II: 347, samtliga motioner såvitt nu vore i

fråga, till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor;

II. att motionerna I: 251 och II: 270 icke måste till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Näsgård*, *Ohlon*, *Pålsson*, *Sundelin*, *Lundqvist*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile, *Johansson* i Mysinge, *Åkerström*, *Wedén*, *Onsjö* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet under I bort hemställa att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 248 och II: 266 samt I: 250 och II: 347, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 268, till Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 475 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 249 och II: 267 till Lån till företagareföreningarna för budgetåret 1953/54 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 250 och II: 347 samt med bifall till motionerna I: 248 och II: 266, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor;

2) av herrar *Bergh*, *Skoqlund* i Dorverstorp och *Birke*, vilka ansett, att till utskottets motivering bort fogas visst i reservationen angivet tillägg.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):
Herr talman! I den reservation som är given på punkt 42 av herrar Näsgård

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

m. fl. föreslås dels en uppräknig av anslaget till upplysningsverksamhet med 105 000 kronor, dels en överflyttning av anslaget till Lån till företagareföreningarna till kapitalbudgeten — en överflyttning som reservanterna anser rätt naturlig, eftersom det här är fråga om lån, som skall förräntas och amorteras — dels ock en uppräknig av detta anslag med en miljon kronor. Vidare föreslår reservanterna att 150 000 kronor skall stå kvar på driftbudgeten under rubriken Lån till företagareföreningarna eftersom 10 procent av de 1,5 miljon kronor, som förut stått under rubriken, har använts som subvention.

Jag skall, herr talman, inte säga mycket om uppräknigen av anslaget till upplysnings- och organisationsverksamhet, eftersom behovet av en uppräknig av det anslaget torde stå klart för de flesta. Jag skall heller inte säga mycket om hantverkets och småindustriens betydelse för vår försörjning. I det avseendet räcker det med en hänvisning till vad som tidigare sagts här. Jag skall i stället i huvudsak uppehålla mig vid den del av reservationen, som innebär högre anslag till lån.

Företagareföreningarna bedriver som bekant inte bara konsulentverksamhet utan sköter också en viss långivning till hantverk- och småindustri. Denna långivning har visserligen ägt rum i mycket liten skala i förhållande till behovet, men inom de län där företagareföreningarna verkat har lånen dock betytt en del. Det torde inte kunna bestridas, att hantverkets och småindustriens största problem just är kreditanskaffningen. Dessa småföretag har rätt svårt att skaffa bankmässiga krediter, och följaktligen behöver man någon form av förtroendekrediter, även om man kan diskutera hur en sådan skall organiseras. Kreditåtstramningen har ju, eftersom man kan säga att den vänder sin kärva sida emot småföretagsamheten och framför allt emot dem som ämnar starta nya företag,

ytterligare understrukit behovet av detta.

Det är kanske förklarligt att jag ser detta problem rätt mycket ur norrlandssynpunkt. Företagareföreningarna i Norrland började sin verksamhet redan i slutet av 1930-talet, och de har bedrivit en verksamhet betydligt mera omfattande än den i de övriga delarna av landet. Av de ungefär 20 miljoner kronor, som företagareföreningarna lämnat ut i lån, kommer ungefär tre fjärdedelar på de fem norrlandslänen. I Västerbotten har företagareföreningen sedan den bildades lämnat ut lån för över fem miljoner kronor. Det är klart att den summan är obetydlig i förhållande till det kreditbehov, som hantverket och småindustrien i länet haft under den perioden, och huvudparten av kapitalet har helt naturligt kommit från andra håll. Men det hindrar inte att företagareföreningens långivning varit till god hjälp, särskilt därför att denna långivning kunnat gå med på ett något större risktagande än de vanliga kreditinstituten. Det är också ett intresse för landsbygden, att företagareföreningarna får större resurser. Under åren 1950 och 1951 lämnade företagareföreningen i Västerbotten lån på nära 1,4 miljon kronor. Av denna långivning gick inte mer än i runt tal 120 000 kronor till städerna, d. v. s. landsbygden fick över 90 procent av de lån som utlämnades under dessa två år. Det talas ju mycket om att vi skall försöka stimulera en ökad industriell verksamhet på landsbygden och i landsbygdens tätorter. Men det är mycket svårt att få fram konkreta förslag som medverkar till detta. Jag tror att det som här föreslås är ett om också obetydligt steg i den riktningen.

Flera skäl talar för att anslaget till denna långivning bör höjas. Företagareföreningarna ger ju lån till ett högsta belopp av 40 000 kronor. Men det beloppet fastställdes 1946. Sedan dess har vi haft en betydande penningvärde-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

försämring, och därtill kommer att kraven på maskinell utrustning även för småföretagsamheten har stigit. Det är därför rätt naturligt att beloppet räknas upp. Till detta kommer också, att antalet företagareföreningar har ökat ganska betydligt.

Att någon form av förtroendekredit är nödvändig för småföretagsamheten tror jag alltså inte att vi kan komma ifrån. Däremot är det ingalunda självklart, att denna långivning skall ske över företagareföreningarna. Den saken bör nog övervägas, och den översyn som nu pågår i handelsdepartementet är enbart välkommen. Jag hoppas också att den skall leda till resultat. Däremot kan jag inte alls dela utskottsmajoritetens uppfattning, att anslaget till företagareföreningarna bör vara oförändrat i väntan på denna översyn. Jag vet att det visserligen är regel, att när en utredning av något slag pågår vill riksdagen inte göra någonting. Men jag undrar om inte även den regeln borde kunna få ha ett och annat enstaka undantag. Om företagareföreningarna genom ett bifall till herr Näsgårds m. fl. reservation skulle få något större resurser än de nu har, kan detta på intet sätt förhindra en omläggning av verksamheten, om en sådan omläggning skulle anses befogad.

Till sist skulle jag vilja säga ett par ord om herr Berghs m. fl. reservation. I utskottsmajoritetens skrivning säges ju, att man i väntan på översynen inte bör vidta någon åtgärd, men skrivningen är i övrigt inte direkt avvisande. Man förhåller sig fullt neutral till den utredning som kommer att företagas, och man lämnar frågan öppen hur man skall handla. Det gör däremot icke herr Bergh och hans medreservanter. De behöver tydligen inte alls invänta någon utredning för att vara på det klara med att det varken är möjligt eller välbetänt att på detta sätt lösa småföretagsamhetens kreditsvårigheter. De vill alltså ha ett riksdagsbeslut som inne-

bär, att riksdagen redan nu skulle föregripa denna utredning genom ett uttalande, att här ingenting kan ske. När man ställer majoritetens skrivning och herr Berghs mot varandra, kommer man till den något överraskande slutsatsen, att reservanterna har ansett majoritetens skrivning alltför välvillig och vill ha fram en formulering, som inte ens skulle kunna inge en förhoppning om att här skall ske någonting i framtiden.

Jag vill, herr talman, än en gång understryka, att ett bifall till denna reservation inte kan sägas lösa småföretagsamhetens kreditproblem. Det belopp som här föreslås är ju alltför obetydligt i förhållande till de behov som finns på detta område, men förslaget är trots allt ett steg i rätt riktning. Jag tror att det lilla handtag, som riksdagen genom att besluta i enlighet med denna reservation ger hantverket och småindustrien, är i högsta grad motiverat.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Näsgård m. fl.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Den reservation som jag har undertecknat innehåller önskemålet att stödet till hantverket och småindustrien i dagens läge skall utvidgas. Det gäller upplysnings- och organisationsverksamheten likaväl som lån åt hantverket och småindustrien för utvidgande av verksamheten, framför allt på landsbygden. Utskottsmajoriteten har visat stor tevsamhet och icke velat medverka till en ökning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget.

Jag förmodar att från utskottsmajoritetens sida kommer att hävdas, att det stöter på rent budgetmässiga svårigheter att öka anslaget, att man måste iakttaga sparsamhet och vidare att frågan i vissa delar befinner sig under utredning. Jag är fullt på det klara med och skall villigt medgiva, att detta är saker som man inte utan vidare kan

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

vifta bort. Å andra sidan menar jag att behovet är så stort, att det kan vara berättigat att redan nu vidtaga de förbättringar som här avses. Det gäller ju att ge företagareföreningar och andra organ ett så effektivt stöd som möjligt att utveckla sin verksamhet och höja produktiviteten hos hantverket och småindustrien ute i de svenska bygderna, till båtnad för näringslivet och folkförsörjningen. Jag vill därför understryka betydelsen av att detta problem löses.

Denna verksamhet får också betraktas ur konjunktursynpunkt. Det är väl inte uteslutet att vi nu är på väg in i en tid med vikande konjunktur, och ett bättre stöd åt hantverket och småindustrien kan därför indirekt vara en arbetslöshetsbekämpande åtgärd. Också ur den synpunkten är det enligt min mening av stor betydelse att vi får så goda resurser som det över huvud taget är möjligt för att lämna lån för omställningar, särskilt åt sådana rörelser som inte har möjlighet att få banklån men har goda utsikter att utveckla verksamheten.

För att inte bli missförstådd vill jag i detta sammanhang också säga, att intresset för hantverkets och småindustriens problem i detta hänseende inte uteslutande finns på reservanternas sida. Det är mer en gradskillnad än en artskillnad mellan oss och de övriga, men med hänsyn till det stora behovet av ökat stöd anser jag det finnas anledning att beakta denna gradskillnad.

Jag vill därför också understryka vad som säges i vår reservation om »de allmänt omfattande strävandena att söka åstadkomma ett mera differentierat näringsliv på landsbygden, varigenom fördelar såväl ur befolkningspolitiska som allmänt ekonomiska synpunkter skulle vinnas. För nyföretagandet spelar småindustrien en central roll.

Nu är jag liksom den föregående ta-

laren fullt medveten om att en höjning av anslaget på intet sätt löser denna fråga utan endast kan medverka till att förbättra ett läge som icke är tillräckligt gynnsamt. Jag vill också säga med anledning av den reservation som avgivits från högerhåll, att vi andra reservanter kan dela den allmänna inställning till problemet som man där tycks ha, nämligen att det är varken möjligt eller välbetänkt att i stigande omfattning lösa hantverkets och småindustriens finansieringsfrågor över statsbudgeten. Det går naturligtvis knappast, och det är inte önskvärt att problemet löses på den vägen, det är vi väl alla överens om. Jag hoppas emellertid att vi är lika mycket överens om att det här behövs ett både — och: det behövs både bättre möjligheter att erhålla lån på marknaden och stödåtgärder från statens sida. Det finns väl heller inga delade meningar om att det allmänna sparandet måste utgöra den grund på vilken näringslivets upplåning skall bygga, och jag kan heller inte tänka mig att det finns någon annan uppfattning än att kreditransoneringen skall avvecklas i den takt det är möjligt. Det är emellertid framför allt den sista meningen i högerreservationen som jag ställer mig frågande inför. Där står: »Att statsutgifterna hållas nere är en förutsättning för den skattelättnad, av vilken inte minst den mindre företagsamheten är i så starkt behov.»

Ja, därom kan väl heller knappast meningarna vara delade. Tvisten mellan utskottets reservanter och utskottsmajoriteten gäller en summa av två å tre miljoner kronor. Att i anledning av denna siffra tala om möjligheterna för skattesänknig är väl knappast motiverat. Jag kan heller inte tänka mig att bakom denna meningsskiljaktighet också skulle ligga den principiella åsikten, att även andra former av statligt stöd i fråga om låneverksamhet vad beträffar andra näringar också skulle

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

röna samma inverkan som då det gäller ökningen av detta speciella anslag. För min del får jag lov att säga, att jag tror inte det finns någon anledning att i detta lilla begränsade ärendet — sett mot bakgrunden av den väldiga statsbudgeten — tala om skattesänkningar.

Av vad jag nu sagt, herr talman, torde framgå, att jag för min del gärna skulle se, att vi skulle kunna ge hantverk och småindustri det ytterligare stöd till en mycket gagnande verksamhet som denna näringsgren är i behov av och som den också i högsta grad är förtjänt av.

Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den av herr Näsgård m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå slog in öppna dörrar i sin kritik av högerreservationen. Han hade tydligen förbisett, att i denna reservation föreslås ett tillägg till motiveringen i själva utskottsutlåtandet.

Huvudfrågan under denna punkt är ju, om man skall inrätta en statlig lånefond på 2,5 miljoner kronor i stället för att i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anslå 1,5 miljoner kronor av skattemedel för motsvarande ändamål. Eftersom det inte finns något överskott i statsbudgeten, måste ju meningen vara, att staten skall gå ut på marknaden och låna upp dessa medel för att sedermera ställa dem till företagarföreningarnas förfogande.

För min del, herr talman, hyser jag i likhet med den föregående talaren vissa betänkligheter mot subventionsmetoden i detta sammanhang, och det har ju också både i motionerna och av herr Gustafsson i Skellefteå framhållits, att det här rör sig om krediter för produktiva investeringar.

Vi kan väl då, herr talman, vara överens om att den kredit som behöver lämnas för sådana investeringar under

alla förhållanden måste till alldeles överväldigande del komma från det vanliga kreditssystemet. Det är riktigt att man för att få en sådan kredit måste ha en viss bankmässig säkerhet. Men det är väl en missuppfattning, om man tror, att en sådan säkerhet alltid behöver presenteras i form av realvärden. Mycket ofta består säkerheten däri, att de kreditförmedlande instituten hyser förtroende för låntagaren och hans borgensmän. Själva kravet på säkerhet grundar sig ju på den av riksdagen antagna banklagstiftningen. Vill man ändra på säkerhetsbestämmelserna, bör man rimligtvis göra detta genom att ändra banklagstiftningen, icke genom att inrätta en särskild statlig lånefond, eftersom det är principiellt samma slags kredit som skall utlämnas, vare sig den skulle komma från den statliga fonden eller den skulle häröra från det ordinarie kreditssystemet.

Då kan man naturligtvis säga, att det kan ibland vara svårt att skaffa borgen. Tillåt mig emellertid att fästa uppmärksamheten vid att företagarföreningarna själva har möjlighet att teckna borgensförbindelser. Det är en möjlighet som med fördel kan utnyttjas med hänsyn till den personkännedom som dessa föreningar kan förväntas ha om sina medlemmar.

Vad är, herr talman, orsaken till de aktuella svårigheterna för den mindre företagsamheten? Jo, orsaken är ju i främsta rummet kreditransoneringen, som i sin tur beror på det otillräckliga sparandet. Vi har för vår del gång på gång kritiserat icke kreditåtstramningen men väl själva kreditransoneringen bland annat under uttryckligt framhävande av att den skulle missgynna den mindre företagsamheten. En sund penningmarknad bör upprätthållas med andra medel än ransonering. Vidare har vi sagt: Främja ökat enskilt sparande! Vi har lagt fram positiva förslag i sådant syfte, dels därför att vi är övertygade om att det går att

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

öka det enskilda sparandet, dels därför att vi är säkra på att en sådan ökning också skulle komma den mindre företagsamheten till godo. Samma ståndpunkt har också investeringskommittén intagit i sitt nyligen avgivna betänkande.

Då kan man säga: Det är gott och väl, men kreditransoneringen är nu ett faktum. Majoriteten vill inte ändra på detta. Då får man försöka hitta på andra utvägar för att komma till rätta med den mindre företagsamhetens problem. Man säger då, som herr Gustafsson i Skellefteå gjorde: Varför bråka om den lilla ökning av den statliga upplåningen som det här rör sig om? Det blir ju bara en bagatell i hela den stora statliga lånepotten. Varför kan inte högerpartiet vara med om det? Herr talman! Svaret är att vi vill ha en viss konsekvens i vårt handlande. Vi har från vårt håll gång på gång måst stryka under, att en av de största faror som hotar vår samhällsekonomi härrör från den väldiga offentliga upplåning som beräknas ske. Och ändå, herr talman, vet vi att det finns en nästan oändlig serie av utomordentligt angelägna lånebehov som har måst avvisas, lånebehov som är minst lika angelägna som de som vi nu resonerar om. Det är inte, som den föregående talaren sökte framställa saken, så att man kan se denna fråga isolerad från hela den rad av låneanspråk som man vill att statsmakterna skall tillgodose. Vi har själva för vår del avstått ifrån att begära ett enda öre i ökat låneanslag ens för ändamål som i och för sig har förefallit oss ytterligt trängande. Vi har hållit hårt på denna linje därför att vi tror, att den är nödvändig för att skapa en sund och säker samhällsekonomi. Detta måste just nu enligt vår uppfattning vara ett dominerande intresse för alla människor i detta land, även för de små företagarna.

Jag har förstått, herr talman, på vad

som stått att läsa i folkpartitidningarna och jag förstår det även på den lilla touche som herr Gustafsson i Skellefteå gav sitt inlägg, att meningen är att man skall begagna denna fråga som ett litet slagträ gentemot högerpartiet. Men tag inte ut för mycket energi i förskott! Man kommer nämligen alldeles säkert att få många tillfällen även i fortsättningen att förebrå oss inom högerpartiet för att vi icke vill vara med om anslag för olika ändamål. Jag vill, herr talman, öppet erkänna att vi tänker icke tävla med något annat politiskt parti om att lova anslag åt olika håll. Vi ser nämligen saken så, att det för närvarande viktigaste är dels att söka hålla igen på statsutgifterna på alla de punkter där det är möjligt, dels att skapa utrymme för en ordentlig skattesänkning. Vi är lika intresserade som andra politiska partier för alla slags förbättringar, men i olika lägen måste tyngdpunkten läggas vid olika sidor av det politiska arbetet, och vi vågar tro att det kan vara ett intresse just nu, att det finns ett parti som söker att företräda en sådan linje som högerpartiet gör.

Syftet med motionärernas framställning synes närmast vara att åstadkomma en i och för sig obetydlig omfördelning inom den nuvarande kreditvolymen. Jag erinrar emellertid om att man, enligt vår uppfattning och enligt vad som även framgår av herr Gustafssons i Skellefteå motion, har att söka huvudorsaken till den mindre företagsamhetens nuvarande svårigheter i den utformning som kreditransoneringen har fått. Inte minst måste man i detta sammanhang uppmärksamma utformningen av tillämpningsreglerna för kreditrestriktionerna, alldeles speciellt det förhållandet — för att nu citera Svenska bankföreningens cirkulär rörande den restriktivare kreditgivningen — att i fråga om beviljande av nya krediter allmänt sett den största återhållsamhet måste iakttagas.

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

Med en sådan konstruktion av kreditransoneringen måste, herr talman, självfallet ogynnsamma återverkningar uppkomma för nystartad företagsamhet och även för de mindre företag — det finns en hel del av den sorten — som tidigare endast mera sporadiskt har anlitat det ordinarie kreditssystemet. Dessa företag kommer inte, såsom kreditransoneringen är utformad, att få en fullt rättvis behandling. Jag för min del drar av detta förhållande den slutsatsen, att det riktigaste måste vara att så länge kreditransoneringen består gå den väg som hantverks- och småindustriorganisationer har pekat på, nämligen att försöka få till stånd en rimlig jämkning av ransoneringsdirektiven — utan att fördenskull påfordra en ökning av själva kreditvolymen.

Jag skall, herr talman, i anslutning härtill och i konsekvens med vad som sagts i högerreservationen under denna punkt be att få framställa ett yrkande om bifall till utskottets förslag i punkt 42 med den ändringen, att punkt I b) erhåller följande lydelse:

att riksdagen må i anledning av motionerna I: 249 och II: 267 uttala att kreditrestriktionerna enligt dess mening bör tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredit-hänseende icke försättas i mindre gynnsamt läge än andra företag.

Jag utgår ifrån att en sådan meningsyttring från riksdagens sida icke skulle komma att lämnas obeaktad av vederbörande instanser. Går man denna väg skulle det, så vitt jag kan se, ha tre fördelar. För det första: man tar härigenom sikte på problemets kärna; för det andra: det krävs inga nya statliga låneanslag; och för det tredje: ett uttalande av denna innebörd skulle vara till fördel för den mindre företagsamheten över huvud taget, inte bara för den mera begränsade krets av företag, som får kredit hos företagarföreningarna. Gör man detta uttalande, och tar man samtidigt Kungl. Maj:ts förslag om

ett anslag på 1,5 miljon kronor till företagareföreningars låne- och bidragsverksamhet, förefaller det som om man kommit ett stycke på väg i den önskvärda riktningen.

Jag ber, herr talman, att få framställa detta yrkande och passar samtidigt på att även yrka bifall till den reservation beträffande motiveringen i utskottsutlåtandet som framförts av herr Bergh m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö (h), *Birke* (h), *Hægglom* (h), *Nilsson* i Svalöv (h), *Staxäng* (h) och *Östlund* (h).

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Hjalmarson säger att jag slår in öppna dörrar, ty den skrivning som här föreslås är ett tillägg till utskottsförslaget. Ja, låt gå för det, men i detta tillägg står det att det inte är välbetänkt att via statsbudgeten lösa detta problem. Då måste man väl draga den slutsatsen, att tillägget kom till därför att man ansåg, att majoritetens skrivning var för välvillig. Jag kan inte ge någon annan tolkning.

Sedan skall jag inte närmare gå in på herr Hjalmarsons resonemang. Hans polemik går ju i lika hög grad ut över högermannen herr Lundqvist i Rotebro som de andra reservanterna. Men jag vill säga att högern kan inte gärna påstå, att den i princip är emot en kreditgivning av detta slag. Det förekommer dock en liknande kreditgivning till jordbruket, och den är högern så vitt jag vet med på.

Sedan säger herr Hjalmarson, att vi inom folkpartiet vill använda detta ämne som ett slagträ mot högern. Jag vill gärna medge, herr Hjalmarson, att när jag skrivit och talat i denna sak har jag i huvudsak vänt mig mot högern. Men det beror på två ting, som jag gärna skall redovisa. Det ena är utformningen av högerns skrivning,

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

som jag tycker är betydligt mera negativ än utskottets. Och vill man komma åt ett motstånd vänder man sig väl mot det håll varifrån motståndet mött. Det är det ena. Det andra är att högerens inställning överraskat mig en smula. Om man nämligen utgår ifrån vad högern skrivit i sina programskrifter, finner man nog att denna negativa inställning är något överraskande. Jag har här en skrift som heter Frihet och Framsteg, utgiven av högern 1946, och jag hoppas att det tilllåtes mig att citera den i detta sammanhang, ty på dess framsida står det, att den skall användas som kommentar till högerens handlingsprogram. I den skriften heter det bl. a. om hantverket och småindustrien: »En person kan äga förmåga att tillverka varor, driva en affär eller sköta en verkstad, han kan ha vilja att upptaga en produktion, konsumenterna kunna vara villiga att köpa hans produkter och därmed göra verksamheten lönande, men han äger kanske inte det erforderliga kapitalet.» Och vidare säger man: »Det gäller emellertid att på lämpligt sätt förmedla kontakten mellan spararna och företagarna», och slutar med att säga: »Särskilt tillgodoseendet av de små företagenheternas behov av kredit bör i detta sammanhang uppmärksammas.»

(Enär tiden för avgivande av kort genmäle var till ända, avbröts talaren nu av herr talmannen, som överlämnade ordet till herr Hjalmarson. Herr Gustafsson i Skellefteå tillade emellertid:) När ni nu så bedömer frågan, vad har ni då för inställning?

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Den fråga den föregående talaren ställde till mig efter repliktidens utgång har jag besvarat genom det yrkande jag ställde i mitt anförande. Det är ju alldeles oriktigt av herr Gustafsson i Skellefteå att framställa saken så, att vi skulle ha en ne-

gativ inställning till den mindre företagsamheten, när vi gång på gång i vår skattepolitik, i vår penningpolitik och över huvud i vår ekonomiska politik tagit sikte på att göra det lättare för de mindre företagen att arbeta sig fram i detta land. Och inte ställer vi oss principiellt negativa till den låneverksamhet vi nu diskuterar eftersom vi yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 1,5 miljon kronor för detta ändamål.

Man kan emellertid, herr talman, inte förena den restriktiva linje, som för närvarande är nödvändig att följa, med att förorda bifall till alla de anslag, som i och för sig kan synas tilltalande och kanske är nog så populära. Det går inte, herr Gustafsson i Skellefteå. Var står egentligen folkpartiet i detta sammanhang? Ja, det är verkligen inte lätt för en utomstående att få klart för sig. När jag gick igenom de motioner som herr Gustafsson i Skellefteå väckt och vi i dag behandlar, råkade jag få se närmast följande nummer i motionsserien. Det blev en sammanställning, som gör ett något förbryllande intryck. I motionen II:266 begär han en anslagsökning på 105 000 kronor plus 750 000 kronor i anslag för avskrivningar. I motionen II:267 begär han ett lån på 3 miljoner kronor och i motionen II:268 en anslagsökning med 25 000 kronor. Så följer motionen II:269, som också råkar vara en folkpartimotion — om effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen.

Herr talman! Givetvis beror detta sammanträffande på en slump, men det är en lustig slump, som förefaller vara på något sätt karakteristisk för den politik som det här är fråga om.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag har inte tänkt lägga mig i den storpolitiska delen av debatten utan skall försöka hålla mig till den fråga det här gäller.

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

Jag vill för min del framhålla, att när herr Hjalmarson säger att bankerna inte alltid kräver realsäkerhet, är jag nog litet tveksam inför ett sådant påstående. Ty jag kan inte undgå att göra den reflexionen, att om det är ont om pengar och vi upphävde kreditrestriktionerna, har de små företagarna de minsta utsikterna att bli fournerade med lån. Så har det i vart fall varit tidigare, och jag är inte övertygad om att en omsvängning i det avseendet skett. Men i den mån sådan sker är den bara att hälsa med tillfredsställelse.

Sedan talas det om konsekvens i det politiska handlandet. Jag skall inte heller ge mig in på den delen av den mera politiskt betonade debatten. Jag efterlyste bara, när jag läste upp den sista satsen i högerns reservation, vad man åsyftade med densamma. Jag påstod då, att det uttalandet knappast kunde ha någon som helst skattesänkande effekt. Jag frågade nämligen om man i konsekvens med det ställningstagande som här gjorts även tagit sikte på lånefonderna för fiske och jordbruk och en del andra näringsgrenar för detta ändamål. Inom statsförvaltningen är nämligen mycket stora kapital låsta i fonder för sådana ändamål.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag överskred tiden i min förra replik, och jag lovar att fatta mig kort nu.

När jag säger att högern intar en negativ ställning till denna fråga, så är mitt påstående helt och hållet baserat på den skrivning, som högern presterat i sin reservation, och den är negativ, det kan inte herr Hjalmarson komma ifrån — läs bara första meningen!

Sedan vill jag i likhet med herr Johansson i Mysinge säga, att jag inte tror att man kan mobilisera skattebetalarnas intresse för denna fråga, ty här är det ju dock fråga om lån som skall förräntas och amorteras.

Herr THAPPER (s): Herr talman! Två talare för reservationen har redan intygat, att vi från utskottets sida är positiva i vårt uttalande beträffande hantverket och dess företagsformer m. m., men vi har ändå inte ansett oss kunna sträcka oss så långt, som man gjort i motionerna. Där har man yrkat på en höjning av anslaget till upplysnings- och organisationsverksamheten i fråga om hantverk och småindustri med inte mindre än 105 000 kronor, från 370 000 till 475 000 kronor, och i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 1,5 miljon kronor vill man att det skall avsättas 2,5 miljoner kronor till en lånefond. Vidare yrkar motionärerna att ett ytterligare reservationsanslag på 150 000 kronor måtte beviljas.

Vi är som sagt från utskottets sida positivt inställda till detta problem. I fråga om kostnaderna för främjande av företagsverksamhet m. m. har vi emellertid framhållit, att detta är en fråga, som enligt utskottets mening är av sådan beskaffenhet, att den icke lämpligen bör lösas isolerad utan i ett större sammanhang avseende småföretagens rationalisering och finansiering. Vidare säger vi följande: »Utskottet vill i anslutning härtill framhålla, att enligt vad utskottet under hand inhämtat pågår inom handelsdepartementet en översyn av företagareföreningarnas verksamhet, avseende såväl upplysnings- som låneverksamheten till gagn för hantverk och småindustri. Vidare må erinras om att statsrådet och chefen för finansdepartementet nyligen tillkallat sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning rörande utformningen av statliga stödåtgärder i syfte att stimulera avsättning, produktion och sysselsättning inom näringslivet. Denna utredning skall enligt givna direktiv som en huvuduppgift taga upp frågan om statligt stöd i olika former åt företagsrationalisering.»

Jag tycker det är en god kutym vi brukar tillämpa här i riksdagen: att

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

avvakta resultatet av pågående utredningar, innan vi beviljar utgiftsökningar av sådant slag som de här ifrågavarande.

Jag kan också instämma i vad herr Hjalmarson sade om den återhållsamhet, som vi i nuvarande läge bör iaktta. Jag är även enig med honom, när det gäller främjande av sparandet, men jag är inte alls säker på att enigheten skulle sträcka sig så långt, att vi även kunde komma överens om de åtgärder som vi i det sammanhanget borde vidtaga. Där tror jag vi ha skilda uppfattningar, liksom vi säkerligen också har det beträffande kreditåtstramningen. Jag skall emellertid inte här lägga mig i skiljaktigheterna mellan högerns och folkpartiets uppfattningar i den frågan. Jag konstaterar endast att även vi på vårt håll anser, att vi bör iakttaga försiktighet och återhållsamhet, icke minst med hänsyn till pågående utredningar och undersökningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Jag ber att få säga några ord till herr Hjalmarson, då jag förstår att han blev så temperamentsfull som fallet var, när han kom in på denna fråga. Han har ju nämligen för det första förbisett att hålla disciplin på sina egna trupper, eftersom herr Lundqvist i Rotebro i hastigt mod har halkat över på och stött den reservation, mot vilken herr Hjalmarson utvecklade så mycken energi och så mycket patos. För det andra tror jag, att om herr Hjalmarson hade varit med på avdelningen och även i utskottet, när detta ärende behandlades där, så hade han säkerligen fått en annan känsla av var de politiska aspekterna varit tillfinnandes. Såvitt jag kunnat följa diskussionen här i riksdagen, har de politiska synpunkterna inte framträtt förr än högerns representanter kom i dag som om de blivit trampade

på sin allra ömmaste liktorn och tog i på sätt som fallet var.

Herr Hjalmarson säger vidare, att det föreligger brist på konsekvens, och att något parti måste följa — det heter väl fortfarande den kärva linjen — och säga nej och visa sig morskt. Ja, herr talman, det imponerar inte särskilt. Jag satt för en stund sedan med min bänkkamrat och gjorde en summering i huvudet av alla möjliga lånefonder — herr Johansson i Mysinge var inne på samma sak — som högern och även vi syndare har varit med om att lämna stöd till.

Det gäller t. ex. jordbrukets maskinlånefond, det gäller fiskerinäringen och det gäller på en hel rad områden, där vi alla betraktar det som en legitim uppgift för statsverket att lämna ett visst stöd.

Får jag sedan för det tredje säga till herr Hjalmarson att jag tror, att om han komme ifrån ett län av samma typ som herrar Åkerström och Gustafsson i Skellefteå hör hemma i — om jag får anknyta till dem, eftersom båda är reservanter — så skulle herr Hjalmarson tala med litet mindre bokstäver, och det skulle även de högerreservanter göra som har gått på detta något egendomliga uttalande, som jag inte vidare skall polemisera emot. Det är ju så att vi har en rad företag, bl. a. i mitt eget län, som kommit i svårigheter och blivit nedlagda på grund av olika omständigheter som jag inte här skall uppehålla kammaren med. Jag konstaterar endast detta faktum: här har lämnats arbetslöshetsöar, här har gjorts försök på försök att få företag i gång för att hålla de människor sysselsatta som stannat kvar, som har små fastigheter och egnahem, människor som inte vill lämna bygden.

Men det har därvid inte, herr Hjalmarson, gått att uppdriva bankmässiga säkerheter och få krediter, vare sig i affärsbanker eller sparbanker. Det är därför litet för enkelt — jag måste säga

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

det — att här hänvisa till att man skall gå till bankerna, när man själv år efter år har sett att de som fått klara denna uppgift har varit företagarföreningar som disponerat annat kapital. Jag skulle tro att orsaken till att bondeförbundet och vi i folkpartiet har intresserat oss speciellt för denna fråga är att vi på båda hållen har erfarit verkningarna av detta förhållande under de år som gått.

Det är möjligt att det ställer sig anorlunda i Stockholms län, det län som herr Hjalmarson numera representerar, eller i Stockholms stad, men jag har liksom de norrlandsrepresentanter, som är med på reservationen, med egna ögon sett hur nödvändigt det är att här göra någonting. Och jag vill skjuta in den parentesen att när herr Hjalmarson nu ställer ett yrkande, som avviker en del ifrån högerns linje inom utskottet, så vågar jag lita på mitt minne och konstatera, att detta yrkande överensstämmer med klämman i en bondeförbundsmotion, som jag läste då vi hade frågan uppe i avdelningen. Den gäller en översyn av företagarföreningarnas verksamhet, och jag tror att den behandlas i något annat utskott. Detta tillgriper herr Hjalmarson för att skyla, jag kanske inte skall säga högerns patos, men högerns nakenhet i denna situation.

Jag vill bara ytterligare tillägga en sak, som jag verkligen kan bestyrka med egen erfarenhet, nämligen att herr Hjalmarson och högern verkligen borde hysa något större förtroende för företagarföreningarna ute i de olika länen än man på det hållet har visat. Ty jag försäkrar att när man går till prövning av fall efter fall, där jag för min del talat för en betydligt generösare hjälp än den företagarna kunnat erhålla, så visar det sig att de verkligen handhar dessa medel med den allra största ansvarskänsla och försiktighet. Jag tror därför det är ganska riskfritt att ställa det anslag till förfogande som reservanterna har påyrkat.

Jag har precis samma uppfattning som herr Hjalmarson om att man bör fara försiktigt fram med olika anslag i denna situation, men å andra sidan har vi sett tecken på att somliga bygder kan råka i svårigheter. Därvid kan företagarföreningarna behöva vara bättre utrustade än de varit; jag skulle kunna nämnda högaktuella exempel på detta från mitt eget län. Då har jag frågat mig: Är det inte riktigt att vi till denna investering — som jag ändå vågar kalla produktiv, eftersom den avser att hålla människor i nyttig sysselsättning — och i detta läge, som är så pass ovisst, beviljar en något större slant än den som föreslogs för detta ändamål när regeringen lade fram propositionen? Denna tankegång är ingalunda politisk, utan den är förestavad av omtanke om den företagsamhet det här gäller att hålla i gång. Det är denna tankegång som har gjort att jag för min del har anslutit mig till reservationen av herr Näsgård m. fl., till vilken jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle: Herr talman! Jag har lärt känna herr Ståhl, min ärade kamrat från statsutskottets första avdelning, som en man med vilja till objektivitet, med en önskan att bedöma saker och ting utan att anlägga subjektiva, ovidkommande synpunkter. Handen på hjärtat, herr Ståhl, har vi inte vid behandlingen av en hel del ärenden under den gångna delen av vårsessionen gång på gång båda två i första avdelningen av statsutskottet ställts inför nödvändigheten att gå emot anslagsbehov, som har legat oss båda utomordentligt varmt om hjärtat och som vi båda två ansett vara minst lika angelägna som det som vi i dag diskuterar?

Det väsentliga här är ändå att försöka förhindra att småföretagen missgynnas av kreditransoneringen. Reservanternas förslag tar inte sikte på att

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

öka kreditvolymen. Man synes inte heller ha tänkt sig att man skulle minska andra slag av upplåning t. ex. för bostadsändamål.

Vad man syftar till måste således vara att göra en liten jämkning i fördelningen av den kreditvolym, som redan står till den mindre företagssamhetens förfogande. Hur många kan man hjälpa med en sådan omfördelning?

Det väsentliga måste vara att skapa förutsättningar för en ökning av kreditutrymmet. Det gör man genom att gå den väg som högerreservanterna har pekat på. I avvaktan härpå får man se till att få en så rättvis tillämpning som möjligt av kreditransoneringsbestämmelserna, och det syftar det yrkande som jag här framställt till att åstadkomma.

Jag vill sluta med att säga, herr talman, att vi inte ifrågasatt att man skulle avskaffa alla statliga lånefonder. Vi går inte emot Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, utan vad vi har vänt oss emot är tendensen till ökning av den statliga upplåningen.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag ber att i korthet få säga till herr Hjalmarson, att det är alldeles riktigt att vi båda en mångfald gånger av finansiella skäl gått emot anslag som vi ansett utomordentligt viktiga, och jag vill vittna, att i år har vi kanske gjort det hårdare än någon gång tidigare med hänsyn till det statsfinansiella läget. Jag är övertygad om att vi inte är ensamma om detta utan att varje riksdagsman med ansvar har gjort det samma inom sitt område. Men när det gäller att som här hålla en verksamhet i gång, som faktiskt delvis har fått det svårt, så blir det inte i första hand en anslagsfråga utan en fråga om att främja produktionen och produktiviteten i landet. Då får man anlägga något andra synpunkter.

Sedan vill jag påminna herr Hjalmarson, vilket redan herr Gustafsson i

Skellefteå gjorde, att reservationen kan inte, hur man än beräknar avskrivningsbehovet på detta belopp, innebära en anslagshöjning, utan reservationen måste, om vi håller oss till driftbudgeten, innebära icke oväsentliga besparingar. Jag skall inte uttala mig om storleken av dem, eftersom här inte fattas något beslut om avskrivningsbeloppet. Men genom att vi flyttar över anslaget på kapitalbudgeten, varvid i varje fall huvudparten av dessa pengar kommer tillbaka i form av amorterade lån, så innebär reservationen en faktisk lättnad på driftbudgeten. Jag hoppas att herr Hjalmarson inte har förbisett detta, och jag är angelägen att framhålla det för kammarens ledamöter.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Ståhl att jag inte kan förstå hur man i och för sig kan främja produktiviteten genom en mindre jämkning i fördelningen av den kreditvolym som den mindre företagsamheten redan nu kan disponera. Måste man inte, med den utgångspunkt herr Ståhl har, säga att det är mycket bättre ur den mindre företagsamhetens synpunkt att välja den väg som vi tagit sikte på och gå direkt på kreditransonerings konstruktion för att försöka åstadkomma större rättvisa för den mindre företagsamheten vid tillämpningen av ransoneringsreglerna? Då gagnar man hela den mindre företagsamheten.

Herr PETERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Det har sagts från samtliga talare här att man vill medverka till stöd och hjälp åt hantverket och småindustrien. Det har också sagts att detta är ett mycket begränsat ärende i förhållande till alla de stora frågor som vi har att ta ställning till i samband med behandlingen av hela vår statsbudget.

Jag undrar om detta perspektiv är alldeles riktigt. Är det ett litet isolerat

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

ärende, när vi har att ta ställning till fördelningen av hantverket och småindustrien, särskilt då för landsbygdens vidkommande? Enligt min mening är detta en mycket stor fråga. Då vi från vårt håll motionerat i saken har vi sett det ingalunda som en isolerad detalj i vårt näringsliv utan tvärtom som ett av de allvarligaste problemen i vårt samhälle, hur man skall kunna ordna det så att människorna kan stanna kvar ute på landsbygden. Vi har i vår motion pekat på att företagen drages från landsbygden till städer och tätorter. Det blir otrivsel ute på landsbygden, det blir för få människor och för litet underlag, och så flyttar man in till städerna, vilket för med sig stora problem även i tätorterna.

Då vi i dag talar om att ge större lånemöjligheter och i det sammanhanget också om behovet av att spara, så vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att det sannerligen inte leder till någon sparsamhet om vi flyttar hundratals eller tusentals människor från landsbygden till städer och tätorter, utan det för snarare med sig ökat behov av hjälp och statlig låneverksamhet. Jag tror att det är fullständigt felaktigt att se föreliggande fråga som ett litet ärende. Det är riktigare att ställa den i dess rätta sammanhang och se det så, att om vi ger ökat stöd åt hantverk och småindustri, så hjälper vi därmed till att skapa ett differentierat näringsliv på landsbygden och gör det möjligt för människorna där att bo kvar.

Från högerhåll, och särskilt då av herr Hjalmarson, har det flerfaldiga gånger understrukits att man också vill hjälpa, men den hjälpen får inte gå över statsbudgeten.

Ja, det skorrar ju rätt märkvärdigt när man vet vilken hjälp som på alla möjliga andra områden organiseras för företagen. Man kan ju inte helt skära bort den möjlighet till hjälp som staten kan erbjuda. Det är väl ändå riktigt att

staten bör stimulera till företagsamhet på de trakter och på de ställen som ur samhällets synpunkt är de lämpligaste. Det bör vara en nationell gärning, och det bör också vara en sak som för framtiden blir produktiv och alltså för med sig såväl ökade skatter som samtidigt möjligheter till ökat sparande.

Nu har herr Hjalmarson praktiskt taget sagt att alla dessa svårigheter för den mindre företagsamheten beror på kreditransoneringen. För min egen del kan jag erinra om vad jag har sagt i remissdebatten och tidigare vid olika tillfällen, att vi så snart som det är möjligt bör försöka lätta på kreditransoneringen, och jag har i min tur hemställt till finansministern att han skulle ta detta under övervägande. Om vi skulle släppa denna kreditransonering, är då herr Hjalmarson och högern fullständigt bergsäkra på att det blir de mindre företagen som blir hjälpta av detta? All erfarenhet säger annars att det är de större företagen som i första hand tar hem denna hjälp.

Det är klart att vi bör spara på statsutgifterna, det är vi nog fullständigt överens om. Men å andra sidan är det fråga, om man alltid bara bör hålla igen. Det kan också vara en klok investering att ge möjligheter till ökad företagsamhet, och det är ju detta som det nu gäller.

Beträffande det yrkande som herr Hjalmarson ställde måste jag säga att det väl hör samman med behandlingen av ett ärende som vi snart får ifrån bankoutskottet. Där har vårt parti en motion I: 299. Såvitt jag kan se har herr Hjalmarson ur denna motion läst upp det yrkande som han ställt i debatten.

I denna motion, som nu är remitterad till bankoutskottet, hemställes det att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri i enlighet med de synpunkter som framhålls i den motion, nr I: 250, som vi nu bl. a. be-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

handlar, och dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att vid utformningen av de kreditpolitiska åtgärderna småföretagsamheten inom hantverk och industri inte kommer att missgynnas i förhållande till större företag. När nämnda ärende redovisas ifrån bankoutskottet kommer alltså denna fråga att handläggas här, och jag kan inte se annat än att det är en fråga som hör samman med den.

I det sammanhanget kan man kanske ställa sig litet undrande inför det förhållandet, att två så pass lika motioner som dessa remitteras olika, den ena till statsutskottet och den andra till bankoutskottet. Hade det inte varit riktigare att bägge dessa motioner hade handlagts här i kammaren på samma gång?

Herr talman! Med detta tillåter jag mig att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Näsgrård m. fl.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Herr Hjalmarson har tydligen funnit sig vara i ett beträngt läge, som hela kammaren har uppfattat, och försökt att ge debatten en speciell turnering och vidga den till att omfatta frågor som vi får tillfälle att debattera i kammaren när bankoutskottets utlåtande kommer om några veckor. Jag vet att man inom högern i bankoutskottet ägnar dessa frågor stort intresse. Det skulle överraska mig om man inte från högerns sida kommer med en genomtänkt reservation. Men nu finner tydligen herr Hjalmarson det nödvändigt att här göra en räddningsaktion och blanda in denna fråga, där högern senare kommer att närmare redovisa sin ställning, och alltså försöka få det här egentligen föreliggande spörsmålet att komma litet grand i skymundan för denna fråga som vi skall diskutera längre fram.

Jag tror emellertid att det är klokt om vi försöker att här begränsa oss i huvudsak till vad det är som saken verkligen gäller.

Föregående talare har ju belyst frågan så utförligt att jag endast har några reflexioner att tillägga.

Jag hänvisar alltså beträffande lånefonderna till att herr Hjalmarson och högern tycks vara med på stora lånefonder, inte minst när det gäller jordbruket, och till att högern såvitt jag vet under flera år har varit med på statliga kreditgarantier, exempelvis, om jag inte missminner mig, statliga kreditgarantier åt jordbruket på ungefär 45 miljoner kronor för underlättande av upplåningsverksamhet för jordbruksnäringen. Detta är ju inte några vaga rekommendationer om att kreditpolitiken skall skötas på ett annat sätt o. s. v., utan det är konkreta åtgärder, beslut i kammaren.

Men när det föreslås att det allmänna skall — naturligtvis inte vidta så långtgående åtgärder — men ändå ställa ytterligare något över en miljon kronor till förfogande för kreditgivningen inom den mindre företagsamheten — hantverk och småindustri — då säger herr Hjalmarson nej. Men han nöjer sig inte med det, vilket jag eljest i viss mån skulle ha kunnat respektera, utan han försöker förvandla detta till en fråga om att högern är så fruktansvärt konsekvent medan vi andra är inkonsekventa. Nej, herr Hjalmarson, den som är inkonsekvent är naturligtvis högern, som kan vara så generös när det gäller olika åtgärder som befrämjar upplåningen för andra näringar — närmast jordbruket — men är så förfärligt restriktiv och återhållsam när det gäller hantverk och småindustri.

Vi tycker helt enkelt inte att det är en skäligen avvägning som man där gör. Vi tycker, herr Hjalmarson, att man mäter med olika mått mellan dessa båda näringsgrenar. Det må vara vår rätt att tycka det lika väl som det är högerns rätt att tycka att det är bra att underlätta upplåningen med många tiotals miljoner för jordbruket men när det gäller hantverk och småindustri

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

inta en mera njugg hållning. Man skall bara inte försöka blanda bort vad det är som verkligen sker.

Sedan talar herr Hjalmarson om att man inte skall tro att man kan befrämja utvecklingen inom näringslivet genom subventioner. Han är med på 370 000 kronor, som gäller vad man kan kalla rationaliseringsanslag, men inte mer, medan reservanterna föreslår ytterligare 105 000 kronor. Om jag även där får hänvisa till högerns handlingsätt i fråga om jordbruket, vill jag erinra om att under fjolåret har högern varit med om subventioner till rationalisering inom jordbruket som rör sig om flera tiotal miljoner kronor. Såvitt jag vet har högern inte motionerat om någon reduktion när Kungl. Maj:t i januari föreslog en höjning av detta anslag till rationalisering inom jordbruket med en miljon kronor, utan där har högern tills vidare — man får se vad högerrepresentanterna säger i utskottet — svalt denna ökning. Men när det kommer förslag om en ökning på 105 000 kronor till hantverk och småindustri, då reagerar herr Hjalmarson på det ivriga sätt som vi nu har upplevt.

Ja, herr Hjalmarson, man kan göra många reflexioner till detta, men att våga mot denna bakgrund göra anspråk på att högern allena företräder konsekvens och en rättvis avvägning är nog ändå, om jag får använda herr Hjalmarsons eget uttryck, att överanstränga sig och att överanstränga sig i mycket hög grad.

Det är alldeles klart att om högern har den uppfattningen, att man inte kan öka det totala belopp som ställs till förfogande dels för statliga lånefonder och dels för rationaliseringsbidrag, så har ju högern möjlighet, om man anser att hantverk och småindustri kan behöva ett handtag, att pruta något på de mångdubbelt större anslag som går till lånefonder och rationaliseringsanslag inom andra näringsgrenar. Herr Hjal-

marson, den möjligheten finns! Därför följer det inte alls av en önskan att begränsa anslagen, att man måste gå emot en så pass blygsam förbättring.

Jag förutsätter då att herr Hjalmarson inte menar att man skall privilegiera, för att använda ett inom högerpressen i dessa dagar ofta använt uttryck, dem som har fått mycket stora anslag före år 1953 men säga nej till varje ändring i avvägningen som kan finnas motiverad under 1953 och framåt. Det vore ju en orimlig ståndpunkt. Följaktligen finns det alla möjligheter att göra en ändrad avvägning, om högern skulle önska spara motsvarande belopp på andra områden, där den statliga välviljan tar sig uttryck i beviljande av mångdubbelt större belopp.

Att den avvägning, som vi gör inom folkpartiet, när vi tycker att det verkligen är ett utslag av klokhet och rättvisa att i dag göra en viss ökning, på något sätt skulle stå i strid med förslag att man skulle försöka använda de offentliga medlen så effektivt som möjligt, det menar nog ändå inte herr Hjalmarson på allvar.

Som det redan har påpekats har herr Hjalmarson inte lyckats övertyga ens sina egna representanter i vederbörande utskott om sin mening, vilket kanske kunde ha varit anledning att stämna herr Hjalmarson till vissa reflexioner.

Herr talman! Det är bara detta jag har velat säga. Vi tycker att inom ramen för en skälig avvägning är det motiverat att här ge småindustri och hantverk, som hittills varit relativt blygsamt försedda med rationaliseringsbidrag och lånefonder, en liten förbättring.

Jag tillåter mig slutligen ställa en fråga till herr Hjalmarson. Varför har herr Hjalmarson, om han inte vill öka några totalbelopp, inte ens antytt möjligheten av att man skulle kunna öka på detta område men göra en motsva-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

rande minskning på områden, där staten har varit långt frikostigare?

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Den sista frågan kan man ju med lika fullt fog ställa till folkpartiet med hänsyn till herr Ohlins uttalande i remissdebatten. Nu skall jag inte göra som herr Ohlin och taga upp en debatt vid den här tidpunkten om den svenska jordbrukspolitiken. Det förefaller mig som om det ändå skulle ligga något mera fjärran från dagens överläggningsämne än att diskutera kreditrestriktionerna.

Det är alldeles riktigt, herr Ohlin, att jag har blandat in frågan om kreditrestriktionernas innebörd. Varför? Jo, därför att de — med all rätt för övrigt — hade framställts som en mycket väsentlig sak i detta sammanhang i folkpartiets egen motion. Det måste väl ändå i all rimlighets namn inte anses otillbörligt att i en debatt om denna motion också ta upp de tankegångar som redovisas i densamma.

Vår ställning, herr talman, är kort och gott den, att om man gör den jämkning av kreditransoneringsreglerna, som skulle följa enligt det uttalande som jag här har tillåtit mig föreslå att riksdagen skulle göra, och dessutom tar de 1 500 000 kronor in anslag som Kungl. Maj:t har föreslagit, så åstadkommer man därigenom enligt mitt förmenande ett bättre resultat för den mindre företagsamheten än om man följer folkpartireservanternas linje.

Jag kan glädje herr Ohlin med att tala om att herr Lundqvist i Rotebro, vars inställning i statsutskottet enligt herr Ohlins mening borde stämma mig till eftertanke, även ansett detta förslag fördelaktigare, varför han anslutit sig till detsamma. Jag hoppas att detta skall stämma också herr Ohlin till eftertanke, när vi skall votera om saken.

Det kan väl inte vara så, att herr Ohlin och folkpartiet är motståndare till den meningsyttring i fråga om kre-

ditrestriktionernas tillämpning, som vi förordat.

Slutligen skulle jag, herr talman, med anledning av vad herr Ohlin här yttrat om subventionspolitiken bara vilja framhålla, att mitt uttalande därvidlag närmast var föranlett av en bondeförbundstalares inlägg och egentligen avsåg att understryka de betänkligheter, som även han gav uttryck åt i den frågan.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Det är ju inte något iögonfallande exempel på konsekvens som herr Hjalmarson anför, när han här talar om att herr Lundqvist i Rotebro snabbt har övergått från den ena ståndpunkten till den andra.

Vidare vill jag säga till herr Hjalmarson att när frågan om en förbättring av kreditpolitiken kommer upp, skall vi från folkpartiets sida nog tillgodose alla berättigade intressen. Men det är ju inte något alternativ till vad som här diskuteras.

Herr Hjalmarson invänder att det ju i dag inte är fråga om lånefonderna över huvud taget eller om rationaliseringsbidrag till andra näringsgrenars stöd. Men när han samtidigt åberopar högerens ståndpunkt såsom varande uttryck för en fast konsekvens, i det att högern inte vill vara med om någon ökning av här ifrågavarande anslag av samma skäl som man över huvud taget är återhållsam i fråga om statliga subventioner, så kan det väl ändå vara tillåtet att erinra om — för att ta en liten detalj — att då Kungl. Maj:t på ett annat område, nämligen jordbrukets, föreslagit en ökning av subventionerna just för rationaliseringsverksamheten med 1 miljon kronor, har inte högern motionerat om någon sänkning av anslaget. Så var det med konsekvensen, herr Hjalmarson!

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag brukar inte begära

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

ordet ideligen, allra minst för att replikera herr Ohlin, men någon gång måste man ju göra det.

Jag vill nu, herr talman, kort och gott göra det påståendet att i förhållande till folkpartiets inställning till subventionerna har högerpartiet företrätt en klar och rak linje. Jag behöver bara erinra om behandlingen av såväl livsmedelssubventionerna som subventionerna på bostadspolitikens område för att vem som helst klart skall inse vilket av dessa båda partier, högern eller folkpartiet, som har varit mest angeläget om att komma bort från en osund och skadlig suventionspolitik.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag bara konstaterar att herr Hjalmarson även denna gång underlåtit att gå i svaromål på mina sakanmärkningar och föredragit att falla undan med hjälp av sådana allmänna talesätt, som vi känner till, kanske mer från debatter i andra lokaler än här i kammaren.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att lägga mig i dispyten mellan herrar Hjalmarson och Ohlin, men det är kanske på sin plats att säga några ord om den verksamhet som företagarföreningarna bedriver.

Dessa föreningar kom ju till i slutet av 1930-talet, i första hand, såsom här framhållits, inom län där man hade det besvärligt med sysselsättningen. Senare har denna form för stöd till småföretagarverksamheten spritt sig även till andra län, men man har nu tydligen ansett att de stödåtgärder, som statsmakterna har vidtagit, är otillräckliga. Det är väl därför som det blivit en reservation i statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Jag tror att det finns anledning att erinra om den särställning som dessa företagarföreningar intar i sin egenskap

av långgivare — den saken blir lätt bortglömd i detta sammanhang. Hittills har ju riksdagen varje år beviljat anslag till dessa föreningar. Det har därigenom öppnats möjlighet för föreningarna att i sin tur låna ut pengar till sina klienter. 10 procent av lånesumman har dessa föreningar sluppit amortera — det utgör alltså en direkt subvention — och vidare har föreningarna haft förmånen att få behålla de belopp, som varje år influtit i amorteringar och som under årens lopp uppgått till rätt respektabla summor. Jag har framför mig en sammanställning som visar att under 1953 kommer de amorteringar, som företagarföreningarna har att uppbära och som man alltså kan låna ut på nytt, att uppgå till 2 miljoner kronor.

Här är alltså fråga om en låneverksamhet av relativt stor omfattning. Det är klart att i vissa län framträder just nu en ökning av låneansökningarna, men i de flesta fall räcker nog föreningarnas pengar till. Jag uppskattar mycket herr Ståhls erkänn samma uttalande om företagarföreningarna, men jag tror inte att det överensstämmer med verkligheten, när han vill göra gällande att företagarföreningen i hans eget län på grund av bristande tillgång på medel måst avvisa lånesökande. Det finns för närvarande pengar tillgängliga inom den föreningen.

Men detta är ju en sak för sig. Vad det nu gäller är frågan om huruvida staten ger tillräckligt stöd åt verksamheten. Statsutskottets majoritet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, och jag är tacksam för detta. Att vi från regeringens sida inte lagt fram något förslag, som inneburit en expansion i fråga om låneverksamheten, sammanhänger helt naturligt med de kreditrestriktioner som vi tyvärr alltjämt måste upprätthålla.

Vidare är det ett annat skäl som inverkar på vårt ställningstagande. Det är att man håller på med en utredning för att försöka komma underfund med

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

om dessa företagarföreningar är en lämplig form för statens stöd åt dessa näringar och vilka åtgärder man eventuellt kan vidtaga för att få fram nya former. Här har talats om småföretagarnas behov av krediter. Jag erinrar om att bankkommittén på sin tid lade fram ett förslag om s. k. blankokrediter som affärsbankerna skulle kunna bevilja, alltså lån utan säkerhet, och det tillstyrktes från flera håll men har inte lett till något beslut ännu. Detta är bara en detalj i det stora sammanhanget.

Det är klart att om vi får sysselsättningssvårigheter kan man tillfälligt tillgripa åtgärder som inte bör bli permanenta. Men för den sidan av saken har vi sört genom att särskilda sakkunniga har fått i uppdrag att bevaka den utvecklingen.

Nu har från folkpartiet i en motion föreslagits att man skulle höja bidraget till företagarföreningarnas administration med 105 000 kronor. Dessutom vill man höja anslaget till deras utlåningsverksamhet med 1 miljon kronor, och detta anslag vill man lägga om så att det kommer på kapitalbudgeten. Subventionerna i samband med lånen till företagarföreningarna skulle emellertid redovisas särskilt och vara kvar i driftbudgeten. Dessa förslag betecknas som särskilt stora framsteg och stor välvilja mot detta klientel av småföretagare och hantverkare. Är herrarna så säkra på att det är så stora framsteg?

Herr Gustafsson i Skellefteå talade med stor övertygelse om att detta i alla fall är ett litet steg på väg. Jag vill inte binda mig vid ett sådant förslag. Det innebär att man skulle taga ställning till hur stor andel som skall vara lån och hur stor andel som skall vara bidrag. Reservanternas förslag innebär i realiteten att man får försämrade proportion mellan lån och bidrag, i och med att man godkänner att bidraget stannar vid 150 000 kronor på 2,5 miljoner kronor i stället för såsom nu är

fallet 150 000 kronor på 1,5 miljoner kronor. Jag tror inte man kan slå fast att detta är en fördel för denna verksamhet.

Jag har, herr talman, tills vidare ställt mig avvaktande till frågan om man skall höja dessa anslag. I den mån det är nödvändigt att höja administrationsbidragen utöver det belopp på 370 000 kronor som äskats av Kungl. Maj:t, finns det praktiska möjligheter att under budgetårets lopp höja detta belopp. Om det skulle föreligga verkligt starka behov för detta, kan man nämligen disponera en del av lånebeloppet. Det har tidigare gjorts under den tid detta anslag låg under socialdepartementet — jag har fått över anslaget till handelsdepartementet just i år. Det finns garanti för att alla rimliga anslag skall komma denna administrativa del till godo, om utvecklingen visar sig kräva höjda bidrag.

Herr STAHL (fp) kort gemmäle: Herr talman! Det måste vara något missförstånd om vad jag sagt. Statsrådet uppfattade mig så, att jag hade sagt att företagarföreningarna varit tvungna att avslå lånensökningar på grund av bristande tillgång på medel. Det förhöll sig i stället så, att den passus där jag yttrade mig om avslagna ansökningar ingick i ett resonemang, där jag försökte ta högern ur dess misstro mot företagarföreningarna såsom alltför lättsinniga med pengar. Jag sade i stället att jag varit med om fall, där de varit onödigt restriktiva, men inte på grund av bristande medel utan på grund av deras säkerhetsbedömning.

En passus i statsrådets anförande föreföll mig besynnerlig. Han talar om att det skulle vara mindre lämpligt, om här skulle uppstå en disproportion mellan subventioner och lånebelopp. Jag vågar tro att statsrådet i varje fall i förhållande till företagarföreningarna är rätt ensam om de farhågorna. Om man får ytterligare en miljon kronor att dispo-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

nera för utlåning, tror jag för det första att det är välkommet oavsett om subventionsbeloppen ökas eller ej. Och för det andra har statsrådet bestyrkt vad jag tidigare också framhöll, att vi nu är inne i en situation där åtminstone i en del län behovet verkligen ökat och att man därför nu bör behjärta dessa önskemål på ett annat sätt än tidigare.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Jag skall bara med ett par ord återkomma till herr Hjalmarsons konsekvensresonemang. Jag tänker då inte i första hand på herr Hjalmarsons reflexioner över subventionspolitiken i allmänhet. Jag tager fasta på herr Hjalmarsons tidigare löfte i debatten att vi skulle få tillfälle granska högerpolitiken i olika sammanhang. Men när hr Hjalmarson i samband med konsekvens även har nämnt högerns inställning till bostadssubventioner, där det otvivelaktigt gått upp och ned för högern i mycket hög grad, kan jag inte underlåta att påpeka det märkliga häri.

Vad jag främst vill säga, herr talman, är det som jag tror har kommit bort under diskussionen hittills, nämligen, att även om man inte räknar med utflyttning av det anslag, som är avsett för låneändamål, från driftbudgeten utan tänker sig, att detta anslag skulle stå kvar oförändrat, så innebär den omdisponering av utgifterna under handelsministerns huvudtitel, som från vårt håll förordats när det gäller anslagen till företagarföreningarna, till särskilda rationaliseringsundersökningar och det anslag, som skall behandlas under kommande punkt, den ekonomiska informationen, *en besparing*.

Sedan kan väl herr Hjalmarson inte rimligen göra gällande — detta har tidigare påpekats i debatten av herr Gustafsson i Skellefteå — att om man vill ställa ytterligare en miljon kronor av lånemedel till förfogande för räntabla investeringar, så skulle detta kunna påverka skatteresonemanget.

Jag vill gärna säga att jag delvis kan förstå handelsministerns betänkligheter mot att göra en ändring av anslagsbeloppet för lånemedlen, innan man fått mera bestämt klart för sig den form, som i framtiden skall användas vid detta stöd. Det förhåller sig dock otvivelaktigt så — handelsministern vitsordade även detta förhållande — att det finns många småföretag, särskilt i de landsdelar där företagarföreningarna från början hade en särskild mission att fylla, som verkligen befinner sig i utpräglade svårigheter.

Inom parentes sagt tror jag att herr Hjalmarson, när han förde sina vidlyftiga generella resonemang, även bortsåg från det faktum, att det föreligger rätt besvärliga lokala problem, vilka föranleds av speciella lokala förhållanden. Vi vill underlätta lösandet av dessa problem.

Mot bakgrunden av att även handelsministern vitsordar det ökade faktiska behovet frågar jag mig, om det verkligen kan vara så förfärligt betänkligt att ge ett litet större handtag, medan man fortsätter övervägandena om den lämpliga formen i framtiden. För min del kan jag gärna tänka mig en lösning genom t. ex. något kreditgarantisystem.

Jag tycker inte det kan vara något fel i att man försöker lämna något ökat stöd under tiden, och därför har jag anslutit mig till reservationen. Konsekvensen av den linje som högern här i dag företräder blir däremot — herr Hjalmarson — att man avstår från att ge detta handtag under en period, som för många småföretag blir mycket besvärlig.

Herr HÆGGBLÖM (h): Herr talman! Det var endast herr Ohlins exemplifiering från jordbrukets område av vad han kallade inkonsekvent inställning från högerns sida som gör att jag måste rätta en uppgift av honom. Herr Ohlin påstår helt frankt, att högern hade accepterat en höjning av anslaget till ra-

Upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri m. m.

tionalisering med 1 miljon kronor. Höjningen skulle ha gjorts i en Kungl. Maj:ts proposition och inte föranlett någon motion från högerns sida. I nionde huvudtiteln står det mycket riktigt, att 16 miljoner kronor reserveras i avbidan på senare proposition. Men när denna proposition, nr 113, kom, visade det sig att Kungl. Maj:t själv sänkt anslaget med den miljon som herr Ohlin ansåg att högern för konsekvensens skull borde ha prutat. Herr Ohlins uppträdande som sanningsvittne i denna fråga är av ungefär samma kvalitet som tidigare i jordbruksfrågor. Vi har i en av våra motioner redovisat, att om Kungl. Maj:t skulle begärt ett anslag på 16 miljoner kronor skulle vi ha yrkat på en sänkning av anslaget för tillgodoseende av andra anslagshöjningar. Men när Kungl. Maj:t själv gjort en prutning till förra årets anslag, finns ingen anledning att fullfölja denna avsikt.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag skall göra det tillägget till vad herr Hæggbloom nu anfört, att när Kungl. Maj:t begär 15 miljoner kronor så hänvisar man till reserverade medel som finns till förfogande. Nu är det rätt svårt att skilja det löpande årets disponibla medel från nästa års. Man vet ännu inte hur mycket som kommer att i år användas av de disponibla medlen. Om man därför slår tillsammans vad Kungl. Maj:t begärt att få disponera för löpande år och för nästa år och jämför detta belopp med vad de två föregående åren har kostat — det är den enda jämförelse som kan göras med någon exakthet — blir resultatet följande. Departementschefen har för innevarande och nästa år begärt att få disponera sammanlagt 34 miljoner kronor, medan anslag under de två föregående åren beviljades till ett belopp av något mindre än 29 miljoner kronor. Jag fäster mig då inte vid att ett väsentligt lägre belopp än det beviljade blev utbetalat. Om man jämför

dess båda år med de två närmast föregående, ser man att det är en icke oväsentlig höjning som föreslagits.

Kvar står alltså, herr talman, att det här gäller anslag till rationalisering på tiotals miljoner kronor. Det har vidare påvisats, att högern gått med på kreditgarantier till jordbrukets förmån på flera tiotals miljoner kronor. Det kan vara nyttigt att jämföra dessa siffror, tror jag, med de siffror som i dag varit på tal i kammaren, när högern velat avslå förslag om en del blygsamma förbättringar.

Herr HÆGGBLUM (h): Herr talman! Kammaren uppfattade väl herr Ohlins undanmanöver. I stället för att tala om anslaget för innevarande år så talade han om anslagen under två år. Vart kom under sådana förhållanden den siffra, som herr Ohlin jämt bollade med? Han har ju gjort det bestämda påståendet, att högern inte hade motsatt sig en anslagsökning på en miljon kronor. Det var det herr Ohlin ansåg sig kunna säga här från talarstolen, och det var fel.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten, nämligen på 1:o) bifall till utskottets berörda hemställan; 2:o) bifall till den av herr Näsgård m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring, som under överläggningen yrkats av herr Hjalmarson; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Hjalmarson votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 42 i statsutskottets utlåtande nr 10 antager den av herr Näsghård m. fl. i fråga om denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Hjalmarson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 64 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Näsghård m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 42 i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näsghård m. fl. i fråga om denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter änyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 91 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Beträffande motiveringen gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med det tillägg, som föreslagits i den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkten 43.

Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln (punkt 45) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Hammar* väckt motion (II: 258) hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett reservationsanslag för budgetåret 1953/54 på 250 000 kronor till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 258,

Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Sundelin, Ståhl, Svensson* i Ljungkile, *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II:258 till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! I en motion har jag hemställt om avslag på Kungl. Maj:ts proposition om ett anslag på 250 000 kronor till upplysningsarbete i produktions- och exportfrågor. När denna punkt nu kommit under behandling, är det kanske på sin plats, att jag säger några ord.

Först är jag angelägen om att få betyga, att jag — såsom jag också har framhållit i motionen — är väl medveten om att en ekonomisk upplysningsverksamhet, upplagd av arbetsmarknadens parter, i många fall kan vara av stort värde. Därför innebär det ingen egentlig överraskning, att de inom Ekonomisk informations samarbetande organisationerna uttalat sig för att samarbetsorganet skall fortsätta sin verksamhet under nästa budgetår. Om det sedan skall ske under samma former som hittills och bli så kostnadskrävande, som den kungl. propositionen menade, när de 250 000 kronorna begärdes, framgår dock i varje fall inte av utskottets redogörelse. Det förtjänar emellertid påpekas, att utskottet i allmänna ordalag talar om att de behov, som motiverat tillkomsten av ifrågavarande upplysningsverksamhet, »till följd av förhållandenas utveckling något ändrat karaktär».

De skäl, som dikterat min motion, är

ungefär följande. Kammaren erinrar sig säkerligen, att det vid den tidigare behandlingen av anslaget till denna upplysningsverksamhet rådde starkt delade meningar både om lämpligheten och om angelägenheten av detta anslag. De anmärkningar som då framfördes — jag vill inte ta upp tiden med att här återupprepa dem — synes mig äga giltighet även nu. Den verksamhet, som Ekonomisk information bedriver och avser att bedriva, handhas helt eller delvis av andra statliga myndigheter, eller också är den av sådan art, att den synes böra tillkomma de enskilda organisationer, som är verksamma på ifrågavarande område. Det är faktiskt den i samband med propositionen lämnade redogörelsen, som kommit mig att tro, att Ekonomisk informations upplysningsverksamhet till huvudsaklig del kan administreras av andra statliga organ, t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen, varvid jag också förutsatt, att samarbete skall komma till stånd med arbetsmarknadens olika organisationer.

Utskottet har ingått i polemik mot motionen och anger några av arbetsuppgifterna för Ekonomisk information. Det är här, säger utskottet, inte fråga om ett dubbelarbete i egentlig mening. Efter att ha vägt olika synpunkter mot varandra har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att det verkliga förekommer ett visst dubbelarbete. Vidare framhåller utskottet, att någon större besparing knappast torde vara att vinna genom ett bifall till motionen. Ja, här är det också fråga om en bedömning. Vad jag i varje fall åsyftat, är en, låt vara liten, men dock nedpressning av våra många och stora statsutgifter.

Till sist anmärker utskottet, att motioner av liknande innehåll tidigare avslagits. I och för sig kan givetvis detta inte utgöra något bärande skäl för att avslå också denna motion.

Herr talman! Till denna punkt är fo-

Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

gad en reservation, som inte helt gått på motionens linje. Inte desto mindre ansluter jag mig till den. Den har nämligen givit starka skäl för en avsevärd nedskärning av anslagskravet. Jag vill särskilt fästa kammarens uppmärksamhet vid det förhållandet, att det alljämt kvarstår en reservation på anslaget. Med frångående av yrkandet i min motion hemställer jag därför, herr talman, om bifall till den reservation, som under tecknats av herr Ohlon m. fl. och vari föreslås ett reservationsanslag av 50 000 kronor till upplysningsarbete i produktions- och exportfrågor för budgetåret 1953/54.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Efter det anförande herr Hammar höll kan jag inskränka mig till några korta reflexioner. Inte heller jag vill bestrida, att den verksamhet som bedrivs av Ekonomisk information kan ha och har haft en viss betydelse. Jag har bara vid den avvägning, som företagits av anslagen under tionde huvudtiteln i statsutskottet av den meningsriktning jag representerar, kommit till det resultatet, att en viss omdisponering av det förslag till utgifter som Kungl. Maj:t har framlagt är motiverad. Jag har med andra ord, såsom jag vid de båda nyss föregående debatterna beträffande hantverket och småföretagsverksamheten framhållit, bedömt förhållandena så, att pengar insatta på de områdena i nuvarande läge har större reell betydelse än om vi lägger dem på denna ekonomiska information. Det förhåller sig dock så, att arbetsmarknadens organisationer själva har ett betydande intresse av att driva en upplysningsverksamhet och alldeles säkert också kommer att göra det.

Jag förstår att det inte går att här klippa av hastigt och på en gång, och det är av den anledningen som även vi för nästa budgetår har velat bevara ett mindre anslag. Jag skall inte gå in på ett par olika avseenden, där jag tror att

det verkligen skulle vara lätt att illustrera, att alla delar av detta anslag inte är effektivt använda, ty jag tycker att den synpunkten ändå har andrangs betydelse. Vad som för mig varit det främsta är att under det knapphetstvång, som gäller för oss, använda anslagen under den tionde huvudtiteln på det mest ändamålsenliga sättet, och det har till resultat gett den omdisponering, varav reservationen på denna punkt är ett utslag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr THAPPER (s): Herr talman! Även om vi från utskottsmajoriteten är anhängare av sparsamhet, har vi ändå inte velat sträcka oss så långt som man föreslår i reservationen. Vi anser att Ekonomisk information fyller uppgifter som är värdefulla, och det har ju inte heller herr Wedén bestridit. Det sägs bland annat i utlåtandet: »Vad angår produktivetsfrågor i mera vidsträckt bemärkelse önskar Ekonomisk information fullfölja den kampanj för aktivisering av företagsnämnderna, som nu pågår. Organet vill dessutom fortsätta sitt arbete för att genom upplysning söka nedbringa olycksfallsfrekvensen inom näringslivet. Vidare pågår överläggningar med olika intressenter om inspelning av en film om de viktigaste svenska exportindustrierna, avsedd att förevisas i första hand i utlandet.»

Jag tycker allt detta är för vårt näringsliv värdefulla saker, och det tycker jag också reservanterna kan vara överens med mig om. Nu vill de beskära denna verksamhet och lägga den hos andra statliga organ, arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Jag tror emellertid det är värdefullt att för detta ändamål ha ett fristående organ, i vilket bl. a. ingår representanter för Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation.

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

Jag ber alltså med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Jag vill bara understryka vad herr Thapper sade, att vi naturligtvis är överens t. ex. om värdet av en intensifiering av företagsnämndernas arbete och av strävandena att undvika olycksfall. Men det förhåller sig ju ändå på det sättet beträffande båda dessa saker, att vad som görs av arbetsmarknadsparterna själva är, och så vitt jag förstår kommer att bli, av en alldeles utslagsgivande betydelse. Det tillägg, som genom Ekonomisk informations verksamhet i dessa avseenden kan komma till, tror jag icke på något sätt har en avgörande betydelse.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 43:o i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 73 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 44—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—99.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 100.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln, punkt 51, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen föreslagna ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för

karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54, dels ock till Karolinska sjukhuset: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 18 009 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I en inom första kammaren av herr *Huss m. fl.* väckt motion (I: 77) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. den 1 april 1954 inrätta en professur i reumatologi vid karolinska sjukhuset, vars innehavare tillika skulle vara överläkare för reumatologiska kliniken vid karolinska sjukhuset i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna biträdande överläkaren vid denna klinik, samt att riksdagen i övrigt måtte bifalla vad i statsverkspropositionens bilaga 13 begärts beträffande den nya reumatologiska klinikens vid karolinska sjukhuset personalbehov.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. i anledning av motionen I: 258 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i motiveringen anfört;

II. besluta att icke bifalla motionen I: 77;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 78 och II: 102, i vad de avsåge förevarande anslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, vilka påkallades av vad departementschefen förordat i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 januari 1953;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

c) till Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 18 009 000 kronor;

IV. i anledning av motionerna I: 33 och II: 63 i skrivelse till Kungl. Maj:t

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

giva tillkänna vad utskottet i motive-
ringen anfört;

V. i anledning av riksdagens reviso-
rers uttalande rörande poliklinikerna
vid karolinska sjukhuset och serafimer-
lasarettet hos Kungl. Maj:t anhålla om
utredning i de hänseenden, revisorerna
angivit.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlön, Pålsson, Huss, Malmborg* i Skövde, *Ståhl* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet under II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 77 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad reservanternas i motiveringen anfört;

b) av herr *Lundgren*.

Punkten föredrogs; och anförde där-
vid:

Fröken **VINGE** (fp): Herr talman! Under denna punkt behandlar utskottet bland annat en motion nr 77, som har väckts i första kammaren av dels kam-
marens båda läkare och dels herr Axel Strand i LO, där man begär att i stället för den av departementschefen föreslagna biträdande överläkarbefattningen vid den nyinrättade reumatologiska kliniken vid karolinska sjukhuset skall inrättas en professur i reumatologi.

Nu finns två reservationer fogade till utskottets utlåtande. I den ena av herr Lundgren yrkas bifall till motionen. I den andra av herr Ohlön m. fl. och där vi bland annat återfinner en av motionärerna, nämligen herr Huss, går man på en försiktigare linje, en linje som borde kunna vinna kammarens bifall. Där begär man i stället att riksdagen skall hemställa om förslag från Kungl. Maj:t helst till 1954 års riksdag men i varje fall i så god tid, att frågan hinner avgöras innan befattningen som professor i invärtes medicin kommer att återbesättas. Det är nämligen så, att den nuvarande professorn i invärtes medicin om ett par år kommer att ingå i pensionsåldern.

Utskottet har för sin del nöjt sig med

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

en ännu försiktigare skrivning, där man bara förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Man kanske kan säga att det inte finns någon principiell motsättning mellan utskottet och reservanterna, men skillnaden är att vi reservanter vill ha ett mera bestämt uttalande från riksdagens sida. Det vill vi i medvetande om att de reumatiska åkommorna är verkliga folksjukdomar. Jag tror att var och en, som på nära håll har sett några som lider av någon av dessa reumatiska åkommor och sett vilket lidande dessa personer är utsatta för, vilka svårigheter de har att reda sig både ekonomiskt och i andra avseenden, måste fråga sig: Gör samhället allt vad det kan för att hjälpa dessa människor? Får forskningen vad den behöver? Får vården vad den behöver? Får eftervården vad den behöver? Och vidtar man tillräckligt med förebyggande åtgärder?

Jag skall inte, herr talman, i denna debatt slå an några känsloträngar. Jag vill bara säga att det givetvis är hänsyn till de lidande människorna, som ligger bakom mitt intresse för denna sak. Jag skall i stället försöka anlägga praktiska synpunkter. Jag frågar mig då först: Vad kostar dessa sjuka samhället? Det har gjorts många försök att beräkna, hur många de reumatiskt sjuka egentligen är. Enligt en uppgift som reumatikervårdssakkunniga lade fram sökte under ett år minst 90 000 människor läkarvård för någon reumatisk åkomma. Av dem behövde ungefär en tredjedel vård på sjukhus. Även de övriga var säkerligen att betrakta såsom mer eller mindre arbetsoförmögna. Enligt en uppgift skulle samtliga de personer, som är arbetsoförmögna på grund av reumatisk åkomma, uppgå till 70 000 å 80 000. Jag har sett en annan uppgift, enligt vilken antalet skulle vara väsentligt mycket större, nämligen 240 000, men jag misstänker, att i denna högre siffra också ingår de partiellt arbetsoförmögna. Man har också gjort försök

att beräkna hur många arbetsdagar som går förlorade på grund av dessa sjukdomar. Den siffra, som jag har sett, är så fantastiskt hög, att jag tvekar att nämna den. Man har talat om hundra miljoner förlorade arbetsdagar. För en del av de reumatiskt sjuka gäller det arbetsförmåga under deras återstående livstid, och för en del av de andra gäller det en mycket långvarig arbetsförmåga. Det kan därför tänkas, att denna siffra inte är för hög. Jag vill emellertid för egen del inte gå i god för den, men jag vill konstatera, att vi lider en mycket stor nationalekonomisk förlust genom denna tydligen mycket omfattande arbetsförmåga. Jag skall här inte tala om vare sig ekonomiskt lidande eller lidande av annat slag som de sjuka åsamkas.

Nu är det alltså fråga om vad man kan göra med anledning av detta. Jag skulle vilja säga att om en intensifierad forskning på detta område kan hjälpa en del av dessa människor, så skulle detta vara inte bara en viktig humanitär åtgärd utan också en åtgärd av stor ekonomisk betydelse. Det är fråga om väl använda pengar. I detta hänseende har man diskuterat vilket som är lämpligast: att man inom medicinen liksom inom andra områden skall utbilda allt fler specialister eller att man skall försöka få professurerna att omfatta så stora ämnesområden, att ämbetsinnehavarna får möjlighet till den större vidsyn och överblick över ett stort fält, vilket naturligtvis också kan vara önskvärt. Det är självklart, att man inte vill, att läkaren för det sjuka organet skall glömma den sjuka människan. Men här är det inte fråga om vård; här är det fråga om forskning. Vi måste säga, att vare sig det gäller det ena eller det andra forskningsområdet, inom medicinsk eller annan vetenskap, så är det på det sättet, att man behöver både folk som är kapabla till en djuplodande analys på ett speciellt område och folk som har förmåga till denna över-

blick, denna syntes som behövs. Vi behöver både den ena och den andra sortens forskare. Vi måste räkna med att inom en lång rad områden är vetenskapens utveckling sådan, att man behöver fler och fler forskare på specialområden.

Riksföreningen mot reumatism har gjort en förfrågan hos vissa utländska läkare och lagt resultatet i bland annat mitt och säkerligen andra kammarledamöters postfack i dag. Man har vänt sig till elva forskare men redovisar bara svar från tre. Detta gör att jag inte vill anse svaret auktoritativt för den allmänna opinionen, men de uppgifter som lämnas av ett par forskare är rätt intressanta. Det finns en läkare vid ett londonsjukhus vid namn Tegner, som i sitt svar på riksföreningens enquête har sagt: »Jag har den bestämda uppfattningen att det faktum att jag har svaret för avdelningen för reumatologisk forskning har varit av grundläggande betydelse för framgången för all den forskningsverksamhet som där har bedrivits. Jag tror inte att lika goda resultat skulle ha uppnåtts om avdelningen för reumatiska sjukdomar bara hade varit en gren av avdelningen för invärtes medicin. Jag anser att varje reumatologisk enhet bör ledas av en oberoende chef. Jag vet att det för närvarande försiggår en livlig diskussion i dessa frågor. Det är min åsikt att varje reumatolog bör ha en grundlig utbildning i och kunskaper om allmän medicin, vilket är grundvalen för all god medicinsk praktik och forskning.» Han förbiser alltså inte detta men anser att chefen för kliniken bör vara specialist. Liknande synpunkter har kommit till uttryck från en annan av de tillfrågade, medan den tredje yttrar sig något försiktigare och framför allt trycker starkt på behovet av samarbete inom medicinens olika grenar. Därvidlag vill jag säga att jag anser det självklart att, även om man får en specialprofessur i reumatologi, får man förutsätta, att denne

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

professor kommer att samarbeta med sina kolleger i närallgigande ämnesområden.

Det är ju svårt för oss här i riksdagen, där praktiskt taget allesamman är lekmän, att ta ställning i en fråga, där vetenskapsmännen tydligen är av delade meningar. För min del vill jag lägga en praktisk synpunkt på denna fråga. Det kan inte vara rimligt att, som departementschefen har föreslagit, professorn i invärtes medicin skall bli chef inte som det varit hittills vid två utan till och med vid tre mycket stora kliniker. Man må aldrig så mycket beundra den nuvarande innehavaren av professuren men måste ändå säga, att det inte står i mänsklig förmåga att hinna med att effektivt sköta tre olika specialkliniker.

Riksföreningen mot reumatism har skrivit till statsutskottet i frågan. Riksförbundet kanske jag först bör presentera med några ord. I den sitter representanter för de stora folkorganisationerna, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska sjukkasseförbundet samt Sveriges lantbruksförbund. Vidare sitter där representanter för medicinalstyrelsen och pensionsstyrelsen och slutligen för hälso- och sjukvårdspersonalens organisationer. Ordförande är vår förre talman Aug. Sävström, som undertecknat den skrivelse, som tillställts statsutskottets ledamöter. Riksföreningen har erbjudit sig att betala skillnaden mellan kostnaderna för en professur i reumatologi och för den av departementschefen förordade biträdande överläkarbefattningen. Detta skulle gälla för ett antal år framåt, och arrangementet skulle alltså under de närmaste åren inte dra några ökade kostnader för statsverket. Under sådana omständigheter anser jag det vara mycket rimligt, att riksdagen nu fattar beslut om en hemställan till Kungl. Maj:t att få ett förslag om inrättande snarast möjligt av en professur i reumatologi.

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ohlson m. fl. avgivna reservationen.

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! När utskottets tredje avdelning hade att ta ställning till denna fråga, insåg man dess stora betydelse, och man har också tagit mycket allvarligt på denna sak. Vi har haft flera föredragningar, och diskussionerna har varit mycket ingående. Alla utskottets ledamöter är överens med motionärer och reservanter om att sjukdomen är av allvarlig art. Dess utbredning är ju mycket stor; det är en verklig folksjukdom. Man anser också att här måste ske ökad forskning och framför allt ökad utbildning av specialister, så att de som drabbas av sjukdomen verkligen kan erhålla specialistvård, vilket för närvarande är mycket svårt.

Men utskottet har också haft att ta hänsyn till en del andra förhållanden. Det pågår för närvarande en utredning, och läkarutbildningsakkunniga har framkommit med förslag om utbildningen av läkare. Detta betänkande kan man inte helt förbigå, utan man måste också ta hänsyn till vad som framförts och vad som kan komma fram med anledning av detta utredningsarbete.

Vidare finns det ute i landet flera reumatologiska kliniker, och man kan ju också därvidlag ställa frågan: Var skall denna professur förläggas?

Utskottet framhåller att frågan är av betydelse, och man begär att Kungl. Maj:t skall ha skärpt uppmärksamhet riktad på densamma. Man vill alltså att Kungl. Maj:t skall utreda frågan och snarast möjligt lägga fram förslag till dess lösning. Vi förväntar att initiativet skall komma från Kungl. Maj:t. Jag vill, herr talman, starkt understryka att utskottet när det gäller frågans betydelse är fullt överens med reservanterna, men man vill lägga initiativet på Kungl. Maj:t, och man förväntar att

därifrån skall komma ett organisationsförslag, liksom man också förväntar att det skall komma förslag om en professur i detta ämne.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **STÄHL** (fp): Herr talman! Jag måste beklaga att behandlingen av detta mycket viktiga ärende — som i första kammaren vållat en mycket lång debatt, som fortfarande pågår — råkar sammanfalla med den tid på dagen, då kammarens ärade ledamöter har ett i och för sig ytterst legitimt behov av lunch. Detta gör, att det är svårt att få den resonans för säryrkandet i reservationen, som skulle vara påkallad.

Fröken Vinge har här påmint om att frågan om reumatismen som invalidiserande folksjukdom fördes på tal i en partimotion av folkpartiet i fjol och att högern i år tagit upp samma sak. Fröken Vinge anförde också en rad uppgifter om reumatismens härjningar, och alla är väl överens om att krafttag här måste tagas. Att detta är en allmän åsikt framgår också av vad fröken Vinge anförde om Riksföreningen mot reumatism. Denna förening har sitt stöd i de stora organisationerna på arbetsmarknaden helt enkelt av det skälet, att reumatismen som produktionshinderande faktor här i landet inte bara fysiskt och socialt utan även ekonomiskt är av mycket stor betydelse. Därför är det av samhällsekonomiskt intresse att allt göres som göras kan för att bekämpa de reumatiska sjukdomarna.

Den skrivelse som utskottet mottagit från Riksföreningen mot reumatism, i vilken Riksföreningen ställer medel till förfogande för en professur, visar också att de stora organisationer det här gäller, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Lantbruksförbundet och Kooperativa förbundet, inser betydelsen av att man tar krafttag för att bekämpa reumatismen.

Vi håller för närvarande på att upp-

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

rusta på detta område här i landet. Vi har en klinik i arbete i Lund under ledning av en docent. Vi har ytterligare en klinik uppförd i Göteborg, men den är ännu inte organiserad. Vidare har vi den avdelning, som skall organiseras vid karolinska sjukhuset och som nu är föremål för diskussion, och slutligen har vi en projekterad och planlagd men ännu inte påbörjad avdelning i Uppsala. Bara detta att vi här har en aktion på bred front i gång visar väl, att man överallt tillmäter denna angelägenhet stor betydelse.

Sedan kommer vi till frågan hur arbetet skall organiseras. I sin egenskap av representant för karolinska institutets styrelse berörde herr Wistrand i första kammaren förberedelserna i de sakkunniga instanserna. Han slutade visserligen med att efter mycken tvekan ansluta sig till statsutskottets förslag, men han konstaterade samtidigt, att tveksamheten varit stor i de förberedande instanserna och att det har förefunnits delade meningar i flera avseenden. Det är ingen tvekan om att hänsyn till innehavaren av den professur i invärtes medicin, under vilken även den reumatologiska avdelningen nu sorterar, har spelat stor roll. Det är den av oss alla högt aktade professorn Nanna Svartz, som är chef även för den reumatologiska avdelning vi här diskuterar. Man har då sagt sig, att eftersom hon är värd all aktning och vetenskaplig respekt, så bör man inte nu bryta ut en specialdisciplin i reumatologi med en särskild professor för detta ämne, utan man bör tills vidare låta arbetet löpa som förut. Det är klart att även andra synpunkter har spelat en roll, och jag vill inte säga annat än att dessa andra synpunkter varit den huvudsakliga orsaken, men det torde inte råda någon tvekan om att sådana hänsyn, som jag här talat om, har haft ett visst inflytande vid frågans bedömning.

Jag hoppas att det inte på något sätt skall upptagas som en sidovördnad mot

professor Svartz, om man konstaterar att hennes arbetsbörda redan nu är så stor, att hon icke är i stånd att sköta även här ifrågavarande avdelning. Jag vill påpeka, att hon är professor i invärtes medicin och dessutom sedan ganska lång tid tillbaka föreståndare för Konung Gustaf V:s medicinska forskningsråd, och hon åtnjuter sammanhängande ledighet från sin professur sedan den 1 april 1951. Detta visar ju, att en sådan reumatologisk avdelning som här är på tal icke kan skötas av henne, utan den måste skötas av en överläkare eller en biträdande överläkare. Det är denna anordning utskottet efter ingående överväganden — som fröken Elmén sade — ansett böra fortsätta. Vi reservanter däremot har sagt oss, att med hänsyn till att reumatismen är en så allvarlig och starkt invalidiserande folksjukdom — och inte minst med hänsyn till de oerhörda lidanden, som denna sjukdoms offer är utsatta för, samt de stora ekonomiska värden det gäller — står vi inte till svars med att inte här taga verkliga krafttag.

Man kan naturligtvis, med tanke på de fyra kliniker jag talat om, diskutera var denna professur bör upprättas, men det ligger väl ändå ganska nära till hands att det sker här i Stockholm.

Och när herr Wistrand i första kammaren var inne på att vi kanske inte för närvarande har någon sakkunnig här i landet, som är avgjort överlägsen övriga på detta gebit, för att bekläda denna professur, så vill jag konstatera, liksom också han gjorde, att här finns ändå en betydande sakkunskap. Jag frågar: När vi tillsätter andra professorer, inte uppskjuter vi väl då ledigförklarandet därför att vi är tveksamma, om vi över huvud taget har någon som är suveränt självklar att bekläda professuren? Vi inrättar i stället en professur och därmed vet vi, att vi uppammar ett intresse att söka professuren och att vi så småningom får fram en kader av specialister på området.

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

Så har man gjort inom andra fack. Det som en gång var ett stort allmänkirurgiskt ämneskomplex har efter hand brutits sönder i en rad specialdiscipliner, och likadant får man säkerligen gå till väga i detta fall. Jag är inte fackman på området, men jag är övertygad om att man får göra liksom inom övriga forskningsgrenar och klyva de stora ämneskomplexen i olika specialdiscipliner.

Det är nu fråga om att göra detta i Stockholm. Jag tror att det är nödvändigt, som Riksföreningen mot reumatism har framhållit, inte bara med god vård utan framför allt med forskning, om vi skall komma till rätta med de reumatiska sjukdomarna, och detta kan inte ske så länge vi inte har i varje fall en professur i detta ämne. Därför finns det anledning kräva att denna professur kommer till stånd. Detta är vi ju också från reservanternas och majoritetens sida ense om. Men medan utskottet skjuter denna fråga på en oviss framtid — som med hänsyn till det ekonomiska läget måste befaras bli i hög grad oviss — så har reservanterna under a) gått på en linje, som är betydligt mjukare än motionens. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på detta. Motionen har endast tagits upp av herr Lundgren i den under b) till denna punkt fogade reservationen. De övriga reservanterna, herrar Ohlon och Pålsson m. fl., har resonerat så, att eftersom den nuvarande innehavaren av professuren lämnar sin tjänst 1955, så borde kungen få i uppdrag att ordna med en professorstillsättning redan under 1954, så att professuren är inrättad och kan beklädas med innehavare så snart professor Svartz lämnar tjänsten.

Jag tror att kammaren har all anledning att verkligen allvarligt övertänka, om det är klokt att skjuta tillsättandet av en professur, som spelar en så central roll för hälsovården, för arbetsterapien och över huvud taget för produktionen som denna kommer att göra,

på en oviss framtid, såsom utskottet har föreslagit. Det är väl ändå ingen tillfällighet att herr Strand i första kammaren har gått på samma linje som reservanterna. Jag tror att det finns så starka skäl för att vi härvidlag skall komma i paritet med utlandet — de stora kulturländerna på kontinenten ligger ju långt före oss i detta hänseende — att det är hög tid att vi äntligen nästa år får en professur i detta ämne.

Här har sagts från något håll att skillnaden mellan reservationen och utskottets förslag är så liten, att redan den lilla skillnaden skulle göra att man inte hade anledning att följa reservationen. Men denna innebär ändå den stora fördelen, att man där har uttalat sig för en bestämd tidpunkt, när man vill ha denna första lärostol i reumatologi inrättad. Jag tror att detta är välbetänt och ur alla synpunkter klokt, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade med a) be-tecknade reservationen.

Herr ONSJÖ (bf): Herr talman! Vad talesmännen för reservationen har sagt om de reumatiska sjukdomarnas allvarliga natur råder det väl inga meningskiljaktigheter om. Alla är eniga om att reumatismen verkligen är en allvarlig folksjukdom, vilken man, som herr Ståhl sade, bör göra allt som göras kan för att komma till rätta med. Det behöver vi alltså inte diskutera.

Vad det här gäller är ju mera en organisatorisk fråga. Det gäller om man som chef för den reumatologiska avdelningen vid karolinska sjukhuset skall anställa en överläkare eller en professor. Vi vill ju alla, som jag sade, åstadkomma det bästa som kan åstadkommas, men det är givetvis svårt för lekmän att ta ståndpunkt till denna organisatoriska fråga. Jag vill bara vitsorda vad fröken Elmén för en stund sedan framhöll, nämligen att utskottsavdelningen verkligen ägnat den-

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

na fråga mycket stor uppmärksamhet och mycken tid. Det är ingen punkt under elfte huvudtiteln som avdelningen sysslat så mycket med som denna, och vi har infordrat alla möjliga informationer och haft föredragningar från olika håll. Avdelningen uppnådde då fullständig enighet, och det är ingen av ledamöterna eller suppleanterna i avdelningen som står för reservationen.

Anledningen till tveksamheten, om jag så får säga, är att även de som man förutsätter kan bättre bedöma denna fråga än vi, inte är eniga. Även bland dem är meningarna mycket delade hur denna fråga skall ordnas. Och när läget är sådant då bör man, i varje fall sett från statsutskottssynpunkter, gå försiktigt fram. Jag tycker att reservationen är ganska omotiverad, alldenstund utskottets skrivning är så positiv. »Utskottet förutsätter med hänsyn till angelägenheten av en förstärkt insats från det allmännas sida vid bekämpandet av de reumatiska sjukdomarna, att Kungl. Maj:t ägnar spörsmålet skärpt uppmärksamhet.»

Det är klart att det kan vara olika nyanser i uttryckssätten, men man kommer i alla fall till det resultatet, att här är det så många synpunkter att ta hänsyn till, att man inte på en gång bör så att säga binda sig, bl. a. av de skäl som utskottet här åberopar, nämligen att frågan bör tas upp i ett större sammanhang. Den har otvivelaktigt ett visst samband med de förslag som framlagts av 1948 års läkarutbildningskommitté. Beträffande frågan var denna professur skall inrättas, är det inte heller alldeles givet att den skall ligga vid karolinska sjukhuset; man kan också tänka sig Lund eller någon annan plats.

I varje fall vill jag säga att inom avdelningen, där man försökt tränga in i denna fråga så gott det går, har man enats om det uttalande, som här är utskottsmajoritetens och som jag ber att få yrka bifall till.

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! I egenskap av motionär och kanske i någon mån såsom i min yrkesutövning sysslande med dessa frågor har jag tillåtit mig begära ordet för att säga något i denna mycket viktiga angelägenhet.

I den allmänna diskussionen om reumatologien och dess ställning till den invärtes medicinen har det tidigare gjorts gällande både i fackpressen och den allmänna pressen, att det inte är skäl att alltför mycket bryta ut specialavdelningar ur den allmänna invärtesmedicinen. Man bör så långt möjligt, säger man, undvika en alltför långt gående specialisering på olika organ och organsystem. Jag delar fullständigt denna uppfattning när det gäller den praktiska utövningen av läkekonsten. Jag tror inte alls det är önskvärt att vi får en mängd läkare ute i landet, som har specialiserat sig på ett litet område av medicinen och som där erbjuder allmänheten sina tjänster. Inom läkarförbundet, där vi sysslar med fastställande av specialitetskompetenser, har vi också varit ganska återhållsamma med erkännande av nya specialiteter inom medicinen.

Så långt kan man vara överens med dem som varnar för en alltför långt gående specialisering. Men, herr talman, här gäller det en helt annan fråga. Det gäller inte utövandet av läkekonsten som sådan, utan det gäller i första hand forskningen inom ett viktigt specialområde, där man nära nog för var dag som går gör nya och viktiga rön. Det gäller, ehuru inte i lika hög grad, undervisningen. Det väsentliga är forskningen. Och där kan det inte undgås att man får räkna med en långt gående specialisering. Det kan emellertid mycket bestämt ifrågasättas, huruvida reumatologien är en sådan forskningsgren, som faller enbart inom den invärtes medicinen. En reumatolog, en specialist på reumatiska sjukdomar, måste också i mycket hög grad

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

syssla med rörelse- och hållningsorganens sjukdomar, med ortopedien, som brukar anses utgöra en del av den kirurgiska disciplinen.

Det har därför förefallit mig ganska onaturligt, att professorn i invärtes medicin vid karolinska institutet och en av överläkarna vid karolinska sjukhuset ansett det så nödvändigt att under sig samla så mycket som hon har gjort och att hon till varje pris velat hävda, att även reumatologien skall ligga under den invärtes medicinen. Det är detta som är kärnfrågan i denna debatt, och därvidlag tror jag att man alldeles bestämt kan säga ifrån, att ett sådant arrangemang i längden är ohållbart. Det kommer att visa sig i längden omöjligt att vidhålla en sådan ståndpunkt, beroende på den utveckling som denna specialitet har fått.

Jag har i mina händer några mycket färska uttalanden från framstående engelska och amerikanska forskare, som har rådfrågats i detta avseende och som har samma uppfattning i denna fråga. Sålunda har jag ett uttalande från doktor Tegner vid The London Hospital, som sysslar med de reumatiska sjukdomarna. Han säger i en skrivelse att han tror inte alls att lika bra forskningsresultat kan nås, om man gör den reumatologiska avdelningen till endast en underavdelning till avdelningen för invärtes medicin. Samma synpunkt har doktor Kearsley vid ett annat engelskt sjukhus. Han säger att ingen professor i medicin kan ha tid att ägna tillräcklig omsorg åt en sådan här speciell forskningsenhet som den reumatologiska, och därför avstyrker han ett sådant arrangemang. Samma synpunkter görs också gällande av en tillfrågad amerikansk forskare av allmänt anseende. Det är här som jag tror att man har anledning att understryka en av de synpunkter som reservanterna har gjort sig till talesmän för, då de säger att det är omöjligt för professorn i invärtes medicin att

jämte sina övriga mångskiftande uppgifter också sammanhålla och leda arbetet i det här avseendet. Det är ju också ganska märkligt att vederbörande professor nyligen har ansett den arbetsbördan så stor, att hon under mycket lång tid — halvtannat år — har måst ta tjänstledighet i visst avseende.

Jag tror därför att det är många skäl som talar för den ståndpunkt som majoriteten av reservanterna intar och som är en kompromiss. Helst hade jag som motionär velat gå på den Lundgrenska reservationen, som ju är av samma innehåll som motionen, men då det har förefallit mig som om den skrivning som reservanterna har använt vore fullt tillräcklig och skulle kunna utgöra en grund att samla utskottet på, skulle jag vilja tillråda kammarens ledamöter att sluta upp kring denna.

Jag tror inte att frågan är så komplicerad, så invecklad och så i behov av flera utredningar som utskottets ärade talesmän här har gjort gällande. Jag tror att frågan är ganska väl mogen för en lösning, och det förefaller mig ganska naturligt, fastän jag är göteborgare och kanske borde hålla på vår egen nu starkt växande medicinska högskola, att den första lärostolen och den första forskningsprofessuren i detta ämne bör förläggas till karolinska institutet i Stockholm. Jag tycker att alla skäl talar för detta, som jag tror att också herr Ståhl anförde.

Herr talman! Efter vad jag sålunda har anført och med den uppfattning jag hyser i den här frågan tycker jag nog att de reservanter som här uppträder med herrar Ohlon och Pålsson i spetsen har givit det rimligaste uttrycket för den ståndpunkt man bör ha i den här frågan i dag, och jag skall tillåta mig att yrka bifall till deras reservation.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (bf): Herr talman! Jag vill endast ge till känna att

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

enligt min mening reumatikersjukdomarna hör till de värsta sjukdomar vi för närvarande har. Jag skulle knappast tro att det finns någon annan sjukdom som tar bort så många arbetsdagar som just dessa sjukdomar gör, och jag tror också att det finns anledning till att vi gör allt vad vi kan för att på ett tidigt stadium råda bot för dem.

Nu kan man kanske säga att man genom denna reservation och denna skrivelse till Kungl. Maj:t inte tar något så stort steg, men de små stegen kan också så småningom leda till resultat, och, herr talman, det är detta som gör att jag i detta fall kommer att rösta med reservanterna.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! När herr Onsjö säger att reservationen är onödig vill jag i anslutning till vad herr Pettersson i Dahl sade ändå precisera skillnaden; kammarens ledamöter bör verkligen observera den. Utskottsmajoriteten förutsätter att regeringen skall följa denna fråga med skärpt uppmärksamhet, men i den reservation under a), som vi här har yrkat bifall till, sägs det ju uttryckligen: »Med anledning härav vill utskottet starkt understryka vikten av att Kungl. Maj:t framlägger förslag om inrättande av en professur i reumatologi vid karolinska institutet om möjligt redan vid 1954 års riksdag eller i vart fall inom sådan tid, att beslut i ärendet föreligger före återbesättandet av den professur i invärtes medicin, med vilken tills vidare avses vara förenad överläkarebefattningen vid karolinska sjukhusets reumatologiska klinik.» Det är ju ändå här en tidsordning given, som är betryggande på ett annat sätt än utskottsmajoritetens linje.

Herr Onsjö sade att ärendet hade grundligt övervägts och behandlats inom avdelningen, och det är alldeles uppenbart att så är förhållandet. Jag tror att inte minst reservanterna har all respekt för den omsorg med vilken

ärendet har förberetts, och detta har ju inte heller på något sätt av oss satts i fråga. Men det är *en* sak. En annan sak är om man anser, som herr Pettersson i Dahl sade, att dessa folksjukdomar är så allvarliga att det är påkallat att riksdagen gör en kraftigare manifestation än statsrådet för de åtgärder som bör vidtas. Och när herr Onsjö sade att man hade anlagt statsutskottssynpunkt på frågans behandling skulle jag vilja tillägga att det kan finnas en annan synpunkt, nämligen den, att nödvändigheten av att riksdagen i det här fallet tar ytterligare ett steg för bekämpandet av denna folksjukdom. Det är det som reservanterna har åsyftat.

Herr ONSJÖ (bf): Herr talman! Herr von Friesen säger att denna fråga är enkel att ta ståndpunkt till. Ja, för herr von Friesen är kanske frågan enkel men för oss lekmän hävdar jag det motsatta. Och det är inte bara utskottet som har tyckt att denna fråga är svår att ta ståndpunkt till, utan direktionen för karolinska sjukhuset har även varit delad. Bl. a. direktionens ordförande och överdirektören Dahlberg samt professor Skoog står på den ståndpunkt som kungen och utskottet har intagit. Man kan ju gott säga att utskottet har gått längre i välvilja mot det som yrkas i motionen.

Till herr Pettersson i Dahl vill jag säga, när han talar om att reumatismen är en allvarlig folksjukdom och att vi skall göra allt för de reumatikersjuka: Ja, det sade jag i mitt första anförande, det skall vi göra. Det är alldeles självklart. På den punkten finns inga meningsskiljaktigheter, utan allt som kan göras skall göras för att komma till rätta med dessa folksjukdomar. Men frågan är sättet på vilket det skall ske. I det fallet vet herr Pettersson i Dahl säkerligen lika litet som någon annan här — med undantag möjligen för någon läkare, såsom herr von Friesen — vilket

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

som är det riktiga i den organisatoriska fråga som vi här diskuterar.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Det råder såvitt jag förstår inga delade meningar om att reumatismen är ett så pass allvarligt ont i samhället att kampen mot denna sjukdom bör föras mycket intensivt. Jag tror också att man från statsmakternas sida har visat att man är beredd att göra det. För några veckor sedan invigde man en reumatologisk klinik vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Dess värre dröjer det ett litet tag ännu innan man kan ta denna klinik i anspråk för dess egentliga uppgift. Vidare står reumatologiska kliniken på karolinska sjukhuset inför sin fullbordan.

En av reservanterna i denna fråga, herr Huss, gav för en stund sedan i första kammaren uttryck för den meningen, att kliniken vid karolinska sjukhuset var synnerligen, ja, kanske över hövan väl tillgodosedd i fråga om personal. Jag tror att man helt allmänt kan göra gällande att när det är fråga om folksjukdomarna har man från regeringens, från inrikesdepartementets sida visat ett stort intresse. Jag erinrar t. ex. om en proposition med begäran om ett tiomiljonersanslag att under vissa villkor ställas till förfogande för kräftans bekämpande.

Här råder alltså inga delade meningar om nödvändigheten av en skärpt kamp emot folksjukdomarna och framför allt i det här fallet mot de reumatiska åkommorna. Meningarna går isär i en lämplighetsfråga, nämligen i fråga om chefskapet för den reumatologiska kliniken vid karolinska sjukhuset. Skall det vara en särskild chef där, skall avdelningen vara fullt fristående eller skall de som arbetar på reumatologiska kliniken göra det under överinseende av chefen för invärtes medicinska kliniken? Därom går meningarna isär och

motiveringen fram efter två linjer. Det finns forskare, framstående forskare skulle jag tro, som varnar för en alltför långt driven specialisering. Häromdagen kunde man i dagspressen läsa en artikel av lundaprofessorn Jan Waldenström, där han bland annat säger: »Någon anledning att införa speciella kurser i vissa typer av kirurgiska eller medicinska sjukdomar eller införa professurer som för all framtid låser utvecklingen av medicinsk forskning och medicinsk undervisning finns icke enligt min åsikt.» Han säger vidare: »Vad landet behöver är ett antal rörliga professurer för särskilt framstående forskare inom olika fält.» Jag har ingen möjlighet att bedöma hållbarheten i dessa uttalanden. Jag har bara velat andraga dem som ett bevis på att meningarna är delade i denna sak.

För några veckor sedan framlades ett betänkande om läkarutbildningen av 1948 års läkarutbildningskommitté. Där var man inne på bl. a. sambandet emellan reumatologien och den invärtes medicinen i övrigt och sade följande: »Man har emellertid även diskuterat det berättigade i denna utbrytning av reumatologien från invärtesmedicinen. De reumatiska sjukdomarna, vilka de senaste åren betecknats såsom kollagenoser eller bindvävssjukdomar, är givetvis allmänsjukdomar med symptom ej blott från lederna utan även mycket ofta från hjärta och andra inre organ. De moderna behandlingsmetoder, som nyligen framkommit, är säkerligen icke det sista i fråga om ledgångsreumatismens behandling, men», säger man sedan, »de markerar tydligt ämnets samhörighet med invärtesmedicinen i stort.»

Det finns alltså en åsiktsriktning, enligt vilken sambandet mellan de reumatiska åkommorna och invärtes sjukdomarna över huvud taget är så pass nära att det finns anledning till ett samarbete på det sättet, att den som har chefskapet för medicinska kliniken

Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

också får ett inflytande inom den reumatologiska kliniken.

Detta var alltså det ena argumentet som stöder just den mening man har gått in för i propositionen. Det andra har bl. a. till förfäktare ordföranden i karolinska sjukhusets direktion, förstakammarledamoten herr Wistrand, som också redogjort för sin mening för en stund sedan i den kammaren. Han säger följande. Man bör skilja på reumatologien och invärtes medicinen i övrigt. Men i dag kan man inte tänka sig en professur i reumatologi. Tiden är inte inne för det. Det får anstå några år. Sätt då inte till en läkare under sådana förhållanden att man inte kan byta ut honom mot en professor, om man om kanske fyra fem år anser det lämpligt med en sådan för reumatologiska forskningens och undervisningens vidkommande. Det är hans argumentering, och han är ju jämte två andra personer reservant i karolinska direktionens sjuannuuppsättning.

Det har vidare pekats på att chefen för invärtes medicinska kliniken är mycket arbetsbelastad. Det skulle jag tro kan vara riktigt, men meningen är ju ändå inte att hon skall sköta invärtesmedicinska avdelningen på egen hand, utan hon skall ha en biträdande överläkare vid sin sida och ha överinseende och upprätthålla sambandet mellan den klinikens verksamhet och invärteskliniken i övrigt.

I detta läge, alltså när de lärda tvistorna om huruvida sambandet mellan reumatologien och invärtesmedicinen i övrigt är så pass nära att man bör ha en samordnande hand, och när det vidare bland dem som säger att man inte behöver denna samordning sägs att i dag är i varje fall inte tidpunkten inne att ordna med en professur och att vi bör akta oss för att anställa en fast överläkare på ett sådant sätt att det kan bli svårt att sedan ordna med en professur den dag vi vill det, i detta läge alltså har vi sagt oss, att det är klokast att

reumatologiska kliniken omhänderhas i första hand av en biträdande överläkare under chefskap av föreståndaren för invärtesmedicinska polikliniken. Vi har all anledning tro att den reumatologiska kliniken under sådana förhållanden kommer att vila i mycket goda händer.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 34:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Vinge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 131 ja och 71 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten 34 gjorda hemställan.

Serafimerlasarettet: Avlöningar.*Punkten 35.*

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 36.***Serafimerlasarettet: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln, punkt 54, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54 dels ock till Serafimerlasarettet: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 6 310 600 kronor.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wistrand* (I: 34) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* (II: 41);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Huss* (I: 78) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 102), i vilka — såvitt anginge förevarande anslag — hemställts dels att å röntgenavdelningen måtte inrättas en befattning som ledande sjuksköterska i lönegrad Ca 15 samt ytterligare en sjuksköterskebefattning i lönegrad Ce 12, dels att å kirurgiska kliniken måtte inrättas en narkosöverläkartjänst och en förste underläkartjänst dels att underskötersketjänster enligt i motionen framlagt förslag måtte inrättas för att nedbringa sjuksköterskeeelevs rutinarbete till sex timmar per dag dels ock att medel till de i motionerna angivna ändamålen måtte anvisas enligt direktionens förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 34 och II: 41 ävensom I: 78 och II: 102, sistnämnda båda motioner i vad de avsåge förevarande anslag,

a) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

b) till Serafimerlasarettet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 310 600 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Fröken **HÖJER** (fp): Herr talman! I motion nr 102 har jag jämte några andra kammarledamöter föreslagit inrättande av vissa av serafimerlasarettets direktion begärda befattningar vid en del specialavdelningar. Jag har gjort det med den motiveringen att knappheten på personal vid dessa avdelningar hindrar effektiviseringen av arbetet och därmed även det nedbringande av väntetiden för patienterna som är så nödvändigt. Departementschefen har emellertid inte varit beredd att t. ex. beträffande röntgenavdelningen på serafimerlasarettet tillstyrka inrättandet av en sjuksköterskebefattning i Ce 12. Om så hade skett, skulle samtliga röntgenlaboratorier ha kunnat effektivt utnyttjas, men nu kommer ett av dem att stå oanvänt, medan patienterna ligger och väntar på undersökning. Detta departementschefens ställningstagande har skett med hänvisning till den rationaliseringsutredning på två man som tillsatts för att undersöka bl. a. frågan om personaltillgången på karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

När man talar om en rationalisering av arbetet på våra sjukhus, är det av vikt att man också frågar sig vad det är som under de senare åren har åstadkommit de största framstegen på detta område. Jo, det är de nya, förbättrade vård- och behandlingsmetoder som har införts och som t. ex. gör att liggetiden för en patient på kirurgiska avdelningen kan nedbringas till hälften. Men det är klart att om sådant skall

ske, måste man också se till att personalen har sådana kvalifikationer att möjligheterna till rationaliseringar och därmed följande kostnadsbesparingar verkligen kan ske.

Jag förstår att det inte är någon mening med att nu vädja till kammaren att fatta beslut om tillsättande av de befattningar som berörts i motionen, då ju frågan om personalbehovet återigen skall bli föremål för utredning. Jag vill emellertid understryka vikten av att utredningen sker så skyndsamt som möjligt, så att vi verkligen får till stånd den rationalisering på detta sjukhus som är av behovet påkallad.

Man har på denna punkt även tangerat vissa utbildningsfrågor, vilkas uppskjutna lösande direkt motverkar just en effektivisering av vården på våra sjukhus. När nu propositionen om allmän sjukförsäkring har lagts på riksdagens bord, borde det väl vara angeläget att ordna det så, att den fria sjukhusvården är någonting som verkligen kan genomföras den 1 januari 1955. En av de viktigaste detaljerna därvidlag är förverkligandet av de förslag till utbildning av personal som ligger i inrikesdepartementet. Det finns där t. ex. sedan i augusti 1949 ett av 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen utarbetat förslag om specialutbildning för röntgen-, laboratorie- och narkosköterskor. Man har vidare i departementet liggande ett förslag till utbildning av sinnessjukvårdens personal. I början av denna riksdag blev vi aviserade om att det eventuellt skulle komma proposition om utbildning av spec. sköterskor och sinnessjukvårdspersonalen, men propositionstiden är nu förbi och någon sådan proposition har vi inte sett till.

Med hänvisning till vad som redan sagts i motion nr 102 angående behovet av en narkosläkare för utbildning bl. a. av narkosköterskor vill jag tillfoga några ord ytterligare om den saken. Det absolut övervägande antalet

Serafimerlasarettet: Avlöningar.

narkoser i Sverige ges av narkosköterskor; ett fåtal ges av narkosläkare. De få läkare som är tillsatta på dessa poster har en mycket stor uppgift att fylla, i det att de skall utarbeta metoder för narkosgivningen så att den blir mindre riskfylld för patienterna och ger operatörerna möjlighet att lättare utföra sitt arbete. De har dessutom att upplära blivande narkosläkare och narkosköterskor till den uppgift som de har, nämligen att utföra narkoserna runt om i riket. Vi har framhållit i motionen, att utbildningsplatserna vid karolinska sjukhuset är fulltecknade intill juli 1954. Den otillräckliga utbildning, som narkosköterskorna för närvarande får, kan därför inte kompletteras i önskvärd utsträckning på grund av bristen på bl. a. praktikplatser. För en ansvarskännande yrkesmänniska är det deprimerande att ej kunna erhålla de kunskaper som skulle kunna underlätta hennes viktiga uppgift, dels att ge patienten såvitt möjligt riskfri narkos, dels att underlätta operatörernas arbete. Inrikesdepartementet bär här ett tungt ansvar såväl i fråga om de visserligen få men dock olycksfall som har inträffat på grund av den bristande utbildningen som på grund av att man icke sätter i gång en nödvändig och tillfredsställande utbildning för denna personal. Vid ett bifall till i motionen II:102 framfört förslag om en narkosöverläkartjänst och en förste underläkar-narkosläkartjänst får man omedelbart fler goda praktikplatser. Åtminstone detta bör inte underlåtas. Jag skall i dag med understrykande av behovet av att rationaliseringsutredningens arbete bedrivs så skyndsamt som möjligt inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, att vid serafimerlasarettets kirurgiska klinik inrättas en narkosöverläkartjänst i Ce 29 i stället för en biträdande narkosöverläkartjänst samt ytterligare en förste underläkar-narkosläkartjänst.

Civildéforsvarsstyrelsen: Avlöningar.

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Jag ber att få understryka vad utskottet framhållit, nämligen att utredningen även på denna punkt bör bedrivas så snabbt som möjligt. Man förväntar också att även dessa narkosöverläkarterjänster skall komma med i den utredning, som Kungl. Maj:t tillsatt.

Med vad jag här sagt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **HÖJER** (fp): Herr talman! Löften och vackra ord har vi fått länge nog. Det är så uppenbart att dessa tjänster behövs, att utskottet inte hade behövt hesitera. Denna fråga hör inte till rationaliseringsutredningens arbete. Här behövs helt enkelt några väl kvalificerade personer, som kan ta upp frågan om en god narkos.

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Jag tror att utskottets ledamöter insåg betydelsen härav. Då det emellertid för närvarande pågår en utredning beträffande arbetsuppgifterna och arbetsförhållandena vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet vill man ju inte — det är ju inte vanligt att göra så — föregripa den pågående utredningen utan i stället avvakta resultatet för att sedan ta ställning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till det av fröken Höjer under överläggningen beträffande denna punkt framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Höjer begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 36:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av fröken Höjer under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 37—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Civildéforsvarsstyrelsen: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionens elfte huvudtitel, punkt 201, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för civildéforsvarsstyrelsen öka antalet kontorsbiträden i Ca 8 med två, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för civildéforsvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54, dels ock till Civildéforsvarsstyrelsen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 325 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Persson* (I: 55) och den andra inom andra kammaren av herr *Thapper m. fl.* (II: 66), hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva inrättandet av en kvinnlig befattning i 25 lönegraden hos civildéforsvarsstyrelsen med uppgift att främst handlägga ärenden, som hade samband med kvinnornas medverkan i civildéforsvaret.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 55 och II: 66

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för civilförsvarsstyrelsen öka antalet kontorsbiträden i Ca 8 med 2;

b) godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för civilförsvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

c) till Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 1 325 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Persson*, *Huss* och *Ståhl*, fröken *Elmén*, herr *Thapper* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 55 och II: 66

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för civilförsvarsstyrelsen öka antalet kontorsbiträden i Ca 8 med 2;

b) godkänna av reservanterna föreslagen avlöningsstat för civilförsvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

c) till Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 1 341 500 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation som gäller en tjänst i civilförsvarsstyrelsen. I civilförsvarsstyrelsens arbete ingår som en viktig uppgift att animera kvinnorna till en insats i civilförsvaret, vilket ju i stor utsträckning kommer att vila på kvinnorna. Under de år som gått har det varit svårt att få dem att medverka, och det har nog i många fall berott på att man inte lagt upp arbetet på ett sätt som de kunnat acceptera. Av den anledningen tillsattes 1950 ett kvinnoutskott vid sidan av civil-

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

försvarsstyrelsen med representanter för olika kvinnoorganisationer, där man på olika vägar försöker få fram förslag och initiativ, diskuterar aktuella frågor och söker organisera arbetet på ett riktigt sätt. Bearbetningen av de förslag som kommer fram måste emellertid ske i civilförsvarsstyrelsen, och det är en kvalificerad uppgift att förverkliga uppslagen och få dem tillämpade ute i landet så att arbetet kan komma i gång.

Man har också saknat en kvinnlig tjänsteman i ansvarig ställning inom civilförsvarsstyrelsen som förstär dessa frågor och kan handlägga dem på ett riktigt sätt.

Det kvinnoutskott som tillsatts har en sekreterare som samtidigt varit tjänsteman i civilförsvarsstyrelsen. Hon är placerad på en tjänst i 11 lönegraden men har under senare år varit förordnad på en tjänst i 17 lönegraden. Nu skall emellertid den ordinarie tjänstinnehavaren, som varit tjänstledig, återkomma, och därmed skulle tjänstemannen gå ner igen i 11 lönegraden. Utskottet föreslår nu att hon tills vidare skall stå kvar i 17 lönegraden.

Emellertid anser man inom civilförsvarsstyrelsen, att detta är en för låg lönegradplacering. Det är så kvalificerade arbetsuppgifter det här gäller — att bearbeta förslag och föra dem vidare, att förhandla och att bedriva upplysningsverksamhet — att tjänsten bör vara placerad i lägst 25 lönegraden.

I realiteten har det varit så, att ordföranden i kvinnoutskottet har utfört en hel del av dessa arbetsuppgifter genom att träda in vid förhandlingar och delta i upplysningsarbetet. Man kan ju inte fordra att hon i längden skall göra detta, då det är en rent frivillig arbetsinsats som fått skötas på fritid, och det har kommit till min kännedom att hon inte i fortsättningen kan göra det. Vad blir då följden? Jo, man kommer efter med arbetet, och olika förslag kan inte föras ut i praktisk tillämpning på samma sätt som annars skulle kunna ske.

Civiltjänststyrelsen: Avlöningar.

Civiltjänststyrelsen har begärt att denna tjänst skall placeras i 25 lönegraden, och samma yrkande har gjorts i en motion. I motionen begär man dock att det skall inrättas en kvinnlig tjänst i 25 lönegraden, och jag måste ta avstånd från motionen i denna punkt. Jag anser det principiellt felaktigt att fastställa, att det skall vara en kvinnlig tjänst, men som förhållandena nu är får man väl tänka sig att tjänsten i verkligheten kommer att förbehållas en kvinnlig tjänsteman.

Statens organisationsnämnd håller på att företa en översyn över arbetsförhållandena inom civiltjänststyrelsen. Den är emellertid på det klara med att de arbetsuppgifter som åligger denna tjänsteman motiverar en högre lönegradsplacering och anser att 25 lönegraden är den lägsta som i detta fall kan komma i fråga. Med hänsyn till angelägenheten av att arbetet bedrivs på ett riktigt sätt har det visserligen tillsetts en utredning som skall utreda civiltjänststyrelsens organisation. Här gäller det dock att så snabbt som möjligt aktivisera kvinnornas insatser i civiltjänststyrelsen, och det har hela tiden klagats över att det inte varit tillräcklig fart på arbetet och att detta inte varit organiserat på ett förnuftigt sätt ute på fältet.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har fogats till denna punkt, vari begäres att det inom civiltjänststyrelsen skall inrättas en tjänst i 25 lönegraden.

Häruti instämde fröken *Ager* (fp).

Herr **DICKSON** (h): Herr talman! Nu är inte herr Jacobson i Vilhelmina här i kammaren och såvitt jag kan se inte heller på läktarna, så jag behöver inte understryka att detta inte är vad han väl skulle ha kallat en fruntimmersfråga. Nu har fröken Elmén också poängterat det och på så sätt korrigerat motionen, att det inte a priori skall så-

gas, att en kvinna skall bekläda denna post. Att det sedan blir så i praktiken, är väl däremot ganska säkert.

Jag har inte så värst mycket att tillägga utöver vad fröken Elmén redan sagt, men jag har sett på detta ganska mycket och kommit fram till att det är en för hela vårt försvar utomordentligt viktig fråga att inte dessa arbetande kvinnoorganisationer får det intrycket, att de på något sätt placeras i efterhand. Det är nödvändigt att så många kvinnor, som där är organiserade indirekt genom att deras organisationer är det, måste ha en talesman på ett auktoritativt plan i civiltjänststyrelsen. Man kan riskera att få ett avslappnande intresse på detta område från kvinnoorganisationernas sida, och det vore katastrofalt för lokalförsvaret och civiltjänststyrelsen i dess helhet om så skedde. Utan kvinnornas insats i en krigssituation är det omöjligt att klara samhället, och det är därför jag anser att det är så utomordentligt viktigt att man på det organisatoriska planet i god tid har denna sak förberedd.

Jag skall inte utveckla saken närmare, herr talman, utan endast be att få instämma i det yrkande som nyss gjordes av fröken Elmén.

I detta anförande instämde fru *Johansson* i Norrköping (s).

Herr **THAPPER** (s): Herr talman! I egenskap av både reservant och motionär skall jag be att få motivera mitt ståndpunktstagande till denna fråga. Jag kan hålla med fröken Elmén om att det formellt är riktigare att inte yrka på inrättande av en kvinnlig befattning, men jag tycker det i viss mån är att leka kurrögömma med sig själv. När jag har tagit ställning till denna sak, både i civiltjänststyrelsen som lekmannarepresentant och i riksdagen som motionär och reservant, har jag haft klart för mig att det här bör vara en kvinnlig representant. Jag beklagar och betraktar

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

det som en stor brist, att det i civilförsvarsstyrelsen hittills inte har funnits en enda kvinna i ansvarig ställning — jag bortser då från lekmanrepresentanterna, där vi har en kvinna med. Vi vet att av de civilförsvarspliktiga, som uppgår till 900 000, är över 50 procent kvinnor d. v. s. över en halv miljon, men det finns alltså ännu ingen kvinnlig företrädare för just den saken.

Detta tycker jag är så mycket mer anmärkningsvärt som vi vet att denna sak togs upp inom kvinnovärlden efter en vädjan från de demokratiska partiledarna i en appell till Sveriges kvinnor 1950. Man har — det vill jag säga — också från regeringens sida visat intresse för denna sak, och departementschefen har ju sagt i årets statsverksproposition: »En stor del av civilförsvarets uppgifter i krig kommer att fullgöras av kvinnor. Det är därför av utomordentlig betydelse att redan i fred informerade kvinnorna om och intressera dem för denna verksamhet. Detta sker bäst genom att upprätthålla en fortlöpande kontakt mellan de olika civilförsvarsmyndigheterna och kvinnorna i gemmen via de olika kvinnoorganisationerna. Civilförsvarsstyrelsens kvinnoutskott och de kvinnliga civilförsvarskommittéerna i länen har därför enligt min mening en viktig uppgift att fylla som kontaktorgan.»

Men sedan har man alltså inte dragit konklusioner av detta uttalande, utan man stannar i en betydligt blygsammare lönesättning än vad som föreslagits från civilförsvarsstyrelsen och i motionen. Då vill jag ändå understryka, att i motionen har vi inte sträckt oss längre än till 25 lönegraden, som förut har sagts. För mig står behovet av denna befattning alldeles klart, och även om här pågår en organisationsundersökning, vet vi redan att man från organisationsnämndens sida är på det klara med att denna befattning behövs. Nu har man föreslagit det arrangemanget från utskottets sida, att Kungl. Maj:t skulle få fullmakt

att låta denna befattning kvarstå — det är en kvinnlig befattningshavare det gäller — i lönegrad 17, medan man inte vill dra konsekvenserna av att inordna befattningen i 25 lönegraden.

Jag är alltså personligen övertygad om att man kommer fram till detta, och då gäller det att man i denna verksamhet, som bedrivs av centrala kvinnoutskottet och länskommittéerna, får den rätta kontakten. Jag vill anföra det som en mycket viktig sak att man har lyckats bilda dylika länsföreningar i inte mindre än 23 län. Det är för mig särskilt betydelsefullt därför att det är fråga om en frivillig verksamhet, som jag tror att vi inte kan skatta nog högt, och det är alltså denna frivilliga verksamhet jag anser det nödvändigt att ge denna kontakt i civilförsvarsstyrelsen.

Jag kan ibland inte frigöra mig från intrycket, att när det gäller civilförsvaret möts vi inte av samma förståelse som när det gäller försvarsväsendet i övrigt. Detta är att beklaga. Det har så att säga gått upp för människorna att vi behöver ett militärt försvar, men civilförsvaret skulle det inte vara så noga med. Detta är särskilt beklagligt när detta gäller denna befattningshavare och kvinnornas insatser i denna fråga, ty civilförsvaret är ju framför allt en institution med uppgifter som ligger synnerligen väl till för kvinnligt arbete. Man behöver då bara tänka på att det är fråga om skadade i händelse av krig och att det gäller utrymning och socialhjälp. Jag tycker alltså att den framställning som här gjorts är synnerligen motiverad, och jag instämmer i de tidigare yrkandena om bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Växjö (s): Herr talmän! Såsom framgår av utskottets utlåtande skötes de göromål, som ankommer på sekreteraren i civilförsvarsstyrelsen, nu av en kvinnlig tjänsteman i 11 lönegraden. Hon är emellertid förordad på en assistenttjänst i 17 löne-

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

graden. Tjänstens ordinarie innehavare skall komma tillbaka till civilförsvarsstyrelsen den 1 juli 1953, och då skall vederbörande få gå tillbaka till kansli-
biträdestjänsten igen.

Nu är det emellertid på det sättet, att en utredningskommitté är tillsatt, som tillsammans med statens organisationsnämnd skall gå igenom civilförsvarets organisation och personalbehov. Utskottet har ansett, att när man har en sådan utredning i gång, bör man inte utöka personalen på civilförsvarsstyrelsen, utan man bör avvakta utredningen. Däremot har utskottet sträckt sig så långt att det tillstyrker att Kungl. Maj:t får bemyndigande att under budgetåret 1953/54, om så skulle anses ofrånkomligt, ett belopp motsvarande skillnaden mellan 17 och 11 lönegraderna användes för att denna befattningshavare under tiden skall få sitta kvar i 17 lönegraden. Vidare har utskottet sagt i slutet av sitt utlåtande, att utskottet är förvissat om att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga erforderlig uppmärksamhet.

Det är klart man kan säga, att man redan hos organisationsnämnden har förvissat sig om att den ifrågasatta befattningen skall placeras i 25 lönegraden. Jag tror emellertid ändå att det är anledning att avvakta utredningens resultat. Det är ju så, att en särskild sakkunnigkommitté skall pröva detta, och den kan väl ännu inte ha hunnit ta ställning. Jag har i varje fall inte hört någon som sagt det. Det är vanligt att när en kommitté är tillsatt efter parlamentariska grunder, man får avvakta kommitténs utredning innan man utökar den personal det kan vara fråga om. Man brukar inte gärna på andra områden genomföra en sådan ökning av personalen som från reservanternas sida nu föreslås då sådan utredning pågår.

När det är så, att organisationsnämnden tillsammans med denna kommitté skall undersöka civilförsvarets perso-

nalbehov, förefaller det mig mycket egendomligt att man redan skulle ha kommit till klarhet på denna punkt. Man måste nämligen såvitt jag förstår se över alltsammans och därefter placera de olika tjänsterna. Jag tycker det skulle vara mycket svårt att nu säga, att man på denna post behöver en person i 25 lönegraden. Om en sådan befattning skall inrättas, betyder det en löneutgift på 1 372 kronor i månaden och med slutlön i 28 lönegraden 1 600 kronor i månaden. Är det alldeles säkert, att man skall ha denna befattningshavare i just den lönegraden? Kan det inte tänkas att man kunde klara sig med en befattning i 21 lönegraden med 1 097 kronor i månaden? Kanske behöver man en byråsekreterare i 27 lönegraden? Det vet man heller inte alldeles säkert. Jag skulle tro att kommittén och organisationsnämnden inte bestämt kan säga, hur en sådan befattningshavare skall placeras, förrän man undersökt civilförsvarets personalbehov och gått igenom hela organisationen.

Med anledning härav anser jag, att man skall avvakta utredningens resultat, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru **TORBRINK** (s): Herr talman! Fröken Elmén har tidigare i dag fört utskottets talan och nyligen talat om att man inte brukar föregripa en utredning. Men här frångick hon denna princip och ansåg att det var brådska å färde. Jag tycker att konsekvensen bjuder att fröken Elmén även i detta fall låter sig nöja med det intresse som visats från inrikesdepartementet, när det ändå tillsatts en utredning som skall undersöka civilförsvarets olika behov.

Jag är inte någon fiende på något sätt till civilförsvaret, men jag tycker det är underligt att man nu framställer denna begäran om en kvinnlig befattningshavare och därigenom föregriper

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

utredningen. I all vår verksamhet bör vi väl arbeta tillsammans, och den utredning som tillsatts bör få ta ståndpunkt till om man skall tillsätta en kvinna, även med risk att det på något håll finns en manlig befattningshavare som kanske inte behövs.

När det är så att kvinnorna är så nödvändiga i civilförsvaret som man vet att de är och i händelse av krig får sköta om det mesta, så förvånar det mig att det inte gjorts någon liknande framställning tidigare. I varje fall bör utredningen ta fasta på saken.

Det har bildats kvinnliga civilförsvarskommittéer i olika län. Det är bara ett par län som inte har några, bl. a. Göteborgs och Bohus län. Men man vet inte riktigt vad man skall göra i länskommittéerna. Landshövdingen Johansson var ute och talade för kommittén och framhöll, att man behövde upplägga beredskapslager. Men där ha vi ju Röda korset, som har såväl fredssom krigsarbete och som söker med ljus och lykta efter arbete åt sina duktiga kvinnor för att få sätta i gång symaskinerna! Där är man bara glad åt att få material av staten till de saker som skall sys.

Vi har även en annan organisation, nämligen lottaorganisationen, där många kvinnor går in. Många av dem har visat sig ha ledaregenskaper och resurser och möjligheter att arbeta inom denna organisation. De skall också ha arbetsuppgifter. Man tycker att det är som om man ville haussa upp och tvinga fram den ena organisationen efter den andra.

Då det nu tillsatts en utredning, som skall ta fasta på de olika sakerna, sammanfoga dem och minska eller öka ut där så behövs, skall vi avvakta den. Med anledning därav skall jag, herr talman, kort och gott be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde fru *Löfqvist* (s) och fru *Wallin* (s).

Herr **RUBBESTAD** (bf): Herr talman! Jag har visserligen inte varit med i plenum i statsutskottet vid denna frågas behandling, men jag har deltagit i ärendets beredning på tredje avdelningen, där vi mycket ingående har diskuterat frågan. Jag kan därför inte underlåta att säga några ord i detta sammanhang.

Jag kan visserligen till stora delar instämma i det som nyligen här framhölls av herr Persson i Växjö. Han tryckte på de punkter som har varit vägledande för avdelningen vid frågans avgörande. Det förhåller sig inte så, att utskottet och avdelningen har ställt sig avvisande till de önskemål som från kvinnohåll framförts i denna fråga, även om vi inte kunnat acceptera motionen, där det påyrkas en placering av en kvinnlig tjänsteman i 25 lönegraden. Vi hade nämligen på avdelningen besök av kvinnoutskottets ordförande landshövdingen Johansson i Halmstad, som mycket klart och tydligt framlade motiven för den framställning, som är anförd i motionen, och vi fick nog av den framställningen den uppfattningen, att den väsentliga grunden för att man ville ha ifrågavarande befattningshavare placerad i 25 lönegraden var, att man ansåg, att denna kvinna, som tidigare hade haft hand om sekreterarskapet och nu placerats i 11 lönegraden, inte ansågs ha den auktoritativa ställning som behövs för att kunna göra sig gällande inför myndigheterna.

Jag vill säga att hela detta betraktelsesätt ansåg vi på avdelningen inte vara värt så mycket, utan vad vi anser vara värdefullt är, att en befattningshavare sköter sin tjänst oavsett i vilken lönegrad han är. Jag tror dessutom att om en tjänsteman skall ha någon auktoritet inför en samling kvinnor på flera hundra tusen, så räcker det säkerligen inte med 25 lönegraden, utan då bör det minst vara en generaldirektör för att vederbörande skall kunna ha

Civildéforsvarsstyrelsen: Avlöningar.

tillräcklig auktoritet. Men jag tror inte att det är nödvändigt att anlägga den synpunkten på frågan, ty här är det fråga om att man skall ha ett samordningsorgan för kvinnorna i civildéforsvaret. Vi är fullt medvetna om att kvinnorna har en mycket stor uppgift att fylla i civildéforsvaret, men vi skall också komma ihåg att inom civildéforsvaret finns det personal avdelad även för denna uppgift t. o. m. i byråchefsggraden, som mycket väl kan tillgodose kvinnornas önskemål beträffande civildéforsvaret. Det finns alltså redan auktoritativa krafter som kan göra sig gällande på detta område.

Nu är det på det sättet, att hittills har nu ifrågavarande funktion skötts av en kvinna i 11 lönegraden. Hon har tjänstgjort i stället för en sekreterare, som varit placerad i 17 lönegraden. Han har varit avkopplad för annan verksamhet, och hon har alltså uppehållit denna tjänst i sistnämnda lönegrad. Nu skall denne man, som tidigare bestritt sekreterartjänsten, återgå till sin tjänst, och denna kvinna skulle följaktligen vara tvungen att återgå till sin tjänst i 11 lönegraden. Vi har då inom avdelningen ansett, att det inte skulle vara rimligt att kräva av henne, när hon haft en rätt påkostande befattning, att återgå till sin tjänst i 11 lönegraden. Därför har avdelningen och utskottet gått in för att ge Kungl. Maj:t möjlighet att fylla ut lönebeloppet för henne från 11 upp till 17 lönegraden, så att hon skall kunna bibehållas i samma löneställning som hon haft under den tid, som hon fungerat som sekreterare. Det är en synnerligen välvillig behandling av henne som avdelningen och utskottet sålunda föreslagit. Jag tycker att det skulle vara orimligt, att man, när Kungl. Maj:t gått in för att utreda civildéforsvarets organisation, således även denna fråga, skulle gå utöver vad utskottet och avdelningen föreslagit. Jag anser att man med mycket god tillförsikt kan ansluta sig till

både avdelningens och utskottets förslag i detta avseende. Det kan inte vara farligt, och man förebygger eventuella misstag genom att inte gå med på motionen i detta fall utan i stället gå på avdelningens och utskottets förslag.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (h): Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt. Jag kan helt instämma i vad fröken Elmén samt herrar Thapper och Dickson tidigare sagt. Jag vill bara göra några små kommentarer.

Först vill jag beklaga att jag varje gång vi har en fråga uppe som rör civildéforsvaret, nödgas på något sätt bemöta fru Torbrink, något som jag får göra även nu. Fru Torbrink säger att det är beklagligt, att kvinnorna skall behöva begära en befattning som denna. Med anledning därav vill jag säga, att denna motion grundar sig på en framställning i civildéforsvarsstyrelsens anslagsäskanden, och motionen är ju inte undertecknad enbart av kvinnor. Om fru Torbrink vill se efter, skall hon finna att den är undertecknad av tre män och tre kvinnor, och tre av dessa tillhör hennes eget parti, om det nu skulle ha något med saken att skaffa, vilket jag hoppas det inte har.

Det säger sig självt, att för en så stor organisation som den det här är fråga om fordras personer som intar en sådan ställning inom civildéforsvarsstyrelsen, att de har något att säga till om, om jag får använda det uttrycket. Därför tycker jag, att herr Rubbestads resonemang är litet underligt. Det kan låta ganska illa, när man talar om auktoritativ ställning, men herr Rubbestad menar väl inte, att det går lika bra, när man skall låta företräda ett verk eller en myndighet, om man skickar t. ex. ett skrivbiträde eller ett kontorsbiträde som om man sänder en befattningshavare i högre ställning. Det är väl i alla fall inte precis detsamma.

Det har många gånger och från olika håll — senast av departementschefen — yttrats erkännansamma ord om det arbete, som civilförsvarsstyrelsens kvinnoutskott har fått sig anförtrött, och man måste nog säga, att det är ett gott arbete som utträttats där under den korta tid som förflutit sedan utskottet kom till i april 1951. Men när nu civilförsvarsstyrelsen vet med sig, att man inte där har någon möjlighet att inom ramen för nuvarande personalorganisation tillvarata det ökade intresset och den ökade viljan att göra en insats för civilförsvaret, som gudskelov har visats från kvinnornas sida, då får man väl ändå anse det vara ganska befogat och rimligt att komma med en sådan begäran som den vi kommit med. Visserligen kan man invända, att det är osympatiskt att i organisationshänseende föregripa en pågående utredning, men, mina damer och herrar, jag är förvissad om att man kan utgå ifrån att ifrågavarande tjänst i den föreslagna 25 lönegraden, som man får anse som en bottenjänst inom de mera kvalificerade tjänstemannabefattningarna, inte kan tänkas bli placerad i lägre lönegrad. Det är f. ö. samma lönegrad som en byråinspektör eller en byråsekreterare har och som för resten, vad det gäller civilförsvarsstyrelsen, tillkommer assistenten till inköpschefen och assistenten till kamreraren.

När man nu från alla håll och kanter har ropat på kvinnornas aktiva insats och framhållit, att de bör ta sin andel av civilförsvaret, och när de stora kvinnoorganisationerna verkligen har gjort allt vad som stått i deras makt för att stimulera intresset härför och även nått ett stycke på väg — så måste det te sig föga uppmuntrande, för att inte säga nedslående, om riksdagen skulle ställa sig fullständigt avvisande i denna fråga. Det rör sig ju ändå noga räknat bara om ett belopp på 16 464 kronor om året. Visserligen är det riktigt vad som här framhållits tidigare i

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

annat sammanhang — jag tror det var herr Thapper som sade det — att det ju är ett gott betyg åt riksdagen att den granskar de små utgifterna lika noga som de stora — det håller jag med om, och det skall vi göra — men jag är också övertygad om att vi i detta fall kommer att få full valuta för de kostnader som är förknippade med tillsättandet av den befattning det här gäller. Det är väl använda pengar! Vi behöver denna tjänst, som civilförsvarsstyrelsen och motionärerna här förordad. Vi behöver den, och vi kan inte vänta ytterligare ett år, kanske ändå längre. Det är en sak som behövs *nu!*

Herr talman! Med detta inlägg ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Håstad* (h).

Herr *DICKSON* (h) kort genmäle: Herr talman! Jag begärde ordet innan fröken Wetterström hållit sitt anförande, och jag är därför delvis förekommen av vad hon på ett så skickligt sätt framhållit.

Fru Torbrink hade intrycket, att det var kvinnorna som kommit med denna begäran, och det var kanske delvis det som lockade med fru Wallin i hennes instämmande. Det var den saken jag särskilt hade velat bemöta, men nu är jag som sagt förekommen.

Vad sedan beträffar det som min vän herr Rubbestad sade, så måste en deltalj ha blivit framställd på ett irrationellt sätt inför statsutskottets tredje avdelning. Jag känner visserligen den person, som varit föredragande i ärendet, och vet att hon inte är generad för mycket här i världen, men det är möjligt att hennes nerver sviktat inför detta höga forum. Det är väl ändå inte så, att man ger en människa en högre lön för att vederbörande skall få större auktoritet. I stället är det väl på det sättet, att man bestämmer en viss lön för att man till tjänsten skall få en sökande med önskade kvalifikationer, personlig pondus och auktoritet. När vi nu inte

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

kan ha det så, som jag vet föresvävar herr Rubbestad och som ju enligt hans mening är fallet med oss riksdagsmän, nämligen att vi själva bäst begriper vad vi skall ha i lön, och att detta betraktelsesätt borde generaliseras då det gäller lönesättning, så är ju i alla fall vad jag nyss beskrev såsom det riktigaste ett steg åt det håll, som herr Rubbestad vill gå.

Herr PERSSON i Växjö (s) kort genmäle: Herr talman! Det är bara en sak som jag i detta sammanhang vill ta upp. Det har från olika håll framhållits, att man på här ifrågavarande post skulle ha en tjänsteman, helst en kvinna, som för att få den erforderliga auktoriteten skulle vara placerad i en ganska hög lönegrad. Men den befattningshavare som skött arbetet förut har varit placerad i lönegrad 11, och hon har blivit förordnad på en tjänst i 17 lönegraden. Det har från alla håll omvittnats, att hon har gjort alldeles utomordentliga insatser, och tydligen har hennes auktoritet inte lidit av den lönegradsplacering som hon hittills haft. Jag har för övrigt funnit — och alla i denna kammare har kanske därvidlag gjort samma erfarenheter som jag — att man ibland träffar kvinnor, vilka aldrig varit placerade i någon lönegrad, som kunnat ge dem auktoritet, men som ändå får stora starka karlar som jag själv — och ännu större och starkare — att darra i knäveckan. Jag är därför inte alls övertygad om att lönegradsplaceringen behöver vara avgörande.

Vad som däremot varit avgörande för mig, när jag anslutit mig till utskottets skrivning, är det som jag förut anförde, nämligen att den kommitté, som alldeles nyligen tillsatts och som i samråd med organisationsnämnden skall gå igenom civilförsvarsstyrelsens personalbehov, bör få göra detta. Då får man se om vederbörande befattningshavare skall placeras i 25 lönegraden eller i någon högre eller lägre lönegrad.

Fru TORBRINK (s) kort genmäle: Herr talman! Jag är förvissad om att det behövs en utredning om förhållandena inom civilförsvarsorganisationen. Nog visste man väl redan från början när civilförsvarsorganisationen lades upp, att det måste bli så, att kvinnorna skulle bli en faktor att räkna med inom civilförsvaret. Ty mannen kommer ju ut i andra förhållanden i händelse av krig, och det blir kvinnor och åldringar kvar. Det förvånar mig verkligen att man inte från början kom underfund med att kvinnorna borde ha en representant i civilförsvarsstyrelsen i auktoritativ ställning.

Nu tror jag inte att kvinnorna ute i landet tänker så mycket på detta, ty hur går det till i vårt land i fråga om civilförsvaret? Jo, på varenda plats finns det en civilförsvarsnämnd, och där är kvinnor mig veterligt med. Vad skall den nämnden göra? Jo, den skall göra propaganda och se till att var och en i sin stad ger civilförsvaret sitt stöd så att det blir nöjaktigt, inte bara vad beträffar skyddsrum utan även vad beträffar andra arbetsuppgifter. Ingen kvinna kommer för övrigt undan sin civilförsvarsplikt.

Det var någon som sade till mig för en tid sedan: Vill du hellre stå och diska om det skulle gälla än att med dina ledartalanger få en annan uppgift? Ja, kan jag göra landet en tjänst, när det gäller civilförsvaret, med att diska, gör jag det lika gärna som jag kommanderar någon annan till det. Jag tror inte att kvinnorna har så stor äregrighet, men möjligheter bör finnas för kvinnorna att delta med männen uppe i de högsta kretsarna och planlägga civilförsvaret. Jag förstår emellertid inte brådskan med denna sak, när nu inrikesdepartementet och dess chef fått bemyndigande att tillsätta en utredning, där man skall, som jag tidigare sagt, planera för hela civilförsvaret. Jag tycker att den är onödig, och jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag är säker på att alla kan instämna med fru Torbrink i hennes synpunkter på frågan om vad som bör gälla beträffande kvinnoorganisationernas insats för civilförsvaret i vårt land.

Herr Dickson gav en replik till fru Torbrink och undrade varför hon inte anslutit sig till kvinnoorganisationernas krav. Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Dickson: Är det möjligen för att frågan kommit från kvinnohåll som herr Dickson slutit upp så, att han hamnat på deras sida? Sedan vill jag bara säga att vi haft detta system med denna kvinnliga tjänsteman i 11 lönegraden, låt vara att hon uppehållit en tjänst i sjuttonde under det gångna året, för övrigt till allas belåtenhet. Syftet är nu att hon skall fortsätta med denna verksamhet precis som hon gjort. Nu har vi gått in för både på avdelningen och i utskottet, att hon skulle bibehållas i samma löneställning som den hon haft tills organisationen blir färdig, och jag tror att vi alla kan vara ense om att detta är det enda riktiga i detta sammanhang, detta såvitt man nu inte vill föreskriva en lönegradsplacering, som vi sedan kanske inte tycker är fullt rättvis. Jag kan inte förstå annat än att utskottets förslag i detta sammanhang bör kunna accepteras.

Herr DICKSON (h) kort genmäle: Herr talman! Nu förhåller det sig ju så med denna fråga, att den inte kommit från kvinnorna utan från civilförsvarsstyrelsen. Herr Rubbestads fråga till mig är således inte relevant i detta sammanhang. Jag vill säga att om det kommer ett förnuftigt förslag från kvinnohåll, skall jag med liv och blod kämpa för det liksom också för ett förslag även från herr Rubbestads sida, bara det är bra.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Rubbestad sade att

alla säkerligen kan instämna i fru Torbrinks synpunkter på kvinnoorganisationernas uppgifter i civilförsvaret, men det gör inte jag. När denna fråga varit uppe på tredje avdelningen har vi alltid diskuterat just den saken. Åtminstone har jag då framhållit och beklagat att det inte finns en enda kvinnlig tjänsteman på en ansvarsfull post i civilförsvarsstyrelsen, och däri har förutvarande statssekreteraren i inrikesdepartementet Thunborg givit mig rätt; det skulle betyda mycket för hela arbetet. När herr Persson i Växjö säger att den tjänsteman som hittills arbetat som sekreterare i civilförsvarsstyrelsen kunnat föra saken vidare och ha auktoritet, vill jag framhålla, att då det gäller upplysning och samarbete utåt har det varit kvinnoutskottets ordförande som fått lov att ta dessa arbetsuppgifter på grund av att det inte funnits någon tjänsteman som kunnat företräda civilförsvarsstyrelsen. Jag framhöll i mitt första anförande att förhållandet för närvarande är det, att ordföranden i kvinnoutskottet inte har tid att i fortsättningen göra detta arbete. Hon har alltid använt sin fritid till detta, och hon kan inte i fortsättningen lägga ned det arbete som behövs därför. Under sådana förhållanden är det mycket betydelsefullt för hela arbetet hur det skall förfaras i fortsättningen.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman! Gentemot herr Dickson vill jag göra gällande, att det är inte civilförsvarsstyrelsen som framlagt det förslag vi nu talar om, utan det har framburits i en motion av flera kvinnor i denna kammare. Därför är det oriktigt att som herr Dickson säga, att civilförsvarsstyrelsen kommit med detta förslag. Det är i stället kvinnorna här i kammaren, och jag frågade därför, om det var av den anledningen som herr Dickson var så angelägen att få det bifallet.

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

Fröken ELMÉN (fp) kort gemmäle: Herr talman! Herr Rubbestad vet väl att civilförsvarsstyrelsen i sina äskanden begärt att få en kvinnlig tjänst och ansett att 25 lönegraden är den lägsta som man kan tänka sig. Det är det som motionen bygger på.

Herr THAPPER (s): Herr talman! Herr Rubbestad påstod i sitt svar till herr Dickson — och jag får väl också ta åt mig av det — att det är kvinnorna här i kammaren som framställt detta förslag och som avgjort vårt ställningstagande. Jag tror att när det gäller herr Rubbestad så behöver man inte göra sig frågan, vad det är för motiv som ligger bakom ställningstagandet, ty det gäller ju att pruta på löner, och då känner vi herr Rubbestads ställning redan från början. Han prutar ju i alla sammanhang utom när det är fråga om att bönderna skall ha någonting.

Vad man föreslagit från utskottets sida betraktar jag som en nödfallslösning. Denna befattningshavare har, som det redogjorts för här tidigare, hittills tillfälligt varit i 17 lönegraden, därför att hon tjänstgjort för en annan, men om denne kommer tillbaka, skall hon som nu upprätthåller tjänsten flyttas ned till kanslibiträde i 11 lönegraden. Det har avdelningen inte vågat rekommendera, ty då är risken uppenbar, att kvinnorna inte skulle få ens denna representant i civilförsvarsstyrelsen. Därför har man ansett det nödvändigt att bibehålla 17 lönegraden åtminstone under ett år.

Jag kan ge herr Rubbestad rätt på en punkt. Jag har samma betraktelsesätt som han, att man skall lägga lönegraden som något slags bakgrund till den arbetsprestation, som man bedömer skall ligga befattningen före, och då är det tydligt att lönesättningen i detta fall är alldeles för låg. Det måste bli endast ett provisorium, och det är detta vi velat avhjälpa.

Till fru Torbrink vill jag säga, att jag tycker hennes inlägg utgör belägg för vad jag sade om att vi har en viss förståelse för det militära försvaret men mycket ringa förståelse för civilförsvaret. Det är inte alls på det sättet att dessa kvinnor skall gå i vägen för kvinnorna inom Röda korset eller lottaorganisationen. Vad vi vill komma fram till är framför allt att det skall bli rätt kvinna på rätt plats, och det är därför vi vill ha denna befattning. Jag kan erinra fru Torbrink om att detta förslag understötts av både fackliga och politiska kvinnoorganisationer. Jag tycker då att vi i det avseendet är ute i mycket gott sällskap.

Man har också varit inne på den utbildning som nu skall äga rum och där man försöker stimulera kvinnor att genomgå instruktörsutbildning inom civilförsvaret. Jag sade förut, att av 900 000 personer är något över 50 procent eller över en halv miljon kvinnor, men knappast tio procent instruktörsutbildade kvinnor. Jag tycker att det borde vara ett alldeles omvänt förhållande, ty inom civilförsvaret har vi uppgifter som ligger särskilt väl till för kvinnorna. Jag tänker nu på sjukvård, socialhjälp, utrymning o. s. v. Vi skall ha klart för oss att civilförsvaret, om katastrofen skulle komma, är en organisation som kan stödjas av alla. Där vill man framför allt åstadkomma en hjälp till människor som skadats eller på annat sätt råkat i olycka. Då tror jag inte det räcker att vi med jämna mellanrum talar vackra ord, utan vi får också försöka bevisa något i handling.

Nu säger fru Torbrink: Varför har inte detta rättats till tidigare i civilförsvarsstyrelsen? Då skulle man kort och gott säga, att det är bättre sent än aldrig. Fru Torbrink kan lika litet som jag vara okunnig om att den civilförsvarsorganisation vi har byggdes upp omedelbart före det andra världskriget. Jag tillhörde 1945 års utredning,

Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar.

där vi också var besjälade av viljan att göra civilförsvaret så billigt som möjligt. När vi startade organisationen fanns det inte något kvinnligt inflytande. Men nu har vi kommit underfund med att det är behövt med kvinnor, och då vill vi rätta till saken. Det är då man möts av så ringa förståelse.

Vad vi begär är en blygsam lönesättning för denna befattning i 25 lönegraden, och den skulle genomföras redan nu för att inte — jag understryker det — det frivilliga arbete, som kvinnoorganisationerna utfört och som jag sätter särskilt värde på, skall äventyras. Fru Torbrink säger att det finns civilförvarnsnämnder ute i kommunerna. Ja, det är riktigt, men vilka resurser har de och vad kan de göra? Jag vill inte gärna, om det går att undvika, utöka de obligatoriska åtgärderna på detta område. Jag sätter mycket, mycket stort värde på den frivilliga utbildningen i de fall där man på den vägen kan komma fram till ett resultat. Och kan man nå resultat, vilket man tydligen är på god väg att göra, med en så blygsam penninginsats som den det är fråga om, så tycker jag inte man kan komma ifrån att det är väl använda pengar.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Fru **TORBRINK** (s) kort genmäle: Herr talman! Utredningen kommer kanske fram till det resultatet, att man kan beskära kostnaderna för civilförsvarets administration, om man mera bygger organisationen på frivillighetens grund. Det är sant att kvinnoorganisationerna åtagit sig att försöka hålla propagandan vid liv och på sina respektive möten tala om, att krig är en realitet som vi inte får blunda för och att vi måste vara beredda. Men vi skall inte ockra på kvinnornas frivilliga medverkan. Man kan fråga sig, om inte herrarna i civilförsvarsstyrelsens hög-

sta topp själva kunnat komma på något så enkelt och vardagligt som att utbilda kvinnliga instruktörer. De måste ju ändå ha varit medvetna om att en mängd kvinnor måste vara med i civilförsvarets olika grenar.

Många kvinnoorganisationer och många olika organisationer ute i landet håller nu på att offra 25 och 50 och 100 kronor till dessa länskommittéer, och det är gott och väl. Men det finns så många andra saker som man måste offra till, och då är frågan, om man skall behöva bygga på kvinnornas frivilliga medverkan i så stor utsträckning. Skulle man inte kunna tänka sig att några av de manliga tjänsterna kunde tas bort och ersättas med kvinnliga i stället för att öka antalet tjänster inom civilförsvaret?

Herr **THAPPER** (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill säga till fru Torbrink att de manliga ledande spetsarna i civilförsvarsstyrelsen — jag räknar mig inte dit, jag är bara lekmannarepresentant, så jag tar inte åt mig repliken — redan har ansträngt sig för att söka få med kvinnorna. Men det är inte så synnerligen lätt, och det hela har ytterligare försvårats av att man inte haft den riktiga kontakten. Det är den vi nu försöker skapa. Jag har ingenting emot, för att nu vara så förhoppningsfull som fru Torbrink, att man beskär någon del av civilförsvarsstyrelsens administrationskostnader, men jag tror knappast att det går, och i varje fall blir det utredningens sak att avgöra.

Vad jag emellertid håller styvt på — det gjorde jag även vid föregående utredning — det är, att man på något sätt skall stödja den frivilliga verksamheten på detta område.

Fru **EWERLÖF** (h): Herr talman! Herr Thapper nämnde i sitt anförande något om att statsutskottets förslag innebär en nödfallsutväg. Jag skulle vilja gå ännu längre och säga, att det kom-

Civiltjänststyrelsen: Avlöningar.

promissförslag som statsutskottet har framlagt är väl inte vad vare sig motionärerna har syftat till eller vad vi, som är intresserade av dessa frågor, önskar. Det är väl inte ett utfyllande av skillnaden i beloppet mellan 11 och 17 lönegraderna, så att ifrågasvarande befattningshavare alltjämt skall kunna biträda kvinnoutskottet, som vi på längre sikt vill ha. Vi vill ha en ny befattning med en befattningshavare, som kan på ett verkligt auktoritativt sätt handlägga de frågor, som rör kvinnornas insatser i civiltjänststyrelsen.

Jag tror att fröken Elmén var inne på principfrågan, huruvida man på förhand skall säga att befattningshavaren skall vara kvinnlig. Jag tror att fröken Elmén klarade att vi på kvinnohåll inte önskar denna uppdelning i manliga och kvinnliga befattningshavare. Därmed vill jag inte ha sagt att det inte i detta speciella fall torde vara utomordentligt lämpligt, att det är en kvinna som handlägger dessa ärenden. Samtidigt vill jag emellertid som sagt ta avstånd från denna uppdelning i manliga och kvinnliga tjänster.

Jag har själv vid åtskilliga tillfällen här i kammaren påtalat den bristande logiken från statsmakternas sida när det gäller å ena sidan att tala om behovet av kvinnor i civiltjänststyrelsen och å andra sidan att i handling visa, att man värdesätter den kvinnliga medverkan, som är oundgängligen nödvändig för att civiltjänststyrelsen över huvud taget skall kunna fungera. Jag skall inte nu ytterligare förlänga denna diskussion, som pågått tillräckligt länge. Jag vill endast med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen, som ger oss möjlighet att inrätta en tjänst med en befattningshavare, som på ett verkligt auktoritativt sätt kan handlägga de ärenden som rör kvinnornas medverkan i civiltjänststyrelsen.

Herr **ON SJÖ** (bf): Herr talman! Jag tycker att denna fråga fått alldeles

orimliga proportioner. Man diskuterar som om det gällde hela civiltjänststyrelsen, för att inte säga nästan hela fäderneslandet. Vad det gäller är bara att bestämma, om en kvinnlig tjänsteman skall placeras i 17 eller 25 lönegraden — större är inte frågan.

Då är situationen den, att denna sekretariatstjänst för närvarande skötes av en kvinnlig befattningshavare i 11 lönegraden på förordnande i 17 lönegraden. Detta är kanske ett provisorium, som utskottet emellertid anser böra fortsätta ytterligare ett år. Och jag får säga att har det gått bra hittills, så bör det väl kunna klara sig på samma sätt ett år till.

Dessutom måste man säga att när det gäller att placera en ny tjänst, brukar man inte göra det så lättvindigt att man efter en enskild motion bara säger, att den tjänsten stoppar vi in i 25 lönegraden. Här skall göras en utredning, och det är då rimligt att denna utredning får pröva detta spörsmål. Men även om det inte funnits någon utredning är det åtminstone vanligt, att man inte tillsätter en sådan tjänst på en gång, utan att Kungl. Maj:t får pröva var den lämpligen skall placeras. Det är inte så säkert att 25 lönegraden är den riktiga; kanske passar t. ex. 22 eller 27 eller någon annan lönegrad bättre. Jag kan inte tycka att detta är en så förfärligt stor och allvarlig fråga. Det går nog ett år till med den ordning som hittills gällt. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **RUBBESTAD** (bf): Herr talman! Jag delar herr Onsjös uppfattning att detta är en relativt liten fråga, men å andra sidan får man inte här av en enskild motion låta locka sig att föregripa en kommande utredning.

Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Thappers uttalande, vari han ville göra gällande att nu har kvinnornas verksamhet inom försvaret fått en annan och långt större omfattning än tidigare. Så är inte förhållan-

Inköp av verkskyddsmateriel för statliga myndigheter m. m.

det. Redan i den civilförsvarslag, som jag för övrigt var med om att lägga fram, var kvinnornas insats en mycket viktig detalj i detta arbete. Den kommer självfallet alltjämt att vara det, och då åligger det civilförsvarsstyrelsen att ta hänsyn till alla de synpunkter som i detta sammanhang framföres.

När man från visst håll här velat göra gällande, att denna kvinnliga befattningshavare bör placeras i 25 lönegraden för att hon skall få en större auktoritet vid handläggandet av dessa ärenden, så är det väl ändå ingen av kvinnorna här som menar, att denna befattningshavare självständigt skulle besluta om utgifter än för det ena och än för det andra ändamålet. Sådana frågor måste ju gå genom civilförsvarsstyrelsen, som får besluta i varje detalj. Jag kan väl inte tänka mig att ni menar något sådant. Ty gör ni detta, är yrkandet i er motion att få vederbörande placerad i 25 lönegraden alldeles felaktigt.

Herr THAPPER (s) kort genmäle: Herr talman! Det är alldeles tydligt att herr Rubbestad har rätt i att han räknade med kvinnornas medverkan i civilförsvaret redan när han som statsråd handlade sådana här saker, men vad jag konstaterar är, att man inte har lyckats med det. Det är därför vi vill ha åtgärder vidtagna i detta avseende, ty vi vill ha större frivillig medverkan. Det har sagts tidigare, och jag understryker det ånyo, att vi sätter friheten högt.

Vad vi motionärer vill — och det står i samklang med vad civilförsvarsstyrelsen vill — är att man nu skall säkerställa denna kvinnliga tjänst. Vad utskottet har gått med på är en nödfallsåtgärd, nämligen att vederbörande provisoriskt skall få sitta kvar i sin lönegrad till dess att en eventuell utredning på denna punkt är färdig.

Jag är på det klara med att en kvinnlig befattningshavare vid civilförsvars-

styrelsen är behövlig med den stora kvinnliga representation som erfordras, och det har redan sagts att man kan beklaga, att en befattning inte har inrättats tidigare.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thapper begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 155:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 156—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Inköp av verkskyddsmateriel för statliga myndigheter m. m.

Efter föredragning av punkten begärdes ordet av

Riktlinjerna för den statliga exportkrediten.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**, som yttrade: Herr talman! Bara ett par ord. Det är ju så att det, i allmänhet, åligger ägare av fastighet att sörja för verkskyddet och att statlig myndighet i regel har att bekosta sitt verkskydd.

På denna punkt i utlåtandet är det ingen diskussion om storleken av de anslag som behövs, utan vad det gäller är bara huruvida man skall ha ett enda anslag för det statliga verkskyddet över huvud taget eller om man skall dela upp posterna på de olika departementen. Vi har inom regeringen kommit fram till den uppfattningen, att det är ändamålsenligare med en enda klumppost. Inköpen kan på det sättet lättare samordnas, de kan ske på en hand, och man har större möjligheter att göra en avvägning av behoven i detta hänseende för de olika departementen. Jag har, herr talman, velat stryka under dessa synpunkter.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 170—182.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 183.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1953/54.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Riktlinjerna för den statliga exportkrediten.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i riktlinjerna för den statliga exportkrediten jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 55 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 13 februari 1953, föreslagit riksdagen medgiva dels att under tiden till och med utgången av budgetåret 1953/54 statlig exportkreditgaranti skulle få lämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i förberörda statsrådsprotokoll dels ock att staten skulle under samma tid inom ramen för tidigare beslutat maximibelopp av 300 miljoner kronor åta sig betalningsansvar för lagerhållning i utlandet samt i form av finansieringsgarantier, avseende produktion för export, till ett belopp av sammanlagt högst 100 miljoner kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herrar *Hagberg* i Stockholm och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 444) hemställts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 55, måtte besluta att exportkreditgaranti skulle kunna lämnas vid försäljning till *alla* länder, med företrädesrätt för främjandet av sådan export som vore av betydelse för upprätthållande av full sysselsättning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 444, medgiva,

a) att under tiden till och med utgången av budgetåret 1953/54 statlig exportkreditgaranti finge lämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 13 februari 1953;

b) att staten finge under samma tid inom ramen för tidigare beslutat maximibelopp av 300 miljoner kronor åta sig betalningsansvar för lagerhållning i utlandet samt i form av finansieringsgarantier, avseende produktion för export, till ett belopp av sammanlagt högst 100 miljoner kronor.

Riktlinjerna för den statliga exportkrediten.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Det är som jag ser det osmakligt att riksdagen under nuvarande förhållanden skall behöva diskutera och fatta beslut om en särskild form av subventionering för den svenska utrikeshandeln. Det är så mycket mera osmakligt som den skall sikta till att just subventionera och indirekt underlätta genomförandet och fullföljandet av den diskriminerande amerikanska handelspolitiken. Man kommer nämligen inte ifrån, att om beslutet får den utformning som regeringen och utskottet har föreslagit, så blir det indirekt en diskriminering av andra länder, med vilka Sverige driver en viktig handel.

Frågan hänger emellertid samman med sysselsättningen, och det är detta som gör att vi för vår del inte har velat yrka avslag utan föreslagit en sådan förändring i bestämmelserna, att sådana åtgärder för att underlätta exporten skall vara tillämpliga på *alla* länder.

Tyvärr har regeringen inte någon förståelse för denna synpunkt efter vad man har kunnat se hittills. Den envisas med att fullfölja en handelspolitik på Förenta staterna och det s. k. dollarområdet som i längden måste bli alldeles omöjlig att fullfölja.

Sveriges tidigare viktigaste exportprodukt på Förenta staterna, nämligen cellulosan, har nu reducerats till en blygsam andel av exporten. Jämfört med 1939 har cellulosaexporten minskat med inte mindre än 80 procent, och med hänsyn till de tendenser, som nu framträder i Förenta staterna, att utveckla cellulosaproduktionen, är det kanske en dagsfråga när denna exportmarknad definitivt försvinner för vårt lands cellulosaexport. Även andra varor, det gäller ju framför allt sådana varor som Förenta staterna anser sig ha mindre intresse av, utestängs för

närvarande för de svenska exportörerna. Den tullpolitik och andra diskriminerande åtgärder som genomförs verkar som rena importsparrar. Trots detta skall man vidtaga ytterligare åtgärder för att om möjligt vidare utveckla denna enligt min mening ganska äventyrliga handel.

Förslaget att ge ekonomiska garantier för att finansiera exporten till USA, att genom uppmjukningar i villkoren göra det möjligt för entreprenörerna att erhålla statsgarantier och att under alla förhållanden lämna exportörerna garanti mot förändringar i licensgivningsförhållandena i USA är att gå mycket långt.

Tidigare har det lagts två synpunkter på utrikeshandeln: för det första att man skall kunna köpa vad som behövs utan att betala ockerpriser, och för det andra att man skall kunna sälja vad som är nödvändigt för att kunna köpa och för att utveckla den egna handeln och sysselsättningen. Men det karakteristiska är nu, att Förenta staterna har infört något tredje, nämligen att blockera vissa länder och att söka få avsättningsmonopol för sin egen industri och sitt eget näringsliv på de återstående marknaderna. Resultatet därav är avskräckande nästan från vilken synpunkt man än betraktar det samma — om jag då undantar dem som ser det ur krigsförberedelsernas synpunkt. Det har lett till att vi fått två världsmarknader. Det har lett till en kronisk dollarkris inom hela den kapitalistiska hushållningen, med undantag delvis för Förenta staterna. Det har minskat utrymmet för handel och produktion och därmed åstadkommit oavbrutet växande svårigheter.

De, som anpassat sig efter detta, får nu — och det har vårt land åtskilliga erfarenheter av — hos USA köpa till högsta möjliga pris samtidigt som de måste sälja till lägsta möjliga pris till USA, om de kan ta sig över de växande tullmurarna därstädes. Just i dessa

Riktlinjerna för den statliga exportkrediten.

dagar behandlar Förenta Nationernas europakommission frågan om att finna vägar ur det nuvarande marknadsdilemmat och att kunna på handelspolitikens område åstadkomma en ny giv, som skulle innebära ökad handel mellan öst och väst. Man vet ännu inte resultatet av dessa förhandlingar, men jag tror att varenda människa, som studerat förhållandena, måste önska att förhandlingarna skall bli framgångsrika. Alla möjligheter därtill föreligger också, om man i olika länder visar en positiv vilja. Men det är en sådan vilja som jag inte kan finna i den svenska handelspolitiken, och det är detta som har gjort att jag nu har velat säga några ord.

Den svenske ambassadören i Washington Boheman förklarade i ett radiotal den 1 mars för det amerikanska folket att den svenska utrikeshandeln med de länder, som har slagit in på socialismens väg, nu har reducerats till 7 procent — den var för några år sedan 10 procent — och att den kommer att ytterligare reduceras. Det är här dock fråga om en världsmarknad, om området, där en tredjedel av jordens befolkning lever, och om intressen som måste vara väsentliga för varje människa som hoppas att man skall kunna leva i fred och utveckla de egna folkens försörjningsmöjligheter.

Bohemans uttalande har nu bekräftats genom det handelsavtal som för några dagar sedan avslutades med Sovjetunionen och som innebär en icke obetydlig minskning av handeln med detta land. Motsvarande tendenser framträder också i handelsavtalen med folkdemokratiska länder här i Europa. Och vad det stora Kina beträffar tycks det ju inte finnas något intresse för att utveckla vår handel med denna oerhört stora marknad, vars köpkraft ständigt växer.

Sådant måste vara alarmerande. Den finska regeringen har för sin del avslutat ett handelsavtal med Sovjetunio-

nen, vilket innebär att Finland, som tidigare fört ungefär samma handelspolitik som Sverige, under nästa verksamhetsår kommer att driva drygt en tredjedel av sin utrikeshandel på Sovjetunionen. Sverige har precis samma möjligheter. Det finns alla tänkbara förutsättningar att i Sovjetunionen finna avsättning exempelvis för den svenska verkstadsindustriens produkter, en industri som befinner sig i ett om inte krisartat så dock bekymmersamt läge, där orderstocken minskar och hotet om arbetslöshet på verkstäderna breder ut sig. Varor, som Sverige behöver köpa, kan också erhållas på denna väg.

Det är sålunda fråga om en handelspolitik som för vårt land skulle erbjuda de största fördelar, som skulle lösa frågan om fortsatt full sysselsättning, som skulle avlägsna det hot som alla mer eller mindre medvetet känner, nämligen hotet om en ny ekonomisk kris.

Enligt min mening skulle alltså de svårigheter, som redan finns eller som tornar upp sig vid horisonten, kunna undanröjas genom en förständigare inriktning av vår handelspolitik. I det förslag, som riksdagen nu behandlar, ser jag emellertid en åtgärd i rakt motsatt riktning, en åtgärd inspirerad av intressen som inte kan vara svenska, inspirerad av den amerikanska blockadpolitiken och i längden ledande till mycket allvarliga konsekvenser.

Herr talman! Jag skall nöja mig med dessa erinringar och föreslå att riksdagen i detta ärende måtte besluta under a) att under tiden till och med utgången av budgetåret 1953/54 statlig exportkreditgaranti må lämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över handelsärenden för 13 februari 1953, med den förändring som föreslagits i motion nr 444 i andra kammaren, att exportkreditgaranti må kunna lämnas vid försäljning till alla länder med företrädesrätt för främjande av sådan ex-

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

port som är av betydelse för upprätthållande av full sysselsättning, samt under b) att bifalla utskottets hemställan. Skillnaden mellan mitt förslag och utskottets är alltså att jag vill ändra bestämmelsen så, att dessa åtgärder för att underlätta handeln inte skall begränsas till Förenta staterna och de s. k. dollarländerna utan skall gälla alla länder.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h): Herr talman! Statsutskottet har ägnat denna fråga stor uppmärksamhet och begärt föredragningar för att informera oss om vilken betydelse det har att en sådan exportkreditgaranti kan lämnas. Utskottet blev fullständigt övertygat om att det är riktigt att bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Herr Hagberg har önskat få denna exportkreditgaranti utsträckt till även icke hårdvalfotaländer. Utskottet har inte varit alldeles främmande för att ett sådant läge skulle kunna uppstå, då det vore önskvärt med en utvidgning, och sagt att det under sådana förändrade förhållanden tillkommer Kungl. Maj:t att komma med förslag i ämnet. För tillfället var vi dock i alla händelser på det klara med att vi borde begränsa oss till exportkreditgaranti för dollarbetald export.

Jag vill försäkra herr Hagberg i Stockholm att utskottet inte bedömt denna fråga ur andra synpunkter än svenska intressen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Hagberg i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Sveriges geologiska undersökning jämte i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till odontologisk försöksverksamhet vid Vipeholms sjukhus i Lund jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **VINGE** (fp): Herr talman! Till detta utlåtande har jag fogat en blank reservation. Anledningen är att jag med beklagande konstaterat, att utskottet har underlåtit att taga upp till diskussion den viktiga principfråga som berörs i föreliggande motion, nämligen denna: Har man rätt att företaga experiment på människor, som inte har möjligheter att själva bedöma karaktären av dessa experiment?

Nu har jag, herr talman, den uppfattningen, att den försöksverksamhet, som har bedrivits vid Vipeholms sjukhus, hittills varit av så oskyldig karaktär, att jag inte har någon anledning att yrka bifall till föreliggande motion, detta så mycket mindre som jag tror att denna motion i vissa delar bygger på missförstånd.

Men riksdagen får inte utan vidare nonchalera denna principfråga. Vi måste höja ett varnande finger och säga ett »härintill men icke vidare». Vi måste noggrant följa denna försöks-

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

verksamhet och se till att ingen i aldrig så vällovlig experimentlusta frestas gå så långt, att man träder de mänskliga rättigheterna för nära.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr DAHLÉN (fp): Herr talman! Till sammans med herrar Netzen, Håstad och Andersson i Brämhult har jag väckt en motion i detta ärende. Därför måste jag ta upp kammarens tid några minuter.

Jag skulle vilja anknyta till något av det fröken Vinge sade. När jag själv tittade på propositionen, var det från alldeles speciella synpunkter, som kanske inte är de som man ögonblickligen tänker på.

Samhället måste vara utomordentligt försiktigt när det gäller att utnyttja de människor, som samhället fått sig anförtrodda, som samhället vårdar på ena eller andra sättet. Det är inte bara så att man skall ge dem god vård utan också detta att man inte får försöka utnyttja dem till några speciella ändamål. Det får inte vara några förnedrande former, under vilka samhället ägnar sig åt denna i och för sig ytterst vällovliga verksamhet. Människovärdet måste värnas med, som kanske några ibland tycker litet överdrivna medel, men vi har ingen annan möjlighet än att då och då säga ifrån att här är det en fråga, beträffande vilken vi verkligen måste överväga, om vi handlat rätt hittilldags, eller, om det är en ny fråga, hur vi böra handla i framtiden. Detta övervägande måste äga rum speciellt i samband med människor som lever under olyckliga omständigheter. Deras anhöriga bör inte få anledning till skymten av misstanke att i vårt samhälle något orättfärdigt utnyttjande ägt rum.

Jag tror, herr talman, att denna uppfattning delas av alla, men när man kommer till en specialfråga kan man ha anledning att fråga om den har beröring med själva principfrågan.

Motionen har behandlats mycket

omilt av statsutskottet. Den beror på ett missförstånd, säger man, och så hänvisar man till medicinalstyrelsen. Motionen är väckt i den anda som jag här försökt återge. Det gäller i detta fall obildbara sinnesslöa — medicinalstyrelsen tillägger svårskötta obildbara sinnesslöa. En försöksverksamhet beträffande dessa människor får inte bedrivas så, att försöken innebär någon risk för skada på patienterna — å andra sidan spelar graden av riskmoment inte någon stor roll ur principfrågans synpunkt. Som jag redan anfört får de heller inte ske under förnedrande former. Motionärerna har nu kommit till den uppfattningen att här finns det anledning att sätta stopp.

Vad har vi då påstått i motionen som ger statsutskottet anledning att säga att vi har gjort oss skyldiga till ett missförstånd? Det första påståendet i motionen är att patienterna på Vipeholm, som utsättes för — utan att jag därvid vill lägga någon värdering i ordet »utsättes» — eller behandlas i denna tandvårdande verksamhet, inte har någon möjlighet att själva bedöma den eventuella farligheten i dessa experiment. Detta påstås i motionen och medicinalstyrelsens utlåtande styrker ju detta. En fjärdedel av patienterna vill inte vara med, men det beror inte på att vederbörande patient vet vad försöken innebär. Jag har här en doktorsavhandling av Claes Lundqvist med titeln Oral Sugar Clearance. Han säger mycket klart ifrån, att dessa patienter, som befinner sig i en intelligensålder av två till sex år, inte har någon möjlighet att förstå vad som händer dem. På den punkten råder intet missförstånd.

Den andra punkt, där missförstånd skulle kunna föreligga, gäller att om patienterna inte själva kan ta ställning till dessa försök borde deras anhöriga i stället tillfrågas vilket dock inte sker. Medicinalstyrelsen säger ingenting på den punkten och det får väl fattas som ett tyst medgivande av att vårt påstå-

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

ende är riktigt. Beträffande de undersökningar som nu i stort sett är avslutade har det uppenbarligen varit fråga om att framkalla tandröta. Därom råder ju ingen tveksamhet. Att man sedan haft för avsikt att försöka bota sjukdomen är så självklart, att jag inte behöver ingå på det. En del av dessa undersökningar har skett under former om vilka jag vågar använda uttrycket »fördnedrande». I denna doktorsavhandling talar man om att försöksgrupperna t. ex. har varit med om salivundersökningar. Före klockan åtta togs salivprov var 7,5 minut. Mellan klockan 8—18.30, undersöktes saliven var 15 minut. En grupp var man så hygglig mot att man avstod från att göra avbrott i måltiderna. I en annan grupp undersöktes saliven även under måltiderna. I avhandlingen säger författaren mycket riktigt, att detta innebär att patienterna praktiskt taget inte fick vara med om något annat under hela sin dag. Detta närmar sig nog det osmakliga, låt vara att dessa människor inte kan sysselsätta sig med så särskilt mycket under dagen — några av dem har väl ingen möjlighet alls härtill. Men detta, ärade kammarledamöter, kan inte vara skäl för att göra avsteg från principen att intet fördnedrande får ske med de människor som samhället tagit i sin vård. Man har velat framkalla tandkaries, därom råder ingen tvekan, och det har skett under former som jag tycker närmar sig det fördnedrande. Dessutom finns vid tandkaries vissa infektionsrisker. — Det är ju ett av skälen till att man lägger ned så mycket pengar på undersökningar. — Graden av farlighet kan jag emellertid inte uttala mig om.

Vad man skulle kunna anta att utskottet syftar på när det säger att motionen i viss mån måste bero på ett missförstånd avser troligen uttalandet att man velat framkalla tandlossande sjukdomar. Det är mycket möjligt att det är en mening i motionen som beror på ett missförstånd. Nu måste jag ju

säga att propositionen inte ger någon i varje fall väsentlig vägledning för bedömning av denna fråga. I detta sammanhang skulle jag vilja sätta ett stort frågetecken.

De människor på vilka man skall undersöka dessa tandlossandets sjukdomar uttas just bland dem på vilka tandkariesundersökningarna utförts. Det är alltså samma människor som skall delta i dem; visserligen under helt andra förhållanden än tidigare. Nu skall man ge kost, som inte befrämjar utan förhindrar tandröta, för att man skall kunna undersöka dessa parodontopatier som det heter på fackspråket. Jag måste ifrågasätta om man kan göra dessa undersökningar av tandrötesjukdomarna under olika dietförhållanden utan att detta påverkar, i vissa fall påskyndar och i andra fall hejdar dessa sjukdomar. I varje fall förefaller det inte vara slutet att en undersökningsmetod beträffande karies som bedrivs under olika dietförutsättningar inte också kan påverka även parodontopatierna. Det blir i så fall en tvist om ord, då man säger, att det i det sammanhanget inte finns någon grad av farlighet i dessa undersökningar.

Om jag alltså sammanfattar vad medicinalstyrelsens PM i denna sak givit vid handen tycker jag att det i stor utsträckning stöder den principuppfattning, som finns i motionen. Det får nämligen inte finnas skymten av en misstanke att man på något fördnedrande eller eventuellt farligt sätt vill utnyttja dessa människor. Reaktionen från anhöriga har motionärerna i rikt mått fått ta del av de senaste veckorna. Där har man på många håll känt det verkligt obehagligt, därom råder ingen tvekan, och detta tycks mig vara ett skäl för att man skall vara mycket försiktig vid denna undersökningsverksamhet. Ingen har påstått att det inte finns möjlighet att göra undersökningar på människor, som fullt frivilligt är med om experimenten. Undersökningar

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

har företagits i utlandet just på denna grupp av sinnesslöa, men man har också gjort undersökningar på annat material. Nog sagt om detta.

Jag vill nu bara tillägga en synpunkt. Det står i medicinalstyrelsens PM en sak, som finns redovisad i utskottsutlåtandet på sidorna 6 och 7 och som förefaller vara närmast sensationell. Man talar om att man vid de tidigare tandkariesundersökningarna till alla patienter gav en grundkost, som motsvarade högt ställda krav i näringsfysiologiskt hänseende. Vad blev resultatet av detta? Jo, medicinalstyrelsen meddelar, sensationellt nog, att dödligheten i samband med standardförbättringarna bland detta material gick ned till 50 procent och att en markant nedgång skedde i tuberkulosfrekvensen. Detta är naturligtvis ett utomordentligt glädjande faktum. Man undrar dock hur det egentligen står till på de andra sinnesslöanstalterna som, såvitt jag vet, inte fått denna förbättring i grundkosten. Är dödligheten således där hundra procent större än vad som är nödvändigt? Är man således från samhällets sida så njuugg med medel, och har man en så stor dödlighet bland dessa människor bara för att man inte får en ur näringsfysiologisk synpunkt tillfredsställande kost?

Jag förstår att statsutskottet måste ha ägnat denna fråga en ingående uppmärksamhet inte minst med tanke på att vi här för en stund sedan behandlade elfte huvudtiteln, där anslagen till dessa anstalter var uppe. Jag kan alltså inte tänka mig att statsutskottet bara gått förbi detta sensationella påstående i medicinalstyrelsens PM. I varje fall borde inte inrikesministern kunna förbigå det.

Det är en annan sak, som jag måste ställa mig mycket frågande inför. Vid de fortsatta tandkariesundersökningarna skall man nu, såvitt jag kan bedöma innehållet i medicinalstyrelsens PM, sänka standarden på kosten. Har

statsutskottet fått någon försäkran om att detta inte har någon ogynnsam inverkan på nedgången i dödlighetsprocenten, som enligt uppgift skulle stå i samband med kostförbättringen? Om detta har jag givetvis ingen bestämd uppfattning. Jag vill endast tillägga att det kan inte vara så att man i ett läge har en viss dödlighetsprocent och i ett annat läge sjunker den med femtio procent. Det måste finnas mellanlägen. Eftersom man nu får en sämre kost måste detta påverka förhållandena. Med andra ord, en risk för ökad dödlighet måste alltså kunna föreligga om man gör tillräckligt stora förändringar. Statsutskottet måste naturligtvis ha diskuterat denna fråga ingående. Jag ber bara att få ställa frågan, vilka försäkringar man fått på den punkten.

Jag skall, herr talman, avstå från att vidare yttra mig i avvaktan på vilket meddelande som kan komma fram på denna punkt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Här rör man sig på ett utomordentligt känsligt område. Det gäller ju respekten för människovärdet — även beträffande sådana individer, som saknar möjlighet att själv hävda sig. Det är enbart glädjande att man här i riksdagen slår vakt om dessa intressen.

Den centrala frågan här är naturligtvis vad man egentligen gör med dessa barn. Är det inte bara det att man varierar kosten med avseende på sockerhalten? Man ger barnen mer socker och mindre socker. Detta är ju en företeelse, som man inte bara finner på sådana anstalter utan var som helst i det dagliga livet. I somliga hem får barnen äta så mycket karameller som helst, praktiskt taget, i andra hem är det ytterligt sparsamt i detta hänseende. Man varierar alltså för dessa sinnesslöa barn sockerhalten i födan för att se — herr Dahlén — vad detta har för inverkan på tänderna. Jag begriper inte att

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

man kan kalla detta för att framkalla tandröta. När man vet vad sockret har för inverkan, då kan man yttra sig om detta, men ännu är det inte helt fastslaget vad sockret har för verkan på tänderna.

Vad gör man mer? Jo, man observerar tänderna på dessa barn och lagar dem. Här förstår jag att många kan ställa sig frågande. Hur hanterar man dessa barn när de kommer i tandläkarstolen? För egen del har jag tagit tillfället i akt och undersökt detta för något år sedan. Jag var nere i Skåne och undersökte förhållandena där nere nära på en hel dag. Jag blev förvånad över att inte finna några olustkänslor hos dessa barn — varken bland dem som satt i väntrummet eller bland dem som satt i tandläkarstolen. Det sade mig att man uppenbarligen beaktade dessa barns tråkiga situation och for fram med all den aktsamhet, som man med fog måste begära.

Herr talman! Med det sagda vill jag än en gång stryka under att en stor vaksamhet är nödvändig här, men så vitt jag kunnat finna hittills har man inte gjort annat än varierat sockerhalten i brödet.

Herr DAHLÉN (fp): Herr talman! Jag beklagar att herr inrikesministern inte har funnit att det ur principiella synpunkter finns någonting annat att säga här än att man ger barnen mer eller mindre socker. Det var väl ändå en förenkling, som närmast är otillåten. Inrikesministern säger också att man skulle kunna vara tveksam inför undersökningarna om barnen varit rädda för tandläkaren. Det är möjligt att man kan ha detta som huvudsynpunkter i denna fråga, men jag måste säga att jag inte riktigt kan förstå dem. Herr inrikesministern berörde inte med ett ord detta förhållande, att t. ex. de anhöriga — inte alla men många — nog i alla fall tycker att det är ganska tråkigt att deras barn skall få vara med

om detta. Det borde väl vara en anledning till att man funderar på saken.

Sedan var det denna fråga: Sker det inte under sådana former att man närmast kan beteckna det som litet förnedrande, att de under vissa undersökningsperioder inte får ro någon gång under dagen? Såvitt jag kan förstå av medicinalstyrelsens yttrande avser man att fortsätta dessa undersökningar beträffande tandkaries och väl också under de relaterade formerna. På den punkten hade inrikesministern ingen känsla av att det var anledning att över huvud taget yttra sig. Det får givetvis vara hans uppfattning, min är det i varje fall inte.

Sedan frågade jag inrikesministern om en annan sak, nämligen beträffande dödlighetsprocenten. Om man nu verkligen kan nedbringa den med 50 procent genom bl. a. en så enkel åtgärd som att ge dessa stackars människor bättre föda, då frågar jag: Hur är det på andra anstalter? Såvitt jag kan bedöma är inte anslagen tillmätta så att man där kan få den kostförstärkning man kan få på Vipeholm. Det är möjligt att det finns skrevet härom t. ex. i årets statsverksproposition — det kan jag inte garantera. Men jag skulle vara intresserad av ett principuttalande från inrikesministern. Det gäller ju inte bara frågan om sockerkonsumtionen och rädslan för tandläkaren. Det gäller principfrågor och i detta fall också aktningen för människoliv.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Herr Dahlén undrar hur jag ser på dessa uppgifter i medicinalstyrelsens utlåtande till utskottet om kostens inverkan på dödlighetssiffrorna. Jag hoppas att herr Dahlén har uppmärksamhet att det är utskottet som har fått detta meddelande, och jag antar att herr Dahlén också vet att utskottsutlåtandet har blivit offentligt och tryckt för bara några dagar sedan. Då tycker jag nog att herr

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

Dahlén kan dröja med den frågan, i varje fall när den riktas till mig. Det är något mer fog att ställa den till utskottet, som haft tillgång till dessa handlingar under något längre tid än bara ett par tre dagar.

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! När denna fråga behandlades 1939, beslutade riksdagen att det skulle företas undersökningar. 1945 anslag man medel till detta, och sedan har man år från år redovisat dessa undersökningar från Vipeholm när man har begärt ytterligare anslag. Det förefaller egendomligt att man inte tagit upp denna principdebatt förut, när man alltså beviljat anslag undan för undan. Först nu i slutskedet av kariesforskningen, när egentligen endast den statistiska bearbetningen av materialet är kvar, kommer en principdiskussion, som kan vara mycket berättigad. I det föregående avsnittet när det gällde kariesforskning kunde vi kanske ha anledning diskutera just denna fråga. Men vad anslaget nu gäller är ju i huvudsak tandlossningen. Vi hade en föredragning, där medicinalstyrelsens chef framhöll att det måste vara ett missförstånd från motionärerna, som talar om att framkalla tandlossning, ty här kommer man inte att på något sätt framkalla tandlossning. Ibland detta klientel finns det även de som är uppe i högre åldersgrupper och där tandlossningar inträtt. Där kommer man alltså att försöka vidta olika åtgärder för att förebygga tandlossning, och man kommer att följa och kontrollera detta och se vad man kan göra för att få tänderna att fastna igen. Detta är ju en tandsjukdom som är mycket svår att komma till rätta med. Motionärerna måste i alla händelser ha missförstått detta. Ingenstans har man på något sätt velat framkalla tandlossning.

Herr Dahlén kommer in på frågan om kosten och kostförbättringen, som alltså tydligt medfört en förbättring av

det psykiska tillståndet, och även medicinalstyrelsen skriver att man nedbringt dödligheten. Det är ju en sak som kommer vid sidan av denna tandforskning, men här har man kommit fram till ett resultat, som vi har att ta hänsyn till i fortsättningen. Förut har man haft lägre bespisningsanslag för sinnessjukhusen och jag skulle tro även för sinnesslöanstalterna. 1950 fattade riksdagen ett principbeslut att man skulle gå in för enhetskost på alla dessa sjukhus, d. v. s. att patienterna skulle få samma kost som personalen. Det har tyvärr inte kunnat genomföras än på många sjukhus, emedan köksutrustningen är dålig och kostnaderna blir så stora, att de anslag som beviljats inte har räckt till för att man omedelbart skulle kunna genomföra det. Det ligger därför i både utskottets och kamrarnas intresse att i fortsättningen bevilja sådana anslag, att även alla patienter kan få en kost som är fullvärdig.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BLIDFORS** (s): Herr talman! Utöver det grundliga bemötande av kritiken som fröken Elmén, medicinalstyrelsen och inrikesministern har presenterat har jag inte så mycket att tillägga, men herr Dahlén har ställt ett par frågor som jag vill försöka svara på. Han har ställt i fråga huruvida det inte har företagits undersökningar i förnedrande former. Jag skulle vilja rikta en motfråga till herr Dahlén: Kan man få beläggen för att undersökningarna har skett i förnedrande former, och i så fall hur låter de?

Det har också sagts att det är Vipeholmsanstaltens avsikt att framkalla tandlossning. Jag vill säga till herr Dahlén, att det är fråga om att få fram en effektiv fotografisk metod, att så att säga kartlägga det spontana tandlossnande som redan finns hos patienter-

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

na. Kan man anse det vara upprörande att vederbörande patient får sätta sig vid, såsom det förefaller en lekman, en vanlig fotografisk apparat och visa tänderna så att hans tandstatus blir fotograferad? Så enkelt är det. Det förvånar mig att inte herr Dahlén på ort och ställe har tagit del av vad som sker i det avseendet.

Sedan har herr Dahlén uttryckt förundran över uppgiften att dödligheten har gått ned så mycket. Ja, det är inte bara dödligheten som har sjunkit, herr Dahlén, utan det har förekommit en ganska stor viktökning, och den mentala statusen har också förbättrats. Men detta är inte så märkvärdigt, som fröken Elmén redan har berört. Det har varit ett tjugotal personer extra inkopplade på undersökningarna vid Vipeholm med särskild läkare som under viss tid av undersökningens gång har kontrollerat hälsotillståndet hos patienterna.

Så talar herr Dahlén om att standarden skall sänkas i fortsättningen. Jag kan inte förstå varifrån han har hämtat den uppgiften. En sänkt sockerhalt i brödet ger ju tvärtom enligt all expertis ett bättre bröd, säger medicinalstyrelsen.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja säga ett par ord med anledning av fröken Vinges yttrande för en stund sedan. Det är ju så att man i dag med den kunskap man har om att socker i viss mängd är skadligt för tänderna vill sänka sockerhalten i brödet. Vidare tänker man ju, som jag tidigare påpekade, fotografiskt registrera tandlossnandet. Eftersom fröken Vinge själv sade att det förefaller att vara oskyldiga experiment, undrar jag om det kan vara anledning att göra en allmän deklARATION på grundval av denna händelseutveckling. Man måste väl göra klart för sig vad experimenten innebär innan man säger att experiment inte skall göras med människor. Om vi vet att experimenten är oskyldiga, vad är

det då som hindrar att de utförs? Jag har för min del alltid trott att metoden och innehållet i ett experiment bör vara avgörande för den inställning man skall ha till det. Jag vill oförbehållsamt instämna i motionärernas uttalande att man inte skall tillåta experiment som kan innebära *risker* för patienterna; jag vill särskilt understryka att jag delar den uppfattningen.

Jag vill med vad jag har anfört, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DAHLÉN (fp): Herr talman! Herr Blidfors frågar om det finns belägg för att dessa undersökningar sker under förnedrande former. Jag vill med anledning därav säga, att undersökningarna säkerligen bedrivs med all den hänsyn som över huvud taget är möjlig. Motionärerna vill inte på något sätt komma åt dem som utför undersökningarna, vilka jag antar sköts exemplariskt. Medicinalstyrelsen utövar ju kontroll, och herr inrikesministern har ju varit där nere och konstaterat, att patienterna inte är rädda för tandläkaren! På den punkten har man ingen anledning att sätta i fråga riktigheten av medicinalstyrelsens påstående, att undersökningarna bedrivs väl.

Herr Blidfors har tydligen inte fattat två saker som jag sade och som står i motionen. Att patienterna inte själva kan ta ställning till och inte förstår vad det är som sker gör väl att man måste beteckna undersökningarna såsom i varje fall inte tilltalande, herr Blidfors. Vidare tycker jag det är ett starkt bevis för att formerna icke är tilltalande, att patienterna, såsom jag har redovisat, får använda vissa dagar helt åt dessa prov med undersökning dels var 7,5 minut och dels var 15 minut.

Till sist skulle jag vilja kommentera ett par saker som inrikesministern yttrade. Han sade att han var okunnig om medicinalstyrelsens utlåtande. Det

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

är statsutskottet som först har fått det, och herr inrikesministern har inte tagit del av det förrän utskottets utlåtande publicerades. Jag är glad över att ha fått detta besked. Jag utgår då från att inrikesministern skyndsamt tar ställning till frågan, huruvida det finns anledning att förbättra kosten vid andra anstalter som icke har denna möjlighet att minska dödligheten med 50 procent genom bl. a. så enkla medel som att ge människorna litet bättre mat. Jag antar att inrikesministern allvarligt studerar den frågan.

Det kanske på detta stadium räcker med att jag ger uttryck åt den förhoppningen att diskussionen möjligen kan ha bidragit till att frågan aktualiseras även ur principiella synpunkter och att vården på andra anstalter av denna karaktär också kommer att förbättras med anledning av vad medicinalstyrelsen sagt.

Med detta skall jag tills vidare, herr talman, nöja mig.

Herr **BLIDFORS** (s): Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill framhålla att anhöriga till patienterna enligt överläkare Fröderbergs utsago kontaktats. Tvång har inte förekommit på anstalten. Jag har själv gjort personligt besök där i likhet med inrikesministern, och det jag har sett har inte givit stöd åt annat antagande. Patienterna har själva fått avgöra, om de erbjudna mängderna skulle intagas eller ej. Jag skulle vilja säga till herr Dahlén, att människor i intelligensåldern 2—6 år har också inom vissa gränser förmåga att avgöra, vad de själva önskar. Det gäller även våra barn i förskoleåldern.

Så skulle jag till sist vilja framhålla en sak. Fortfarande anser jag det vara viktigt att man vet vad ett experiment innebär, innan man tar ställning till frågan om det skall få förekomma eller ej. Jag erkänner att det är en principfråga, men det går inte att skilja prin-

cipfrågan från vad experimentet innebär och vilka metoder som användes. På den punkten gör herr Dahlén fåfänga ansträngningar.

Fröken **ÖBERG** (s): Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i den här debatten, därför att jag kan helt och hållet instämma i vad fröken Vinge sade i sitt anförande, men det var den siste talaren som uppkallade mig, då han sade att patienterna själva får bestämma.

Jag skulle då här vilja fråga, vad man skall lägga in i den sats, som jag särskilt strukit under i medicinalstyrelsens yttrande, där man säger att det är medicinalstyrelsen angeläget att betona, att patienterna sålunda själva »inom vissa gränser» fått bestämma sitt deltagande i försöken. Orden »inom vissa gränser» ställer jag mig mycket frågande till och är orolig för. Jag tycker det är en så pass allvarlig fråga, såsom fröken Elmén tidigare sagt, att vi borde tagit upp den till diskussion på ett tidigare stadium. Men då så inte skett är det väl intet fel att vi, när vi börjar bli betänksamma och oroliga för denna sak, tar upp frågan i det sammanhang där det är möjligt.

Jag är inte övertygad om önskvärdheten av forsatt försöksverksamhet i detta fall.

Herr **RUBBESTAD** (bf): Herr talman! Det är självklart att vi på avdelningen, när vi läste denna motion, blev mycket betänksamma mot denna sak som i motionen karakteriserades som tvång mot sådana som var intagna på dessa hem. Vi var ju i allmänhet inte sakkunniga på området, och därför var vi synnerligen angelägna att få ett sakkunnigt uttalande och hemställde därför att medicinalstyrelsens chef själv skulle komma till avdelningen och meddela oss, hur det förhåll sig med denna sak. Han orienterade oss först muntligen, och hans synpunkter sammanföll helt och hållet med vad vi hörde nyss av herr

Anslag till odontologisk försöksverksamhet.

Blidfors. Men vi ansåg det synnerligen viktigt att dessa saker kom till så tydligt uttryck som möjligt, och vi hemställde därför att få en skriftlig PM från medicinalstyrelsen. Det är denna som vi har här i dag att visa på. Där framhålles tydligt att undersökningarna inte medför någon som helst olägenhet för patienterna. Man konstaterar i stället att vid denna anstalt är det mycket bättre ställt beträffande olika förhållanden än på andra anstalter särskilt beträffande tandvården, där vi har dylika individer intagna. Jag tycker att detta bör vara ett bevis för att vi inte behöver ha rädsla för dessa undersökningar utan med stor tillförsikt bör kunna acceptera dem. Jag vill också påvisa, att den kost som serveras dessa patienter är godkänd av institutet för folkhälsan, där man undersökt de satsar av olika sötsakers mängd och art som skall förekomma för att man skall kunna få en viss överblick över hur det verkar. Det är också klarlagt, att de patienter, som inte vill äta av den ena eller andra sorten slipper att göra det. Det sker intet tvång i detta hänseende. Jag tror att det är av värde för läkarforskningen, att man får fortsätta dessa försök. Det framhölls särskilt av generaldirektör Engel, att det är av synnerligt värde, att vi åtminstone få det anslag som är begärt i statsverkspropositionen i år, så att man kan slutföra de forskning, som är så värdefulla ur den synpunkt som tandläkarevården har att bevaka. Jag tror därför att man utan vidare kan acceptera detta utskottsutlåtande och bevilja det anslag som här är förordat.

Vi var också angelägna om att höra, om föräldrarna till dessa interner hade reagerat mot detta förfarande. Generaldirektören betonade emellertid klart och tydligt inför avdelningen att det inte kommit till hans kännedom från något håll, att någon gjort någon som helst erinran mot detta förfaringsätt. Jag tror därför att de farhågor, som framförts från motionärernas sida, är överdrivna.

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Bara ett par ord i anledning av att herr Blidfors här talade om experiment. Kan man verkligen gå så långt, att man använder detta uttryck i fråga om de undersökningar som avses i propositionerna?

Med anledning av att fröken Öberg tyckte, att vi skulle ta upp en principdebatt här, vill jag säga, att det kan vi naturligtvis göra, eftersom det i motionen yrkas avslag på propositionens förslag i detta hänseende. Emellertid måste man, när man år efter år kunnat konstatera, att förnyade anslag föreslagits för vipeholmsundersökningen, fråga sig, varför man inte tagit upp en principdebatt tidigare. Då fröken Öberg varnade för att man skulle fortsätta dessa undersökningar, vill jag peka på att utskottet gör det uttalandet, att undersökningarna bör slutföras inom en snar framtid.

Herr **NETZÉN** (s): Herr talman! Jag har begärt ordet för att kanske få lov att avlägsna eventuella missförstånd på en punkt som jag tycker är ganska väsentlig. Jag dristar mig att göra det som en av herr Dahléns medbrottslingar bland undertecknarna av den här debatterade motionen. För att intet missförstånd skall uppstå tror jag det är nödvändigt att säga, att det är ingen som ifrågasatt riktigheten av de försäkringar, som herr Blidfors har avgivit här om den utomordentliga kontroll, varunder verksamheten bedrivs vid Vipeholm. Jag tror inte heller det från någon av motionärerna finnes den minsta anledning att ifrågasätta vare sig det allvarliga uppsåt, den ytterliga noggrannhet eller den stora hänsyn varmed den utomordentlige föreståndaren vid Vipeholm och hans medarbetare befattar sig med denna sak.

Det synes mig emellertid inte vara kring den punkten, som frågan rör sig, utan mera kring den principiella fråga, som fröken Elmén inte så gärna önskar

Interpellation ang. utfärdande av bestämmelser till förhindrande av kollektiv bestraffning inom skolväsendet. — Interpellation ang. åstadkommande av erforderlig kontakt mellan militära och civila myndigheter vid lösandet av föreliggande intressekonflikter, m. m.

diskutera men som jag i stället med tillfredsställelse vill notera, att inrikesministern tillmäter så stor betydelse, att han menar det vara välbetänkt, att frågan här förs på tal. Man får vara tacksam för det. För min personliga del måste jag säga, även om det skulle förefalla onödigt blödhjärtat, att jag skulle tycka det vore mindre olustbetonat, om försöken och experimenten i detta avseende skedde bland gulldamstrar och råttor och bland frivilligt medverkande i stället för inom den kategori det här är fråga om, som icke, såvitt man nu förstår, är i stånd att själv kunna avgöra faran i den ena eller andra riktningen. Det är på den punkten som i varje fall jag tycker att det finns skäl att reagera. Även om det är riktigt, att motionärerna råkat ut för missförstånd och att de värsta farhågorna inte är fullt befogade, så är det ändå tillräckligt allvarligt för att detta bör påpekas. Jag tror inte att man skall bagatellisera frågan.

Jag skulle vilja vara den siste — och jag tror att motionärerna delar min ståndpunkt därvidlag — att vilja vältra några stenar i vägen för forskningen på detta område. Men det är onekligen en väsentlig skillnad mellan varje annan form av experiment och försöksverksamhet och den som huvudsakligen baseras på ett klientel som är ur stånd att försvara sig självt eller ange sin egen mening om saken. Det är onekligen tillräckligt olustbetonat för att kunna rättfärdiga den debatt som förts här i dag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av me-

dicinsk undervisning vid vissa Stockholms stad tillhöriga sjukhus.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 13.

Interpellation ang. utfärdande av bestämmelser till förhindrande av kollektiv bestraffning inom skolväsendet.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade: Herr talman! Under den senaste tiden har händelser inträffat i vissa skolor, som upprört stora delar av allmänheten. Jag syftar på de fall av s. k. kollektiv bestraffning, som förekommit och som synes kunna användas med stöd av nu gällande bestämmelser.

Då jag anser det vara av vikt att få detta spørsmål närmare belyst i riksdagen anhåller jag om andra kammarens tillstånd att få rikta följande fråga till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet:

Anser herr statsrådet att bestämmelser bör utfärdas som förhindrar användande av kollektiv bestraffning inom skolväsendet?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.

Interpellation ang. åstadkommande av erforderlig kontakt mellan militära och civila myndigheter vid lösandet av föreliggande intressekonflikter, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

Herr BOIJA (fp) som anförde: Herr talman! Sedan viss startbana anlagts vid F 13:s flygfält i Norrköping, har startande och landande flygplan kommit att utgöra ett allvarligt hinder för landsvägstrafiken å länshuvudväg 213 vid Trådbrunna. På grund av banans läge måste flygplan, framför allt vid landning, passera vägen på mycket låg höjd, varvid fara för kollision med fordon å landsvägen är överhängande. För att i någon mån eliminera riskerna har flygförvaltningen tänkt sig att uppsätta varningstavlor och ljussignaler. Detta kan under inga förhållanden vara tillfredsställande med hänsyn till vägtrafikens berättigade intresse att ostört få trafikera länshuvudvägen. En omläggning av vägen torde därför vara oundgängligen nödvändig för att skapa trygghet för vägtrafiken. Tyvärr föreligger likartade förhållanden även vid andra flygplatser i Sverige, exempelvis Barkarby.

Det är vidare beklagligt att behöva konstatera, att vederbörande militära myndigheter icke tagit kontakt vare sig med kommunala eller intresserade statliga myndigheter, i detta fall kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, när projekt av här ifrågasvarande art aktualiseras.

I fallet F 13 meddelades den 16 att banan skulle tagas i bruk den 25 i samma månad.

Med anledning av ovanstående får jag härmed anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet medverka till att sådana instruktioner ges, att i framtiden erforderlig kontakt tages mellan militära och andra — statliga och kommunala — myndigheter, där viss risk för intressekollision föreligger, så att den ur ekonomiska och andra synpunk-

ter bästa intresseavvägningen kommer till stånd?

2. Vill herr statsrådet också medverka till att flygförvaltningen i ovanberörda aktuella fall icke blott biträder med sakkunnig personal i utredningen för omläggning av länshuvudvägen 213 utan även kommer att hålla kommunen, i detta fall Norrköpings stad, skadeslös med hänsyn till de kostnader, som uppstår i samband med utredning och omläggning av länshuvudvägen?

Denna anhållan bordlades.

§ 15.

Interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade: Herr talman! »M/S Naboland» kolliderade på natten mellan den 3 och 4 april omkring kl. 02.00 med en turkisk undervattensbåt, varvid ett stort antal människoliv ombord i den turkiska undervattensbåten gick till spillo; en händelse som väckt djup förstämning även i vårt land. »Naboland» gick efter kollisionen in till Canakkale, en turkisk militärplats, som ligger cirka tre sjömil söder om den plats, där kollisionen inträffade. Efter fartygets ankomst till Canakkale anhölls kapten Lorentzon för förhör i samband med kollisionen. Kapten Lorentzon insattes i turkisk arrestlokal. Trots upprepade framställningar från svensk representation i Turkiet, envoyén Croneborg, har kapten Lorentzon ännu ej frigivits. Ubåtschefen, en turkisk sjöofficer, uppges vistas på sjukhus, varför denne ej arresterats. Denna arrestering är över-

Tulltaxorna för importerad frukt m. m.

flödlig och oberättigad, då kapten Lorentzon inte har velat undandraga sig att stå till förfogande vid utredningen.

Mig veterligt överensstämmer det ej med hävdvunnen praxis att en befälhavare hålles under arrest under utredningen, såvida det icke kan påvisas, att han försökt försvåra densamma. Enighet råder säkerligen i vårt land därom att allt som kan göras bör göras för att få kapten Lorentzon befriad från arresten.

Med hänvisning till ovanstående anhaller jag om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr mi-

nistern för utrikes ärendena få rikta följande fråga:

Vill Eders Excellens lämna kammaren en närmare redogörelse för de åtgärder, som svenska regeringen vidtagit för att förmå de turiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på »M/S Naboland», kapten O. F. Lorentzon?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.03 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 15 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Tulltaxorna för importerad frukt m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner om utredning angående tulltaxorna för importerad frukt, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Bästekille (h): Herr talman! För ett par tre veckor sedan sade en ledamot av ett utskott ungefär följande till en motionär här i kammaren: Ja, det är ju vanligt att en motionär uppträder vid klagomuren och gråter en skvätt.

Nu vill jag från början säga, att jag inte har för avsikt att ställa mig vid klagomuren och inte heller att gråta en skvätt, vare sig liten eller stor. När

jag läst bevillningsutskottets betänkande nr 26 har jag ganska fort funnit, att utlåtandet är vad man brukar kalla en kompromissprodukt. Jag måste även säga, att åtminstone som jag läser det — och jag vill hoppas att jag läser rätt — är det en kompromissprodukt, som är skriven i mycket positiv anda.

Anledningen till att jag och några kamrater i riksdagen väckte en motion i denna fråga vid riksdagens början var, att när vi för två år sedan här i kammaren diskuterade samma fråga möttes vi av repliken: Riksdagen är bunden; vi kan inte göra någonting åt detta så länge GATT-avtalet gäller. Nu visste alla att GATT-avtalet skulle löpa ut vid årsskiftet, och i den situationen ansåg jag det vara fullt naturligt att på nytt aktualisera frågan, så att vi inte, om vi ett annat år toge upp samma sak, skulle mötas av svaret: Det där skulle herrarna tänkt på i fjol, när vi hade tillfälle att diskutera frågan. Nu är vi återigen bundna av ett avtal.

Nu vet ni allesammans att vi åtskil-

liga gånger har diskuterat denna sak här i kammaren, och ni vet också, att jag företrätt en från kammarmajoriteten avvikande ståndpunkt. För två år sedan frågade jag utskottets ordförande rakt på sak, huruvida han hade intresse av att vi för framtiden kunde ha en fruktodling inom Sveriges gränser. Han svarade den gången att det var hans uppriktiga mening att vi borde ha det, och jag tror också att han var positivt inställd. Efter att ha läst utskottsutlåtandet tror jag fortfarande på hans försäkran, och jag föreställer mig att utskottets ordförande har medverkat till att denna kompromiss har kunnat träffas. Jag har vid åtskilliga tillfällen måst uppträda kritiskt mot bevillningsutskottets ordförande, men jag finner mig denna gång ha det litet angenämare, då jag kan ge honom ett erkännande för att han visat så att säga litet god vilja. Jag gör det inte för att smickra honom, ty det skulle vara lönlöst för en gammal ledamot »i detta hus», som han brukar uttrycka sig, men jag säger det därför att det hör till mina politiska principer att lika väl som jag kan kritisera, när jag anser mig ha anledning därtill, lika väl kan jag ge ett erkännande, när jag anser det vara riktigt.

Att vi så många gånger, när vi diskuterat denna fråga, mötts av ett bleklagt nej från kammarmajoritetens sida beror givetvis på att huvudparten av kammarledamöterna inte har haft den kännedom om saken som varit nödvändig. Men vi kan nu slå upp detta utlåtande och gå till den tabell, som finns på sista sidan. Den ger rätt mycket, ty den visar, att medan vi 1948 importerade 81 947 ton färsk frukt till ett värde av 67 miljoner kronor, hade vi 1952 kommit upp till 187 964 ton till ett värde av 196 miljoner kronor. Vi har ansett, att när vi har råd att importera färsk frukt för närmare 200 miljoner kronor, så har vi också råd att konsumera den svenska frukten och slippa

Tulltaxorna för importerad frukt m. m.

ifrån att få den situation som vi har i år, inte minst på hemmaplan, att osåld svensk frukt ruttnar ner och bara kan tippas ut på sophögen.

Trädgårdsutredningen har i sitt yttrande sagt, att vad den svenska fruktodlingen behöver är ett gränsskydd. Det har jag sagt åtskilliga gånger, och jag tror att vi har rätt när vi begär ett gränsskydd, ty förutan detta är det helt enkelt omöjligt att för framtiden upprätthålla en svensk fruktodling.

Utskottet sade år 1951 i sitt utlåtande, att det var fullt naturligt att fruktodlarna kände sig litet oroliga. Det är alldeles riktigt som utskottet säger, och oron ökades högst väsentligt under 1952, då det inte var fråga om vanlig konkurrens utan en stor del konsignationsaffärer i frukt ägde rum. Visserligen förnekades detta i höstas, men det är ett faktum att konsignationsaffärer förekom och i ganska stor skala.

Statens jordbruksnämnd har i sitt yttrande till utskottet sagt ifrån, att det är ovisst om det för framtiden kan göras någonting för den svenska fruktodlingen. Ja, visst är det ovisst, men nog skulle jag önska litet större positiv förståelse från denna nämnd än vad vi ibland har mötts av.

Jag skulle bara till sist, herr talman, vilja starkt understryka vad utskottet skrivit i sin motivering, och inte minst skulle jag vilja trycka på det sista stycket, där det heter: »Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t följer utvecklingen på fruktmarknadens område med uppmärksamhet och vidtager de åtgärder, som kan anses vara befogade för att så långt som möjligt trygga avsättningen för den svenska frukten.» Det är enligt min mening ett mycket positivt uttalande, och jag vill bara stryka under, att höga vederbörande bör rätta sig efter dessa utskottets rekommendationer. Inte minst skulle det vara lämpligt att man studerade tabellerna på den sista sidan i utskottets utlåtande

Tulltaxorna för importerad frukt m. m.

under sina söndagsutflykter. Det tror jag skulle kunna vara rätt nyttigt.

Jag har innan jag började mitt anförande sagt till kamrater här i kammaren att jag inte skulle hålla något längre anförande. Det skall jag inte heller göra, och jag skall inte ställa något yrkande utan jag skall avvakta vilka praktiska åtgärder som blir resultatet av utskottets skrivning. Jag hoppas att de blir av positiv art. Skulle så inte bli fallet får vi ta upp frågan på nytt, och då anser jag att jag redan från början som bundsförvant måste räkna utskottets ärade ordförande, som här intagit en positiv ståndpunkt.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp): Den svenska fruktodlingen är en viktig näringsgren av stor betydelse för vårt folkhushåll. Det är uppenbart att de svårigheter som odlarna har att kämpa emot i hög grad måste beaktas. Motionären erinrade om att utskottet skrivit positivt. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t följer utvecklingen på fruktmarknadens område med uppmärksamhet och vidtager de åtgärder som kan anses befogade för att så långt möjligt trygga avsättningen av svensk frukt.

Då motionären nu inte ställde något yrkande vill jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Herr ORGÅRD (s): Efter motionärens värtaliga anförande och hans blommor till utskottets ärade ordförande blev jag misstänksam och måste se efter vad utskottet verkligen skrivit. Det var nog inte så farligt som man kunde befara efter detta tal. Utöver detta ber jag bara få säga att visserligen bör vi stödja en fruktodling här i landet så långt det är möjligt, men vid förhandlingarna på det handelspolitiska området skall vi ändå komma ihåg att vi har en skogsproduktion,

som betyder något, vi har en järnhantering och en verkstadsindustri, som väl också har betydelse för vårt land.

Herr OLSSON i Gävle (s): Jag hade inte tänkt ta till orda, herr talman! Herr Nilsson i Bästekille får skylla sig själv, när han lägger in en tolkning i utskottets uttalande, som borde kunna läsas på det riktiga sättet. Jag vill bara konstatera: Jag har ingenting emot att stödja fruktodlingen i Kristianstads län. Jag har ingenting emot att göra vad som kan göras på det området, men jag gör *en* mycket betydelsefull reservation, herr Nilsson i Bästekille. Det finns i detta land även annan industriell verksamhet, som måste få leva och göra det möjligt för oss att leva.

Herr NILSSON i Bästekille (h): Det senaste uttrycket från utskottsordförandens sida tycker jag var att så att säga använda litet hårda metoder. Jag har aldrig i denna kammare på något sätt framhållit att det endast skulle vara fruktodlarna — märk väl inte bara i Kristianstads län utan i hela landet — som har rättighet att leva. Jag har tvärtom företrätt den uppfattningen, att när det gäller det svenska näringslivet över huvud taget är vi skyldiga att slå vakt om detsamma för att därmed låta människorna leva, för att nu använda utskottsordförandens eget uttryck.

När det gäller herr Orgård, som påpekade att vi har en skogsindustri, en järnindustri etc., som också hade rättighet att leva, svarar jag detsamma: Det har jag aldrig bestritt. Men jag kan tillägga i ett genmäle till herr Orgård: Även fruktodlarna har rättighet att leva!

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Ändrade grunder för beskattningen av icke börsnoterade aktier.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för beskattningen av icke börsnoterade aktier.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ÅQVIST (fp): Herr talman! Jag har begärt ordet i detta ärende med anledning av att såsom grund för utlåtandet ligger en motion av herr Kollberg och mig. Jag har ingen anledning att hålla något begravningstal eller att ens gråta en skvätt, som det var tal om vid behandlingen av det föregående ärendet. Motionen har visserligen inte blivit formellt bifallen, men den har ansetts vara besvarad med vad utskottet har anfört.

Jag skulle kunna nöja mig med detta, men jag finner anledning att göra några små kommentarer till ärendets behandling. Inför bevillningsutskottet har representanter för riksskattenämnden företrätt, och de har därvid lämnat sådana upplysningar att motionärerna ansåg, att det syfte vi hade med motionen under alla förhållanden skulle vinnas inom en inte allför lång tidrymd. Det ansågs vidare att den lagstiftning vi nu har var tillräcklig och att det var ändringar i tillämpningen, som behövdes. Det fordras med andra ord ingen lagändring, och det behövs till följd därav inte heller någon skrivelse till Kungl. Maj:t, såsom vi hade antagit.

Under sådana förhållanden kunde vi fränfalla vårt yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, och vi har sålunda anledning att först och främst avvakta de direktiv, som riksskattenämnden troligtvis redan i höst kommer att lämna till de lokala taxeringsmyndigheterna beträffande värdering av icke börsnoterade aktier.

Om nu emellertid dessa direktiv kommer att gå i den riktning som

motionärerna har önskat och förutsatt — det finns stor anledning tro att behörig hänsyn kommer att tagas till önskemålen i fråga — visar detta att den rättstillämpning som varit gällande hittills, åtminstone på vissa håll och i vissa landsdelar, kanske har varit direkt felaktig. I varje fall har den varit ganska ensidig och icke tagit behörig hänsyn till de olika faktorer, som riksskattenämnden nu anser att man bör ta hänsyn till. Denna motions behandling i bevillningsutskottet visar vilken viktig och nödvändig instans som riksskattenämnden kommer att bli för den händelse den får tillfälle att utveckla den energi som tiden väl så småningom medger.

Rättstillämpningen av skatteförfattningarna är för närvarande mycket olika i olika landsändar. Ju högre skatetrycket är desto nödvändigare är det att rättstillämpningen även i skatterätten blir så rättvis och likformig som det är möjligt. Jag tror att riksskattenämnden kommer att få en mycket stor uppgift att fylla på detta område. Det är därför man har anledning att knyta förhoppningar till att den direktivgivande verksamhet som åligger riksskattenämnden skall komma att medföra goda och bestående resultat. Tiden har ännu varit alltför kort för att denna verksamhet skall ha avsatt några spår, men de kommer säkert med tiden.

Med detta, herr talman, skulle jag kunna sluta, och för att i någon mån bespara bevillningsutskottets ordförande anledning till ett extra tal kan jag yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i detta ärende.

Herr OLSSON i Gävle (s): Herr talman! Åtminstone yrkandet besparar herr Åqvist mig. Vi är ju praktiskt taget överens på denna punkt. Jag vill bara påpeka, att just de synpunkter, som herr Åqvist nu lägger på saken, var ju de som oupphörligen framhölls ända till dess att vi skapade

Flyttning av de s. k. talmansporträtten till kamrarnas plenisalar.

riksskattenämnden. Vid behandlingen av den proposition, genom vilken vi genomförde riksskattenämnden i landet, framhöll ju finansministern ungefär samma synpunkter. Han hoppades att det skulle bli en likformig lagtillämpning. När det inte funnits något samordnande organ är det klart att det har blivit, såsom herr Åqvist här säger, i olika län en tillämpning som inte har förekommit i andra län. Vi skall väl hoppas, att får vi leva och må så kanske vi klarar saken med samma enighet som bevillningsutskottet har behandlat den Åqvist-Kollbergiska motionen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 30 maj 1952 (nr 325) med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 4.

Flyttning av de s. k. talmansporträtten till kamrarnas plenisalar.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om

flyttning av de s. k. talmansporträtten från konstitutionsutskottets sammanträdesrum till kamrarnas plenisalar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HÅSTAD (h): Herr talman, mina damer och herrar! Det kanske är alldeles opåkallat att yttra sig i denna fråga. Utgången är ju redan genom det ställningstagande som skett i talmanskonferensen och bland riksgäldsfullmäktige och nu sist från utskottets sida klar, och jag har ingenting alls emot det slut vartill utskottet kommit.

Jag tycker att vi ändå skall uttrycka vår tacksamhet till motionärerna, som har fäst uppmärksamheten på den — det kan man nog säga — tämligen enastående torftigheten i de lokaler där vi arbetar. Någon form av försköning tror jag att vi alla skulle hälsa med tillfredsställelse.

Jag har också ingenting att erinra mot den tanken att man skulle i denna kammare kunna ge uttryck åt de band som binder oss med en gången tid, d. v. s. i detta fall ståndstiden. Men det förefaller mig, när vederbörande instanser i riksdagen yttrat sig, som om de uteslutande fäst sig vid tavlornas storlek och andra dylika dimensionella synpunkter. Likväl tycker jag att man även bör ta i betraktande de personer det är fråga om och över huvud taget ställa den frågan för sig: Är det just dessa personer som skall ensamma med uteslutande av andra pryda denna kammare eller medkammaren? Därför ber jag att under några få minuter få säga några ord om dessa människor.

Det gäller talmännen vid 1810 års riksdag. Dessa blev efteråt avkonterfejade av von Breda, delvis på dåvarande kronprinsens, Karl Johan, beställning. Det är många som föreställer sig att vi i dessa tavlor möter de ledande männen när 1809 års författning tillkom, den författning som ännu

Flyttning av de s. k. talmansporträtten till kamrarnas plenisalar.

är gällande, den författning som är den äldsta i Europa, och att det just därför funnits särskilt skäl att ge dessa personer denna tänkta framträdande plats.

Om vi nu först tänker på Klas Fleming, lantmarskalken, så spelade han veterligt ingen som helst roll i detta konstitutionella arbete. Fleming var en gammal gustavian med en mycket fin kultur, som tidigare hade invalts i Svenska akademien och som på grund av sina hovrelationer och sin stora finess blev adelns talman 1810. Efteråt blev han statsråd, där han inte gjorde sig alls gällande, och slutligen blev han chef för kammarrätten. Det heter enstämmigt i den historiska litteraturen att han inte var kompetent för denna uppgift.

Vidare har vi ärkebiskop Jacob Lindblom. Han gjorde en mycket stor insats på det kulturella och kyrkliga området. Jag betonar detta. Men om vi finge se honom hänga som politiker — det är väl såsom sådan som vi skall ihågkomma honom — får vi inte glömma att han mer än någon annan medverkade till förenings- och säkerhetsakten 1789 genom att han, när ärkebiskopen von Troil vägrade att underskriva denna olagligt tillkomna akt, såsom dåvarande biskop i Linköping, d. v. s. det näst finaste stiftet, trädde in och skrev under på prästeståndets vägnar. Det kan knappast vara någon större anledning för denna kammare att hylla minnet av en person, som så framträdande medverkade till att skapa det gustavianska enväldet.

Johan Wegelin, borgarståndets talman, var utan tvivel en mycket betydande kommunalman i Stockholm, vilken gjorde sig känd bland annat för den gamla Riksbrons tillkomst och för Göta kanal, men hans politiska insats är mycket ringa helt enkelt därför att han tillhörde riksdagen bara tre gånger. Han var talman vid den första av de riksdagar han bevistade, d. v. s. 1810 års, och han blev det i egenskap av

representant för Stockholms stad, som hade ett slags företrädesställning till talmansbordet. Wegelin fanns inte med 1809 på grundlagsriksdagen och har över huvud inte spelat någon mera framträdande roll än många andra framträdande borgare från Stockholm gjort under fyrståndstiden.

Bondeståndets talman slutligen, Lars Olsson i Groröd — som en av motionärerna själv närmare har skildrat i en bok, vilken är värd all uppmärksamhet, — var utan tvivel en betydande bonderepresentant, en mycket hedervärd representant för det stånd som historiskt heter det hedervärda bondeståndet. Men denne man har ej gjort sig särskilt förtjänt om 1809 års idéer, och bokens författare, lektor Arrhén, framhåller ju själv, hur denne Olsson i Groröd kom i konflikt med hela sitt stånd, bondeståndet, år 1809, när detta enstämmigt krävde en privilegietjämnning.

Det vare mig fullkomligt fjärran, något historiker som jag är, att sätta mig till doms över dessa män från vår tids ståndpunkt; var och en för sig har de gjort mycket aktningvärda insatser på sina områden. Men det kan väl aldrig ändå vara meningen att bortse ifrån de historiska synpunkterna, om vi nu skall smycka denna kammare med politiska porträtt. Vi har i vår historia sedan riksdagen började verka år 1435 många betydande och verkligt dominerande personligheter som kan resa helt andra anspråk än dessa fyra talmän på ett rum i våra plenisalar. Med detta korta inlägg, herr talman, har jag blott velat be bankoutskottet, när det framdeles kommer att ta befattning med dessa frågor, och framför allt riksgäldsfullmäktige, som ju har lovat att ta itu med ett försköningsarbete, att även ha historiska synpunkter i åtanke.

Herr ORGÅRD (s): Herr talman! Den föregående ärade talaren har lagt en-

Flyttning av de s. k. talmansporträtten till kamrarnas plenisalar.

bart historiska synpunkter på den här saken. Jag vill till vad utskottet skriver i denna uppmaning till riksgäldskontoret att beakta dessa synpunkter när det gäller utsmyckning av riksdagshuset säga att talmansporträtten i konstitutionsutskottet dock tillhör, om inte från historiska så dock från andra synpunkter, det allra förnämligaste vi har här i riksdagen och vid placeringen borde ges en sådan plats att inte bara de som tillfälligtvis kommer in i ett utskott kan få se dem.

Det var emellertid inte för detta jag begärde ordet, utan för en annan sak, som jag tror att det är möjligt med talmannens tillåtelse att haka på denna uppmaning till riksgäldsfullmäktige som det här gäller. Om vi skall gå ett litet steg längre än till att visa riksdagshuset för allmänheten, och även för resande från utlandet, och om vi vill skicka en skrift för att visa hur det förnämliga svenska riksdagshuset ser ut så finns det en liten skrift som trycktes för några år sedan. När den framlades anmärkte jag på den och sade att det är väl i alla fall märkvärdigt att en skrift som skall presentera den svenska riksdagen ges en så oerhörd, jag måste säga det, torftig typografisk utsmyckning, inte så mycket när det gäller innehållet som när det gäller klichéerna, där allt det fina vi har här i riksdagshuset skall presenteras. Jag tror således att jag till allt detta kan foga även den uppmaningen att man, om det blir fråga om nytryckning — jag vet inte om upplagan är slut och det blir fråga om att trycka en ny, och det är väl för resten inte många riksdagsmän, tror jag, som har reda på den där skriften — måtte ge den ett i typografiskt hänseende fullt värdigt skick, ty jag tror att en sådan skrift har en viss betydelse.

Herr HÅSTAD (h): Herr talman! Med anledning av vad herr Orgård började med att säga, vill jag framhålla att jag

självfallet inte alls har någonting emot att dessa talmansporträtt eventuellt placeras på bättre och synligare ställe än i konstitutionsutskottets lokaler.

Men det skulle väl se lite besynnerligt ut, om låt oss säga Wegelin hängde här i kammaren och folk gick till en uppslagsbok för att se vem han var; de skulle finna att han inte står i Svensk Uppslagsbok och att det står tre rader i Nordisk familjebok om honom. Jag har roat mig med att titta efter.

Det är nog flera än jag som gärna önskar — och jag tyckte att det lät på herr Orgårds anförande som om även han gjorde det — att sådana frågor som rör riksdagens inredning inte bara skall behandlas av riksgäldsfullmäktige utan även av kamrarna. För något år sedan överraskades vi av att de gamla talmansporträtten i sammanbindningsbanan i massor flyttats till rum dit allmänheten inte har tillträde, utan att vi själva haft något att säga till om beträffande denna »evakuering». Jag tycker att den rätt, som vi tillägnat oss att bestämma om detta land i övrigt, också skulle kunna gälla våra egna lokaler.

Fröken OLSSON (s): Herr talman! Eftersom debatten kommit att inte bara röra talmansporträtten utan i någon mån riksdagshusets utsmyckning över huvud taget och dess värdiga framträdande inför besökare skulle jag vilja begagna tillfället att be riksgäldsfullmäktige, om de ändå skall börja intressera sig för saken, att de inte bara tänker på att flytta framstående konstverk utan också att plocka bort en del av de gräsligheter som finns här i huset. Jag tänker särskilt på vissa tavlor uppe i stora partilokalen. De väcker stor förvåning hos besökare, för att använda ett milt uttryck. När man talar med äldre riksdagskamrater om dem och undrar varför ingen gjort något för att få bort dem, förklarar man

Förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.

alt man är så van vid dem att man inte ser dem längre. Det är den enda ursäkten för att de hänger kvar och den är litet för svag. Jag vill gärna i detta sammanhang skicka med en önskan att dessa tavlor kommer bort.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om ändring av direktiven för ännu ej avslutade strukturutredningar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm och den statliga rådgivningen rörande näringslivets lokalisering m. m.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 173 i första kammaren av herr *Karlsson, Fritiof, m. fl.* och nr 221 i andra kammaren av herr *Jansson i Benestad m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte 1) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning rörande förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm i enlighet med motionens syfte; samt 2) uttala, att den statliga rådgivningen rörande lokaliseringen av näringslivet samt byggnadsregleringen måtte inriktas på att förhindra ytterligare koncentration av industriell företagsamhet till Stockholm.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 173 och II: 221 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande

hade avgivits av herrar *Sköldin, Persson* i Norrby och *Eliasson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JANSSON** i Benestad (bf): Herr talman! Då jag har avgivit en motion som föranlett detta utskottsutlåtande vill jag ur några synpunkter beröra denna fråga.

Vid genomläsandet av utskottsutlåtandet kan jag med glädje konstatera att utskottet på flera punkter delar den syn, som motionärerna företräder. En välvillig skrivning från utskottets sida anser jag med hänsyn till problemets allvarliga karaktär dock icke tillräcklig.

Remissinstansen, i detta fall arbetsmarknadsstyrelsen, tillkännager klart att den förstår de olägenheter för hela vårt samhälle, vilka en fortsatt koncentration till huvudstaden av industri och ämbetsverk vållar. Styrelsen säger att den i sin lokaliseringsverksamhet har uppmärksamheten riktad på de problem, som huvudstadens snabba tillväxt medför. I övrigt redogör styrelsen för sitt sätt att leda lokaliseringsverksamheten på ett sådant sätt, att jag bara hoppas att samma syn på frågorna också tillämpas i verkligheten. Jag har alltså i denna del av utskottsutlåtandet inte några särskilt kritiska synpunkter att anföra.

Annorlunda är det då det gäller den del som upptar yrkandet om de centrala ämbetsverkens placering. Här erkänner remissorganet, att icke alla centrala ämbetsverk har ett lika utpräglat kontaktbehov med departementen och näringslivets organisationer. Detta kan jag icke tolka på annat sätt än som ett klart medgivande att möjligheter finns att utan olägenhet förlägga vissa ämbetsverk till landsortsstäder. Det förefaller mig därför självklart, att därest motionen bifallits en inventering över hela fältet skulle ha givit till resultat, att en decentralise-

Förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.

ring till landsorten av vissa ämbetsverk utan svårighet kunnat ske.

I detta sammanhang förtjänar uppmärksammas att man vid en sådan inventering naturligtvis också skulle ha tänkt på försvarets centrala ämbetsverk. I en artikel i Tidskrift för sjöväsendet har amiral Gösta Ehrensvärd klart uttalat de allvarliga vådor ur försvarssynpunkt ett kvarhållande i huvudstaden av dessa ämbetsverk utgör. Amiral Ehrensvärd förordar sålunda utflyttning från Stockholm av inte bara överbefälhavaren utan även arméchefen, marinchefen och flygchefen med underlydande organ. Det finns inte något bättre bombmål än det stora komplex på Gärdet i vilket den militära förvaltningsapparaten är inrymd. En utflyttning av dessa ämbetsverk har alltså stöd hos den militära sakkunskapen. Det skulle självfallet också avgjort förbättra Stockholms försvarspolitiska läge. En aldrig så begränsad utflyttning av dessa ämbetsverk skulle vara en betydelsefull lättnad för bostadsförsörjningen, kommunikationerna o. s. v. och skulle lösgöra lokaler, som kanske Stockholms stad kunde behöva för sina ändamål.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang påvisa, hurusom huvudstadens behov av investeringar i bostäder snedvrider hela frågan om investeringarna. I första numret för detta år av tidskriften Arbetsmarknaden redovisas kvoterna för länsbostadsnämndernas byggnadstillståndsgivning för år 1953. För Stockholms vidkommande omfattar denna kvot inte mindre än 7 200 lägenheter. Detta är lika mycket som hela Småland, Blekinge, Gotland, Halland, Värmlands län, Jämtland och Västerbotten får tillsammans. I dessa landskap bor det emellertid mer än dubbelt så många människor som i Stockholm. Nu är jag den förste att medge att denna fördelning naturligtvis är riktig och rättvis i förhållande till det akuta behovet av bostäder. Man

kan ju inte bygga mer bostäder i områden, dit folk inte söker sig i någon större omfattning. Men det hela är ett utmärkt åskådningsexempel på hurusom denna anhopning av människor till storstaden å ena sidan där nödvändiggör en väldig byggnation av bostäder, å andra sidan lämnar områdena ute i glesbebyggelsen åt sitt öde.

Jag vill till slut, herr talman, understryka att frågan om urbaniseringen av vårt samhälle är ett så viktigt och till sina konsekvenser så allvarligt problem för hela vårt land, att vi helt enkelt inte kan blunda därför. Jag är tacksam för utskottets mycket positiva och klara skrivning i ärendet, men jag tycker att logiken hade krävt att man tillstyrkt motionen. Och även om så inte har skett, ber jag nu, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SKÖLDIN (s): Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jag avlämnat en blank reservation. Jag har gjort detta därför att jag inte är nöjd med den skrivning som utskottet här förebragt.

Den befolkningsanhopning, som skett i Stockholm och dess omedelbara omgivningar, har ju skapat problem av en sådan storleksordning att det i längden är omöjligt att bemästra det hela. Det är emellertid inte riktigt att göra gällande, att Stockholms stads kommunala myndigheter har vidtagit sådana åtgärder att man därigenom medverkat till att dra folk till huvudstaden. Det är nog andra skäl som ligger till grund för att människor söker sig hit. Stockholms stad har tvärtom, såsom väl alla har sig bekant, bedrivit en mycket omfattande propaganda för att avråda folk i landsorten från att flytta till huvudstaden. Detta till trots pågår alltjämt en mycket omfattande inflyttning, och läget på bostadsmark-

Föreläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.

naden är i dag sådant att Stockholms stad inom några år är fullbebyggd. Det medför ju att folk får lov att flytta ut i omgivningarna och detta i sin tur skapar problem, när det gäller kommunikationerna och annat, som är hart när omöjliga att lösa och som i varje fall innebär mycket betungande kapitalinvesteringar både för huvudstaden och de närliggande kommunerna.

Arbetsmarknadsstyrelsen, som har haft förevarande motion på remiss, förklarar att den anser det otänkbart att flytta bort från huvudstaden några av de statliga institutioner som nu finns där, utan att det i stället bör ankomma på statsmakterna att vid tillskapandet av nya institutioner pröva, huruvida det inte är lämpligt att förlägga dem till annan ort än Stockholm. Enligt min uppfattning är den argumentation, som arbetsmarknadsstyrelsen sålunda anför för att åstadkomma ett avslag på motionen, felaktig. Det är inte alls säkert att de statliga verk som eventuellt i en framtid kan komma till stånd just är av det slaget att det är lämpligt att flytta ut dem i landsorten. Jag anser att man borde ha gjort en förutsättningslös utredning och presenterat de olägenheter, som i respektive fall skulle uppkomma vid en omflyttning, men jag vet att det är en hopplös sak att tala för något sådant. De människor, som har anställning i de centrala ämbetsverken, vill som vi alla andra vara kvar i Stockholm. Det är en rad orsaker som bidrar härtill, inte minst det förhållandet att Stockholm är placerat i högsta dyrortsgruppen. Det gör sitt till att man är mycket angelägen om att just få stanna på denna plats.

Jag har inte vunnit gehör för dessa synpunkter i utskottet, och det har gjort att jag har avgivit en blank reservation. Jag har nu med dessa ord, herr talman, åtminstone velat rädda min själ för att alltså inte behöva känna mig bunden av vad utskottet skrivit, om jag vill återkomma till saken.

Häruti instämde herr *Persson* i Norrby (bf).

Herr **SEVERIN** i Stockholm (s): Herr talman! Såsom motionären herr Jansson i Benestad framhöll, har utskottet presenterat en s. k. välvillig skrivning. Det var väl ingen i utskottet som i och för sig hade någonting emot att Stockholms stads invånarantal minskades eller i varje fall inte att stadens tillväxt väsentligt retarderade, kanske inte heller att några ämbetsverk flyttades ut i landsorten. Å andra sidan var utskottsmajoriteten nog tämligen övertygad om att utflyttningen av ett eller annat centralt ämbetsverk hade skäligen ringa betydelse för storleken av Stockholms stad och för stadens tillväxt. Stockholms stads tillväxt beror ingalunda på de centrala ämbetsverkens tillväxt eller tillkomsten av nya centrala ämbetsverk — lyckligtvis vill jag säga. Det är i huvudsak den privata verksamheten och det privata näringslivet som drar människor till Stockholm, och därest man icke tänker förbjuda denna flyttning till Stockholm av näringsidkare, som finner att Stockholm är den för dem lämpligaste orten, så är det inte mycket att göra åt Stockholms stads tillväxt.

Som jag sade kanske de flesta i utskottet i och för sig inte hade någonting emot att man exempelvis flyttade ut pensionsstyrelsen, som nämnts, eller arbetsmarknadsstyrelsen. Denna har diskuterat att det kan vara lämpligt med en sådan åtgärd även om man inte anser det vara lämpligt att själv utflytta till landsorten. Att så många ämbetsverk är samlade i Stockholms stad och att så många andra centrala institutioner utanför den statliga organisationen är samlade i Stockholm beror naturligtvis inte på en slump. Det beror inte heller på människornas benägenhet att ovillkorligen bo i Stockholm, utan det beror helt enkelt på att Stockholm

Förläggning av centrala ämbetsverk till annan ort än Stockholm m. m.

är en central för detta lands näringsliv och politiska liv. Stockholm ger alltså möjligheter till personliga kontakter, som kan behövas och som underlättar samarbetet.

Dessutom är Stockholms stad den ort i riket som har de allra bästa kommunikationerna. Till Stockholm går alla kommunikationslinjer, och på intet annat ställe i landet finns någon motsvarighet till dessa bekväma kommunikationer. Därav kommer att även privata institutioner, vars verksamhet egentligen vilar på sysselsättningar ute i landet, i alla fall har flyttat Stockholm. Så är exempelvis fallet med RLF, som inte ligger i Småland eller Skåne. Inte heller flyttar lantbruksförbundet ned till Eslöv eller något annat ställe, som utgör en central för jordbruksbygden. Detta förbund är placerat i Stockholm, och varför? Jo, därför att Stockholm är den centrala orten i riket och ger de allra bästa förutsättningarna för förbindelser med alla jordbruksbygder. Den omständigheten att lantbruksförbundet och RLF har jordbrukare runt omkring sig torde inte på något sätt underlätta organisationernas arbete liksom det enligt erfarenhet visat sig, att fiskeristyrelsens förläggning till Göteborg ingalunda underlättat denna institutions arbete. Den omständigheten att det mesta fisket bedrivs på västkusten är i själva verket en sak som inte har något att göra med var i riket man skall lägga den centrala styrelsen.

Jag säger detta som en förklaring och inte som ett försvar till att alla dessa styrelser ligger i Stockholm. Jag har inte det minsta emot att exempelvis lantbruksförbundet, RLF, militärstaberna, arbetsmarknadsstyrelsen eller vilka som helst organisationer flyttar ner till Rävamåla eller någon annan plats, där de kan ligga centralt och ha bättre förbindelser och kan arbeta lättare. Jag tror emellertid inte att detta skulle ha någon som helst inverkan på storleken hos Stockholms stad. Stockholm växer

oberoende av ett par centrala ämbetsverks utflyttning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON i Benestad (bf): Herr talman! Jag vill bara ge en kort replik till herr Severin beträffande frågan om jordbrukets organisationer i Stockholm. Jag har den uppfattningen att en del av dessa inte bör ligga i Stockholm. Vi har t. ex. Jordbrukets utredningsinstitut, som med fördel kan ligga på någon annan plats än i Stockholm. LT:s förlag kunde också ligga annorstädes, likaså skulle en rad andra organisationer kunna placeras utanför Stockholm. Om staten föregick med gott exempel och flyttade ut vad som var lämpligt till landsorten, då skulle kanske så småningom dessa organisationer inom jordbruket kunna följa efter.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf): Herr talman! Det var herr Sköldin, som uppkallade mig i debatten. Han sade mycket kategoriskt, att arbetsmarknadsstyrelsen i sitt yttrande avstyrkt motionerna. Detta har arbetsmarknadsstyrelsen inte gjort. Man har i stället på ett ställe sagt, att utredningen angående näringslivets lokalisering har belyst de olika problem, som är förknippade med en begränsning av Stor-Stockholms expansion. Styrelsen tillägger sedan: »I likhet med utredningen anser arbetsmarknadsstyrelsen, att denna fråga bör ytterligare övervägas, sedan vidgade erfarenheter av lokaliseringsverksamheten vunnits.» På ett annat ställe säger styrelsen, att frågan om utflyttning av statliga verksamheter från Stockholm bör ägnas fortlöpande uppmärksamhet.

Detta är ju, herr talman, icke ett avstyrkande utan tvärtom ett understrykande av de synpunkter, som har framförts i motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 221; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag om ändring i avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion angående ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 59, av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* I motionen hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av nya rättegångsbalken, att dels friheten i bevisprövningen på så vis inskränkes, att vissa minimianspråk på bevisning fastställs, dels häktningförhandlingens karaktär förändras dithän, att domaren blir förpliktad att pröva, om sannolika skäl finns emot den mot vilken häktningframställning gjorts, dels slutligen att en längsta tid för en persons hållande i häkte inskrives i lagen, samt att även i övrigt en översyn göres av nya rättegångsbalken i syfte att förbättra den för närvarande otillfredsställande rättssäkerheten i vårt land».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 59, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k): Herr talman! Den motion som vi nu går att behandla gäller en högaktuell fråga i vårt land, frågan om rättssäkerheten. På förekommen anledning har vi hemställt, att bestämmelserna om den fria bevisprövningen ändras dithän, att det åtminstone kräves ett minimum av bevisning för att människor skall kunna dömas. Dessutom har vi vänt oss emot tendensen till förlängning av häktningstiderna och krävt en översyn av nya rättegångsbalken. Utskottet har behandlat motionen rätt utförligt och låtit den gå på remiss, dock endast vad gäller häktningstiden. Valet av remissinstanser är emellertid anmärkningsvärt. Man har vänt sig till Svea hovrätt, riksåklagarämbetet, statsåklagarna, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges stadsfiskaler. Därmed har domare och åklagare haft stora möjligheter att framföra sina synpunkter. Dessutom har Sveriges advokatsamfunds styrelse beretts tillfälle till yttrande.

Då motionen främst avser att komma till rätta med godtycklighet vid utmätning av domar, åtal och häktning, borde man sökt sig till andra remissinstanser. Frågan om rättssäkerhet har genom en rad upprepade fall kommit i centrum för den politiska debatten. Det är inte bara en fråga för de juridiska instanser som kommit i brännpunkten vid denna debatt utan för hela svenska folket. Remissinstanserna har dessutom inte anmodats yttra sig över själva huvudfrågan, nämligen bevisprövningens nackdelar, utan endast över häktningstiderna. I detta avseende har exempelvis Svea hovrätt medgivit, att häktningsåtgärderna i en rättsstat måste begränsas genom effektiva garantier. Riksåklagarämbetet ifrågasätter om kontrollen över häktningstiderna kan anses tillfyllest, eller om man med

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

föreskrifter skall kunna nedbringa dem. Statsåklagaren i Göteborg menar, att vad motionärerna anfört synes förtjänt av allvarligt beaktande. Sveriges advokatsamfunds styrelse talar också om de långa häktningstiderna. Men sedan kommer både remissinstanser och utskottet till resultatet att man inte kan göra något åt saken. Särskilt en del stora förmögenhetsbrott har fått osedvanlig omfattning och svårighetsgrad, och brottsligheten har, som riksåklagaren säger, intellektualiserats. Här har utskottet tydligen haft de 22 bedrägerimålen mot rådman Lundquist i tankarna; dem skall vi återkomma till när justitieministern efter några veckors förberedelse kan svara på mina och ett par andra interpellanternas frågor. Men jag medger gärna, att utskottet här funnit ett fall där en lång häktningstid varit behövlig. Men även i det fallet skulle häktningstiden blivit kortare om man inte väntat med saken i 20 år, om man åtalat de första två gångerna, när saken var föremål för anmälan. Då hade kanske de andra åtalen aldrig behövts. Det är dock ett extremt undantagsfall. Remissinstanserna och utskottet har trots sig kunna anvisa en väg till att åtminstone förbättra garantierna utan att man kommer in i en ohållbar situation i dessa undantagsfall. Det visar på möjligheten att enligt vissa utländska förebilder införa en bestämmelse om fix häktningstid som inte utan särskild prövning får överskridas. Utskottet ifrågasätter om en sådan bestämmelse skulle vara effektiv, men nog får den väl ändå anses vara en förbättring. Utskottet hänvisar till skyldigheten för domstol att var fjortonde dag pröva om häktningsskäl alltjämt föreligger och att det åligger domstolen att vaka över att utredningen bedrivs med skyndsamhet. Utskottet anser, att önskemålet om häktningstiderna därmed tillgodosetts. Det anser vi inte. Vi har nämligen i motionen visat, att domstolens prövning i verkligheten har blivit

en formalitet utan realvärde. En häktningförhandling är ofta överstökad på ett par minuter. Ingen som helst prövning av grunderna förekommer, och man hinner inte stort mer än att förvissa sig om partens identitet. I vissa fall har man häktat part, utan att han ens har varit närvarande. I följd hände det vid Stockholms rådhusrätt, att man flera gånger häktade en man som utpekats av en angivare. Det visade sig, att angivelsen inte stämde på någon enda punkt och att angivaren till och med uppgett fel sysselsättning, födelseår och övriga personalia. Mannen måste senare frikännas trots alla omhäktningar, vilket bestyrker att häktningförhandlingen inte alltid inneburit verklig sakprövning; att underlaget varit lika svagt när det gäller andra åtalade i samma process gör inte saken bättre. Det är därför vi föreslagit, att domstolens behandling inte skall bli enbart formell utan även en verklig prövning av grunderna för häktningsåtgärder.

Den centrala frågan i vår motion, frågan om en sådan inskränkning i den fria bevisprövningen, att det åtminstone stadgas ett minimum av bevisning innan någon döms, har utskottet ägnat minst uppmärksamhet. Frågan har inte heller gått på remiss. Det är nämligen här det bränns. Utskottet säger, att det finns en viss begränsning. Men erfarenheten har lärt oss, vad den fria bevisprövningen gett rum för. Folkvalda nämndemän har vid tillämpningen av den fria bevisprövningen på domarens fråga vad de trodde om en viss sak gett svaret, att det här inte var fråga om att tro utan om vad som var bevisat. Domaren har då förklarat att det var fel och att det just var fråga om vad man trodde och tyckte. Garantierna skulle enligt utskottet i regel ligga i att domarens övertygelse måste vara objektivt grundad och stödjdas av skäl som kan godtas av andra förståndiga personer. Vad ger det för garanti? Enligt vår mening ingen alls. Särskilt i mål där po-

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

litiska eller andra aspekter spelar med kan man vänta, att även en vrång och orättfärdig dom understöds av människor, som annars kan kallas förståndiga men som påverkas av fördomar och systematiska presskampanjer. I samma fall kanske hundratusentals andra förståndiga personer tycker raka motsatsen.

Vi anser att ingen bör utlämnas åt godtycket utan att det skall finnas ett minimum av fast bevisning. Det har nämligen förekommit att flera människor dömts utslutande på en enda mans utsago, trots att denne mans normala lögnaktighet och motsägende uppgifter varit uppenbara. Lika godtyckligt har domstolen beslutat att icke sätta tilltro till människor, som i rediga och samstämmiga berättelser bestridit vad denne man sagt och gång på gång beslagit honom med lögn.

Enligt utskottet skulle alltså domstolarna redan nu vara ålagda att redovisa *andra* sannolika skäl för sin tro på denne man. Vad är det då för skäl man i detta fall har anfört? Det viktigaste är ett eller två påstådda brev. Dessa brev har inte företetts; de finns inte. Den föregivne avsändaren bestrider att breven har sänts. Domstolen stöder sig utslutande på att angivaren påstår sig ha fått dessa brev och att ett vittne vill minnas att angivaren sagt att han fått något slags brev. Återigen är det hans uppgift som går igen via andra personer. Man anför som huvudbevisning att angivaren berättat en del av sina påståenden plus en massa historier, som sedan har bevisats vara uppenbart lögnaktiga och vederlagts, för två andra personer. Kan man verkligen anse, att ett påstående ökar i bevisvärde därför att samme man upprepar det flera gånger? Man använder som stöd för domen en klumpig och orimlig historia om en terrängbrevlåda, ehuru alla fakta tyder på att angivaren själv och hans medhjälpare placerat ut den, eftersom historien är uppenbart orimlig. Man

använder som underlag för stränga domar påståenden om ett sammanträffande med en man, som bevisligen icke var i Sverige då detta sammanträffande skulle ha ägt rum. Av den arten är de grunder, som på vägen genom instanserna har anförts som stöd för rättens tro på angivaren. Jag måste instämma med en av advokaterna i denna process som sade, att den fria bevisprövningen dock inte var avsedd att vara frihet från all bevisning. Om domstolarna inte helt enkelt beslutat att tro på den mannen trots de många bevisen på hans lögnaktighet och motsägelser, skulle hela rättegången ha fallit ihop som ett korthus, ty det finns ingen annan bevisning för själva huvudanklagelsen, den som lett till bland annat livstidsdomar, än de nakna och obestyrkta påståendena av denne man, som man dessutom inte vågar underkasta en verklig sinesundersökning. Den fria bevisprövningen har också i en rad andra kriminalfall lett till domar, vilkas oriktighet sedan har uppenbarats. Vi anser därför att utskottet haft all anledning att vara mera positivt inställt gentemot våra yrkanden.

Även om vi anser den anförda affären, den Enbomska provokationsaffären, som den värsta, har även Lundquist- och Haijbyaffärerna och ett antal andra mycket uppmärksammade fall lett till en djupgående förtroendekris för hela det svenska rättsväsendet. Dessa andra fall får vi tillfälle att ta upp när interpellationsdebatten kommer. Den nu pågående debatten mellan åklagaren, riksåklagaren och justitieministern ger varje dag nytt bränsle till den brasan. Jag nämner detta bara för att visa, med hänvisning till det aktuella erfarenhetsmaterialet, att många inrotade föreställningar om våra juridiska instanser skingrats ute bland folket. Domare, åklagare och andra blir inte genom sitt ämbete ofelbara, höjda över samtidens strider och lidelser. De

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

rekryteras från ett mycket tunt skikt och delar dess fördomar.

Det material, som jag hänvisar till beträffande de lösa grunderna för domar mot en politiskt misshaglig riktning, bör lämpligen jämföras med de tjugo år det tog innan rådman Lundquist åtalades. Ett annat aktuellt exempel är, att man å ena sidan dömer människor för enligt vår mening konstruerade förbrytelser men å andra sidan inte har någon tanke på att åtala dem, som släpper in utländska experter i våra mest hemliga underjordiska militära anläggningar.

Utskottet har alltså varit negativt i huvudfrågan och valt en position som om problemet inte existerade. Vi antar att kammaren kommer att följa utskottet, men därmed är debatten inte slut. När det inte går att få rättelse i domstolarna och riksdagen, kommer processen att föras vidare ute bland svenska folket. Domstolsprotokoll och andra fakta har redan tryckts i stor upplaga av en socialistisk tidskrift. Vi kommer att ställa saken inför offentligheten och söka vinna gehör för vår uppfattning, att det skall finnas åtminstone någon skynt av bevisning innan människor döms till långa frihetsstraff.

Jag yrkar bifall till motion nr 59.

Herr RYLANDER (fp): Herr talman! Jag kan ju inte som herr Johansson i Stockholm gå in på olika mer eller mindre förtäckt relaterade fall. Jag känner inte ingående till de fall som han berörde, och dessutom är det ju inte heller tillåtet att ta upp enskilda fall.

Herr Johansson i Stockholm har ansett den fria bevisprövningen vara själva kärnpunkten i motionen. Den nya rättegångsbalken bygger ju i motsats till äldre rätt på fri bevisprövning. Det innebär att det numera inte finns någon begränsning i fråga om de kunskapskällor, som får användas för sanningens utletande i ett mål. Domaren är inte heller vid värderingen av den

föreliggande bevisningen bunden av några legala regler.

Däremot är det ju inte så som motionärerna syns anse, att domaren får göra hur som helst och laga efter lägligheten eller bygga på rent skönmässiga grunder när han avgör ett mål. Den uppfattningen är alldeles oriktig. Regeln om domarens frihet vid bevisprövningen innebär inte, att han får grunda sitt avgörande på en rent subjektiv uppfattning om de olika bevisens värde. Hans övertygelse måste, som herr Johansson också antydde, vara objektivt grundad och stödjas på skäl som kan godtagas av andra förståndiga personer. Domen får inte heller grundas på det mer eller mindre dunkla totalintrycket av ett föreliggande material, utan domaren måste för sig själv klarlägga de olika grunder, på vilka han stöder sin övertygelse. Hur svårt det är att klarlägga detta vet var och en, som har försökt sig på att skriva en dom. Det är nämligen när man skriver domen, som man kommer till klarhet om huruvida det är mer eller mindre dunkla föreställningar om processmaterialet som har påverkat en eller om man kan redogöra för fallet på ett sätt, som bör övertyga också andra förståndiga personer om att det förhåller sig på ett visst sätt och att saken är bevisad.

I själva verket är den fria bevisprövningen en av grundprinciperna i den nya rättegångsordningen, och införandet av den innebar förverkligandet av ett gammalt reformkrav och har föregåtts av noggranna överväganden under ett par decennier.

Man kan då fråga sig, hur det var dessförinnan och vad det var man ersatte med denna fria bevisprövning. Den tidigare lagen präglades av den s. k. legala bevisteorien. Det fanns vissa regler att gå efter, exempelvis den välbekanta »Tu vittnen äro fullt bevis däri de sammanstämman». Det är väl ingen domare som inte någon gång har råkat ut för att ha två vittnen, vilkas vittnes-

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

mål synts sammanstämman men om vilka man måste säga »Ack, hurudana äro dessa vittnen». Man har varit fullt på det klara med att ehuru deras uppgifter sammanstämmer och de i sin något dunkla uppfattning kommit till samma slut deras vittnesmål inte varit mycket att hålla fast vid. Man har kanske varit övertygad om att skulle man döma efter dessa två vittnen, kanske mot annan föreliggande bevisning, skulle man få mycket dåligt samvete.

Tidigare ansågs indiciebevisning icke utgöra fullt bevis, om det inte fanns annan bevisning, men i praxis fick under en ganska lång tid den legala bevis teorien allt mer vika för den fria bevisprövningen, och framför allt kom indiciebevisningen att spela en långt större roll än man tidigare lät den göra. Däremot upprätthölls i stort sett regeln om att vittnesmål av två ojäviga personer skapade full bevisning. Det var som kammarledamöterna förstår mycket enklare att bara räkna efter om man hade två sammanstämmande vittnesmål och döma efter detta. Det var ingen större konst. Hade man ett vittne, var det halvt bevis, och det fanns kanske även någon annan bevisning. Det var naturligtvis enklare att tillämpa denna metod än att tillgripa den samvetsgranna prövning man nu får göra av all bevisning som kan åberopas. Nu stadgas det helt enkelt, att rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt som har förekommit i målet avgöra vad i målet är bevisat.

Av allt att döma vill motionärerna inte heller återinföra den legala bevis teorien utan vill ha någon del av den. Det är svårt att förstå hur en sådan ny legal bevis teori skulle vara beskaffad. Jag tror, att herr Johanssons i Stockholm och hans medmotionärers tankar på detta område bottnar dels i den misstro, som de väl alltid hyser mot domare och andra av dem »misstänkta» personer, och dels i den stora tilltro de hyser till sig själva. Helt all-

mänt kan jag säga herr Johansson i Stockholm, att om man sitter i en domarstol blir man ödmjuk, och minst av allt tror man sig vara ofelbar. Denna ödmjukhet och känsla av tungt ansvar, som följer en dagligen och stundligen, är den bästa hjälpen när det gäller att klara den fria bevisprövningen.

Jag tror inte att jag skulle kunna lyckas övertyga herr Johansson i Stockholm om att detta är det riktiga. Så mycket är i alla fall säkert, att jag tror, att de som har haft att göra med rättsväsendet före och efter reformens genomförande inte tvekar att säga, att rättsskyddet är bättre tillgodosett nu än det var tidigare i de mål som kommer under de rättsliga instansernas prövning.

Vidare har motionärerna velat införa något slags förändring av häktningsförhandlingens karaktär, vilken skulle förändras dithän, att domstolen skulle bli förpliktad att pröva, om sannolika skäl finns mot den, mot vilken häktningsframställning gjorts. Det är ju inget fel i ett sådant förslag. Det är bara det att det redan föreligger skyldighet för domaren att göra en sådan prövning. Det är emellertid klart att det inte är möjligt att i lagtext säga, när det skall anses föreligga sannolika skäl för häktning, sannolika skäl för att en person har gjort sig skyldig till brott så att han kan häktas. Detta måste ju vara en omdömesfråga.

Nu är att märka, att före tillkomsten av nya rättegångsbalken var det administrativa myndigheter, länsstyrelse, landsfogde, lands- och stadsfiskal m. fl., som hade rätt att i första hand besluta om häktning av en för brott misstänkt person. Det riktades länge mycket skarpa anmärkningar emot att en så ingripande åtgärd som häktning är skulle få bestämmas av en myndighet, som var den misstänktes motpart i rättegången, och mot att häktningsbeslutet inte kom att prövas av domstol förrän målet företogs till behandling.

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

De västerländska processlagarna har i allmänhet den regeln, att häktning skall beslutas av domare. Man har nämligen ansett, att man därigenom vinner största möjliga säkerhet mot obefogade häktningsåtgärder. Genom nya rättegångsbalken har man inte gjort något annat än att man i den svenska rätten anslutit sig till den tanke, som sedan länge varit erkänd i västerländsk processlagstiftning. Frågan om häktning skall alltså hänskjutas till avgörande av domstol och kommer då att avgöras på grundval av en förhandling, som äger rum mellan två inför domaren jämställda parter, åklagaren—undersökningsledaren å ena sidan och den misstänkte å andra sidan. Man kanske ställer frågan: Kan dessa parter verkligen vara jämställda inför domaren? Ja, det är verkligen så, särskilt om man beaktar, att den misstänkte har tillfälle att anlita biträde av försvarare vid denna förhandling. Det är också regelmässigt så, att den misstänkte med eller mot sin vilja får en försvarare.

I och för sig är det ingenting märkvärdigt, att dessa häktningsförhandlingar ofta är ganska snabbt avklarade. Dessutom vill jag framhålla, att åklagarna numera gör framställning om häktning i en mycket begränsad utsträckning. Om jag bara jämför med hur det var under min tingsittningstid för 25 år sedan, då alltså häktningen beslutades av åklagarna själva, så vill jag säga, att det i mitt tycke är en mycket stor skillnad. Vidare är det ofta så, att domstolen inte heller bifaller de häktningsyrkanden som sparsamt framställles. Finns det någon möjlighet att i stället för häktning tillgripa reseförbud, så gör man det. Ibland har man för all del fått dåligt samvete, därför att vederbörande har stuckit i väg ganska kvickt, när man givit honom reseförbud i stället för att häkta honom. Man gör det emellertid i ganska stor utsträckning. Det är helt enkelt så, att tiden har blivit sådan, att man inte be-

höver göra så stora ingrepp. Folk inser själva att det inte är någon mening att ge sig i väg, ty man blir förr eller senare i regel ganska fort infångad och då står man där utan att ha vunnit någon egentlig fördel av det hela.

Vidare är det ofta så, att det går fort, därför att vederbörande har erkänt brottet. Det är bara att konstatera, att det föreligger häktningsskäl. Det kan föreligga risk för att vederbörande begår nya brott. Det är t. ex. fråga om en tjuv som blivit tagen på bar gärning. Han saknar pengar, och det finns ingen anledning att tro att han inte skulle fortsätta sin brottsliga verksamhet. Han måste alltså häktas eller omhändertas på annat sätt. Det kan vidare föreligga risk för att vederbörande förstör bevismaterial eller något sådant. Jag skulle emellertid bli mycket förvånad om i de fall, då vederbörande bestrider brottet, häktning skulle gå till så lättsinnigt som herr Johansson nu gör gällande. I själva verket kan det i undersökningsmaterialet föreligga åtskilliga skäl för att häkta vederbörande, och det är inte avsett att man i själva skuldfrågan skall gå in på någon större utredning vid häktningsförhandlingen. Det skulle vara att föregripa huvudförhandlingen, många gånger kanske på ett sätt som vore även för den misstänkte mycket misslyckat. Han skulle kunna komma att säga saker som han kanske inte kunde stå för vid huvudförhandlingen.

I denna sak — och det gick herr Johansson i Stockholm inte närmare in på — är, tycker jag, ingenting att göra. Domaren skall pröva häktningsfrågan, och så sker för närvarande. Jag tror att det beror på för liten kännedom om de verkliga förhållandena, när herr Johansson här gör gällande något annat. Skulle det vara fel begånget — det kan ju begås av alla, och det är visst inte uteslutet att det begås av domare — bör man klaga i överinstanserna och se, om man inte där får rättelse.

Enligt gällande rätt finns inte någon

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

maximitid bestämd för häktning, men rättegångsbalken innehåller åtskilliga bestämmelser i syfte att förebygga ett onödigt utsträckande av häktningstiden. De går i huvudsak ut på att åtal skall väckas så snart som möjligt — rätten skall utsätta tid, inom vilken åtal skall väckas — och vidare skall, om huvudförhandling inte inom en ganska kort tid kan företagas, målet anmälas ånyo, i regel var fjortonde dag. Hela tiden skall rätten pröva att häktningsskäl föreligger. Det är klart att rätten även här kan begå misstag, och om herr Johansson ser på vad utskottet har skrivit på s. 13 — jag skall inte gå in på fallet närmare — så har högsta domstolen i ett uppmärksammat fall, där häktningstiden hade blivit lång, varit av en annan mening än underinstanserna beträffande frågan om häktningsskäl skulle anses alltfört föreligga. Man kan förvänta att detta rättsfall jämte andra begagnas som prejudikat och tjänar till ledning för domstolarna.

Det är naturligtvis en mycket allvarlig sak att det på senare tid har förekommit synnerligen långa häktningstider. Herr Johansson i Stockholm, som ju ganska ogenerat gick in på enskilda fall, sade ju också att han kunde förstå, att i något visst fall häktningstiden hade blivit lång. Det är nödvändigt att det uppsättes garantier mot att häktningstiden göres längre än vad som är oundgängligen erforderligt, och utskottet har för sin del visst inte varit främmande för tanken att överväga vad man kan göra i den riktningen. Emellertid har ju alla remissinstanser varit av den uppfattningen, att man inte gärna kan stadga någon viss bestämd tid som den längsta som kan förekomma för häktning.

Det förvånar mig, att herr Johansson i Stockholm finner dessa remissinstanser utvalda på ett olämpligt sätt. Det skulle vara mycket svårt att vända sig till några andra än de remissinstanser som gemenligen brukas i sådana sammanhang, och advokatsamfundet är väl

den av dessa remissinstanser, som är närmast att företräda de mera allmänna synpunkterna från folk i gemen. Advokater har ju med folk att göra i olika sammanhang, t. ex. såsom försvarare för dem, som misstänkas för brott.

När det nu föreligger en sådan allmän och fortgående prövningsskyldighet att häktningsskäl föreligger — man skall i regel var fjortonde dag ta upp denna fråga och pröva den — har det förefallit utskottet på något sätt egenodligt, att man skulle införa något särskilt slags prövning efter en viss annorlunda bestämd tid, låt oss säga efter två eller tre månader eller var man nu vill sätta gränsen. Man måste få det intrycket att de första prövningarna inte skulle vara så viktiga, utan att det först är vid denna särskilda prövning som man skulle på allvar pröva att häktningsskäl fortfarande föreligger. Det kan ju inte vara lämpligt, och dessutom är säkerligen i det stora flertalet fall häktningstiden jämförelsevis kort. De långa häktningstider som förekommit har bara gällt i mycket enstaka undantagsfall.

Detta är alltså orsaken till att utskottet inte har velat gå med på något experimenterande med detta för närvarande. Dessutom finns inte någon anledning att göra det, när det sitter en utredning som har att överse rättegångsbalken. I den mån Kungl. Maj:t kan finna anledning att ge denna utredning nya direktiv, kan ju Kungl. Maj:t göra det.

Det är emellertid att märka att de långa häktningstider, som förekommit i en del mål, delvis haft samband med övergångssvårigheter i anledning av den nya rättegångsbalkens införande. Det är inte tu tal om att det har varit brister i fråga om den personella organisationen. Det har varit brister både inom polis- och åklagarväsendet. För närvarande anses bristen fylld beträffande åklagarväsendet, men beträffande polisen kvarstår den ännu. Utskottet har understrukt vikten av att dessa brister avhjälpas, och om så sker, anser utskottet att någon

Ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken.

ändring inte skall behöva göras i rättegångsbalken i dessa avseenden.

Vad slutligen angår motionärernas hemställan om en översyn även i övrigt av den nya rättegångsbalken, så berörs den frågan i motiveringen endast vad beträffar ett särskilt spörsmål. Motionärerna anför där, att många människor på grund av de dryga kostnaderna blir avskurna från möjligheterna att söka sin rätt vid domstol. Utskottet har emellertid erinrat om, vilket jag redan framhållit, att en översyn redan pågår, och att direktiven till denna har utformats i justitiedepartementet bl. a. efter framställning av riksdagen. I det utlåtande av första lagutskottet, som låg till grund för riksdagens beslut i denna fråga, berördes även rättegångsreformens verkningar med avseende på den enskildes processkostnader.

När jag sade, att det i motionen inte förekommit någon ytterligare motivering för en översyn, så har jag vågat säga det därför, att jag räknar med att herr Johansson i Stockholm icke anser det vara någon motivering, att herr Johansson och hans medmotionärer i en uppkonstruerad och mycket opassande passus i motionen sökt göra gällande, att processreformen skulle ha tillkommit efter nazistiska och fascistiska inflytelser.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k): Herr talman! Beträffande häktningstiden säger första lagutskottets ordförande, att det föreligger skyldighet för domstolarna att pröva underlaget. Jag har emellertid tidigare konstaterat, att den skyldigheten inte fullgöres av domstolarna. På två—tre minuter kan ingen domstol företa en verklig prövning av underlaget för en häktning. När häktningar gång på gång företages efter samma korta prövningstid, så faller därmed hela invändningen.

Herr Rylander sade vidare, att han i huvudfrågan icke är beredd och icke vill gå in på det aktuella fall jag anförde. Det kan ju också lämnas därhän, ty detta såväl som en rad andra rättsfall har jag tidigare haft anledning att tillföra kammarens protokoll, och vad de nya fallen beträffar får vi ju en särskild debatt om den saken. Jag vill därför nöja mig med att säga, att jag just på grund av den motivering utskottet anfört noga har följt domskälen i de anförda fallen — ett efter ett — för att se med vilka ytterligare skäl domarna i de tre instanserna har velat styrka angivarens tillförlitlighet. De var alla av den arten, att de ger mig anledning säga, att om den fria bevisprövningen skall vara så fri från bevis, så kan nästan vem som helst i detta land dömas för vad som helst, ty man kan inte styrka en mans tillförlitlighet med multiplikationstabellen. En lögn eller ett förvrängt påstående blir nämligen inte sanning bara genom att upprepas inför flera personer.

Sedan gav herr Rylander sitt anförande en litet personlig tillspetsning och sade, att jag och mina medmotionärer hyser stor tilltro till oss själva och stor misstro mot den svenska domarkåren. Herr Rylander tillade i sin egenskap av domare, att just när man sitter och dömer, känner man den verkliga ödmjukheten. Ja om det intryck svenska folket på sistone har fått av domarna — jag menar nu inte bara dem, som ger föreställningar i vinröd pyjamas och ljusblå morgonrock utan också en del andra — skall beskrivas, så inte är det precis ordet ödmjukhet man får i tankarna! Men jag vill också konstatera — lika ödmjukt som domarkåren — att det inte bara är min och mina medmotionärers tilltro till det svenska rättsväsendet som under detta senaste år på grund av en rad förekomna anledningar har skakats i grunden.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

Ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 59; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om utredning av redogöraransvaret.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 21, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Johansson* i Stockholm och *Holmberg* hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., att den som icke uppsåtligen medverkat till att han berövats friheten, men likväl varit anhållen, häktad eller dömd för gärning, till vilken han icke gjort sig saker, skall äga rätt till ersättning, samt att ansökan om sådan ersättning handlägges i en ordning där icke den beslutande instansen kan påverkas i sitt beslut av några egna tidigare åtgärder i målet».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 21, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k): Herr talman! Även i detta fall har utskottet varit negativt. Ändå har t. o. m. statsåklagaren i Göteborg ifrågasatt, om inte stadgandet med skälighetsprövning borde undergå en viss omredigering. Styrelsen för Sveriges advokatsamfund, som i princip ansluter sig till vår uppfattning, har förordat en sådan ändring i 1945 års lag, att ansökan om ersättning icke får avvisas genom en hänvisning till kvarvarande misstanke. Det bör bara finnas två kategorier, frikända och dömda. Nu har man i praxis skapat en tredje kategori, folk som är frikända men mot vilka misstanke anses kvarstå och som därför kan förvägras ersättning av den domstol, som icke funnit skäl att döma dem. Detta är stötande för rättskänslan, men utskottet har ändå anslutit sig till den uppfattningen.

Jag hade ett särskilt aktuellt fall i tankarna när jag väckte motionen, låt vara att jag kunde anföra många andra. Det gällde en man, som frikändes i den process jag nyss talade om, trots alla omhäktningar. Vid ett tillfälle i rättegången frågade honom domaren om han hade någon politisk uppfattning. Han svarade att han närmast sympatiserade med folkpartiet. Detta hade den egenomliga effekten att de domare, som beslutat sig för att tro på angivaren när det gällde folk med kommunistiska åsikter, beslöt att icke tro på honom när det gällde sympatisörer med folkpartiet. Vi frågar: Varför fick inte denne man fullständig upprättelse? Han blev skandaliserad i hela pressen som en farlig spion, och när man vägrade honom ersättning söker man därmed alltjämt hålla liv i den föreställningen, detta trots att det inte fanns något underlag för en dom. Detta visar på en fullkomlig uppluckring av våra domstolars känsla för människors okränkbarhet och människors anseende. Man kan tillåta sig vilka angrepp som helst i pressen och annorstädes mot en människas heder och sedan vägra henne upprättelse när

Ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

anklagelsen visat sig oriktig. Jag anser anklagelsen lika oriktig i de andra fallen, men nu gäller det den som också domstolarna friat, och vi kommer att fortsätta opinionen för lex Wickström.

Fröken ÖBERG (s): Herr talman! I föreliggande motion har yrkats dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att lagen om ersättning till oskyldigt häktade måtte ändras så att ersättning i vissa fall skulle utgå, dels att ansökan om ersättning icke skall handläggas av samma instans, som tidigare fattat beslut om åtgärder i själva målet.

Som framgår av utskottsutlåtandet har motionen varit remitterad till flera olika instanser för yttrande, och i så gott som samtliga dessa yttranden uttalas den meningen, att ersättningsrätten bör vara underkastad begränsningar som kan sammanhånga med omständigheter i det särskilda fallet. Det är tydligt att om rätten till ersättning icke vore underkastad sådana begränsningar skulle situationer kunna uppstå, som kunde leda till underliga resultat.

Vad sedan gäller frågan huruvida den domstol som handlagt målet även skall avgöra ersättningsfrågan, så har av remissvaren tydligt framgått, att gällande ordning för ersättningsanspråkens prövning icke behöver föranleda några olägenheter, och veterligen har det icke heller försports några sådana under den tid lagen varit i kraft. Jag tycker icke man behöver påpeka mer än detta — det kan vara tillräckligt — och jag tror inte heller att en något längre argumentering skulle påverka herr Johanssons i Stockholm uppfattning.

Då utskottet inte har funnit anledning att yrka på en ändring av lagstiftningen, skall jag med dessa korta ord be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k): Herr talman! Fröken Öberg godkänner alltså denna tredje kategori av frikända men ändå inte helt frikända. Jag tror att detta är en kategori som bör avskaffas. Jag har anfört ett konkret fall, som är synnerligen upprörande, där man vägrade en människa upprättelse.

Jag glömde, herr talman, att yrka bifall till motionen, men jag gör det nu.

Fröken ÖBERG (s): Herr talman! Om herr Johansson i Stockholm avser det fall som åsyftas i motionen, så vill jag nämna för herr Johansson, som bör veta detta, att fallet fortfarande är under omprövning. Innan det är klarlagt hurdan domen där blir, tror jag att vi kan avstå från vidare argumentering i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II:21; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om undantag för medborgare i våra nordiska grannländer från de för utlänning gällande föreskrifterna angående vistelse inom skyddsområde;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattningsmed spritdrycker och vin, m. m.; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 februari 1953 dagtecknad proposition, nr 68, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:it under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikes ärenden, föreslagit riksdagen att antaga ett förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

I propositionen hade föreslagits en höjning av det bidrag landsting och städer utanför landsting ha att lämna för vård på de s. k. riksplatserna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet från 2 kronor 50 öre till det belopp, varmed den fastställda legosängsavgiften på allmänt rum vid dessa sjukhus överstege 3 kronor, allt för vårddag räknat. Avsikten vore att höja legosängsavgifterna i viss anslutning till de taxehöjningar, som enligt särskilda avtal skett för utomlänspatienter på landstingssjukhusen. Enligt förslaget skulle vårdbidrag utgå även vid vård på enskilt och halvenskilt rum. Vidare hade föreslagits en viss utvidgning av kretsen av läkare, som ägde att med verkan att vårdbidrag komme att utgå remittera

sjuka till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet för vård.

Enligt förslaget skulle 1 § i ovan nämnda förordning erhålla följande lydelse:

Då någon för vård, som avses i 1 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, intages å karolinska sjukhuset, har det landsting, inom vars område han är boende, att till sjukhuset erlagga bidrag till kostnaderna för vården enligt vad nedan sägs.

Skyldighet att utgiva sådant vårdbidrag föreligger under förutsättning antingen att den å karolinska sjukhuset intagne under vistelse inom Stockholms stad eller Stockholms län insjuknat i den sjukdom, vården avser, eller ock att han erhållit hänvisning till karolinska sjukhuset för vård, som ej kan beredas å landstingets sjukvårdsinrättningar. Sådan hänvisning skall ske skriftligen och må meddelas av lasarett-, sjukstuga-, sanatorie- eller tuberkulossjukstuguläkare vid lasarett, sjukstuga, sanatorium eller tuberkulossjukstuga, som drives av landstinget, så ock av vederbörande tjänsteläkare. Med lasarettsläkare, som nyss sagts, skall i förevarande hänseende jämställas överläkare vid akademiska sjukhuset i Uppsala samt överläkare vid statens sinnessjukhus och annat därmed jämförligt sinnessjukhus.

Vårdbidraget skall, oavsett huruvida vården meddelas å allmänt, enskilt eller halvenskilt rum, för varje vårddag utgå med det belopp, varmed den för sjuka från landstingsområdet fastställda legosängsavgiften å allmänt rum vid karolinska sjukhuset överstiger tre kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft ett antal i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 370 och II: 448 samt I: 371 och II: 449, såvitt sistnämnda båda motio-

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

ner avsåge remissrätten, måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 371 och II: 449, såvitt motionerna avsåge hemställan hos Kungl. Maj:t om förslag till kompensation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Sunne* och fröken *Höjer*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet — måtte för sin del med bifall till motionerna I: 370 och II: 448 och med avslag å motionerna I: 371 och II: 449, såvitt sistnämnda båda motioner avsåge remissrätten, antaga nämnda förslag med den ändringen att 1 § tredje stycket skulle erhålla följande lydelse: »Vårdbidraget skall, oavsett huruvida vården meddelas å allmänt, enskilt eller halvskilt rum, för varje vård dag utgå med 12 kronor.»

B. att motionerna I: 371 och II: 449, såvitt motionerna avsåge hemställan hos Kungl. Maj:t om förslag till kompensation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av fru *Johansson* i Norrköping och herr *Nilsson* i Göteborg, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen med bifall till motionerna I: 371 och II: 449, såvitt motionerna avsåge remissrätten, funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda författningsförslaget — måtte med avslag å motionerna I: 370 och II: 448 för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till förordning i ämnet;

B. att motionerna I: 371 och II: 449, såvitt motionerna avsåge hemställan hos Kungl. Maj:t om förslag till kompensation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det förordningsförslag, som framlagts i den med 2) betecknade reservationen skilde sig från Kungl. Maj:ts och utskottets förslag endast i avseende å 1 § andra stycket, som enligt reservationen skulle erhålla följande lydelse:

Skyldighet att utgiva sådant vårdbidrag föreligger under förutsättning antingen att den å karolinska sjukhuset intagne under vistelse inom Stockholms stad eller Stockholms län insjuknat i den sjukdom, vården avser, eller ock att han erhållit hänvisning till karolinska sjukhuset för vård, som ej kan beredas å landstingets sjukvårdsinrättningar. Sådan hänvisning skall ske skriftligen och må meddelas av lasarettsläkare vid lasarett som drives av landstinget. Hänvisning må även, efter samråd med läkare som nu nämnts, meddelas av sjukstuga-, sanatorie- eller tuberkulossjukstuguläkare vid sjukstuga, sanatorium eller tuberkulossjukstuga, som drives av landstinget, så ock av vederbörande tjänsteläkare, överläkare vid akademiska sjukhuset i Uppsala samt överläkare vid statens sinnessjukhus och annat därmed jämförligt sinnessjukhus; och skall anteckning om samrådet ske å den handling, som upprättas för hänvisningen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru **JOHANSSON** i Norrköping (s): Herr talman! Vi har i en reservation till utskottsutlåtandet anført en från utskottsmajoriteten avvikande mening rörande ett visst avsnitt av denna fråga. Vi har inte vänt oss emot de ökade avgifter, som lagts på landstingen och städerna utanför landsting och som dessa skall betala till de s. k. riksplatserna vid karolinska sjukhuset. Vi har

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

liksom utskottet i övrigt ansett det vara ganska skäligen, när vårdkostnaderna stigit så mycket som de gjort, att man också ökar landstingens avgifter.

Det är beträffande ett annat område som vi har reserverat oss, nämligen i fråga om remitterandet av patienter till dessa riksplatser. Remissförfarandet har i det nya förslag, som vi nu går att behandla, utvidgats till att omfatta flera remissinstanser. När utskottet stannat för en remissrätt, som går avsevärt utöver den rätt i detta avseende som utomlänsvalet medger, tycker vi att man å andra sidan också borde visa någon återhållsamhet. Vi har därför föreslagit att de tjänsteläkare och de läkare i övrigt, som skall utfärda en remiss till en av dessa riksplatser, dessförinnan skall rådgöra med lasarettsläkaren inom respektive sjukvårdsområde. Vi har gjort detta därför att det många gånger kan komma nya tjänsteläkare, som inte känner till vad som i detta avseende finnes inom vederbörande sjukvårdsområde. Därför har vi tyckt det vara lämpligt att de först rådgjorde med lasarettsläkaren i fråga.

Inom utskottet har man anfört att detta skulle kunna medföra svårigheter att få det material för forskningen vid karolinska institutet, som skulle behövas. Jag tror inte att detta skall behöva bli fallet, och i varje fall måste man ändå främst se till patientens bästa. Utskottet har också skrivit att man först och främst bör se till patientens bästa, Utskottet har emellertid gjort denna formulering från andra utgångspunkter än vi gjort i reservationen, ty vi menar att finns det möjligheter till sådan vård på hemorten som patienten behöver, skall han naturligtvis också kunna få stanna där. Detta kan vara bäst både för honom själv och de anhöriga.

Denna rådgivning med lasarettsläkaren behöver inte vara så vidlyftig. Man kan ju bara per telefon sätta sig i förbindelse med denne läkare.

Jag vill med dessa korta ord, herr talman, yrka bifall till reservation nr 2) till utskottets utlåtande.

Fröken **HÖJER** (fp): Herr talman! Jag har i reservation nr 1) gått emot det förslag som framlagts av utskottets majoritet angående vårdavgiften vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset.

Jag har gjort detta i en uppfattning stick i stäv emot den som fru Johansson i Norrköping nyss redovisade för. Jag anser nämligen att det finns starka skäl anta, att undervisningen vid dessa sjukhus inte kommer att bli vad den behöver vara, om man höjer vårdavgiften på det sätt som utskottet har föreslagit.

Serafimerlasarettet kom till i mitten på 1700-talet, främst för att bli en plats där läkarna kunde få sin undervisning. Vi har visserligen flera sådana platser här i landet, men karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet utgör ett par av de förnämsta centra för läkarutbildningen.

Jag har emellertid skrivit denna reservation även av omtanke om patienterna. Jag anser det nämligen i högsta grad oberättigat att nödvändigtvis hänvisa en patient till en viss läkare. Patienten skall ha någon möjlighet att kunna välja när det gäller svåra fall.

I och med denna ökade vårdavgift inskränkes patientens möjlighet att välja läkare. Det är också mycket troligt att undervisningsmaterialet vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet kommer att minska. För att kunna få belägg för vårdavgiftens betydelse i detta sammanhang är jag tvungen att gå något tillbaka i tiden.

År 1930 — jag skall inte gå längre tillbaka i tiden — avvisades ett förslag om att vårdavgiften skulle uppgå till den verkliga kostnaden. Man hänvisade i stället till utomlänspatienterna och deras avgifter. 1937 års bidragsförord-

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

ning stadgar en legosängsavgift på 5 kronor, och den utgör precis halva kostnaden för vården på en allmän plats. Nu gällande legosängsavgifter är 7 kronor de femton första vård dagarna och 6 kronor de följande, och för dessa utgår ett vårdbidrag på 2 kronor 50 öre, alltså kvarstår en relativt ringa avgift för patienten. Förslaget är nu att vårdbidraget skall ökas från 2 kronor 50 öre till 32 kronor — många hundra procents förhöjning. Det är väl inte underligt om man hesiterar, när man får ett sådant förslag.

Har det då varit patienter, som har vänt sig till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet och själva betalt sin vårdavgift? Ja, år 1951 var intagna på allmän sal vid karolinska sjukhuset 967 patienter, som inte åtnjöt vårdbidrag utan helt bekostade vården själva. Vid serafimerlasarettet var antalet 322. Alla dessa patienter blev alltså en hjälp för undervisningen, och det var vad man behövde för att verkligen få en allround-undervisning. Det är inte så underligt att lärarna vid dessa sjukhus är oroliga för att de nu inte skall få det material som de behöver, ett material som tidigare frivilligt har kommit genom att personer uppskattat vården på dessa sjukhus och själva sökt sig dit.

Nu har man sagt, att i och med att man gör denna stora förhöjning av avgiften är det kanske troligt att patienterna kommer att begära att få remiss. Vem har sagt att de får en sådan remiss? Det finns ingenting som talar om att de verkligen kommer att få remiss och att de inte redan tidigare har försökt att få remiss. Jag kan alltså inte finna att det är lämpligt för de vårdbehövande att vi går åstad och höjer vårdavgiften. Om de vill ligga på hemmasjukhusen, så gör de det. Men det finns något skäl för att de inte vill ligga på hemmasjukhusen, och det är därför de vänder sig till dessa andra sjukhus.

Jag är så pass orolig för att under-

visningen inte skall bli tillfredsställd att jag menar, att man inte kan gå med på att höja avgiften. Jag stöder mig då på den minskning av antalet utomlänspatienter, som har skett vid Lunds lasarett, sedan utomlänstaxa började tillämpas. Man har där förlorat 50 procent av patienterna och läkarna-lärarna beklagar sig mycket över att de har mist detta material.

Fru Johansson i Norrköping menar, att här skall man med en remiss kunna ange vilka som skall vidarebefordras. Det låter som om man till undervisningen endast skulle behöva sådana patienter, som inte kan skötas på hemmasjukhusen. Men för undervisningen behöver man alla möjliga olika fall, också de enkla fall som eventuellt skulle ha kunnat skötas på hemmasjukhusen men där patienterna hittills av olika anledningar har föredragit att ligga på karolinska sjukhuset och därmed hjälpt till att få undervisningsmaterialet fylligt. Vad hjälper det att man har en massa specialavdelningar runt om i länen, om vi inte får välutbildat folk till dessa avdelningar? Det är därför som man måste värna om de patienter som vill komma till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

Vi reservanter menar att det är mycket rimligt att ha den utgångspunkt som man hade 1937 och gå på ungefär halva kostnaden. Men än hellre bör man ta fasta på den ökning av levnadskostnaderna som sedan dess har skett och dessutom lägga till något litet på grund av den ökning av vårdkostnaden som har skett överallt. Detta gör att vi kommer fram till en legosängsavgift på 15 kronor. Bibehåller man avgiften på 3 kronor blir vårdbidraget i så fall 12 kronor. Detta anser vi är en rimlig ökning. En höjning från 2 kronor 50 öre till 12 kronor är i alla fall inte så dåligt.

Vi kan inte riktigt förstå, som det säges i en av motionerna, att det skall

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

vara nödvändigt att först höja vårdavgiften och sedan ge kompensation till landsting och städer för höjningen. Varför skall vi alltid göra allting så invecklat? Varför inte i stället låta vårdavgiften höjas till ett lämpligt belopp, t. ex. 12 kronor?

Beträffande remissrätten kan jag på intet sätt gå med på fru Johanssons förslag. Det skulle ytterligare inskränka möjligheterna för patienterna att komma över till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, om en lasarettsläkare alltid skulle behöva uttala sig om huruvida patienten skulle få remiss eller inte. Det finns enligt mitt förmenande intet behov av ytterligare inskränkning på denna punkt.

Här är det meningen att man skall göra ett försök, och det är sagt att om man inte får tillräckligt med patienter för undervisning skall man kunna ompröva saken. Att ta ett sådant stort steg, som i alla fall kommer att låta över tusen patienter på ett år försvinna ifrån ett undervisningscentrum, är enligt min mening en farlig sak, och de ungdomar som under denna tid där får sin undervisning kommer i alla fall att få denna betydligt försämrade. Det menar vi reservanter att man inte har rätt att göra. Vi tror att de från professorernas sida uttalade farhågorna har en verklighetsgrund.

Med anledning av detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 1).

Herr FAST (s): Herr talman! Det beslut som andra kammaren väl kommer att fatta om några minuter innebär att man överför ifrån statens utgifter till landstingens ungefär fyra miljoner kronor utan att landstingen på något sätt erhåller gottgörelse i annan form.

Vi har vid åtskilliga tillfällen påtalat att landstingen påläggs nya utgifter som är rena statsutgifter. De gamla statsbidragen, som skulle motsvara en

viss procentuell del av kostnaden för en vårdgren, har stått kvar vid sin gamla nivå och har icke följt med prisutvecklingen i något avseende.

Det är klart att man i ett sådant fall som detta skulle kunna göra såsom det här har framhållits mera principiellt i motionen, nämligen att man i samband med förslaget till riksdagen skulle ha räknat upp statsbidragen i något annat avseende.

Nu säger departementschefen och utskottet — och jag ger dem rätt — att det problemet inte kan lösas i samband med denna fråga. Men utskottet gör ett uttalande, att frågan om förbättring av statsbidragen bör behandlas i annat sammanhang. Jag vet nu inte om detta är en växel som man tänker att statsmakterna någon gång skall lösa in eller om det är allmänna talesätt, som till ingenting förbinder. Det senare torde väl vara fallet att döma av hur man brukar behandla sådana här ting.

Nu skall jag emellertid inte uppehålla mig vid dessa prisökningar, ty det är rationellt att man får likartade förhållanden vid statens sjukhus och vid de övriga sjukvårdsinrättningarna. Jag erinrar om vad sjukhuslagens första paragraf innehåller i fråga om uppgifter för landsting och städer utanför landsting. Där har man angivit för vilka sjuka det är som landstingen har att sörja för nödigt antal vårdplatser och se till att de får en förstklassig vård. Jag tror inte att man kan säga att huvudmännen i något avseende har försummat sina åligganden härvidlag. Den omständigheten att man ännu inte har specialsjukvården utbyggd på det sätt som man skulle önska i många landsting beror många gånger helt enkelt på att redan godkända sjukhusplaner icke har kunnat förverkligas till följd av byggnadsreglering, svårigheter med arbetskraft o. s. v., men man har byggt ut så mycket man har orkat med och kanske till och med litet därutöver.

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

Man har inte nöjt sig med detta, utan sedan två år tillbaka finns det också en överenskommelse mellan landstingen och städerna utanför landsting angående sådana sjukdomsfall för vilka det icke inom det egna sjukvårdsområdet kan beredas förstklassig vård. Det gäller alltså här specialistvård.

Vid de förhandlingar som fördes emellan landstingsförbundet och de landstingsfria städerna var det städerna, inte minst Göteborg och Stockholm, som ansåg att det var nödvändigt att i fråga om remisspatienter som kom från landstingsområdena och skulle mottagas vid dessa städers sjukhus göra remissreglerna sådana att patienter inte i onödan komme att belasta Stockholms och Göteborgs sjukhus. Vi fick finna oss i detta; vi ansåg det vara rimligt och riktigt. Sjukhusen var i första hand för den egna befolkningen. Men det fanns också andra skäl, och ett av dessa skäl, som vi kunde godta, var det, att om man inte gjorde några begränsningar i fråga om remissförfarandet utan patienterna kunde få söka upp sjukhuset bäst de ville och tas in där, medan landstingen skulle betala, skulle detta leda till att de verkligen behövande remisspatienterna, som komme till sjukhuset med en skriftlig remiss från en av lasarettsläkarna i sitt eget sjukhusområde, inte kunde få plats därför att dessa specialplatser vore upptagna av patienter som icke behövde vårdas där utan som mycket väl kunde vårdas inom den egna hemorten. Det är en sida av saken som icke på något sätt har blivit belyst i utskottets utlåtande.

Att det skulle vara så oerhört annorlunda för serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset att det inte föreläge någon jämställdhet med Stockholms stads övriga sjukvårdsinrättningar samt Göteborgs och Malmö städers sjukvårdsinrättningar, det tror jag inte.

Någon risk att vissa platser inte skall

komma att bli belagda, vilket man förmenar skulle kunna inträffa om remissreglerna blir sådana att det blir landstingens egna expertläkare som avgör huruvida en patient är i behov av sjukvård, som icke lämpligen kan meddelas inom det egna sjukvårdsområdet, finns det väl ingen grundad anledning att befara. Jag skulle vilja säga till fröken Höjer att om vi behöver ha särskilda regler för att förebygga att det på dessa sjukhus skall läggas patienter från landsbygden i de fall, där lika god vård kan beredas dem inom det egna området, då är det bäst att vi i landstingen vägrar att betala. Jag frågar verkligen: Kan riksdagen på det sättet ålägga huvudmännen att betala något som icke står i överensstämmelse med första paragrafen i sjukhuslagen? Jag tvivlar starkt på detta.

Dessutom skulle jag vilja säga, att när man här något så när får betala för vad platserna kostar att driva — det är ju inte hela beloppet utan det finns ännu en marginal — måste vi angripa denna sak på ett helt annat sätt än genom att följa fröken Höjers reservation och sänka priset men låta patienterna fritt strömma till. Då får vi försöka träffa överenskommelser, att ett visst antal platser står till de olika landstingens förfogande i den utsträckning, som erfordras. Vi får då söka att träffa överenskommelser av annat slag än dem som det här är fråga om. Jag tror emellertid att det kommer att visa sig att dessa platser blir belagda, även om jag är medveten om att det kanske inte alltid är så roligt att ligga på ett undervisningssjukhus, där man är omgiven av en rad läkare, kandidater och dylika som också skall se den sjuke och vara med om demonstrationer av överläkare och professorer. Jag tror alltså att man inte behöver löpa någon risk att inte vårdplatserna blir belagda.

Nu har man inte från departements-

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

chefens sida och inte heller från utskottets sida godtagit de vanliga remissregler som finns i utomlänsavtalet. Men jag är åtminstone tacksam för att man har avvisat det krav, som kommit fram från direktionen för karolinska sjukhuset, om en utvidgad remissrätt, som toge hänsyn till patienternas egen vilja även när det gäller patienter vid de båda sjukhusen som kommer från annan ort. Här är det inte fråga om patienter som insjuknar inom Stockholms stads och läns område, ty det är ju självklart att sådana utan vidare skall tas in. I det fallet kommer landstingen också att betala det begärda priset.

Den reservation, som fru Elsa Johansson har yrkat bifall till, innebär dock sådana åtgärder att vi kan vara tillfreds om riksdagen följer denna reservation. Det sägs där att det kan väl inte vara orimligt eller obehörigt att, när man utsträcker denna remissrätt till att omfatta vanliga tjänsteläkare, denne tjänsteläkare sätter sig i förbindelse med vederbörande lasarettsläkare — jag tänker då givetvis på att han sätter sig i förbindelse med den läkare, som han tror närmast behärskar den sjukdom som patienten lider av.

Jag skulle vilja säga, herr talman, att om man inte vill vara med om detta så vill man inte godta vad vi ställer som bestämd fordran, nämligen ett gott samarbete mellan läkarna i den öppna sjukvården och i den slutna sjukvården. En provinsialläkare, som så vitt jag förstår saknar inte medicinsk kunnighet men väl medicinska resurser i fråga om utrustning, har ibland svårt att bedöma huruvida centrallasarettet med sina många specialavdelningar lämpligen kan vårda den sjuke som har besökt honom. Om man inte anser att det är rimligt att han telefonledes eller på annat sätt sätter sig i förbindelse med vederbörande lasarettsläkare, måste jag säga att då

uppskattar man inte till fullo värdet av det samarbete som råder i en god sjukvård där öppen och slutna sjukvård försöker ansluta sig till varandra. Det räknas för närvarande till god ordning ute i länen. Om riksdagen inte följer det uttalande, som sålunda göres i denna reservation, måste det så vitt jag kan begripa innebära att riksdagen menar att det inte är så kinkigt med detta samarbete emellan läkarna i den slutna och öppna sjukvården.

Jag tycker sålunda att det är ett mycket rimligt krav som man från landstingens sida ställer, när man säger: »Vi betalar de ökade vårdkostnader som här uppkommer och som går till ungefär 4 miljoner kronor, men vi kräver att den goda ordning, som finns ute i bygderna genom det samarbete som där råder mellan läkarna i den öppna och slutna sjukvården, skall gälla även när det är fråga om att remittera patienter till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.»

Nu kan man ju säga — jag förstår den invändningen — att eftersom den genomsnittliga kostnaden vid lasarettens inom landstingens områden är ungefär 36 kronor och det här är fråga om en avgift på 35 kronor, varav patienten skall betala 3 kronor och landstingen 32 kronor, så spelar det väl inte någon roll för landstingen, om patienten vårdas vid karolinska sjukhuset eller serafimerlasarettet, eftersom det ju ändå blir någon krona billigare än om han vårdas på det egna lasarettet. Men man får inte glömma att landstingen enligt sjukhuslagens 1 § varit skyldiga att bygga sjukhus för det antal vårdbehövande som kan beräknas finnas inom landstingsområdet, och detta har också landstingen försökt göra. Om nu en provinsialläkare skulle utan giltiga medicinska skäl remittera, inte bara ett utan åtskilliga fall till något av de nämnda sjukhusen, och följden skulle bli att ett motsvarande antal platser

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

stode tomma vid vederbörande landsortslasarett, så får ju landstinget dock vidkännas ungefär samma kostnader även för de platser som är obelagda. Detta kan ju inte vara en rimlig anordning.

Herr talman! Vid denna sena timme skall jag inte ytterligare utveckla min syn på denna sak. Jag tror att de skäl som jag redan anfört är så pass starka, att andra kammaren kan följa reservanternas fru Elsa Johansson och herr Nilsson i Göteborg. Jag yrkar alltså bifall till deras reservation.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle: Herr talman! Nog är det väl ganska underligt, herr Fast, att man sedan år 1951 har svängt så totalt när det gäller kostnaden för dessa riksplatser. Då framhöll ju utskottet — med godkännande av riksdagen — att de hel- eller halvstatliga sjukvårdsanstalternas riks-karaktär fick anses innebära att den vårdbehövande eller den för honom betalningsansvariga kommunala instansen inte borde betungas med ersättning för lämnad vård, och så uttalade man sig för en utredning. Denna utredning har ännu inte kommit till stånd, men trots detta framlägges det nu förslag om en ökning med flera hundra procent av vårdavgiften. Det måste väl sägas vara ganska underligt.

I anledning av att det här talas om den mängd av patienter, som skulle komma att strömma till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, vill jag erinra om att det dock ankommer på läkarna där att avgöra vilka som skall tagas in på dessa sjukhus.

Herr FAST (s) kort genmäle: Herr talman! Fröken Höjer är nog lika medveten som jag om den oerhört kraftiga stegring som ägt rum i fråga om våra sjukhuskostnader. Men det kan kanske vara en nyttig påminnelse för kammaren att erfara, hur högt dessa kostna-

der nu ligger — det är ju egentligen häpnadsväckande siffror som därvidlag framkommit.

Dessa kostnadsstegringar var inte förutsedda, när man gjorde det uttalandet som fröken Höjer här erinrat om. Det var ju inte heller meningen att det hela skulle utveckla sig på det sätt som har skett genom utomlänsavtalet. Efter tillkomsten av detta avtal är det emellertid ganska orimligt att ha en remissbestämmelse som gäller för alla andra sjukhus än serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset, medan det för dessa senare sjukhus gäller särskilda villkor.

Jag vet att professorerna nere i Lund varit ängsliga för att man där får platser lediga, men det är på en specialavdelning man fått svårigheter. Men här väntas förslag från Kungl. Maj:t, vilket skall reda upp den saken. Det gäller nämligen ortopedavdelningen och svårigheterna sammanhänger med att barnförlamningsfall skickas över till värdanstalten i Hälsingborg.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Herr talman! Herr Fast har på ett utomordentligt sakkunnigt sätt redogjort för bakgrunden till denna avgiftssättning, som ju egentligen hänför sig till det mellan landstingen träffade avtalet om sjukvård. Med hänsyn till att avgifterna på karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet fastställts lång tid tillbaka och sålunda inte alls korresponderade med detta utomlänsavtal vållades betydande svårigheter. När utskottet nu tillstyrkt det kungl. förslaget, beror det ju på att vi funnit skäligt att avgiftssättningen i någon mån korresponderar med utomlänsavtalet.

Då det gäller remissrätten har vi tillstyrkt den utvidgning som Kungl. Maj:t föreslagit nämligen att, utöver dem som tidigare haft remissrätt till serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset, överläkarna vid statens och där-

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

med jämförliga sinnessjukhus får denna rätt. Det har vi ansett riktigt med hänsyn till den roll hjärnkirurgien spelar i den moderna sjukvården.

Det förslag, som innefattas i fru Elsa Johanssons och herr Nilssons i Göteborg reservation om att vederbörande tjänsteläkare skulle behöva inhämta lasarettsläkares utlåtande innan remiss finge ske, har vi avstyrkt. Vi har nämligen ansett att man inte bör skärpa de remissbestämmelser som redan finns, då man bör söka få tillräckligt med patienter för forsknings- och undervisningsändamål.

Beträffande den reservation som fröken Höjer här har talat för framgår det av vad jag tidigare nämnt rörande vår uppfattning om att avgifterna någorlunda bör korrespondera med utomlänsavtalet, att vi inte kunnat gå på den linjen.

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inskränka mig till detta och ber att få yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Herr FAST (s): Herr talman! Utskottets ärade talesman säger att utskottet inte ansett sig kunna godtaga att en tjänsteläkare telefonledes eller på annat sätt sätter sig i förbindelse med lasarettsläkaren, därför att man är rädd för att karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet då icke blir tillräckligt belagda och att undervisningen härvidlag kommer att lida men. Men om landstingen skall betala enligt utomlänsaxan och om det förhåller sig så som utskottets talesman föreställer sig, måste vi väl angripa detta problem från helt andra utgångspunkter. Det kan omöjligt ordnas i detta sammanhang. Remissrätten till dessa sjukhus måste utformas med hänsyn till om den sjuke har behov av den vård som där lämnas eller inte.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Herr talman! Jag skulle till detta bara vilja säga, att med hänsyn till att tjänsteläkarna tidigare har haft denna rätt att remittera och med hänsyn till den låga avgift som gällt vid dessa sjukhus har utskottet för sin del inte ansett sig kunna följa något annat förslag än det föreliggande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande 1 § andra stycket i förordningsförslaget, nämligen dels på godkännande av nämnda författningsrum i den av utskottet tillstyrkta lydelsen dels ock på godkännande av författningsrummet i den lydelse, som föreslagits i den av fru Johansson i Norrköping och herr Nilsson i Göteborg avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Johansson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § andra stycket i det av andra lagutskottet i utskottets utlåtande nr 17 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda författningsrum i den lydelse, som föreslagits i den av fru Johansson i Norrköping och herr Nilsson i Göteborg vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens le-

Ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen.

damöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Jacobsson i Igelsbo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 64 ja och 120 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § andra stycket i den lydelse, som föreslagits i den av fru Johansson i Norrköping och herr Nilsson i Göteborg avgivna reservationen.

Herr talmannen gav härefter propositioner i fråga om 1 § tredje stycket, nämligen dels på godkännande av stycket enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av stycket i den lydelse, som föreslagits i den av herr Sunne och fröken Höjer vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

På därå framställd proposition biföll kammaren härefter vad utskottet i övrigt hemställt.

§ 13.

Ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 302 i första kammaren av herr *Norling m. fl.* samt nr 388 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 21 § arbetarskyddslagen måtte få den ändrade lydelse, som i motionerna angivits.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 302 och II: 388 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställda föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HOLMBERG** (k): Herr talman! Innebörden av detta utskottsförslag är, att utskottet i en tvist mellan arbetsmarknadens parter tar ställning för arbetsgivarna mot arbetarnas fackliga organisationer, i detta fall Svenska järnvägsmannaförbundet och Landsorganisationen. För min del är det ingen tvekan om att det är arbetarpartens tolkning av arbetarskyddslagens föreskrifter som är den riktiga och att den hållning som intagits av arbetsgivarna och arbetarskyddsstyrelsen innebär, att man gör lagen mer eller mindre illusorisk för ganska betydande arbetargrupper. Det har inte saknats bemödanden ifrån arbetarsidan att åstadkomma en uppgörelse i den här tvisten genom förhandlingar, men de har inte givit något resultat. Det handlar här alltså om en av de många frågor, där statsmakterna genom lagstiftning måste framtvinga en lösning om en sådan skall bli rimlig. Järnvägsstyrelsen har i sitt yttrande förnekat några avsikter att kringgå lagen, men styrelsens egna argument är det bästa exemplet på hur det förhåller sig med den saken. I järnvägsstyrelsens yttrande skall man förgäves söka något som helst uttryck för vilja att genomföra dessa lagföreskrifter på det sätt som uppenbarligen varit lagstiftarens mening. Det är typiskt, att järnvägsstyrelsen dessutom nu försöker göra det hela till en kostnadsfråga. Om vi skall förverkliga lagen, säger man, kommer det att kosta så och så mycket, och så fortsätter man med att säga, att »en sådan kostnadsökning funne sig styrelsen icke kunna försvara». Vad statsmakterna har lagstiftat till arbetarnas förmån anser sig arbetsgivarna alltså icke kunna vara med på av kostnadsskäl! Med stöd av samma kostnadsskäl och andra skäl har man sedan fått arbetarskyddsstyrelsens hjälp att tolka

Ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen.

lagen så att den blivit helt illusorisk för stora arbetargrupper. Detta är enligt min mening att kringgå lagens föreskrifter. När föreskrifterna om veckovila tillkom, var det naturligtvis ingen — säkerligen inte heller någon i denna kammare — som förutsatte, att lagen skulle få sättas ur kraft bara därför att vissa arbetsgivare inte ville gå med på de kostnader som bleve konsekvensen av det lagförslag riksdagen antog.

Det material som utskottet byggt sitt avslagsyrkande på är märkligt även ur flera andra synpunkter. Där förekommer t. ex. en uppräknin g bl. a. av de tre största järnvägsorterna i Norrbotten, och till detta har man knutit den förklaringen, att på de orterna »all personal eller vissa grupper» har uttalat sig emot kalenderdygnsvila, sålunda emot den anordning som vi har föreslagit i motionen. Järnvägsstyrelsen talar också både i detta sammanhang och på andra ställen i sitt yttrande om »personalens obenägenhet för kalenderdygnsvila» och vill väl därmed ingiva föreställningen, att det är i personalens eget intresse som man tillämpar den nuvarande anordningen. Gentemot detta vore det tillräckligt att hänvisa till att Järnvägsmannaförbundet och Landsorganisationen har framställt krav av exakt samma innehåll som vi har gjort i vår motion. Det är ju dessa fackorganisationer, som i detta fall måste tillmätas sakkunskap när det gäller att utreda huruvida arbetarparten är nöjd eller inte med den nuvarande anordningen.

Dessutom kan jag tillfoga, att jag så sent som i går kontrollerade vilken hållning personalorganisationerna intagit på de platser i Norrbotten, som finns angivna i utskottets utlåtande. Det visade sig då att samtliga berörda fackföreningar på dessa platser var anhängare av kalenderdygnsvila. Där emot har personalen på dessa platser — och säkerligen också på flertalet andra platser — varit motståndare till

det sätt, varpå järnvägsstyrelsen tilllämpat lagen. Denna tillämpning har bland annat fått till resultat, att man åsidosatt inte endast arbetarskyddslagen utan också 8-timmarslagen. Arbetstiden har nämligen ofta utsträckts till 56 timmar i stället för 48 timmar för att bereda andra tjänstemän veckovildag eller kalenderdygnsvila.

Det material som utskottet således haft att bygga sitt yttrande på kan inte tillmätas ett sådant värde, att man av den anledningen skall gå emot de krav, som fackföreningarna ställt. Tvärtom är det ett klart ovederhäftigt material, som utskottet haft att döma efter. Den ordning som nu tillämpas av exempelvis järnvägsstyrelsen är också lika klart oförenlig med andan i arbetarskyddslagen.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 302 och II: 388.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Herr talman! Jag ber att få åberopa vad utskottet sagt, att det pågår en utredning rörande obekvämt arbetstid och att frågan om utformningen av arbetarskyddslagens bestämmelser om veckovila redan av Landsorganisationen lagts fram till övervägande inför Kungl. Maj:t. Med hänsyn till detta och vad utskottet i övrigt anför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 388; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om viss lagstiftning angående samluförande av smör m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Ändring i 12 § lagen om semester.

Föredrogs andra lagsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 12 § lagen om semester.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 189 i första kammaren av herrar *Norling* och *Helmer Persson* samt nr 230 i andra kammaren av herr *Lundberg*.

I motionen I: 189 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om semester, »att första stycket i § 12 får följande lydelse:

12 §. Semestern skall utgå i ett sammanhang och under sommarmånaderna, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.»

I motionen II: 230 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att den mening i 12 § som lyder: »Överstiger semester tiden tolv dagar, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar», måtte utgå.

Utskottet hemställde,

A. att motionen I: 189, såvitt anginge bestämmelse om semesterns förläggning under sommarmånaderna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen I: 189, såvitt anginge bestämmelse om sammanhängande semester, och motionen II: 230 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lundberg* och fru *Västberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 189, såvitt anginge bestämmelse om sammanhängande semester, och motionen II: 230, för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

Härigenom förordnas, att 12 § lagen

den 29 juni 1945 om semester skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

Arbetsgivaren äger bestämma, när semester skall utgå; dock bör semestern, om arbetstagaren icke annat begär, såvitt möjligt förläggas till sommartid. Utan arbetstagarens medgivande må semestern icke förläggas till sådan tid för hans bortovaro från arbetet, som enligt 7 § andra stycket b)—d) och tredje stycket skall jämföras med tid å vilken arbete utförts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Semester för arbetstagare å fartyg må icke utan arbetstagarens medgivande utgå annat än i svensk hamn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

B. att motionen I: 189, såvitt anginge bestämmelse om semesterns förläggning under sommarmånaderna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **LUNDBERG** (s): Herr talman! Eftersom jag i motionen nr 230 och i en reservation har tagit upp spörsmålet om semesterns fördelning på skilda perioder vill jag anföra en del synpunkter. Jag vill då säga att det både ur principiell och praktisk synpunkt är angeläget att säga ifrån, att semestern inte endast är en fritidsfråga utan jämväl en fråga om att skydda människor från för hastig förslitning. Frågan gäller därför inte bara arbetsmarknadens parter utan jämväl hela samhället. Det gäller att skydda människorna i olika avseenden så att de inte i den rationaliseringens och jäktets tid, som vi lever i, skall utsättas för en för hastig förslitning.

Vi har hälsat med tillfredsställelse att treveckorssemestern i år kommer att

Ändring i 12 § lagen om semester.

träda i full funktion även för industriens och jordbrukets arbetare. Men treveckorssemestern är ett minimum i fråga om semesterns storleksordning, och det är angeläget att denna semester kan uttagas i ett sammanhang för att därmed ge den största möjliga rekreation och samtidigt även göra det möjligt för dessa arbetargrupper att för en rimlig penning ordna sin semesterfråga.

När det gäller denna treveckorssemester så förefaller det som om man skulle ha den uppfattningen, att kroppsarbetarna skulle behöva mindre skydd mot en förslitning än andra arbetargrupper. I regel är det ju så att andra grupper inom stat och kommun och inom enskild företagsamhet har en vida längre semester och för dem existerar inte problemet om en uppdelning av de tre veckorna.

Jag vill understryka att med den förändrade produktion vi har fått kroppsarbetarna ur såväl psykisk som fysisk synpunkt bör få ökade möjligheter till rekreation och skydd mot en för hastig förslitning. Jag tror att det hade varit angeläget att vi, när treveckorssemestern infördes år 1951, hade klart och tydligt sagt ifrån, att den skulle innebära en utjämning på detta område och att kroppsarbetarna skulle få en ställning som var mera likartad den som andra grupper med andra arbetsuppgifter hade.

När lagutskottet behandlade semesterreformen, tog man hänsyn till vissa arbetsmarknadssynpunkter, exempelvis bristen på arbetskraft. Nu anser jag för min del att dessa svårigheter inte föreligger, och jag finner det ur olika synpunkter angeläget att riksdagen understryker kroppsarbetarnas behov av semester i full utsträckning och samtidigt säger ifrån, att kroppsarbetaren icke behöver inta någon undantagsställning i förhållande till andra grupper.

I reservationen har jag föreslagit ett uttalande, att man vid införandet av treveckorssemestern avsåg att ta ett

steg mot en utjämning mellan olika arbetstagares rätt till semester. Detta har tillkommit emedan olika grupper inom stat och kommun, trots att de förut hade längre semester än tre veckor, vid treveckorssemesterns införande ansett att man skulle behålla spännvidden genom att lägga till en extra semester för dessa grupper. Det bör enligt min mening sägas ifrån, att det icke avsågs att spännvidden skulle bibehållas utan att det gällde en utjämning. Jag vill särskilt kraftigt understryka detta.

Under högkonjunkturen var man måhända på arbetsgivarhåll så angelägen om att behålla arbetskraften att man i högsta grad visade sociala hänsyn. Den vikande konjunkturen har redan medfört att Svenska arbetsgivareföreningen har skickat ut ett cirkulär vari man har förordat att planen för semesterspridningen skall bygga på en sammanhängande semester om två veckor och en uppdelning på olika sätt av den tredje veckan. Att sedan arbetsmarknadens parter vid underhandlingar har insett att man i största möjliga utsträckning skall söka åstadkomma sammanhängande semester visar, att det finns den möjligheten att lösa frågan.

Den föreslagna ändringen av 12 § innebär att semester skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Denna formulering har understrukits av Landsorganisationen, av fackförbunden och av olika centralorganisationer. När det i andra sammanhang talas om att man genom underhandlingar skall komma till överenskommelse, gör den formulering som här har föreslagits det möjligt för arbetsmarknadens parter att överenskomma om en annan fördelning av semestern. Det bör emellertid understrykas, att om en sådan överenskommelse icke kan träffas skall semestern utgå i ett sammanhang.

Det skulle kanske, herr talman, vara mycket att tillägga, men på grund av

Ändring i 12 § lagen om semester.

att tiden är långt framskriden nöjer jag mig med att yrka bifall till den av mig och fru Västberg avgivna reservationen. Jag anser det vara angeläget ur riksdagens synpunkt att det understrykes, att kroppsarbetare i socialt avseende bör ha en likartad ställning med andra grupper även på detta område. Det gäller ju också här att förebygga såväl medicinska som sociala skador. Riksdagen har även anledning att visa förståelse för den vilja till underhandling som har kommit till synes från arbetarpartens sida, och jag tror inte det finns anledning misstänka att det skulle uppstå några oöverkomliga svårigheter.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Fredriksson* (s), *Östrand* (s), *Persson* i Tandö (s), *Mellqvist* (s), *Brandt* (s), *Bark* (s), *Johansson* i Kalmar (s), *Persson* i Ap-puna (s), *Svensson* i Göteborg (s) och *Ekdahl* (s).

Herr *GUSTAFSSON* i Stockholm (s): Herr talman! Det är som herr Lundberg har framhållit så att både Landsorganisationen och det fackförbund jag tillhör under hela den tid som frågan om treveckorssemestern varit aktuell intagit den ståndpunkten, att man kan vara med om en uppdelning under förutsättning att det föreligger en överens-kommelse härom mellan parterna. Jag har hela tiden personligen reagerat mot att denna lagstiftning har givit den ena av arbetsmarknadens parter möjlighet att diktera. Det ligger inte i linje med de förhållanden som vi har eftersträvat på den svenska arbetsmarknaden.

Jag tror därför att det är rimligt när man nu säger att man bör få en ändring av detta. Det har varit fel från början att paragrafen fått denna utformning och att man inte jämställt parterna här. Jag tror att man kan säga detta med så mycket större fog som det

inte finns någon anledning att påstå att svensk fackföreningsrörelse vid något tillfälle inte skulle ha tagit alla de rimliga hänsyn till näringslivets intressen, som i olika sammanhang kunde ha varit befogade.

När man säger i utskottets utlåtande, att det inom vissa grenar av näringslivet finns sakligt grundade intressen av att få en uppdelning av semestern, är det alldeles givet att det kan finnas sådana. Det finns ändock — det skall vi inte sticka under stol med — arbetsgivare som vill ha en uppdelning av semestern utan att det föreligger dessa sakligt grundade intressen. Det är de möjligheterna jag tror man har all anledning att komma bort ifrån.

Jag skall inte förlänga debatten utan jag vill endast med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr *JACOBSSON* i Igelsbo (fp): Herr talman! De sociala synpunkter, som herr Lundberg i Uppsala gjorde sig till tolk för rörande semesterns betydelse för alla samhällsgrupper och inte minst för de kroppsarbetande, vill vi instämma i. Nu gäller det här en lag, som först i år kommer att verka i sin fulla utsträckning, och utskottet har för sin del sagt att man borde vänta och se för att en översyn skulle kunna företagas sedan man vunnit ytterligare erfarenhet av treveckorssemestern. Det finns tyvärr svårighet på vissa områden när det gäller att ordna en sammanhängande semester, och det har herr Gustafsson i Stockholm alldeles nyss vitsordat. I regel sker väl på de flesta områden avtalsmässiga regleringar av semestern, och ett stort antal av de anställda har redan nu sammanhängande sommarsemester. Men om man nu skulle gå dithän att man helt enkelt skulle göra det beroende av avtal, som reservanterna föreslår, och om man då inte skulle komma till resultat på ett område där det är svårt för att inte säga omöjligt att realisera detta, und-

Ändring i 12 § lagen om semester.

rar jag om det skulle vara så lyckligt. Vi menar alltså i utskottet, att med allt beaktande av detta och önskvärdheten av att få semestern sammanhängande, har vi för vår del inte velat vara med på att tillstyrka förslaget härom. Det finns i alla händelser åtskilliga, som vill ha semestern delad. De vill ha en vecka på vintern och ett par veckor på sommaren. Det finns alltså något delade meningar. Jag har t. o. m. hört på något håll, att man skulle föredraga att få en kortare arbetstid på sommaren om man bor så till att man kunde bada och idka litet sommarliv. Det är olika uppfattningar om hur det skall vara.

Med åberopande i övrigt av vad utskottet anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Det är ju så, när det gäller vissa rättigheter och dessa rättigheter rör två parter, att man eftersträvar att i största möjliga utsträckning få bort sådant som gör att det kan bli ett ensidigt tillämpande. När det nu gäller semesterrätten är det ju ett spørsmål som i allra högsta grad berör även arbetstagarparten, och då bör det väl åtminstone enligt mitt sätt att se falla sig tämligen naturligt att arbetstagarparten skall ha ett betydande inflytande på frågan hur semestern skall förläggas. Det kan inte få bli ett ensidigt ställningstagande från arbetsgivarpartens sida, som där dominerar.

Nu har man från utskottets talesmans sida påpekat, att det föreligger en hel del svårigheter inom vissa fack, och jag skall gärna erkänna att det finns vissa svårigheter inom näringslivet där man kanske inte kan genomföra en enhetlig semester på det sätt, varom reservationen talar.

Men å andra sidan ger också den svenska fackföreningsrörelsen åtskilliga vittnesbörd om att man har beaktat dylika ting. Hela fackföreningens histo-

ria företar ju bilden av ett realistiskt hänsynstagande till de fakta som föreligger, och den har ej heller under det senaste årtiondet pådyvlats några särskilda övergrepp vad gäller ting av denna beskaffenhet. Man har tvärtom från fackföreningsrörelsens sida sökt anpassa sitt handlande på ett för näringslivet gynnsamt sätt.

Nu framför utskottets talesman, att det finns en och annan anställd, som vill dela sin semester. En semesterbestämelse i enlighet med det förslag, som förordas i reservationen, hindrar emellertid inte, att den som vill ha delad semester kan få en sådan. Han kan få träffa uppgörelse därom.

Då jag, herr talman, anser att detta är en betydelsefull rättsfråga, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr KÖNIGSON (fp): Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som herr Gustafsson i Stockholm och herr Lindholm sagt, att sådan som lagen nu är utformad ger den en rätt åt arbetsgivarna att i sista hand bestämma om semesterns förläggning eller rättare sagt den tredje semesterveckans förläggning. Man får emellertid inte bortse ifrån att genom ett bifall till reservationen blir det en ensidighet åt andra hållet. Då vet ju arbetarna, när de går till förhandlingar, att om de inte ändrar sig, så kommer semestern att förläggas i ett sammanhang på sommaren. Även om detta blir fallet, tror jag emellertid, såsom det har sagts här — jag kan helt följa herr Gustafsson i Stockholm på denna punkt — att de svenska arbetarna och den svenska fackliga ledningen har så stor förståelse för de områden, där det föreligger svårigheter att förlägga semestern i ett sammanhang, att det inte är farligt att göra den ändring i lagen som föreslås i reservationen. Jag vill därför för min del säga, att jag tycker, att det är ett rättvisekrav, att man gör denna ändring och säger,

Ändring i 12 § lagen om semester.

att det skall vara lika på denna punkt, så långt det är möjligt, när man går till förhandlingarna. Jag tror inte det är farligt att följa reservationen och därför yrkar jag för min del bifall till densamma.

Herr ÅQVIST (fp): Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt att delta i denna debatt, men herr Lundbergs uttalande gav mig anledning att begära ordet. Jag har litet grand egen erfarenhet om vad det vill säga att förlägga semestrar. Även om det är en viss fara i att generalisera, så måste jag säga, att det är en stor skillnad mellan att förlägga semestrar för folk inom handeln och för folk som är anställda i industrien. I fråga om industrier kan man, fortfarande med risk att generalisera och säga något som inte är alldeles riktigt, göra gällande att där kan man i regel stänga företagen under semestertiden. Detaljhandeln däremot kan ej stänga under semestertid.

Nu är det så, att handeln över huvud taget har mycket svårt att lämna sina anställda tre veckors semester i en följd under sommaren. Och det är väl ändå dit herr Lundberg vill komma, nämligen till att dessa tre veckor i följd skall vara förlagda till sommaren och inte till någon annan tidpunkt. Om det skulle bli även vid någon annan tidpunkt, skulle det ju innebära en avsevärd försämring mot nu.

Nu hör herr Lundberg till de få inom sitt parti som glädjande nog intresserar sig för handelns förhållanden och handelns rationalisering och ofta påtalar, att distributionskostnaderna brukar bli för höga. Jag vill bara påpeka, att skulle en sådan bestämmelse som föreslås i reservationen genomföras, enligt vilken inom handelns område exempelvis tre veckors semester skulle förläggas till sommaren, så skulle detta föra med sig rätt betydande ökning i distributionskostnaderna. Redan nu utgör lönekostnaderna den största delen av

distributionskostnaderna, och det behövs inte stora förändringar i fråga om just sådana saker som arbetstiden, när det gäller servicebetonade yrken, för att kostnaderna skall springa upp ytterligare.

Jag vill, med allt beaktande av att man naturligtvis skall söka, i den mån så går, tillmötesgå sådana önskemål som att lägga ut semestern i ett sammanhang, dock göra klart för kammarens ärade ledamöter, att denna sak har två sidor och att, särskilt när det gäller distributionskostnaderna, man kan befara en rätt avsevärd höjning av dessa.

Under sådana förhållanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i detta ärende.

Herr HENRIKSSON (s): Herr talman! Jag skall inte bli mångordig. Jag delar i princip den inställning till frågan som framgår av herr Lundbergs reservation till utlåtandet. Jag tror också att det skall vara möjligt att på det sättet komma fram till en ur arbetstagarnas synpunkt bättre lösning än man nu har utan att det skulle vålla de skador som herr Åqvist befarade skulle inträffa.

Jag kan emellertid inte alldeles biträda den motivering, som herr Lundberg anfört dels i reservationen, dels i sitt yttrande här i kammaren. Det har nämligen pekats på att för vissa grupper av anställda skulle gälla semesterförmåner som avsevärt avvek från dem som gälla enligt semesterlagen. Det har sagts att alla stats- och kommunalanställda skulle ha bättre förmåner. Det framhölls i det anförande herr Lundberg höll. Så är inte förhållandet, och jag har velat begagna tillfället för att upplysa om det, så att det inte blir något missförstånd.

Det är alldeles uppenbart att en mycket stor grupp av de statsanställda inte alls intar någon förmånsställning i semesterhänseende. Man har enligt gällande avlöningsreglemente ett antal semesterdagar av tjuugo. Det skulle ge en

Ändring i 12 § lagen om semester.

sämre semester än enligt lag, och för denskull har det varit nödvändigt att från detta år införa en bestämmelse som säger, att man inte skall ge dem mindre semester än den som följer enligt lag. Det är alltså inte riktigt som herr Lundberg säger, att alla statsanställda inta en förmånsställning.

Därtill kommer att denna grupp inte får tre veckor i en följd och tidigare haft svårighet att få 14 dagar i följd, beroende på att de är verksamma inom områden, där det inte är möjligt att ens för en dag stänga verksamheten. Så är det för dem som är sysselsatta inom kommunikationsverken, statens järnvägar, telegrafverket och postverket, och så är det även för den personal som är sysselsatt inom sjukvården. Därför skulle det vara i hög grad en personalangelägenhet att tre veckors semester i följd kunde genomföras.

Nu tror jag inte att detta är möjligt att uppnå på alla områden utan att det även i fortsättningen finge göras undantag för vissa verksamhetsgrenar. Men det skulle, som jag inledningsvis sade, vara möjligt att uppnå om man hade en bestämmelse i semesterlagen av den utformning som herr Lundberg föreslagit. Men vi räknar med att både organisationerna och de anställda även med denna utformning inte kommer att kräva något orimligt. Går det inte att ta semester tre veckor i följd, måste man medverka till att överenskommelse träffas.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få ansluta mig till herr Lundbergs yrkande.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Till herr Åqvist vill jag säga, att jag är medveten om att vi inom vissa områden kan få svårigheter. Herr Åqvist nämnde särskilt handeln och framhöll, att det skulle bli svårigheter att genomföra detta under en vikande konjunktur. Jag har den bestämda uppfattningen, att denna fråga lättare kommer att kunna lösas

under en vikande konjunktur, ty handeln har då ökade möjligheter att få semestervikarier.

Herr Åqvist talade vidare om att det skulle bli ökade kostnader i olika sammanhang. Frågan är för handeln en anpassningsfråga. Jag är själv med i styrelsen för en organisation, som har 300 anställda inom handeln. Jag tror det är nödvändigt för handels folk och ledare att även på detta område ge denna arbetargrupp de möjligheter som står till buds att få en sammanhängande semester, ty vi inom handeln behöver visa hänsyn gentemot denna kår.

Detta är en organisationsfråga, herr Åqvist, och handeln kommer att ha nytta av att vi gör en ansträngning för en anpassning i detta avseende.

Herr BOIJA (fp): Herr talman! Jag är fullt medveten om att det är lyckligt med semester och att den också skall vara i viss mån sammanhängande, men jag vet också av erfarenhet att det många gånger föreligger önskemål att få dela på semestern, ofta så att man tar de första tolv dagarna i ett sammanhang och sedan en uppdelning. Vad som här önskas beror mycket på hur man har det ordnat under sommartiden. Jag tror också att det är mycket värdefullt, när man tänker på det jäkt, varom tidigare talats, att en uppdelning kommer till stånd. Jag vet att man hittills genom förhandlingar mellan respektive parter nått utmärkta resultat. Såvitt jag känner till har tvång härvid icke förekommit. Jag tror inte heller att något missbruk i detta fall kan påvisas. Man har inom industrien ett utmärkt instrument i företagsnämnderna, som nu är ett faktum inom så gott som hela den svenska industrien.

Jag för min del anser det lämpligt att man alltfört tillämpar den lag som i dag gäller. Framför allt med hänsyn till det känsliga läge, vari vårt näringsliv och vår industri befinner sig, vore det olyckligt om man just nu skulle ändra på en

Landsbygdens elektrifiering.

lag, som faktiskt ännu inte verkat helt och fullt. Det är ju först i år som vi får tre veckors semester genomförd.

Jag tror det är lämpligt att här gå fram med en viss försiktighet och pröva och se, vilket resultat som vi kommer att uppnå i framtiden.

Det är inte heller som herr Lundberg sade bara de kroppsarbetande grupperna i samhället som här har svårigheter. Hela den stora tjänstemannakåren får finna sig i vad arbetsgivarna och fackföreningarna här bestämmer. Det kan ju även för dem vara vissa svårigheter, men jag tror att man på det hållet mycket lojalt vill följa det resultat, som vederbörande företagsledning kommer till i samarbete med fackföreningarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för

ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 82 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om utredning av frågan rörande auktorisering för offentlig kemisk undersökningsverksamhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 7, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i årets statsverksproposition under nionde huvudtiteln, punkt 120, föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 3 500 000 kronor, vilket innefattade oförändrad medelsanvisning i förhållande till innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat ett antal motioner.

I motionerna I: 348 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 410, likalydande, av herr *Johansson i Norrfors m. fl.*, ävensom I: 349 av herr *Persson, Helmer, m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte i anledning av

Landsbygdens elektrifiering.

Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 348 och II: 410 samt I: 349, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor;

2) att motionen II: 184 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Jon Jonsson, Eskilsson, Einar Persson, Gustafson* i Dädesjö, *Andersson* i Hyssna, *Hæggbloom* och *Jonsson* i Järvsand samt fru *Eriksson* i Hallstahammar, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 348 och II: 410 samt I: 349, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 500 000 kronor;

2) att motionen II: 184 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s): Herr talman! Under förevarande punkt har Kungl. Maj:t begärt ett oförändrat belopp, 3,5 miljoner kronor, till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Detta anslag höjdes i fjol med 0,5 miljon kronor, samtidigt som riksdagen på jordbruksutskottets tillstyrkan skrev till Kungl. Maj:t och begärde en utredning rörande möjligheterna till statligt stöd för upprustning av det elektriska distributionsnätet på landsbygden. Utskottet anförde då, att övervägande skäl talade för att slutlig ställning skulle tagas först sedan närmare förslag utarbetats rörande de fall, där statligt stöd borde kunna förekomma, grunderna för sådant stöd, samt statsverkets kostnader för ändamålet.

Denna utredning har verkställts av den s. k. elkraftutredningen, vars förslag

för närvarande är ute på remiss. Förslaget kan emellertid icke hinna läggas till grund för en proposition till årets riksdag.

I anslutning till ett äskande från elektrifieringsberedningen har emellertid herr *Johansson* i Norrfors m. fl. motionerat om en uppräknig i år med ytterligare 0,5 miljon kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, och i utskottet har voterats fram en majoritet för denna höjning. Tillsammans med ett antal andra utskottsledamöter har jag emellertid reserverat mig för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Reservanternas motivering är i korthet den, att vi anser, att man bör avvakta utgången av utredningsremissen och en på utredningen grundad proposition, innan några omräkningar av kostnadsposten sker. Om ett ökat stöd skall kunna givas för att möta det ökade behov, som motionärerna och utskottsmajoriteten talar om, så måste man utgå från att det även skall komma att gälla för upprustning av redan befintliga anläggningar, och ur den synpunkten måste en omprövning av grunderna för statsbidragen dessförinnan ske. För närvarande är det nämligen så, att bidrag i princip endast utgår för nyanläggningar. En dylik revision av grunderna kan inte komma under riksdagens ögon förrän tidigast nästa år. Under sådana förhållanden anser vi, att en uppräknig av anslaget nu utan samband med en sådan översyn icke kan nämnvärt förbättra möjligheterna att erhålla bidrag.

För övrigt är det klart, att vi delar utskottsmajoritetens uppfattning om behovet och angelägenhetsgraden på detta område. Det behövs nya anläggningar, det vet vi, och vi behöver också upprusta och företa sådant underhåll på redan befintliga anläggningar, som blivit eftersatt. Men utan den plan som utredningen kommit med och utan nya bidragsgrunder är det som sagt inte mycket vunnet med att nu gå utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Landsbygdens elektrifiering.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till den av herr Jon Jonsson m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Herr Gustafson i Dädesjö har här redogjort för hurusom det i fjol, när vi diskuterade denna fråga, förelåg ett förslag från Kungl. Maj:t, bakom vilket låg ett förslag från elkraftutredningen, där utredningen förordade, att man skulle få lov att använda här ifrågasvarande anslag, som tidigare endast gått till ny elektrifiering, också till upprustning av redan befintliga nät. Kungl. Maj:t hade då föreslagit, att i avvaktan på det förslag, vartill utredningen kunde leda, skulle Kungl. Maj:t äga rätt att i särskilda fall bevilja bidrag också till upprustning.

Den gången var vi några motionärer och reservanter som menade, att riksdagen redan då skulle bifalla elkraftutredningens förslag och gå med på att man skulle få lov att använda dessa pengar också till upprustning av redan befintliga nät. Då gjorde utskottet ett uttalande, som gick ut på att det i avvaktan på den pågående utredningen skulle vara beroende på Kungl. Maj:ts beslut om i särskilda fall anslag skulle få utgå till upprustning av redan befintliga nät. Och detta blev också riksdagens beslut. Nu har sedan föregående år också förekommit att åtminstone på två ställen i vårt land man tagit detta anslag i anspråk för detta ändamål. Jag menar därför att herr Gustafsons i Dädesjö uppgift, att enligt nuvarande bestämmelser anslaget inte kan anlitas för sådan upprustning, inte är riktig, ty det är möjligt redan nu där särskilda skäl föreligger.

Det förslag som elkraftutredningen nu lagt fram går, som kammaren torde veta, ut på att man skulle kunna få hjälp från staten att upprusta redan befintliga nät. Det kan ju inte vara något fel att för kammaren tala om — om kammaren

inte vet detta förut — att elkraftutredningen har grovt beräknat dessa kostnader till 400 miljoner kronor. Därvidlag har ju elkraftutredningen räknat med att tiden skall sträckas ut till ett tiotal år, i detta fall skulle det alltså bli ett årligt belopp på i runt tal 40 miljoner kronor. I jämförelse härmed är ju det anslag som vi nu diskuterar, 3,5 eller 4 miljoner kronor, ett ganska litet belopp.

Det är väl inte många som vill ifrågasätta förmånen av att ha ett ordentligt elkraftnät. I nuvarande tider, då man överallt på arbetets område, inte minst i hemmen, tillgriper alla möjliga rationaliseringsåtgärder, är den elektriska energien en nyttighet, som vi inte på några villkor kan vara utan. Jag skulle nästan vilja formulera det så, att den praktiskt taget hör till vårt dagliga bröd. Den hör till de nyttigheter vi behöver utnyttja för att vi skall kunna hävda oss i den konkurrens som nu gör sig gällande. När vi då ser hur mycket det tyvärr fortfarande gäller att åstadkomma på detta område genom förbättringar är det väl inte för mycket begärt, att man tar vara på alla möjliga tillfällen att spara på andra anslag och därigenom ställa medel till förfogande för detta ändamål, detta i all synnerhet som vi vet — jag hoppas åtminstone att vi alla vet det — att till nästa år kommer förslag från Kungl. Maj:t, som kommer att gå mycket längre än nu förevarande förslag. Och när elkraftutredningen i sin framställning redovisar de stora behov som finns, anser jag det vara fullständigt riktigt att riksdagen följer utskottet.

Jag ber, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Gavelin* (s).

Herr JOHANSSON i Norrfors (bf): Herr talman! Frågan om utvidgning av elkraftslinjerna är mycket betydelse-

Landsbygdens elektrifiering.

full. Reservanternas talesman ville göra gällande, att det här rörde sig om en sammankoppling med prövningen av omläggningen av distributionsnäten, men det är ju en helt annan sak. Vad som avses i motionen är att få mera pengar till nyelektrifiering. Den som känner förhållandena i de landsdelar, varom här är fråga — de s. k. glesbygdsmrådena — tycker ju det är förvånansvärt, att man inte vill vara med om att ställa dessa pengar till förfogande. Elektrifieringsberedningen har begärt 4 miljoner kronor, och vi har i vår motion inte sträckt oss längre än så. Det skulle emellertid behövas inte mindre än ungefär 6 miljoner kronor för att täcka det elektrifieringsbehov som föreligger.

Om man har tillfälle att se hur kraftkällorna i norra Sverige exploateras och hur man, sedan man får dem utbyggda, leder kraften över till södra Sverige, så förstår man att de som bor i glesbygderna — och det är ju dem det här gäller — med beklagande betraktar denna utveckling. Vi har därför tagit oss friheten att framlägga denna motion med begäran att få åtminstone så mycket pengar som elektrifieringsberedningen begärt. Jag skall inte vid denna sena timme förlänga debatten mer än med en vädjan till kammaren att följa utskottet, till vars hemställan jag yrkar bifall.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf): Herr talman! Jag vill understryka vad som tidigare sagts av herr Pettersson i Dahl och herr Johansson i Norrfors. Men jag undrar om det är för kammaren tillräckligt bekant, att det ännu i denna dag finns många tiotusentals hushåll ute på den svenska landsbygden som inte har tillgång ens till elektriskt ljus och än mindre till elkraft för uppvärmningsändamål. Vi, som är vana vid tillgång till elektrisk energi och anser den vara fullkomligt oumbärlig, har säkert svårt

att sätta oss in i hur pass besvärligt de har det, som saknar sådan.

Det anslag det nu är fråga om är ju väsentligen, för att inte säga nästan helt avsett just för att skaffa elektriskt ljus och elektrisk kraft till dem som inte har det förut. Det finns, som herr Pettersson i Dahl påpekade, vissa möjligheter att också få använda anslaget till upprustning av redan befintliga distributionsnät, men det finns ju mycket bestämda reservationer mot att detta skall ske i någon nämnvärd utsträckning.

Jag vill därför, herr talman, kraftigt understryka behovet av anslagsökning. Ty det är, som herr Johansson i Norrfors sade, så att elektrifieringsberedningen i en skrivelse den 7 augusti 1952 gjorde en beräkning av behovet och kom fram till att 6 600 000 kronor behövdes, och då är det klart att 4 miljoner inte räcker så förfärligt långt, utan vi behöver dem så innerligen väl.

Jag vill alltså, herr talman, liksom föregående talare vädja till kammaren att gå med på det föreslagna beloppet av 4 miljoner kronor.

Herr ANTBY (fp): Vi är alla överens om, herr talman, att elektrifieringen är en av de stora frågorna för oss ute på landsbygden, och statens bidrag på detta område har varit till mycket stor nytta. Nu har emellertid anspråken varit långt större än medelsanvisningen, och detta har gjort att anspråken, enligt vad elkraftutredningen beräknat, för nästkommande år kommer att uppgå till ca 7 miljoner kronor. Elkraftutredningen har likväl nöjt sig med att föreslå 4 miljoner kronor.

Inom utskottets majoritet har vi gått in för att föreslå detta belopp. Det kunde vara åtskilligt att säga för att motivera detta utskottets ställningstagande, men med tanke på den sena timmen skall jag inte göra det. Jag vill kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan.

Landsbygdens elektrifiering.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s): Herr talman! Behovet av elkraft är vi alla överens om. Jag skall inte heller diskutera elkraftutredningens beräkningar rörande kostnaderna; det får vi tillfälle att göra när en proposition framlägges i ärendet.

Herr Pettersson i Dahl uppgav att jag hade lämnat en oriktig uppgift då jag sade, att detta anslag endast var principiellt tillgängligt för dem som behövde det för nyanläggningar. Jag har uppmärksammat och vet mycket väl att Kungl. Maj:t i avvaktan på det förslag, vartill elkraftutredningen kan komma att ge anledning, har möjlighet att i särskilt ömmande fall bevilja bidrag för upprustning av befintligt distributionsnät. Men jag vill också stryka under att elkraftutredningen har uttalat att anslagen till främjande av landsbygdens elektrifiering, 3½ miljoner kronor på riksstaten för budgetåret 1953/54, förutsättes i huvudsak bli utnyttjade för nyelektrifiering liksom hittills. Då vi har en utredning, som är ute på remiss, och då vi är på det klara med att Kungl. Maj:t på grundval därav till nästa riksdag ämnar lägga fram ett förslag, där kostnaderna kommer att bli avsevärt högre än de nu är, så anser reservanterna att vi i år bör hålla oss till det anslagsbelopp som äskats av Kungl. Maj:t.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr Gustafson i Dädesjö sade att elkraftutredningen har uppgivit att detta anslag på 3½ miljoner kronor i huvudsak skulle användas till nyelektrifiering. Men herr Gustafson måste väl erkänna, att det finns möjlighet att använda det också för upprustning. Det är alldeles självklart att om anslaget blir en halv miljon kronor högre, finns det större möjligheter att använda beloppet även till upprustning. Det borde inte vara obekant för herr Gustafson att det i

hans hemtrakter har lämnats anslag för upprustning av ett distributionsnät, och detta har likaledes förekommit på vissa platser i Norrland. Detta ändamål är verkligen så behjärtansvärt, att riksdagen i avvaktan på det förslag, som Kungl. Maj:t ämnar lägga fram nästa år, bör kunna gå med på den föreslagna höjningen av detta anslag.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf): Jag tycker att herr Gustafsons i Dädesjö upplysning inte var riktig, ty i elkraftutredningens hemställan står, att under förutsättning att ansökningar ingives i oförändrad takt torde för budgetåret 1953/54 erfordras dels 3,7 miljoner kronor för att möta nya bidragsanspråk, dels 3 miljoner kronor för att täcka äldre anspråk. Dessa båda belopp sammanlagda är vad man har att räkna med såsom utgift för att täcka det verkliga behovet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Dädesjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Upplysning ang. äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 91 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 8, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till veterinärstaten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Jordbrukets lagerhusfond jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 10, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Fiskerilånefonden jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Upplysning ang. äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 8, över motion om åtgärder i syfte att bringa upplysning angående äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 434, vilken hänvisats till kammarens allmänna beredningsutskott, hade fröken *Elmén m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt lämplig myndighet att verkställa utredning om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i äktenskapets

juridik och ekonomi samt föräldrarnas ansvar och barnets rättsliga ställning.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att utredning måtte verkställas om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i äktenskapets juridik och ekonomi samt föräldrarnas ansvar och barnets rättsliga ställning.

Reservation hade avgivits av herrar *Sehlstedt, Kärrlander, Engkvist, Bengtsson* i Halmstad, *Adamsson* och *Jansson* i Benestad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att motionen II: 434 icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **SEHLSTEDT** (s): Herr talman! Låt mig bara erinra om att kammaren för två år sedan avlog en motion av i huvudsak samma innehåll som den som kammaren behandlar i kväll. Eftersom tiden är långt framskriden skall jag inte tillåta mig att komma med någon längre utläggning. Jag bara understryker att jag inte tror, att en utredning om äktenskapets juridik och ekonomi på något sätt kan komma att ge rimliga förklaringar till all den disharmoni som leder fram till äktenskapsskillnad och skilsmässor i en lång rad sammanhang.

Jag ber därför bara i all korthet, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru **SJÖSTRAND** (fp): Herr talman! När vi fick denna fråga till vårt utskott remitterade vi den som brukligt är till en hel rad instanser; det var till skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, Landskommunernas förbund och en hel rad av de politiska kvinnoorganisationerna m. fl. Det märkvärdiga inträffade att alla dessa instanser tillstyrkte den utredning, som begärts i vår motion.

Upplysning ang. äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

I fråga om hur litet människor vet om dessa saker kan jag bara hänvisa till den punkt i radioprogrammet som kallas äktenskapsskolan. Den som har hört denna programpunkt kan därav finna att det behövs ganska mycket upplysning på detta område.

Jag skall i alla fall i likhet med herr Sehlstedt fatta mig kort. Jag skall inte gå in på några motiveringar för denna utredning, utan jag skall bara be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sehlstedt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller andra kammararens allmänna beredningsutskotts hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 90 nej, varjämte 6 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 20.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.; samt

från bankoutskottet:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 44) med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 30 maj 1952 (nr 325) med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit; och

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 49) med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

§ 21.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 563, av herr *Andersson* i Löbbo *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 204, med förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 564, av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 215, angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare.

Dessa motioner bordlades.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

Kammararens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.28 em.

In fidem
Gunnar Britth.